

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 2

БЕОГРАД 1933 ГОДИНЕ

КЊИГА 5

XLIII РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ОДРЖАН 18 МАРТА 1933 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

ПРЕТСЕДНИК

Д-р КОСТА КУМАНУДИ

ПОТПРЕТСЕДНИЦИ:

ДРАГУТИН КАРЛО КОВАЧЕВИЋ, Д-р АВДО ХАСАНБЕГОВИЋ

и
Д-р КОСТА ПОПОВИЋ

СЕКРЕТАР

МИЛАН МРАВЉЕ

Присутни су Г. Г. Министри: Претседник Министарског савета Др. Милан Сршкић, Министар без портфеља Др. Алберт Крамер, Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцел, Министар без портфеља Др. Хамдија Карамехмедовић, Министар без портфеља Др. Драгутин Којић, Министар трговине и индустрије Др. Илија Шуменковић, Министар правде Божидар Ж. Максимовић, Министар саобраћаја Лазар Радивојевић, Министар пољопривреде Јурај Деметровић, Министар војске и морнарице — Армијски генерал Драгомир Ж. Стојановић, Министар шума и рудника Павао Матица, Министар финансија Др. Милорад Ђорђевић, Министар грађевина Др. Стјепан Сркул, Министар иностраних послова Богољуб Јевтић, Министар унутрашњих послова Живојин Лазић, Министар просвете Др. Раденко Станковић и Министар физичког васпитања народа Др. Лавослав Ханжек,

Почетак у 11.30 часова.

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда: 1 — Читање записника XLII редовног састанка.

2 — Оставка народног посланика господина Јована Војновића на посланички мандат.

3 — Интерпелације народног посланика Алојзија Павлица на господина Министра унутрашњих послова и на господина Министра саобраћаја.

4 — Одговор Претседника Народне скупштине господина др. Косте Кумануди-а на изјаву народног посланика г. Јове Принципа.

Дневни ред: Продужење претреса у појединостима извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1933/34 годнау.

Говорници: Претседник Др. Коста Кумануди, Министар пољопривреде Јурај Деметровић, Гавро Санто, Др. Тоша Рајин, Бранко Аврамовић, Др. Младен Лисавац, Ђорђе Парабућки, Страхиња Борисављевић, Милован Лазаревић, Милан Петковић, Жи-

војије Јевтић, Албин Коман, Милорад Симић, Претседник Др. Коста Кумануди, Милорад Марковић, Др. Милослав Стојадиновић, Др. Никола Кешељевић, Станко Трукуља, Расто Пустослемшк, Фрањо Шпајдар, Др. Ханс Мозер, Др. Богумил Вошњак, Министар трговине и индустрије Др. Илија Шуменковић, Фердо Шега, Милан Добровић, Страхиња Борисављевић (по други пут Иван Лончар, Известилац Др. Анте Куптарић, Марко Најдорфер, Др. Тома Смиљанић, Душан Живојиновић, Др. Марко Кожул, Министар Шума и руда Павао Матица, Фрањо Пахерник, Милан Божин, Алојзије Павлич, Милинко Милутиновић, Милан Петковић (по други пут), Ристо Ђокић, Иван Рајин, Мустафа Мулалић, Салих Бајић, Министар шума и руда Павао Матица, (по други пут), Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцел, Др. Никола Кешељевић (по други пут), Фердо Шега (по други пут), Др. Ранко Њамцул, Др. Иван Мохорич, Милан Петковић (по трећи пут), Милинко Милутиновић (по други пут), Др. Милан Стијић, Бранко Дрљача, Ђока Ђирић, Милан Мијић, Антон Церер, Миливоје Исаковић, Душан Живојиновић (по други пут).

Претседник Др. Коста Кумануди: Отварам XLIII редовни састанак Народне скупштине. Изволите чути записник прошле седнице.

Секретар Милан Мравље: чита Записник XLII редовног састанка.

Претседник Др. Коста Кумануди: Има ли примедба на записник? (Нема) Примедба нема, записник је примљен. Изволите чути једну оставку.

Секретар Милан Мравље: Народни посланик, г. Јован Војновић, подноси оставку на свој посланички мандат.

Претседник Др. Коста Кумануди: Ова ће се оставка упутити Верификационом одбору. Изволите чути интерпелације.

Секретар Милан Мравље: Народни посланик Алојзије Павлич упућује интерпелацију на г. Министра унутрашњих послова о незаконитом распуштању Просветне звезде у Љубљани и Марибору.

Народни посланик г. Алојзије Павлич, упућује интерпелацију на г. Министра унутрашњих послова о поступку жандармеријских органа у Зиданом Мосту и Трбовљу.

Народни посланик г. Алојзије Павлич упућује интерпелацију на г. Министра саобраћаја о неуредностима на пошти Домжале. (Види текст интерпелације на крају билтена.)

Претседник Др. Коста Кумануди: Ове ће се интерпелације доставити надлежној господи Министрима.

Господо посланици, према стенографским белешкама, народни посланик г. Јово Принцип казао је у своме говору: „ја сам јуче хтео да говорим у начелној дебати, али Господин Претседник и Потпретседник г. Ковачевић нису ми дозволили“. Ово тврђење не одговара истини. Пријаве се записују и сваки говорник према Пословнику добија реч по реду пријаве. Кад је г. посланик Принцип био прозван, он се томе позиву није одазвао да говори. Према томе та чињеница не стоји да ја и господин Ковачевић нисмо му дозволили да говори. Он је изгубио право на реч по својој кривици.

Прелазимо на дневни ред: Претрес извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом финансијског закона за буџетску 1933|34 годину.

На реду је буџет Министарства пољопривреде. Има реч Министар пољопривреде г. Деметровић.

Министар пољопривреде Јурај Деметровић: Господо народни посланици, пре него што бисмо ушли у дискусију о буџету Министарства пољопривреде, ја ћу бити тако слободан да вам дам један рачунски преглед о самом буџету. Упоредан са досадашњим буџетом за 1932|33 целокупан буџет, односно целокупни расходи за 1932|33 предвиђени су са 111,955.109 дин. а предлог буџета за 1933|34 г., који сада расправљамо, у укупној суми износи 120,929.779 дин. Према томе предлог буџета за

1933|34 год. већи је од буџета за 1932|33 год. за 8,999.670 дин, или округло за 9 милиона динара.

Господо, у прошлогодишњој дебати било је једнодушно мишљење свих говорника, а то је мишљење и расположење читаве наше народне јавности, да се пољопривреди указује премало пажње и да се премало сретстава даје за вођење напредне пољопривредне политике. Имајући на уму како те приметбе тако и стварне потребе, ја сам све учинио да се буџет, иако се налазимо у врло тешким приликама, повећам, како бисмо боље могли да задовољимо наше народне потребе.

То ми је, како сте видели, успело иако не у оној висини како би то било пожељно, али морам квитирати и подвући разумевање Г. Министра финансија, који је усвојио ту потребу, иако то за њега није било тако лако с обзиром на смањивање свих буџета, те је предвидео једно извесно повећање у суми од 9,000.000 динара.

Господо, иако је буџет расхода Министарства пољопривреде повећан, ипак лични расходи у предлогу буџета државне администрације мањи су за 2,212.271 динара. Према томе видите, да је била тенденција код стварања овога буџета штедња на личним расходима, да би се по могућности што више сретстава могло употребити за материјалне расходе, за директну помоћ народа. Господо, нарочито подвлачим, да су ванредни расходи у овом предлогу буџета знатно већи. Већи су за 21,443.350 динара. Ово повећање долази у главном од дотације Државној пољопривредној заклади у висини од 14 и по милиона динара, као и отуда, што се у буџету предвиђа 3,750.000 динара за исплату привремене ренте бившим власницима чивчијских имања у ранијим покрајинама Јужне Србије и Црне Горе. То је унето у буџет због тога, што се новом законском новелом о аграру помичу рокови, који су у садањем закону били предвиђени, и према томе интерес на државне обвезнице, које се имају издавати у јужним крајевима, почеће тећи тек доцније, тако да ове године не долази у обзир анунтетска служба коју Министар финансија предвиђа. Услед тога могло се, и у складу је са законом, што се предвидело уношење овог кредита у државни буџет. Разуме се, да је социјална потреба била таква, да се о њој морало водити рачуна, и зато је тај кредит унет у буџет.

Надаље је предвиђено повећање у буџету са кредитом за изградњу канала за наводњавање у дечанско лумбарском рејону. Исто тако је унет и кредит за откуп земљишта у сврху насељавања земљорадника у јужним крајевима, јер су ти кредити неопходно потребни за колонизацију тих крајева.

Господо, рекао сам раније, да је предвиђена дотација за Државну пољопривредну закладу и управо у тој заклади сконцентрисани су сви кре-

дити за унапређење пољопривреде, тако, да из буџета Државне пољопривредне закладе имате у ствари потпу преглед и програм читавог будућег рада на унапређењу наше пољопривреде.

Толико, господо, као објашњење, да би могли лакше да се снађете у цифарском делу буџета расхода Министарства пољопривреде са установама које су код Министарства пољопривреде. А сада допустите ми да, улазећи у дискусију по овом буџету, бацим поглед на прошлoгодишњи рад, па да онда на основу тога рада можемо да закључимо што би било потребно да се даље ради.

Година 1932 била је тешка година, једна од најтежих година, што се уопште даде замислити за пољопривреду и за земљорадника. Било је, господо, искрено говорећи, страшних момента, кад се човек са зебном питао, како ћемо моћи да издржимо и да савладамо све тешкоће, које су биле ту. Сви ви, господо, врло добро то знате, сви сте ви то видели и осетили, ко више ко мање, али будите уверени, благодарeћи томе, што сам се налазио на положају одакле се нише види и где се има бољи преглед, ја сам имао најдубљи увид у ту страшну ситуацију, у којој смо се налазили. Управо као да је судбина била, да као одговорни шеф овог ресора преживим све оне тешке моменте заједно са нашим сељачким народом, који је беспримерну муку мучио, борећи се да се одржи кроз ову тешку годину 1932.

И за ту годину поставио се као принцип, као руководни принцип, којим смо се хтели не хтели морали да руководимо, а то је одбрана тешко угрожене пољопривреде и земљорадника. И та одбрана, морала је да се врши у три правца. Прво је била борба са невољама и тешкоћама, које су долазиле од елементарних незгода.

Господо, да се не задржавам на томе, само ћу да споменем колико је држава, а исто тако и бановине, морала да даје помоћи за исхрану стоке. Ми смо у ово доба прошле године имали снег и било је у питању да сачувамо народу његову стоку; затим је била потребна помоћ државе пострадалим од поплаве, па давање помоћи за исхрану људи. Имали смо сталну борбу са сточним заразама, због којих је народ претрпео огромну штету. Имали смо огромних штета од града, од скакаваца, од рђе, која је дошла на пшеницу.

Према томе, господо, видите, да је та година као никада обиловала елементарним катастрофама, и народ се није могао да пусти небринут, него му се у сваком моменту морало притећи у помоћ, како би се одржао и сачувао.

Друго, господо, што је притискало нашег земљорадника, била је економска криза, с обзиром на страховити пад цена и на тешкоће извоза. Пад цена изазвао је с једне стране, да пољопривреда није имала рентабилитета, а с друге стране, господо, биле

су највеће тешкоће, како да се пласира роба земљорадника.

Треће, господо, чиме смо се морали борити, било је то, како ћемо да олакшамо терете, под којима стење земљорадник, терете који долазе од његовог задужења, терете фискалне, терете који долазе од скупоће животних потреба земљорадника.

Господо, допустите да вас сетим да је целокупна дискусија о буџету прошле године била вођена са гледишта, шта би све требало учинити да се спасе земљорадник од неминовне пропасти, јер су на дневном реду биле продаје сељачких имања. И после буџетске дискусије ми смо законодавним мерама решили да дамо извесне олакшице. Тако је био створен први закон о заштити земљорадника, па смо поново продужили са доношењем закона провизорног карактера, да на крају крајева у сарадњи са Законодавним одбором Народне скупштине припремимо један законски предлог о заштити земљорадника, који сада чека на своје дефинитивно решење у Народном претставништву.

Господо, ако проматрамо све те тешкоће и невоље, онда ипак видимо да смо добро пребродили оно најтеже доба које је за нама. Ми смо све то издржали, ми смо се одржали и што је још више важно и што треба да се подвуче, то је, да је народ осетио да у нашој држави он има некога ко се о њему брине и стара.

Господо, сељачки народ зна да подноси сваку невољу, али је сељачки народ и благодаран сваком оном ко му покаже љубав и ко му пружи доказа о своме старању, што ја нарочито могу да подвучем. А ја верујем да и ви гледате тако на то и да сте у то уверени, а то је да је сељачки наш народ осетио да су се Краљевска влада и Народно претставништво бринули о његовој егзистенцији, о његовом животу и његовом тешком стању. И наш народ, знајући и осећајући то, зна такође да то има да припише господо народни посланици, вама, који сте непрестано стављали и одржавали на дневном реду питање сељачког живота и сељачких потреба.

Ми, господо, нисмо решили све проблеме. односно ми нисмо завршили ту борбу, коју смо имали да издржимо прошле године. Ми сада имамо још неколико специјалних задатака у смислу одбране пољопривреде. Овога пролећа имамо да се боримо са штитастом ваши, која је опет у појачаној мери наступила. Ми смо морали да предузмемо све мере око организације у сузбијању мароканских скакаваца који у огромним количинама прете извесном делу наше Дунавске бановине. И на крају крајева, нама је још увек на дневном реду - а нажалост то ће бити још дуго актуелно, - стална одбрана од сточних зараза. Ево, такве се предузимају мере, али оне нису диктоване ни из далека због оних тешкоћа са којима смо се морали да боримо прошле године.

И кад узмемо у обзир то да је та најтежа година прошла, а да су се у извесној мери показали и знаци побољшања, онда можемо са веровањем да се надамо, да је најтежа фаза пољопривредне а према томе и привредне кризе и нашој земљи прошла.

Ја не кажем да је прошла криза, јер криза није само коњуктурална, него је криза и структурална, с обзиром на нашу производњу, али мислим да се онако тешка времена као што су била неће више повратити. Ми можемо да констатујемо и извесно побољшање у ценама сељачких производа. Било је и на томе пољу великих и тешких борби, с обзиром на систем контингентирања, с обзиром на разне девизне прописе, на ограничења, на стално повећање царинске заштите у земљама, које су до сада биле наши купци. Ипак предузимањем мера и регулисањем извоза, и ако се говорило о извесним злоупотребама, све је то дало један повољан резултат у томе правцу, да су цене ипак боље, да се понешто поправиле. И с једне стране то, с друге стране, господо, и тај психолошки факат, да сељак осећа старање за њега као и донесене законодавне мере за олакшање његових терета, које је он имао да сноси с обзиром на његову велику задуженост, оправдава мисао да се код нас понешто кренуло на боље. Ипак из свега тога из свих тих тешкоћа које смо имали у години 1932, ми треба да повучемо потребне поуке. У коме правцу? Прво, и прво потребно нам је да се спремимо за реорганизацију и за јачу активност у правцу унапређења пољопривреде, и друго потребно је да приступимо израђивању пољопривредног плана, из кога треба да се развије општи привредни план за нашу земљу.

Ми ћемо се још више уверити о тој потреби, да се ради у томе правцу ако, господо, размотримо цифре, које не варају. Тако гледајући наш извоз, видимо да смо у 1932 години, дакле у време кад је привредна криза била у пуном јеку, извезли из наше државе 6,669.287 квинтала земаљских производа у вредности од 1.113.288.434 динара, затим производе сточарства 1,011.612 комада и 619.777 квинтала у укупној вредности од 1.504.329.564 динара, те производа пољопривредне индустрије 511.747 квинтала у вредности од 106.787.823 динара.

У целисти, дакле, извоз пољопривредних производа био је у тој години у укупној вредности од 2,871,122.806 односно 59.7 готово 60% од целокупног извоза из наше државе.

Господо, ове цифре показују карактер наше привреде, и ако узмемо у обзир општи пад трговинског промета и цена пољопривредних артикала, који је постојао већ у 1931 години, онда су те цифре ипак знатне. Али, наравно, оне нас не могу да задовоље, не може да нас задовољи, уопште, наша производња због тога, што жетвени приноси далеко остају иза онога, какви би они требали да буду.

Ако ли сравнимо наш просечни принос по хектару са оним у другим напреднијим државама, то видимо знатне разлике, како то показују ови бројеви. Просечни принос код нас по једном хектару био је код пшенице 10,97 квинтала, а просечни принос по хектару, који се нормално претпоставља у другим напреднијим државама, износио је 28 квинтала. Код кукуруза наш просечни принос био је 14,32, другде 27, код зоби код нас 8,06, другде 21; код ражи 7,92, другде 19; код јечма 8,65, другде 23; код шећерне репе 159,00; другде 230 квинтала; код лана код нас 6,20, другде 25, код кудеље код нас 8,50, другде 35; код кромпира код нас 47,00, другде 170 квинтала, код хмеља код нас 6,50, другде 10 квинтала.

Из ових неколико бројева следи, да имамо велике површине под културом житарица, али да приноси по хектару ни код житарица, ни код осталих биљки не задовољавају, већ да стоје далеко иза просека у осталом свету па и у државама, које имају знатно неповољније услове за пољопривредну производњу, него ми.

То нам каже, да је код нас пољопривредна производња још екстензивна и примитивна и да се сеју сорте које не одговарају и не задовољавају.

Али, господо, не само то, него ми морамо да констатујемо из наших статистика, да увозимо сваке године огромне количине земаљских производа. Тако смо у години 1931 увезли 1,110.701 квинтал у вредности од 485,730.635 динара.

У тим ставкама најјаче су позиције пиринач, јужно воће, уљани плодови, биље за индустрију и љекарнице у укупној вредности од 333,773.638 дин.

К томе долазе производи сточарства, које смо у истој години увезли: 230.228 кв. и 6.201 комада у укупној вредности од 239,235.180 дин. Међу овим бројкама су најјаче позиције: вунз, длака, перје и коже, те животињске претитине у укупној вредности од 216.877.414 дин.

Напокон придолазе још сировине за пољопривредну индустрију са 107.827 кв. у вредности од 53,470.262 дин.

Свега дакле пољопривредних производа у укупној вредности од 778,436.077 дин.

Овим бројевима треба још прибрати оне ставке увоза, које се односе на сировине уопште индустријске сврхе.

У години 1931 увезли смо на воску, воща-ној роби, сапуну, мазиву, памуку, кудељи, лану и осталим биљним влакнима за предиво, вуни за предиво, длаци и свили 333.033 кв. у укупној вредности од 1,348.318.605 дин.

Индустријске полуфабрикате и фабрикате, нарочито вунене, свилене и памучне нећемо овде рачунати, јер су овисни од постојеће индустрије.

Ако правимо укупни збир ових горњих цифара

то смо у тој години привредне депресије увезли свега пољопривредних производа у укупној вредности од 2,145.940.385 дин. Ако упоредимо овај увоз са раније приказаним извозом онда, господо, добијамо један вишак извоза над увозом пољопривредних производа у нашој пољопривредној Југославији у једној суми од свега 725 милиона динара.

Ове бројке су врло озбиљне и императивно траже промену, јер су оне јасни доказ да се наша пољопривреда није развила у потребном смеру.

Код многих пољопривредних арткала, које би били у стању произвести у довољној количини и потребној каквоћи видимо да смо присиљени у целости или претежним делом да увозимо из иностранства, т. ј. овисни смо од иностранства.

Осим тога познато је како све државе све више ограничују увоз пољопривредних производа најразличнијим мерама. Већина земаља, нарочито индустријске, пошле су путем протекционизма т. ј. путем офанзивне аутаркије. То нам врло отежава па и спречава извоз наших пољопривредних производа, које имамо и тиме се поштрава наша привредна криза.

Из те и такве ситуације треба повући конеквенце. Офанзивна аутаркија других земаља, нарочито оних, које су биле наши најјачи купци, сили нас на одбрану и зато морамо приступити планској пољопривреди. У ту сврху именовао сам једну специјалну комисију стручњака с овим специјалним задатком.

Пре свега требало је утврдити данашње стање наше пољопривреде и могућности њеног развитка у појединим гранама нарочито с обзиром на производу које уважамо. На темељу тога треба да се утврди:

1) потребно преоријентисање наше пољопривредне производње;

2) да се одреде наравни и економски реони за развијање поједине гране пољопривредне производње;

3) да се одреде најподесније врсте, сорте и пасмине с обзиром на унутрашњу потребу, на светско тржиште, те на прилике појединих производних реона;

4) да се припреме све мере и законски предлози, које ће требати у provedби тога донети.

Из ових задатака види се, који се важни и крупни посао има посвршавати и да он захтева дуже време.

Досада је завршен рад око утврђивања данашњег стања пољопривреде и могућности развитка појединих грана у одређеним приликама; одређени су реони за поједине гране пољопривреде, једнако и један већи низ врста, сорти и пасмина; а у изради су већ и разне законске мере.

На темељу досадашњег рада могло се је већ приступити извођењу неких мера.

Како је за наш извоз врло важно питање квалитета пшенице, то сам предвидео у буџетском предлогу оснивање испитних станица у Топчидеру и Осиеку, дакле у средиштима изших житарских односно пшеничних реона. Радови на том питању од нарочите су важности за одабирње сората.

Надаље у току је акција за повећаном производњом уљаних семена. Приносима уљане индустрије основан је код Министарстаа пољопривреде специјални фонд за унапређивање ове производње у земљи, како би постали независни од иностранства. Истодобно подузета је пропаганда за озу културу у подесним за то реонима.

С обзиром на културу лана и кудеље, које су врло важне индустријске биљке, ради се на томе, да се набави испробано најбоље семе из иностранства и да се раздети међу земљораднике. На тај начин ће се производња квантитативно и квалитативно знатно дићи.

Исто тако обраћа се пажња култури бухача. Како та биљка претставља једну доста знатну грану нашег извоза, учиниће се што је потребно да народ и од тога има користи. У исто време посвећује се највећа пажња култури пиринча, памука и мака. Сви ови артикли претстављају сами за себе једин проблем и ту се врше интересантна испитивања како да се производња ових култура усаврши.

Посвећује се велика пажња и свиларству и спрема се реорганизација његова. Свиларство је, као што знате, једна грана производње корисна за најсиромашнији свет, а кад узмемо у обзир колико се увози свиле у нашу земљу, онда се може указати на велику могућност да из те производње створимо такође један извор прихода за наш народ.

Поведена је далекосежна акција за подизање нашег овчарства првенство с обзиром на производњу вуне. У ту сврху основаће се пепиниере раслодињака, повезати приватна иницијатива са државом и основати, задружне институције за рационализацију ове гране. Одржаће се специјални курсеви за упућивање стручњака у вунарству. Проведбом ових радова могуће ће бити произвађати оне квалитете и количине вуне, које су нам потребне за кућну прераду и индустрију.

Надаље је план за реорганизацију нашег целокупног коњарства већ готов и у provedби. Познато је да су прилике у нашем коњарству врло тешке и да је ту потребна темељита измена као што и у питању ергела.

Осим тога господо, у припреми је Закон о реорганизацији пољопривредног школства, који треба прилагодити потребама нашег земљорадничког народа. Прогрес у жељеном смислу може се постићи у пољопривреди првенствено целисходним стручним васпитањем. Према томе придаје законски пројекат

највећу важност најнижем пољопривредном васпитању и како би се оно што више ширило у широким земљорадничким масама. Ту ће врло важну улогу играти путујуће пољопривредне школе и примерна сеоска gospodarства.

Исто тако спремљен је и пројекат о реорганизацији пољопривредне службе, где се нарочито регулише делокруг и рад среских агронома, како би ови што успешније користили народу.

Већ по досадашњим радовима можемо се надати, да ће наш пољопривредни план потстакнути еволуционистички прогрес наше целокупне пољопривредне производње, да ћемо провести преоријентацију, која ће олакшати наш извоз једнако као што и задовољавање унутрашњих потреба; да ће се једном целисходном реорганизацијом омогућити бољи просперитет и снабдевање наших оскудних крајева и да ће то све врло повољно утицати на нашу монетарну политику, те јачати у целости нашу финансијску снагу.

Тако ће се пољопривредни план оснивати у у главном на приватној иницијативи уз извесно утицање са стране власти, а после тога следи изградња општег привредног плана, водећи код свега тога рачуна о потреби сарадњи држава Мале Антанте.

Господо, ја сам се летимице позабавио многим питањима, ма да би се дало на далеку и широко говорити о свакоме. Али кратко време које имамо на расположењу, диктује нам да тако поступимо. Ја сам желео свакако да вам дам један преглед у главним цртама о оном што је рађено и што је још потребно да се уради, па да једанпут фиксирамо један стални наш пољопривредни и привредни програм, којег треба да се сви држимо и који ће бити државни програм без обзира на то, ко ће тај програм изводити. Програм има да остане и да се стално изводи без обзира на промене личности. Само на тај начин је могуће да се води једна успешна пољопривредна политика, таква политика, која има сталан програм и правац. Господо, ја сам већ у Финансијском одбору, где се је буџет Министарства пољопривреде свесграно претресао, изнео како је једна ванредно важна наша задаћа, да проведемо организацију пољопривредника у пољопривредним коморама ради заступања интереса пољопривредника. Морамо надстојати, да наш пољопривредник буде организован.

Он није данас у стању да своје интересе заступа, онако како би било то потребно. Он то није у стању ни због своје заосталости, због недовољне обавештености, зато што није довољно школован, а сем тога и због тога што није организован и што не може да наступи са једном организованом снагом кад треба да заступа своје интересе, те тако појединачно не може да дође ни до изражаја ни до по-

ребног утицаја. Потребно је, дакле да се спроведе та организација. С тим у вези морамо да учинимо све да се наше задругарство развије. У томе погледу велику важност полажемо на изграђивање кредитног задругарства, јер сељачки кредит мора да буде само задругарски. Само задругарски кредит за сељака је спасоносан, а сваки други је за њега опасан. Код тога морамо да посветимо једнаку бригу свима задругама, а не да се руководимо оним пароланама, које се код нас често чују, као да се наше задругарство треба да дели на слободно или неслободно.

Господо, задругарство мора да буде право задругарство, оно задругарство, које јача и уздиже малог и слабог земљорадника. То је социјална мисија задругарства, али то је и његова национална мисија код нас и зато могу само да кажем да ми, треба да имамо национално задругарство, које ће у пуној мери да врши своју социјалну задаћу. (Одобравање). Ја бих желео, без обзира, како су које задруге настале и како су се развијале, да се све задруге нађу сложено на једном послу, да се међу собом такмиче, које ће боље и корисније да раде по народ и да једанпут престану оне трзавице, које су биле само на штету задругарства. Што се мене тиче, ја сам уверен као и ви, да сви ми имамо добру вољу према земљорадничким задругама, према целокупном задругарству, према свима врстама његовим и вољви смо да свакоме, ко правилно ради учинимо све да му још помогнемо да до већег успеха дође. Нарочито подвлачим потребу развијања произвођачког задругарства и организације задружне продаје. На тај начин, господо, биће омогућено да наш земљорадник дође до реалне цене и праве вредности његових продуката, које он иначе мора у бесцење да продаје.

Али, господо, осим тога имамо ми још један специјалан задатак — допустите тако да кажем — на пољу социјално економског старања на селу. По моме мишљењу, то старање требало би спровести на тај начин да се створи подесна организација за узајамну помоћ на селу. Биће потребно да се донесу нарочите законодавне мере, да се државним законима да могућност појединим бановинама да оне према својим потребама у своме делокругу донесу одредбе, како би се увели и реорганизовали општински кошеви који постоје у појединим крајевима наше отаџбине, како би се реорганизовале среске припомоћне закладе, како би се провело обезбеђење усева и плодова од града, и обезбеђење стоке од помора (Одобравање).

То су социјални наши задаци на селу, управо социјална политика за наше село, која решава и његове социјалне проблеме и његове економске проблеме заједно. На том пољу требаће пожурити да се ради и с обзиром на искуства, која смо до

сада имали и да би смо у истину створили потребне организације за узајамну помоћ на селу, гајећи при томе дух солидарности и међусобне помоћи, који у нашем селу постоји, само им треба дати потребну форму организације.

Господо, ја сам настојао да бацим поглед на проблеме, како они постоје у ресору пољопривреде и који су задаци, по којима ће се морати даље водити рачуна.

Велики део посла у Министарству пољопривреде претставља такође рад на решавању аграрне реформе. Ја сам, господо, о тим питањима у последње време много говорио, у вези са доношењем аграрне новеле, и у најскорије време имаћемо прилике, да се још више са тим питањима и проблемима позабавимо и у самој Народној скупштини. Ту ћемо моћи да расмотримо рад на пољу аграрне реформе у појединим крајевима наше земље, и потребно ће бити да донесемо хитно законске мере, како бисмо до краја остварили идеју, која је искрснула, управо се наметнула свима у првом часу нашег народног уједињења, а то је била идеја: обезбедити земљу ономе, ко је ради. У том циљу је спремљена законска новела и са тим у вези имаћемо прилике да расправимо сва питања, и да се изложи сав досадашњи рад Министарства пољопривреде на томе пољу, па мислим, да није потребно да се у овај мах задржавам на тим питањима дуже.

Господо, завршавајући овај преглед, ја бих желео још само да кажем ово:

Имајући европског гласа, који су износили у последње време једну тезу, која, мислим, да је апсолутно тачна, који су рекли овако: највећи грех и највећа је одговорност у данашње доба ништа не радити, ништа не предузимати. Ја се, господо, стиме потпуно слажем. И ја мислим да колико год је потребна активност на сваком пољу, јер пасивност је увек рђава, погрешна и штетна, — да је највећа активност потребна на пољу пољопривреде и нашег старања за унапређење пољопривреде у нас. Свака грана привреде има своје проблеме и на њих се односе те речи, које осуђују пасивност, или пуштање да ствари иду како хоће, али, господо, наша пољопривреда то је наш фундамент. Задовољење земљорадника и стварање доброг распозожења код њега, то је државна потреба, јер село је главна наша снага. Одатле држава црпи своју снагу. (Бурно одобравање).

Наше је село здраво, али је оно, господо, у врло тешком положају. Иако му ми дамо потребну помоћ активним и стваралачким радом, онда ће се наше село препородити. И стога ми немојте замерити ако учиним један апел на нашу интелигенцију. Наша интелигенција је пуна критике, дефетизма и замерања свему и свачему. Али, она грешити јер не живи са нашим селом заједно. И као што село осећа да је наша политичка линија правилна, исто та-

ко наше село треба да осети да има код интелигенције љубави и срца за решавање проблема који се њега тичу. Оно треба да осети да му интелигенција хоће да да знања, помоћи, потребну организацију, да га помогне dobrim саветима са пуно срца и љубави за њега. Све друго је у стању наш сељак сам да створи (Тако је!).

Господо, ја желим да то буде апел на сву националну интелигенцију која верује у снагу свога народа, као што верујем ја, а држим и ви сви заједно. Наш народ је био и биће непобедив, јер је он здрав, отпоран и са врло малим задовољан, а при томе има добру и велику душу. (Бурно одобравање дугограјно плескање и узвици: Живео!)

Председник др. Коста Кумануди: Има реч народни посланик Гавро Санто.

Др. Гавро Санто: Господо, култура винограда у пређашњој Војводини, заузима прворазредно место у општем привредном активитету наше државе. Али, господо, и та култура ће бити угушена, ако се не предузму мере за њено очување. Са општим прогресом науке, и код винове лозе појавила су се побољшања, која још нису могла бити примењена код нас у земљи, јер, познато је, да ми не обилујемо стручним привредним институцијама. Зато су почели доносити серуме за заштиту лозе из иностранства, али царине на исте тако су високе, да их је немогуће добавити. Стара лоза изумире, и интерес је државе, да се лоза обнавља и да се подигнуто рационално, очува од проласти са перспективама успеха у будућности. Стога молим, да се серуми за заштиту винове лозе, а који се не производе у нашој земљи уопште, или не у довољној мери, ослободе царине.

Потребно је установити и специјалну железничку тарифу за виноградаре из таквих крајева, и то бар са 50% попушта.

Ми, господо, имамо код нас један земљораднички производ, који извозимо, чак у државе Јужне Америке. Па ипак, и поред тога, тај производ није заштићен од увоза истог производа — горег и туђинског — из иностранства. Реч је о хоргошкој паприци. — Како рекох, хоргошка паприка је чувена и призната у иностранству својим квалитетом, извозимо је чак у Америку, а омогућен је увоз иностране, сумњиве паприке, проблематичног квалитета, и — наравно — нижих цена, које одговарају лошем квалитету! Ја молим, да се чим пре предузму мере зрштите за хоргошку паприку путем царине, и да се ово спроведе још пре оволетње сезоне рада.

Ми немамо селективних станица за оплемењивање семена у dostatном броју, изузев оних станица у Чоки, Топчидеру и Бељу и оне, још мање, у Црњи. Али, оне су недовољне, и квалитет нашег живота опада. И ако се из иностранства то семе може

повољно добити — а видимо код набавке кудељног семена да и држава набавља из иностранства, оно што јој не достаје а што је потребно за културу привреде, — чине се сметњом при увозу, оптерећује се високом царином, те су привредници одустали од набавке истога, а то се осећа већ у квалитету наших пољопривредних производа. Молим, или да се приступи подизању ових селективних станица, или, да се, бар, учине могућности лакше набавке опломењеног семена.

Америка је прешла опет на мокри режим и производња пива добиће значајног замаха. Међутим, код нас у земљи има великих залиха непродатог хмеља, а, господо, много је места страдало баш због немогућности продаје хмеља, који је претстављао значајну привредну културу. Молим, господина Министра, да се специјалним трговинским уговорима омогући продаја великих залиха хмеља, јер то изискује и интерес наших привредника а и интерес саме државе.

Општи интерес захтева, да се поведе рачуна о вештачком ђубрењу земље. Наши привредници немају довољно вештачког ђубрета, јер им недостаје готовог новца за набавку, а домаће фабрике га не дају на кредит. Обзиром на опште тешке кредитне прилике, јер и саме набављају сировине за готово. Потребно је, господо, створити могућности земљорадницима за набавку вештачког ђубрета на кредит на једногодишњу отплату, без камате, а да се посебном одредбом регулише однос при овој куповини и зајемци од стране државе или самоуправе, да се за овај дуг неће нико моћи користити законским одредбама, о заштити земљорадника.

Потребне су нам и пољопривредне школе. Узорна имања нестају под теретом кризе. На стручном образовању младих земљорадника се не ради. У северним крајевима има свега 2 пољопривредне школе: у Ади и Илоку. То је мало. Уколико држава не може да подиже такве школе треба да их подижу бановине. Бановински буџети поред издатака на помоћи, откупе, субвенције и слично — не кажем да је то ефемерне природе, јер је неизбежно у ове дане кризе — требало би да народни новац употребе у корист и народа и државе. Ја молим г. Министра да изволи примити овај мој предлог и да енергично поради на његовом остварењу. (Живо одобравање и плесак).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. др. Тоша Рајић.

Др. Тоша Рајић: Господо народни посланици, ја сам у експозеу г. Министра пољопривреде запазио једну врло добру намеру, нарочито онда, кад је истакнуо, да је потребно, да приступимо изградњању једног пољопривредног плана. Али, господо, у исто време, хоћу и желим да констатујем, да сматрам, да је то једна жалосна чињеница, да досада тога пољопривредног плана у опште није било.

(*Др. Милан Стилић:* Није крив овај Министар!) Ако је то тачно, као што овај мој друг каже, да није крив овај Министар, онда, по тој логици, никад не би могли имати један пољопривредни план.

У другом реду г. Министар пољопривреде рекао је, да наш народ осећа једно свесрдно старање за наш сељачки сталеж. Ја, господо, хоћу опет да констатујем, да то свесрдно старање наш сељачки народ уопште не осећа. Да је тачно и једно и друго, што сам овде устврдио, ја ћу покушати и да докажем.

Господо, опште позната је ствар, да у свима земљама, где постоје парламентарне владе, да у свима тим земљама ресорни министри имају да воде бригу о стању, о напретку оних, о положају оних, за чију добробит имају да воде ручна дотични ресори.

Господо, ми смо у прошлој години имали једну незапамћену елементарну непогоду, а то је била рђа, која је ушла у жито и услед тога пшенични принос не да је подбацио испод просечног, већ је тај био доведен тако рећи на ништицу.

Поред тога господо, ми видимо још једну несрећу, а то је сточна зараза, услед које читаве покрајине обухватају кордони жандармерије и спречавају извоз стоке, тако, да наш сељачки свет, буд није имао жита да прода, није могао ни стоку да прода. А с друге стране, господо, долазе порески егзекутори и немилосрдно наплаћују порез, односећи чак и јастуке испод главе. (*Узвици:* Тако јел!)

Господо, ја мислим да је било свесрдног старања од стране г. Министра пољопривреде, који је у првом реду дужан и позван да води рачуна о томе, он је требао први устаги и казати да се овако не може, те интервенисати код г. Министра финансија, да се пореске егзекуције обуставе дотле, док наш земљорадник не буде дошао у могућност да своје производе прода и дође до новчаних средстава за подмиривање својих потреба, а нарочито и за плаћање пореза. (*Мин. пољопривреде г. Деметровић:* Другим речима Министар финансија утерује порез, а крив је Министар пољопривреде).

Ја не кажем, да је г. Министар пољопривреде крив, али је г. Министар пољопривреде имао дужност да упозори г. Министра финансија да народ није у стању да плаћа. (Граја и добацавање. Један глас: То је шаљиво. Претседник звони). Господо, може бити да је то вама шаљиво, али мени није ни мало шаљиво. Господо, ми смо упућивали протесте г. Министру финансија и г. Министру пољопривреде. (*Иванчевић:* А што сте постигли!) Ја нећу, г. Иванчевићу да објашњавам што смо постигли, резултати ће се најбоље касније видети.

Господо, што се тиче сточних зараза хоћу да нагласим само толико, да те заразе нису биле тако страшне као што је то изгледало и да су се сточне пијаци могле и раније отворити, али то није ишло

у рачун ветеринарима, који су требали да имају што више трошка за путовања.

А сада господо, да пређем мало на овај пољопривредни план, који од сада треба да се изгради, а који до сада није био изграђен. Судићи по досадањем раду Министарства пољопривреде и подручних му органа на које Министарство пољопривреде има утицаја, тога пољопривредног плана неће уопште бити: (Граја приговори.) Ми смо видели, да је у току 1931 године Краљевска влада сматрала за потребно да донесе један закон о житу по коме држава откупљује жито плаћајући га више него што оно стварно вреди и то све због тога, јер је наша житна производња дошла у питање услед пада цена и немогућности пласирања нашег жита.

Хиљаде и хиљаде вагона леже, господо, по страним магацинима у Братислави, Коморану, Пешти, Бечу и т. д. (Б. Аврамовић: Има ли их још?) Ја говорим о 1931 години. Хиљаде и хиљаде вагона леже тамо а Министар трговине и индустрије који има да се стара о томе жити, о уновчењу тога жита није знао шта ће с њиме да ради. Господо, у сврху смањивања производње жита, и пре и после тога, закона о жити проводи се у Министарству пољопривреде једна заиста свесрдна систематска агитација у народу. Говори се, да не знамо шта ћемо да радимо са нашим житом. Умањимо производњу, прелазимо што више на сточарство и природна ствар да је последица тога требала да буде, позвати све оне наше пољопривреднике који имају лошије земље, да те лошије земље претварају у пашњаке, претварају у утрине, да би се на тај начин што више стоке могло држати. Међутим, ми уместо да ту лошију земљу претворимо у пашњаке, иницијативом Министарства пољопривреде најлошији пашњаци претварају се у оранице. Десетине и десетине хиљада јутара пашњака у Војводини претворени су, господо, у оранице, да бисмо још више повећали производњу нашег жита, а и са овим не знамо шта ћемо да радимо.

Господо, ја хоћу да констатујем, да је ова политика заиста без икаквог плана и да је заиста крајње време, да се један план створи, јер овај и овакав ред никако није у сагласности са оном потребном преоријентацијом наше привреде. (Ковач: Дајте нам тај план!) Ја нисам, г. Анте, меродаван да овде износим план, али ако желите, ја ћу вам дати један приватан час па да видите како тај план изгледа. Господо, наше политичке општине у Војводини имају своје земље и то и оранице и пашњаке. И, господо, господин Министар пољопривреде путем аграрне реформе од тих наших општина одузео је, тако рећи све. (Др. Миленко Марковић: Та ваљда није!) Још вашу браду треба да одузме господине Марковићу, па ће онда све бити у реду. Господо, ја хоћу овде да нагласим да је овај рад директно анационалан, (Анте Ковач: Та није

могуће! Јух!) Ево ја ћу то покушати да докажем и мислим да ћу и доказати. (Др. Миленко Марковић: Ајде да чујемо: Проклети Личани освојили све!) По аграрној реформи право на земљу имају само Срби, Хрвати и Словенци. Пошто у немачким и мађарским општинама не може да се врши аграрна реформа, јер оне немају Срба, Хрвата и Словенаца, то се немачким и мађарским општинама земље, господо, не узимају, сем ако те мађарске и немачке општине имају велике површине земаља тако да би се могла извршити једна колонизација. Чим је мања површина те земље, она се не одузима. Међутим, српске општине, у српским општинама оставља се максимум од 10, словом десет катастралних јутара, а то се, господо, никако не може да сложи са овим одредбама о максимуму, и ја се сам питам и мислим да би се мало ко нашао ко би хтео да разуме и могао разумети (зашто да појединци, један гроф или један барон, може имати један максимум од 521 катастралних јутара земље, док наше политичке општине не могу имати више него 10 катастралних јутара. Баш овде имам једно решење господина Министра пољопривреде по коме решењу се од општине Орловац, која је чисто српска општина, од 1099 катастралних јутара ораница, колико је та општина имала, оставља се општини 5 јутара 1162 кв. хв. То значи, да је чак и она законска одредба која сада важи и која је кроз неправедна, да је та законска одредба погажена, јер она предвиђа 10 катастралних јутара као максимум, а овде је остављено свега 5 катастралних јутара (Један глас: Колико имати општина којима је одузета?) Готово све. На пример Перлез, Ботош и т. д. Господо, што се одузело од тих општина то је само почетак јер ће доћи на ред и све друге. (Анте Ковач: Ко је правио тај закон?) Ја не знам ко га је правио, али знам да га је 6 јануарски режим правио. (Анте Ковач: Зар значи да је он анационалан?) Ја кажем да је извођење тога закона анационално, али у ком случају да је сам закон анационалан. (Један глас: То се не слаже са вашим лавским гледиштем о 6 јануарском режиму.) Пошарешедник Драгутин Карло Ковачевић. Г. Ковачу немојте сметати говорнику. (Још један глас: Др. Тоша Рајић (наставља): Господо, што је ораница одузета, то би се још дало разумети. Али су, господо, одузети и пашњаци и на пример једној општини која има преко 600 коња, и преко 3.000 грла оваца, преко 1000 комада говеди, остало је укупно око 400 јутара пашњака да своју стоку прехране. А на тај начин, ми, не да нећемо унапредити сточарство већ не можемо остати ни на оној висини на којој је оно до сада било и оно мора да пада и да се уништи. (Мил. Марковић добацује.) Ја видим, г. Марковићу, да вас много интересују Личани, па ћу нешто и о њима да проговорим.

од Колонисти, који су у наше крајеве дошли из Лике, Босне и Херцеговине, сви су красни и стасити и добри људи. (А. Ковач иронично: Само су умно слаби - Граја). Ја молим господина претседника да ми ово време не рачуна, кад ме господа ометају, јер ја хоћу своје дозвољено време за говор да искористим.

Господо, ја сам нагласио да су Личани и Херцеговци заиста красни и добри људи, али нажалост хоћу да констатујем и једну чињеницу да су ти људи осуђени на неминовну пропаст баш због оваквог рада Министарства пољопривреде, а нарочито аграрног одељења тога Министарства. Ја вас уверавам, господо, да ће ти људи, после коначне ликвидације аграрне реформе, у року од пет година, сви поново бити у вашим крајевима. (Један глас: Ако се буде радило овако као што је рађено за ових последњих 12 година). Ја ћу покушати то и да докажем, и ако међу вама има госпоре која неће да разуме и оно што је као сунце јасно. Ми, на пример, имамо једну чисто личку колонију — „Банатско Карађорђево.“ Оно броји 6.000 душа. Недалеко имамо колонију „Александрово“ и мало даље још колонију „Војводе Степе.“ Те колоније потпуно су изоловане од свих наших места и немају никакве везе нити додира са другим местима. У другим местима, где наш сељак има 5-6 катастарских јутара земље може да се живи. Зашто? Зато што ту сељак, поред оно мало његове земље, може нешто да заради и од других људи у селу, узимајући земљу под закуп или напола или возећи у најам тако да ипак има прилике да заради, док су ови колонисти овамо упућени сами на себе и немајући ни од кога ништа да зараде јер су сви потпуно сироти. То је једно.

Друго, све те колоније добиле су једну сразмерно малу површину земље, (Гласови: Треба им дати више земље.) Да, треба им дати више земље, јер је боље створити и мање колоније, али јаке економске јединице, које ће моћи да се одупру сваком економском потресу. Овако, ови колонисти, са овако малом компетенцијом не могу да плаћају ни порез ни прирез, нити могу да прехране своју фамилију, а данас сутра имаће још и да отплаћују земљу чија је откупна цена и сувише велика.

Господо, па још да те општине имају своје властите пашњаке, да се тим општинама оставило довољно утрине, где ће моћи да се мало поред земљорадње позабаве и сточарством. Господо, тога нема!

Колонија „Војвода Степа“ добила је око 500 катастарних јутара пашњака. Обзиром да је то једна велика колонија, увидело се и зна се, да је то мало. Међутим, господо, пре једно две недеље дана донето је решење: одузима се и од тих 500 катастарних јутара пашњака преко 300 јутара и оставља се свега 180 катастарних јутара пашњака,

Са 180 катастарних јутара пашњака једна општина, господо, која има 4—5 хиљада становника, не може да опстане нити може да има развијено сточарство. То је прво, а друго што одузимање сваког јутра општинске земље значи повишавање општинског приреза.

Тај пашњак, та општинска земља доноси извештан приход, и ако се та општинска земља одузме, онда, господо, тај прирез мора да скочи, и поред и онако великих ставака пореза природна је ствар, ако се још и прирезима оптерете, онда то не могу платити.

Господо, оволико сам имао да кажем о колонизационој политици, а сад ћу прећи на наше домаће аграрне интересенте.

Ја хоћу овде да нагласим, да у Војводини, а нарочито на територији Бечкеречког аграрног уреда, да се систематски прогађају домаћи аграрни интересенти, и да се њима у масама земља одузима, и ако то није по закону. Имамо у Великом Бечкереку једног шефа аграрног уреда за читав Банат, и тај шеф аграрног уреда, господо, на њему својствен садистички начин, где год може, људима одузима земљу. (Један посланик пита: Како му је име?) То није важно! (Исти посланик: Важно јел!) Зове се Атанацковић, пашеног г. Анте Ковача, који му је иначе заштитник. (Смех. — *Анше Ковач*: Ја нисам његов заштитник! Његов рад је његов заштитник!)

Пошпретседник Карло Ковачевић: Молим вас, господо, да не упадате говорнику у реч.

Др. Тоша Рајић. (наставља) Кад г. Анте Ковач каже, да је његов рад његова заштита, хоћу да овде утврдим, и то не може нико порећи, да је он, господо, због разних лоповлука дисциплински кажњен премештајем. (*Анше Ковач*: То није истина! Није због лоповлука!) Јесте! То је дисциплинска пресуда, господине Анте, само на вашу интервенцију није извршен! (*Анше Ковач*: То није истина! То је обична лаж, господине Рајићу!) А да је лоповлук, ја ћу ово казати:

У бр. 14694 из 1930 године види се, да је тај господин путовао у Ченту. Међугим, он је зарачунао да је путовао Бечкерек—Јаркаждин—Идвор—Баранда—Чента—Чајсик и т. д., и зарачунао путни трошак и ако није путовао, а онај трошковни лист је сам оверио, и због тога је кажњен премештајем, и ако ту није било места дисциплинској истрази, него је требала доћи истрага по § 397 Кривичног закона. (Граја. Потпретседник звони.)

Господо, видите тај шеф аграрног уреда на пр. овакве ствари ради: он оде, господо, у једно село, ухвати два-три човека и подбоде их, наговори их, да траже деобу општинске земље. Али они из аграрног уреда после дођу и поделе земљу не њима него другима, и онда је потпуно природна ствар да такав рад ствара незадовољство. Лепо је рекао г.

Министар, и ја би се и сам сложио с њим, ако би се могло извести у пракси да се одузета земља подели онима, који је раде. То би збиља требало тако да буде. Међутим то није тако. У Орловату је пре месец дана одузето 186 кат. јутара најбољих пашњака, које је одмах раздељено. Али ту није добио ни један од мештана и ни један од колониста, него је добио један жанд. капетан, један државни тужилац, двојица судија, неки чиновници Министарства и тако редом. Ја се питам, господо, да ли се на тај начин обезбеђује земља ономе, који је заиста ради?

Господо, ја на завршетку свога говора хоћу да се пожалим због једне ствари и да констатујем да овде не видим међу нама нашег друга г. Тркуљу (Чује се: Ево га, овде је), који је не знам по чијој поруџбини... (Душан Иванчевић: Како то можете да кажете вашем колеги. То је ваш друг. Какве поруџбине?)

Потпретседник Карло Ковачевић: Молим вас, господо, немојте узнемиривати г. посланика да говори и немојте упадати у реч.

Др Тоша Рајић (наставља)... који је после мога говора у начелној дебати дошао на говорницу и бацио се благом на моју част. (Чује се: То није истина!) Ја хоћу, господо, само да констатујем, да је ово једна жалосна чињеница, као и то да се заиста покушава то учинити. И то се, господо, зна ко је то желео, а ја хоћу да кажем, још само ово. Постоји народна изрека: на вука повика а англисци месо једу. Ја позивам г. Тркуљу на суд. части са изјавом да онај за кога се и најмање некоректности буде доказало, положи свој мандат, а што се тиче сумњичења, ево, господо... (Говорник показује у подигнутој руци неколико табака хартије) истога дана кад је г. Тркуља говорио, издана је пресуда судска, која ми даје потпуну сатисфакцију.

Да завршим, господо. У вези са одузимањем тога општинског земљишта и пашњака ми смо могли да чујемо екслозе г. Министра пољопривреде у одбору за доношење закона о ликвидацији аграрне реформе, а имали смо прилике и у јучерашњој Политици да прочитамо један његов одговор нашем другу г. Василију Трбићу, у коме он са највећим патосом хоће да подвуче да је његово свесрдно старање у томе да се у корист села у Хрватској, Славонији, Босни и т. д., која немају потребне шуме за дрварење и довољно испаше, изврши експропријација шума до висине до 25%. Господо, ја не могу да разумем да ли ту има система и логике да, у исто време кад у тим крајевима долази држава, да експроприше у корист општина 25% шума и да држава издавањем обвезница гарантује исплату отштете, у исто време долази Министар пољопривреде у поједине крајеве и одузима од општина и ову

потребну испашу. (Др. *Стијић Милан:* Тамо сам народ плаћа.) Ја то нисам казао, да народ не плаћа, али сам констатовао, да држава има да изда обвезнице и да гарантује за исплату тих 25% шума и да се у корист тих општина врши експропријација, док код мене постоје већ општинске утрине и испаше, и долази се, па се то одузима и дели. (Др. *Милан Стијић:* Тамо је то животно питање!). А код нас није животно питање?! Господо, ја тврдим, да је код нас још више животно питање.

У свему раду Министарства пољопривреде не види се ничега од онога, што је г. Министар пољопривреде казао: помоћ, срце и љубав, али се види једно и то не из рада Министарства пољопривреде, већ из живота нашег народа, а то је да је он јак, здрав и отпоран. И ја верујем да ће тај здрав, јак и отпоран народ издржати и ову најезду, која проистиче из Министарства пољопривреде. Гласаћу против буџета Министарства пољопривреде.

Потпретседник Карло Ковачевић: Реч има народни посланик г. Бранко Аврамовић.

Бранко Аврамовић: Господо народни посланици, у начелној дискусији буџетске дебате, нисам говорио, јер нисам расположен за политичке изјаве и расправљање.

Сматрам, да је ова Народна скупштина, избрана великом вољом народа, са великом надом истога тога народа, да побољша а, у главном олакша тешко материјално стање и омогући опстанак много напаћеног земљорадника, који се данас налази у најтежој ситуацији.

Исто тако моје је мишљење, да се ова Народна скупштина мора озбиљно позабавити тешким стањем сеоских занатлија и пољопривредних надничара (радника), који живе од ратара на селу. Ове бриге су за нас, народне посланике из Срема и Војводине, много важније него разговори и препирке, да ли смо један народ или три народа, ми Срби, Хрвати и Словенци? Сасвим је нашем народу свеједно а и нама посланицима то треба да буде свеједно: јесмо ли ми интегрални Југословени или је југословенство синтеза српства, хрватства и словенштва.

Будимо начисто, да наш народ не жели да разговара ове разговоре, које потрзају, у главном, пензионисани и одбачени политичари изван ове Скупштине, а, важалост, и неки чланови ове Народне скупштине.

Господо, наш народ воли своју државу, воли своју народну интелигенцију, која води о њему рачуна, али од државе захтева, да држава помаже пољопривреду, да држава осигура примерене цене пољопривредним производима, који су плод зноја и рада нашег народа. Наш народ захтева од сво-

јих претставника и од народне интелигенције увиђавност и бригу о њему.

Министарство пољопривреде је оно министарство, које има да води бригу о 80% нашега народа, који представља земљораднички staleж наше државе. Ово Министарство јесте најважније министарство наше аграрне земљорадничке државе.

Да узмемо у оцену рад овога Министарства у прошлој години, а по томе, у оцену и потребе рада у идућој буџетској години за коју доносимо буџет.

Министарство пољопривреде је 19 марта 1932 године, преко Краљевске владе, изашло са својим предлогом "Закона о заштити земљорадника и сређивању кредитних односа у земљи". Похвално је за овај ресор, што је увидео немогуће стање, темеља и главног стуба наше државе, земљорадника и предложио ванредне мере у овим нередовним приликама. Парадоксално је, али истинито, да закон привремено, три пуга привремено донашан, не задовољава у целости никога. Прво, не задовољава земљораника, јер га није довољно заштитио и није га раздужио, тако бар мисли већина земљорадника, а и моје је мишљење то. Друго, недовољава сиромашне занатлије, јер њихове кредитне односе није уредио. Треће, не задовољава ни трговце, јер је сељак према њему заштићен и трговац не долази до својих потраживања од сељака, али зато мора своје обавезе да регулисава. Четврто, не задовољава ни банкарe, јер немају право егзекуције и принудне наплате главнице дуга земљорадничког, па чак ни камате до 20 децембра 1932 године.

Пето, не задовољава ни улагаче, јер ни они не могу да од новчаних завода добију своје улоге напоље.

Шесто, не задовољава ни државу, јер је поколебан морал њених порезовника земљорадника у плаћању обавеза према држави.

Ипак, поред свега горе наведеног, изјављујем велику захвалност Министру пољопривреде на његовом иницијативом законском пројекту, јер, господо, велика је срећа што имамо овај Закон о заштити земљорадника, макар и у привременом својству, а ево зашто:

Земљорадници и презадужени и незадужени могу бити и морају бити задовољни овим законом. Презадужени земљорадници који су већ пре две пуне године, дигли руке и предали тело и дух свој судбини и сматрају своје имање као већ туђе, које је било под секвестрацијом или продајом, ти наши пријатељи, дешператни и ожалошћени, добили су овим законом своје имање натраг и дата им је могућност и нада на спасење, а поготово продужен им је опстанак и живот, ево већ две године.

Да није било овога закона већ одавно би многи презадужени земљорадници постали бескућници.

Они који нису презадужени сељаци, морају

бити задовољни за то, јер им је олакшано стање тиме што је снижена камата са њихових дугова од 20% а негде је била и већа, на 10%. Морају бити задовољни зато, што банке и остали веровници морају да примет само камату, а за главницу не могу ни да туже ни праве трошкове ако дужник не може да враћа главницу, и како је то пре било док није дошао овај закон.

Много се радујем што је по овом питању господин Претседник Владе у своме говору дао јуче задовољавајућу изјаву: "Да је Закон о земљорадничком кредиту дело и иницијатива ове владе, она га је кроз Одбор проијела и неоправдано је од стране опозиције која замера што дефинитивно није донешен закон, јер су међувремено доношени важни политички закони, о изборима, општинама и удружењима, а ипак је заштићен законом". Господин Претседник је изјавио и то да ће овај закон доћи после доношења буџета на novo на дневни ред.

Сеоске сиромашне занатлије морају бити задовољни овим привременим законом о заштити земљорадника, јер заштићени сељацима колико толико куповну моћ, да код занатлије оправи кола, себе и породицу одене и обује, јер веровник не може по закону и последњи динар да му узме за дуг и камату.

Исто ово важи и за сеоске трговце, који не би могли сељаку продати ни најнужније потребе из свога дућана, со и петролеум, да није овога закона.

Банке морају ипак бити задовољне, јер да није овога закона истина оне би могле продавати земљораднику, али са тим продајама знамо како је изгледало, када су се покретнине и некретнине у вредности од 60.000 динара продавале за 6.000 динара па је дужник остајао бескућник и без имања услед принудне продаје. Банка није добила у целости своја потраживања него је разлику морала отписати. Овако, по закону овом, банке ипак добијају камате на своје издате зајмове. Ако имају нестрпљиве и неповерљиве улагаче даје им се могућност да се служе Уредбом, којом могу регулисати исплате улога, без опасности по опстанак завода.

За улагаче је тешка и врло тешка и често пута очајна ситуација, али ипак, да није дошао закон о заштити до сада би већ изгубили добар део својих улога, а код неких несигурних завода и целе улоге.

Новчани заводи би због ових губитака, који би настали код принудних продаја, услед диференције између дуга и постигнуте суме проданог земљорадничког имања, морали тражити принудно или ванстечајно поравнање што значи сигуран губитак за сваког улагача 50%, а кроз 18 месеци, у колико се поравнавање не изврши, тада стечај банке, што значи потпуни губитак целог улога, јер позната је

ствар, да из стечаја има користи у главном само управитељ стечајне масе и нико други.

Државу мора ипак поред свега тога да задовољи ово законско стање и ако је поколебан морал њених порезозника и земљорадника у извршавању њихових обавеза према држави, јер више него сигурно је, да уважени г. Министар финансија поред свих његових енергичних мера а на неким местима и сувише строгих, које је предузимао у току прошле године не би се могао похвалити за овај успех који је постигао при наплати порезе од сељака да није било овога Закона. Министар финансија дугује захвалност Министру пољопривреде, што му је омогућио овим законом да код сељака ипак нешто нађе у кошевима, амбарима и стајама, јер сељаку није могао веровник за дугове продати покретнину, стоку и храну. Држава мора бити и за то задовољна овим законом, јер је он осигурао ред у држави, и јавну безбедност што сумњам да би било, да су сељацима продавана имања и они остали бескућници и на улици. Министар пољопривреде у споразуму са Министром трговине успео је, да нашим пољопривредницима, одгајивачима свиња омогући донекле, лепе, а што је најважније последње пола године и сталне односно стабилне цене свиња код извоза у Чехословачку и Аустрију.

Тешке су бригае Министарства пољопривреде око извоза сељачких производа, данас су доба протекционизма, преференцијала, заштитних увозних и извозних царина и других царинских тарифа и баријера. Познато ми је, да се у Министарству пољопривреде у овој прошлој години радило ипак корисно и са неким планом што смо чули и из експозеа Господина Министра, а што није био случај до тада.

Ја сам непријатељ сваких новотарија и саветовања од стране стручњака без претходног испитивања. Код нас се у држави решавало пре неколико година да су Министарство и жуланије давале сугестије и пропагирале сађење хмељати других индустријских биљака, претерано се форсирало модерно живинарство а и сточарство у оним крајевима, где то сама природа није подредила. Све те сугестије испале су хохштаплерај и упропастиле сумног наше земљораднике. Скупе хмељаре су доведле многе сељачке до просјачког штала, а они који нису сасвим пропали, грцају у дуговима. Набавка свиња немачке оплемењене расе, разни модерни живинарници, набавка скупе приплодне стоке ит.д. све је то задужило и разочарало наш свет у скорби прошлости. Форсирањем семена пшенице разних сорти у свима крајевима, испало је често пута наопако и створило потпуно неповерење наших сељака према органима Министарства пољопривреде и стручним среским пољопривредним агрономима.

Народ је склон да верује да од сваког стручног савета може имати само штете а никакве користи.

Све те ствари благодарећи вођењу Министарства пољопривреде данас много боље стоје и у прошлој години су се поправиле.

Али и данас још има грешака у политици појединих одељења Министарства пољопривреде. Штетно се форсирају оне расе коња у крајевима где им није место. Због удружења Кола Јахача форсира се коњ египтске пасмине у оним крајевима где треба да је мало арап или липицанац. У неким крајевима као што је Фрушка Гора брдовита форсира се нониус уместо лаког брдског коња.

Надам се да ће Министарство пољопривреде у детаљима израдити план свога рада, као што је изволео рећи г. Министар, а извођење тога треба питати и слушати практичне економе а не само формално квалификоване стручне људе, јер данас се мора бегати од свих проблематичних експеримената, када је динар тако врло скуп и врло велик.

Надам се да ће Министарство пољопривреде по узору на земље око нас, које су то већ завеле, организовати тамањење биљних штеточиња, али не са несигурним, неопробаним и скупим препаратима него опробаним справама. Залуд ћемо ми прскати и поливати скакавце у Бавату, кад они почну већ да лете и праве штете. Њих треба таманити, док су мали и ситни, чим се излегу по ливадама, пашњацима, са справама као што Мађари већ имају од челичних живачних ваљака који уништавају и све инсекте а уједно и ливаде и пашњаке ванредно подрљају, где после тога те године нема скакаваца а трава на ливадама ванредно успева. Ово треба схватити веома озбиљно, јер у многим селима Баната, сељаци су копали ледине, унели у топле собе, и у месецу фебруару скакавци су се излегли што значи да су многе ледине банатских равница заражене овим инсектима.

Министарство пољопривреде мора настојати да срески пољопривредни референти буду такви државни и народни органи, које ће наш сељак да тражи и пита за савет, као оно бодерник лекара, и то таквог лекара, у кога верује и чије ће савете са надом на сигуран успех користити. Никакве хасне нема наш народ од среског агронома, који отправља акта и прави стално само неке извештаје и статистике као што је то у већини случајева са агрономима до сада било. Они се не смеју претворити у писаре и архиваре нити статистичаре, него морају вршити благоволну саветодавну стручну улогу у нашем народу, тамо где их питају и од њих траже савета, а и тамо где они сами осете да треба савет дати.

У Министарству пољопривреде треба сасвим престати са увозом скупе приплодне стоке из иностранства. Него треба неговати, помагати и форсирати

акomodирану домаћу стоку, у појединим крајевима наше државе. Тамо где је од увек ситна стока, т. ј. врста мале стоке не може се лако наметнути флна и нежна сименталска раса, нарочито тамо где ни људи немају удобне станове, а стока се налази и тимари, под шупама покривеним сламом а у несташици хране, као претпрошле године, и те кровове поједе стока као храну. Ту у таквом крају штета је и лудост довести сименталку.

Много се код нас грешило зато, што су се сви савети давали лакомислено и непрактично према некаквим листовима и илустрованим књигама, које су наши школовани стручњаци у иностранству прочитали и хтели да пренесу, не водећи рачуна о томе, да ли је то могуће пресадити у сваки терен, а требали су имати на уму ону нашу народну пословицу која каже: „Не иде чизма на сваку ногу.“

Господин Министар пољопривреде у својој пољопривредној политици, мора поклонити нарочиту пажњу једном важном чиниоцу у нашем народу а то је задругарство.

У сваком раду мора бити система, па тако исто Министарство пољопривреде мора овде до краја завести систем, који ће донети користи држави и народу.

Нека је свака част г. Министру пољопривреде, који је за задругарство показао много разумевања и симпатија. Он је, увидевши да данас наш земљорадник због тешке ситуације код новчаних завода, мора имати здраве народне задружне кредитне организације, без верског, племенског и регионалног обележја саобразио закон о пољопривредном кредиту, закон о Аграрној банци и закон о подели државна управна подручја Уредбом од 26 јануара 1933 године. Ова уредба са законском снагом омогућава груписање свих задруга које се баве чисто кредитним послом у своје бановинске задруге на челу са земаљским савезом задруга, за пољопривредни кредит. Она даје тим установама снагом својих законских параграфа, правилника и правила животворну делатност и могућност да одговоре својој сврси и благотворно делају у народу.

Исто тако мора Министарство пољопривреде завести реда и у задругарству које се бави и другим пословима, као на пример: продајом и извозом земаљских производа и продајом и набављањем потрошачких артикала.

Мора се оделити и створити посебни савези за произвођачко-прерађивачке задруге.

Исто тако морају се издвојити и формирати у посебне савезе набављачко-потрошачке задруге. За све ове задружне облике мора се завести строга контрола државе као што је предвиђено и што се до сад води већ пет година према задругарству за пољопривредни кредит.

Главном савезу Српских земљорадничких за-

друга у Београду треба забранити односно онемогућити, јер је то законом већ забрањено, овакав начин пословања и трговања са нечлановима преко агената и сензала, што изазива трговачки сталез против целокупног задругарства. Трговац плаћа порезу и све остале дажбине, и природно је, да се мора револтирати на руд Главног савеза Српских земљорадничких задруга који тргује са свима и сваким без обзира на чланство а не плаћа никакве порезе ни јавне даће.

Сами задругари веома су незадовољни радом свога Савеза, јер често пуга од свога Савеза задругари мање добију за свиње које су предали у сврху извоза Савезу, него други који од трговаца приме паре и то одмах.

Господо, Уред за унапређење спољне трговине даје 40% од контингента задругарству, међутим, Главни Савез нема задругарске робе, него најми сензале и купује у Руми и околини, а исто тако и на другим местима крупну и ситну стоку од незадругара. Главни савез српских земљорадничких задруга примио је за многе своје житарске задруге новац пре годину дана од извозног друштва и то велике суме, али ни до данас није предао и исплатио новац свима својим задругама. У Башајиду житарска задруга од свога Савеза није примила 500.000 динара, већ годину дана, и ако је добила извештај од извозног друштва, да је Савезу жито исплаћено на време.

Г. потпретседник Народне скупштине г. др. Коста Поповић показивао ми је масу тужби појединих ратара из Војводине, који су претпрошле и прошле године предали жито Савезу, а новац нису још добили, и ако је Савез примио новац од извозног друштва. Овакав рад Главног савеза срп. земљорадничких задруга уноси нерасположење међу задругаре и задружне редове, а револтира и све слојеве народне и сталезе против задругарства.

Исто тако г. Воја Ђорђевић, управник Савеза српских земљорадничких задруга, стално замеће борбу и кавгу противу осталог задругарства и доноси план „пјатиљетке“ на седници свога управног одбора, у коме тражи преоријентацију и реорганизацију државних установа. Међутим, у Савезу ради незаконите и нелепе послове и са својим задругарима и са нечлановима.

Господо, ја тражим да Министарство пољопривреде одреди анкету и прегледа целокупан рад Главног савеза срп. земљорадничких задруга у интересу целокупног задругарства. Држава је покљњала баш сваку пажњу Главног савезу срп. земљорадничких задруга од увек, а нарочито данас, што се види из овога, јер је претставник тога Савеза г. Воја Ђорђевић управник, а уједно и члан одбора Савеза што је нелогично, јер је члан управе Извозног друштва, члан одбора за контролу извоза стоке, члан тарифног одбора, који је образовало Министар-

ство саобраћаја, члан управног одбора Аграрне банке, изабран државним акцијама, као и на многим другим местима. У свима овим установама тај господин искоришћује своје присуство и уплив, да би без више контроле спроводио послове, који наводно доносе огромне профите за његов Савез, за које ће се можда накнадно установити да носе у себи клицу пропасти, као што се то показало код разних других „слободних“ задружних савеза, који су радили на сличан начин и пропали. Када се почињу осећати први јасни симптоми тих катастрофа, онда ти исти људи, који су се у име слободе отимали од контроле свога рада, напуштају брод и траже да држава санира и спасава оно, што су они својим лакоумним радом упропастили.

Господо, не треба ићи у даљу прошлост, ево најновији догађаји нам показују колико је потребан строг надзор над свим тим пословима и одабирање људи, којима ће се поверити вођење ових послова. Из данашње „Правде“ видимо, да је у Јужној Србији у Скопљу избила на јавност једна од највећих и најпрљавијих афера, где је држава оштећена са неколико милиона, а у коју је аферу најжалост умешана опет једна задружна установа Главна набављачка Задруга у Скопљу, која је у чланству овога истог Савеза, односно његове филијале у Скопљу.

По информацијама из задружних кругова стоји пред сломом опет један велики задружни савез, па је врло вероватно, да ће овога пута држава ради спасавања имовине многих хиљада ситних земљорадник морати да допринесе извесне материјалне жртве. Немам ништа против тога, нити си може имати прогив, да држава која води бригу о свима савезима заштити у сличним случајевима ове недужне жртве туђе лакомислености, али у сваком случају треба захтевати, да се бар у будуће по могућству спрече манипулације и несавестан рад у врховним задружним организацијама.

То ће се моћи постићи контролом, од стране јавности а у првом реду од државе. Нико се не сме под видом неког слободарства заклањати и избегавати контролу.

Министарство пољопривреде изашло је са својим пројектом кривичног закона о аграрној реформи, што је за похвалу.

Заиста је крајње време да наши добровољци и колонисте дођу до права власништва земље коју им је аграрна реформа дала. Исто тако у интересу земљорадње потребно је, да аграрци постану грунтовни власници земље коју су добили, да би је могли као своју рођену боље радити и ограђивати а са ње себе и своју децу хранити, а уз то дати цару царско и Богу божје.

Надам се, да ће се после буџета у Народној скупштини донети споразумно и у што боље корисној

форми за државу и интересенте Закон о аграрној реформи и она се коначно ликвидирати. Ми посланици из Срема и Војводине морамо отворено рећи да наш сељак од пољопривреде нема никаквога прихода, али зато пореза на земљу је врло висока.

Господин Министар пољопривреде добро зна да је садања пореза такозвана земљарина ненормална и претешка. Моје је мишљење а то ће ми потврдити и господин Министар пољопривреде да је г. Министар финансија на други начин и на другом месту требао тражити приходе држави.

Земљарину према данашњим приходима са земље којих у опште нема, требало је сасвим укинути и дати могућност само бановини и општини да разрезују прирезе на земљу. Министар финансија да намакне приходе, могао је ударити порез на луксузне предмете на пример на свилене чарапе на ланковане ципеле и на разне друге свилене предмете. Тада би се избегла и сва она неугодност код екзекуције од сељака и Министру финансија били би екзекутори ћерке и синови наших војвођанских сељака, јер би се порез на луксузне предмете код куповине тих предмета одмах реализовао.

Мислим и уверен сам да би г. Министар финансија то лакше наплатио него што ће наплатити земљарину. Ја и неки моји другови из Војводине гласаћемо код Финансијског закона § 16 против земљарине. Наш сељак у Војводини је презадужен, а порезе су велике и у несразмери са приходима натоварене. И сам Министар финансија уверен је да неће моћи земљарину и буџетски приход са земље остварити.

Разуме се да нас наше колеге посланици из пасивних крајева не разуму, а њима је лако гласати за земљарину, јер је на камените земље пореза ништавна и не плаћа се.

Г. Министар пољопривреде мора у споразуму са Министром финансија за идућу годину побринути се да се порески систем на земљу измени и доведе у поштену нормалност. Порез може да иде само од прихода, али када он задре да узима од основице т. ј. од главнице имања, тада је то неправедно отимање а не узимање.

Исто тако молим господина Министра, да ме помогне и да исходи решење за нову класификацију ораница и виноградарских земаља у Иришком срезу, јер је класификација провђана одавно у Аустроугарској, познато је да се тамо то радило кроз субјективно и да су земље много боље него што су земље ситних сељака а које су уживали и били власници велепоседници, грофови и барони.

Исто тако молим господина Министра пољопривреде, да свим силама настоји у интересу нашег земљорадника и да у споразуму са Министром трговине и индустрије осигура повољне цене и извоз

пољопривредних производа у иностранство добрим уговорима и конвенцијама. Надам се, да ће Министарство пољопривреде у виду ој години дати земљи и нашем народу и много очекиване и много потребне пољопривредне коморе.

Министарству пољопривреде и г. Министру поклањам пуно поверење и надам се да моје примедбе неће остати глас вапијућег у пустињи. (Пљескање и музвизи: Живео!)

Поштрејседник Драгутин Карло Ковачевић: Реч има г. Младен Лисавац.

Др. Младен Лисавац: Господо народни посланици, после оволиких говора у овој буџетској расправи тешко би било нешто ново наћи и нешто ново истаћи, и што не би моји предговорници већ споменули били. Па ипак има једна ствар, која је врло слабо расправљена, мада је овде често додирнута, и то не само са једне стране, него и са друге стране у овом високом Дому. То је онај закон о сређивању пољопривредних и управо сељачких дугова.

Овај закон као што знате налази се у једном провизорном стању, а то провизорно стање колико је добро, колико има добрих својих страна, толико има и својих лоших страна. Ради боље илустрације навешћу вам само ово:

У једном месту где сам имао прилике да будем, ушао сам у једну сељачку кућу, затекао сам у дворишту једног пса, једну мачку и једног петла и две кокошке. То је било цело покретно имање тога сељака. Изгледало ми је, да човек који има неколико јутара земље, ипак мора нешто више имати.

Он каже: „Господине, ја се бојим егзекутора, ја увек гледам да ми не наиђе егзекутор јер имам дугова, које нисам у стању да платим, мада имам прилично имање.“

После тога је један други човек дошао у моју писарну и каже: „Ви сте господине народни посланик? — Јесам! — Ја сам се доселио са села. Имам овде уложених у једној банци 100.000 динара и рачунао сам, да ћу тих 100.000 динара, сада као старији човек, да употребим на издржавање своје и на школовање своје деце. Међугим, јуче сам отишао у банку, молио сам неку малу аконтацију на рачун својег улога. Рекли су ми: Ми стојимо под заштитом § петог, можемо вам дати месечно само 150 динара. Треба да живим ја, моја жена и двоје деце; може ли то бити? Гледајте да шта учините да се ова ствар поправи!“

Онај ратар кога сам видео онде и који је имао можда неки новац готов, али није смео ништа да купи, јер се увек бојао, да овај садашњи привремен закон не буде опет сугра суспендован и да опет не наступи старо стање, а овај човек овде који има уложена новца и не може да дође до њега, обојица показују да је стање доста несносно.

То стање се мора, господо моја, у најкраћем времену коначно уредити тако да онај, који је своју уштеђевину и зараду улагао могла кроз дуги низ година, да их може подићи и уживати, а сељак који је запао у несношљиве дугове, да може одахнути душом и поново оживети. Али, господо моја, ја допуштам да је то ствар врло тешка, и да није кривица ни до г. Министра, ни до Краљевске владе, ни до нас самих, него је кривица у томе, што су неки погрешни појмови владали у свему ономе, што је важило у народној економији.

Да вам само један пример сломенем.

У народној економији на првом месту стоји, а и сваки професор, који предаје ту дисциплину, каже: наша је наука још врло млада. Многе ствари за то не знамо што нисмо тако дуго на том пољу, на том терену радили. Онда кад сам ја почео учити ову струку, било је око сто година, данас има сто педесет година, али све је то врло кратак рок за једну науку, чији је предмет тако обман као овај народне економије. Та је наука многе институције нашла већ готове формиране тако да је морала испитивати и размишљати, на који су начин оне постале. Између осталог и емисионе банке постале су много раније, него што је Адам Смит почео своје научне радове и на томе пољу, па је та ствар, појава тих емисионих банака сасвим погрешан утисак и импресију учинила на ове научнике.

А ево како. У свакој књизи читаћете да су емисионе банке постале из депозитних и жиро банка, а то значи из банака, које су имале у изобиљу новца и злата; управо да су људи који су имали злата у изобиљу те емисионе банке и створили. Али то није тако. Они тамо у Бразилији, који пале залихе своје кафе, јер се боре против хиперпродукције, по тој би теорији, могли доћи на идеју да стварају још и сурогат кафе. Зар се неко може бринути о сурогату кафе, кад има природне кафе толико да њоме она ложи парне казане. Или например Вршчани, који су продавали 1931 своје вино по 0.35 и 0.40 динара литар, зар би ти људи могли да дођу на идеју да стварају још и вештачко вино? То је, господо, немогуће. Исто је тако, господо, немогуће да су депозитне и жиро банке и њихови управљачи дошли на идеју да створе један сурогат, који ће им служити у место новца у промету. Те погрешке и констатације и оваква погрешна научна основа довеле су до тога да ми, чим почнемо говорити о начину на који би се могли средити сељачки дугови, долазимо до закључка да је немогуће употребити емисиону банку у ту сврху. То не стоји. Емисионе банке имају сасвим другу улогу и сасвим други разлог за њихово оснивање. Емисионе су банке постале онда, кад су индустријалци дошли у неприлику, када су како свој тако и позајмљени новац уложили у зграде, машинерије и друге инвестиције, па им је потребан

био новац за прометни капитал да купе сировине, да плате раднике да купе угаљ, мазиво и т. д. Они су тој својој невољи дошли на идеју да створе емисионе банке, да путем бонова исплаћују своје раднике да им омогуће да раде у фабрици све док не докле не добију новац, док не продаду своје произведене артикле, докле ти артикли не дођу у руке потрошача за који они примају новац. Индустрија је створила институт где је могла путем емисионе банке, без икакве камате, доћи до новца. Она је на тај начин створила себи велики прометни капитал, којим је омогућила да у току године предузеће може да ради, а после тога да и они дођу до наплате. Како пак стоји ствар код ратара? Ратар није дошао на ту идеју да употреби оно што је посејао, оно што му на њиви и у тору расте и напредује, да ту силну вредност употреби као подлогу за своје истомагање, као што је то случај код емисионих банака. Колико, господо, износи та вредност и то богатство, које сачињава једногодишњи принос, лако је знати. То нам јасно показује и томе нас учи сама статистика, а то можемо и ми сами да израчунамо. Наша држава има округло 248.000 кв. километара и половина од тога, а то је 124.000 кв. километара је плодна земља, са које се може добити 12 милијарди годишње од хране, стоке, и свега онога што један пољопривредник годишње произведе.

Тих 12.000.000.000 годишње или рецимо половина од тога 6.000.000.000, то није умео наш пољопривредник никад да разумно употреби ради тога, јер кад је хтео то да чини, ишао је зеленашу и унапред је продавао и залагао свој годишњи принос у пола цене. Док је фабричар без камате, путем емисионе банке, уновчавао своју сировину и своје фабрикате за свој даљи рад. Господо моја, оно што је урадио индустријалац, то исто може урадити и земљорадник, а на који начин? На тај начин, ако би он давао од себе потпуну сигурност, да ће се она емисија, којом се он служи, доиста и наплатити из једногодишњег приноса његовог добра, а то може на тај начин, ако кажемо, да првих 25% од вредности целокупног непокретног имања послужи као сигурност за издање тих емисионих новчаница. Првих 25%, овај приоритетни зајам осигуран на земљишту, свакако би био најсигурнији, јер, ако имамо једно земљиште, које вреди 10.000 динара, 2.500 динара сигурно ћемо за њега добити, да га продамо брат брату.

Дакле, као што видите, кад би то било, да се та емисија осигура приоритетно на првих 25% вредности сељачког имања, онда би те новчанице потпуно одржале свој курс јер би биле ограничене на једну четвртину вредности тога целог имања у размери вредности једногодишњег приноса, који се просечно од земљишта добија. Господо моја, ви ћете казати: на који начин можемо ми сада, кад су та сељачка

имања већ задужена и презадужена, доћи до тога приоритета, до тих првих 25% и на који начин можемо ми то осигурати? Хоћемо ли сваки поједини посед интабулисати; хоћемо ли сносити сав онај трошак, за провађање грунтовне укњижбе? Ја тврдим, да је и тај посао врло лак. Како ради у том случају држава? Држава своју трогодишњу земљарину, своју трогодишњу кућарину нигде није интабулисала, нигде није осигурала, а сви знамо, кад купујемо непокретно имање, или кад се непокретно имање на лицитацији продаје, да морамо рачунати с тим, да ли тај човек има каквог трогодишњег порезног заостатка. Дакле тај легални залог, који је код порезе признат и уведен, тај исти легални залог може се, исто тако, увести код земљорадничких дугова и казати: сваки, који кулује земљиште, мора рачунати, да је то земљиште можда и са 25% своје вредности оптерећено. Разуме се да ли је оптерећено, неће гледати у грунтовне књиге, него мора отићи у ону установу, која о томе води рачуна, као што данас иде, у Пореску управу и овде питати: има ли тај чозек трогодишњег дуга или нема. На тај начин, видите, што се тиче овог осигурања, ствар није по себи тешка.

Сад долази друга ствар. Не можемо ми казати: Ми ћемо све повериоце, који су стекли већ приоритет, одбацити, да 25% вредности ослободимо за ову емисију. Господо моја, па и ја то не кажем. Ја кажем нека се 25% употреби на отплату приоритетних данашњих дугова, нека се употреби 25% да се исплати заостали трогодишњи порез, а вишак нека се употреби од ових 25%, у колико залегне, за остали укњижени дуг.

Али чим буде то исплаћено, разуме се овај који је изнад 25% осигуран, не може захтевати да му се то плати из емисије. Као што видите, на овај начин дала би се створити, путем емисије, једна велика количина ликвидних новчаница, која би потпуно била осигурана, у чију сигурност нико не би могао да посумња, јер нико тек не може мислити да неко имање, које вреди четири пута онолико колика му је цена, неће се моћи продати бар за ову једну четвртину вредности. Ако га нико не купи, купиће онај који је добио банке у своје руке.

Е сад, господо, сад долази друго. Тај дуг назвао бих ја ликвидним дугом, а то осигурање на непокретно имање назвао бих ликвидним, за разлику од онога које за њим долази. Даљих 50% од вредности непокретних имања назвао бих еластичним осигурањем а онај дуг који долази преко 25% до 75% назвао бих еластичним дугом. Тај еластични дуг би се морао заложницама покрити и њима исплатити, али оне не би морале бити као што су некад биле по 10 или 12% него по 6-5-4%. Да сам сувише ниско отишао види се из овога. Прерата плаћане су заложнице, нарочито у Француској

и Енглеској, па не само тамо, него и у нашим крајевима, у Банату, Бачкој, Хрватској и Славонији по 3 и 50%, а амортизациони зајмови давати су по 4% интереса и по 3/4% отплатна ануитета, тако да је онај који је за 45 година редовно плаћао по 4% од узајмљеног капитала, после 45 година одужио и главницу и интерес. Ја држим кад је то могло бити пре рата по 4%, да ће сада моћи бити по 6% и да ће те заложнице бити најсигурнији папир, не само за нас овде, који можда и не располажемо толиком готовином колико за оне који с њим располажу, рецимо за Французе, Американце и т.д. јер би улагали у нешто што је потпуно сигурно. А да је сигурно то излази отуда што је то осигурано до 75%, данашње, сразмерно ниске процене.

Што се тиче тих заложница, те заложнице могле би се дати једном нашем институту у 2/3 њихове камилале у залог, тако да та установа која их је преузела од њихових 6% задржи 4% у име својег интереса, а осталих 2% употребиће на амортизацију самог дуга, тако да после извесног времена услед амортизације добије своје заложнице натраг, ако их пре тога није можда искупио. На тај начин би се створио један ликвидни капитал са којим би се лако дало манипулисати. Сад долази четврти део који бих назвао замрзнутом хипотеком и замрзнутим кредитом. То су оних 75—100% вредности, јер кад би се данас макар које имање продало извршним путем, држим да би тих 25% отишло на судске трошкове. Кад би се на пример продало данас неко имање за 10.000 динара, од тих 10.000 динара веровници ако би добили 7.500 динара, а 2.500 било би изгубљено. Али тај замрзнути кредит није изгубљен. По мом предлогу не би за сада носио никакав интерес али би се кроз кратак рок, рецимо кроз 10 година, постепено открављивао и долазио на место оног тако званог еластичног кредита, који је амортизацијом исплаћен.

Оних 50%, које сам назвао еластичним кредитом, отплативао би се постепено а на место тога долазио би онај замрзнути кредит који се постепено крави и оживљава, али привремено не носи никакав интерес. Не да не носи интерес, уопште за свих 10 година, него само у колико није још открављен. Долазимо на питање, шта ћемо са овим дуговима који су претерали преко 100%. Тај део дуга је и данас труо, изгубљен. Ма колико пута се оптерећено добро продавало, онај део дуга који је преко 100% вредности добра на горе укњижен, не може се наплатити као што не може нико наплатити дуг од некога трговца, који је пропао, него мора ову своју тражбину да отпише. Тако и ови људи који су дали зајам али су по несрећи доспели на место које је више од 100%, ти морају бити с тим задовољни да се тај дуг отпише и сматра као труо.

Али шта ће бити последица од тога сређивања?

Последица ће бити та, да се ни једно сељачко имање не би могло сада извршно продати, јер је дуг на тој основи и сређен да може остати оптерећење од 100%, а вишак се мора отписати. На ону емисију од 25% неће се плаћати скоро никакве камате, то су првих 25%. На оних других 50% плаћаће се врло ниска камата од 4, 5 или 6% то зависи од тога, како се утврде. На тај део ће се плаћати мале камате.

На последњи део, онај од 75 до 100%, на тај део за сада неће плаћати камате — док се тај замрзнути зајам не буде кроз 10 година откравнио и ушао у ову групу, за коју се камата плаћа.

Господо народни посланици, сељаци, чији дугови буду на овај начин сређени, биће пре свега потпуно осигурани од сваке продаје. Јер нема ни једног сељака кога сам ја овде изузео, за кога сам казао да ћемо га напустити и да га нећемо узети у обзир за то што је дужан 200%, дакле 100% више него што му вреди имање. Дакле, једном речи, може се казати, да никоме неће ни длака са главе отићи.

То је прво. Што се пак тиче веровника, веровници ће добити пуних 100% од онога што су дали, разуме се од оних потраживања која нису трула, која нису пропала. Дакле и веровници могу бити задовољни.

А што се тиче ликвидности, ликвидност лежи у томе што би један велики део од 25% био одмах претворен у новчанице, други пак 50% могли би се претворити у новчанице залагањем по потреби до две трећине њихове вредности. Дакле, тако рећи, 50% целокупних наших дугова могло би се моментално за најкраће време учинити ликвидним, а оно остало 50% учинило би се ликвидним постепено отплатом у року од 10 година.

Ја сам потпуно уверен да многи, који имају таква потраживања неће ни тражити наплату сад одмах, него да ће је тражити само у томе случају ако виде да имају прилике да нешто купе. Питање шта ће бити са оним који нема дугова. Па тај се неће моментано послужити овом емисијом, јер нико никоме ништа није дужан. Он може бити поседвик па ако нема никаквог дуга, он се може ипак послужити путем емисије са 25% вредности свога имања. Он ће затражити од емисионе банке исплату својег дела па тај новац може да употреби на куповину земљишта, или другог чега, ако му се укаже прилика.

А онај који продаје из слободне руке, он каже: То имање данас не кошта више 5.000 динара, јер ја то не морам да продам, али ако оћете платити 7 или 8.000 динара, ја ћу га дати, да бих тим новцем почео да радим нешто друго, трговину или занат. Као што видите последица тога била би вероватно та да би сељачка имања почела да скачу у вредности.

Претседник Др. Коста Кумануди: Ваше је време протекло. Молим да завршите.

Др. Лисавац: (наставља): Имао бих још нешто да кажем. Ова последица несносног стања долази отуда, што су се наплаћивале велике камате и од приватних и од јавних завода. То се најбоље види по овоме графикону. Од месеца августа 1928 до од прилике половине месеца августа 1931 дакле за пуне 4 године скакали су улози код разних банака по 22,5 града. Ево овде имам транспортер и свако се може уверити да је тако. Да је тако остало, значи да би улози код наших банака били удвостручени, за дванаест година од 10 милијарди динара добили бисмо за 12 година 20 милијарди динара. Ви ћете ми признати да је ово стање исто тако нездраво као кад бисмо ставили један литар млека у котлао, потпалили ватру и пустили да млеко из котла испири, не оставивши ништа у котлу. А шта би последица тога била? Последица би била, кад би тако даље ишло, да би се улози за првих 12 година удвостручили за других 12 година четвостручили, а све је дошло отуда што су камате биле 12, и 14 и 18%. Кад су људи видели да је то само привидно и опсена, онда су улози за две године опет спали на стару меру, и да је трајало овако још 3 године, у банци не би било више ни једне паре. Оно што су људи извадили из банке, то је био скоруп, а остало је само обрано млеко са којима сада улагачи натежу. О томе морамо водити рачуна.

Као што видите ја не замерам ни приговарам ни нашој Влади, ни нашем Министарству, нити нама самим. То долази отуда што нисмо имали јасне појмове о томе шта имамо у руци и каквим се сретствима можемо послужити да ово несносно финансијско стање поправимо. Ми се можемо послужити емисијом, али не тако да ми сељачке дугове претворимо у папирне новчанице па да уђемо у народ и да пијацу претрпамо бавкама. Не то, него да у ограниченој мери са 1,5 милијардом, која би била потпуно финансирана на првом месту са земљорадничким производима, а и осигурана са земљорадничким имањем са првих 25% његове вредности да ту количину употребимо и да на тај начин омогућимо сељаку да кроз извесан низ година издржи толико да може као човек да живи и да може да регенерише своју економију.

Ја се радујем што сам од г. Министра пољопривреде чуо да ће се створити један пољопривредни план. Једино што бих имао да споменем то је, да тај план не буде стваран само у министарском кабинету са министарским чиновницима, него да тај план треба спремити у заједници са нама, у споразуму са народом, да се тај план овде претресе и расправи а затим да онда као законски предлог буде поднет Скупштини па или усвојен или евентуално и поправљен.

Ја држим и потпуно сам уверен, да ће се све ово испунити што ми желимо и с тога изјављујем, да ћу гласати за буџет Министарства пољопривреде.

Претседник Др. Коста Кумануди: Реч има г. посланик Ђорђе Парабућки.

Ђорђе Парабућки: Господо, мени је веома жао, да услед економисања у времену нисам имао прилике узети реч у генералној буџетској дебати којом би приликом дотакао многа политичка, финансијска и привредна питања, како у нашој држави тако и у крају кога имам част да заступам. Али и овом приликом дозволите, да се дотакнем ипак неких питања, која не спадају строго у специјалну дебату, када је из тапету буџет Министарства пољопривреде. Али ако је тачно да се слика из далека боље гледа, ако је тачно да слика има своју сенку и ово што је из слици битно, тако се и догађаји у минулој години из далека могу лакше гледати и оценити, па и на своје место поставити. Кад би било више времена, ја бих споменуо, да ни моји шајкаши не заостају у једној великој љубави према Краљу и Отаџбини, али исто тако не изостају ни у оданости спрам овог режима и то у толикој оданости, да не могу сви да стану у једну организацију, него оснивају и паралелне организације (Смех у сали). Ја не знам да ли је то опортуно и политички паметно, али морам да се помирим са схватањем меродавних фактора, да је боље и то, кад је већ посланик „интрасигентан“, него да оду у Турке, у опозицију. Господо, кад би имао више времена, ја бих споменуо и то, да је на политичком терену било много сметњи, да дођу до изражаја прави и потпуно југословенски оријентисани политички људи, (Буранић пљесак) да није било ових такозваних политичких двовласника — то су они за које наш друг Анте Ковач у фигури рече, да у Загребу дишу на шкрге, а у Београду на плућа. — Тога специјалитета има и код мене, да једном ногом стоје у Београду уз режим а другом код куће у опозицији.

Претседник д-р Коста Кумануди: Молим вас да говорите о буџету Министарства пољопривреде.

Ђорђе Парабућки: (наставља): Ја сам те људе назвао политичким двовласницима зато, што су у Београду режимски, а у своје месту опозиционари (Узвици: То су најгори!) Кад би било времена и кад ме г. претседник не би опомињао да се вратим на специјалну дебату, ја бих морао да говорим о пужевом напредовању ове наше нове ЈРСД странке.

Претседник: д-р. Коста Кумануди: Други пут вас опомињем, да пређете на буџет Министарства пољопривреде.

Ђорђе Парабућки: (наставља): Али господо, кад је време поодмакло и када је потребно да што пре завршим, ја ћу прећи на Министарство пољо-

привреде. Ви сте мло пре чули из уста нашег друга и пријатеља г. др. Рајића, да су наше општине на путу потпуне проласти и да би их требало спасавати. Ја се у том погледу диференцирам са мишљењем г. Рајића, јер ја мислим, да општину не сачињавају зграде, калдрма и дрва, него жива бића, и ако икоме треба да се пружи благодет закона о аграру, то су ти људи, аграрни интересенти, то је она сиротиња и гологиња (Буран пљесак) која је донела не само у пречанским крајевима на тањир тако рећи ослобођење: То су наши добровољци! (Аплауз). Добровољци који су толико пута смрти у очи гледали, то су радници жуљевитих руку, који данас кад деле кору хлеба својој сиротињи, члановима породице, као да чујемо из њихових уста: Примите и једите, ово је тело мога тела, ово је крв моје крви, ово је зној мој! (Живо одобравање).

Господо, ми знамо историју, ми знамо сеобу народа, ми знамо како су тешка срца — има читаво једно позоришно парче из француског живога — како су са болом у души, са сузама у очима људи напуштали своје огњиште, напуштали свој родни крај и селили се као тице селице зими у топлије пределе, они су се селили у Америку, и данас у Француску да траже кору хлеба. Не иду они лака срца од свога огњишта! То су ти колонисти, то су они који ће бити — не дај Боже! — „Канонен футер“, — као што се каже војничким речником.

Мислим, да нико против тога не може имати да се ти људи надаре са земљом.

Ја морам лојално да изјавим, господо, и држим, да ћу наћи апсолутно одобравање мојих бирача, да изјавим захвалност Министарству пољопривреде, специјално г. Деметровићу, да је код нас поделом и спровођењем аграрне реформе спречен бунт, спречено незадовољство, огорчење, које је могло изазвати крвопролиће.

У моме срезу, господо, је у добри час, можда у први час дошла амбулантна комисија, која је разделила земљу аграрним интересентима и то на опште задовољство, и могу бити и локално патриотски расположен да кажем, да су првенствено добили они, који су се онде родили и који онде живе. Нико ништа против тога нема, да оно што остане од те земље, да се подели оним сиротим бескућницима, оним колонистима.

Али има једна омашка, која се у томе закону о аграрној реформи поткрала, и ја мислим, да би г. Министар пољопривреде требао што пре да је поправи. Она новела из српског предратног закона о кули и окупишту, које се не може ни продати ни отуђити, требала би се донети и у овај закон, јер многа сиротиња која добије ту земљу, а знате да сви на свет не долазимо једнаки ни умно, ни телесно, ни са инстинктима, један је тврдица, други је распикућа, трећи је штедљив, четврти је зарадне природе,

и то се не може у закон укалупити, с тога би требало надопунити тај закон о аграрној реформи и донети новелу, да се извесни комплекси, макар онај део земље, који припада деци и жени дотичног домаћина, не може и не сме продати, ни отуђити. Ако је неко дао све на добру вересију, нека му буде.

Једно друго горуће питање, господо, које је и у вези и можда и није са Министарством пољопривреде, али кад Класна лутрија може да потпада под Министарство пољопривреде, зашто не би и ово. Ваљало би снизити коефициент, т.ј. чисти катастрални приход на земљу у нашим крајевима.

Господо, то је бајка и легенда да бивша Војводина, првенствено Бачка може да сноси пореске терете који јој се намећу. Није више ни наш крај Ханан којим тече мед и млеко и ви, господо, из Далмације и наше Лике немојте се љутиги ако ја то кажем, јер смо ми збиља пасивнији од вас, с простога разлога што смо ми дошли до ивице проласти, а ви сте тамо где сте и били. Можда сте још и у повољнијем положају, јер ви нисте имали шта да изгубите. Ја ћу вам једном цифром доказати како стоји ствар. По једном катастарском јутру узет чист приход да износи 28 динара, и то се има помножити са 34, што износи 952 динара. Знате ли пошто је земља на вечито, — 2.500 динара јутро. У аренду можете је добити за 150, 200 и 300 динара, и ја вас онда питам, господо, ко може то све да издржи? Ја познајем питање парохијских сесија и знам да се свештеници одричу њих и моле закупнике да их узму у бесцење само да могу да исплате порез и прирез за ту земљу. Човек стоји пред једном дилемом и пита се: шта би било паметније: да ли да се забрани отуђавање те земље или да се пусти да тече вода куд је текла. Ја стојим на становишту да ће аграрна земља бити оне исте судбине које је била у доба Мојсијево, како мој пријатељ господин Стијић рече. Аграрна реформа, господо, по моме мишљењу потиче још од Мојсија. Он је још ишао и тражио земљу пуних 40 година и вашзо је негде у пустињи, а нашим шајкашима који су се славно борили, и дали на стотине добровољаца та је земља раздељена захваљујући Краљу и господину Министру Деметровићу, после 70 година, на опште задовољство и по принципима модерне аграрне реформе, а не по принципима, као што је било код старих шајкаша 1867 године. На послетку један је ефекат, господо, све је једно исто, да ли ће се земља добити по принципима од 1867 године или по модерним принципима, главно је да се земља даде, да не протече крв и не букне пожар који је, господо, благовремено локализован и угушен. Ја сам, господо, уверен да ова аграрна реформа поред најбољих намера и интенција које данас постоје кроз 50 година неће моћи увек у оваквоме стању како је да-

нас да остане. Ми знамо како та иде ствар. Сиротиња и сироти људи временом ће ипак испродати своју земљу, — кад — тад, и та ће земља отићи опет у руке велепоседника, а то ће бити у нашим крајевима, и то можда велепоседника туђе народности, и уверен сам да ће се од тада после 50 година опет делити и раздељивати новом некаквом аграрном реформом и тако ће се она вечито вијати од велепоседника ка сиротињи и од сиротиње ка велепоседнику као што се вијају сунце и месец. И, можда ће се ваши синови али унуци сигурно поново кандидовати као и њихови дедови са програмом и паролама аграрне реформе.

Господо моја, да није реч о специјалној дебати, ја бих, при завршетку свога говора, морзо споменути још једну ствар, да се не само као свештеник него и као добар син српске цркве, оградим против оних неколико речи, које су пале за рачун и цркве и њенога високога клира. Не је време да говорим о бискупској посланици, али сматрам, господо моја, да сваки добар патриота и син ове земље, голе главе, са дубоким пијететом, треба да се поклони светлој улози српске цркве и њенога свештенства, коју су у историји одиграли. С тога би требало имати народних обзира спрема тога извора, јер будите уверени да сви мисле о цркви, вери и Богу, да је то најјачи стуб и најјача брана и одбрана од бољшевизма, комунизма и од људи без вере и без Бога.

С тога, господо моја, с обзиром на то, да је Г. Министар у моме крају 100% на опште заловољство извео аграрну реформу, и у нади, господо моја, да ће г. Министар пољопривреде, а, тако исто, и г. Министар финансија учинити све, да се коефицијент чисто катастарског прихода снизи, да не грцамо, не знам коме би ишло у интерес, да се осиромашимо ми, као најбољи порески платевници, ја држим да ћу погодити жељу мојих бирача, ако кажем да ћу за овај буџет гласати, а држим да нећу бити усамљен, него да ћете и ви сви за мноштво поћи. (Пљескање)

Прешедник Др. Џоста Кумануди: Има реч г. Борисављевић.

Страхиња Борисављевић: Господо народни посланици, у Финансијском одбору претресали смо буџет Министарства пољопривреде до детаља, и сматрам, да не треба сада, са овога места, специјално о буџету Министарства пољопривреде да говорим, али не могу, господо, да пропустим прилику, а да са овога места не споменем два важна закона која су произашла из тога Министарства, а то је Закон о сељачким дуговима и Закон о ликвидацији аграрних односа на Југу.

Као члан Одбора за Закон о сељачким дуговима радио сам са својим друговима неуморно пун месец дана, форсирајући да тај Закон што пре донесемо нашем сељачком народу, који га је очекивао, да дође што пре. Радил смо, као што рекох, интен-

зивно и дању и ноћу, мислећи, да је добра воља а с друге стране, да тај Закон ступи што пре на снагу. Међутим, видите господо, да ни дан данас немамо дефинитивно тога закона. Ја сам, господо, још у одбору последњих дана приметио, да баш са друге стране нема искрене воље, да се тај закон прими и ступи на снагу, па сам једном приликом у једном своме говору то и нагласио, што ми се од стране меродавних искрено замерило. Ја хоћу, господо, да подвучем одавде и да упутим апел на г. Министра пољопривреде и да га замолим искрено, да одмах после буџетске дискусије поради у Краљевској влади, да тај закон дође пред нас, и да се дефинитивно донесе, да би се могли односи сељачких дугова дефинитивно регулисати.

Други Закон, о коме је реч, то је Закон о ликвидацији аграрних односа на Југу. Ја не бих знао, са које стране да почнем и шта да проговорим о овоме закону. Говорио сам, о овоме закону доста и у одбору, на коме сам искрено сарађивао са пуно љубави и тежње, да овај закон буде што бољи и да овај закон буде што правичнији.

Међутим, све оно што сам ја изнео у Одбору и што сам тражио није, господо, могло да буде усвојено нити је имало довољно успеха. Код нас, господо, на Југу нема великих посета. То добро и Министарство пољопривреде зна а није ни могло бити јер ми смо, господо, пуних 500 година живели под отоманским царством. Тежња нашег народа, господо, тежња српског живља у тим крајевима била је земља, пошто у оно доба није било никаквих индустријских нити је било каквих банкарских предузећа да би онај живља могао своје уштеђевине пласирати у те продуктивне ствари, једино било је да пласира у земље. Господо, наш живља добијао је одавде из Београда инструкције од бивших влада Краљевине Србије да требају у интересу народа све своје уштеђевине пласирати у ту сврху да насељавају српски живља. И ми, господо, слушајући наредбе Краљевских влада из Београда, ми смо то урадили и 1912 године кад је српска војска победоносно умарширала у Санџак наишла је на исти елемент какав је у Рудничком и Чачанском округу. То првенствено има да се благодари оним људима великим патриотима и националистима који су разумели праву потребу тога рада и који су све своје уштеђевине пласирали у ту сврху да насељавају српски живља. Ја, господо, кад говорим о овоме Закону, не говорим само о православној, него и о нашој браћи муслиманима, којих има великих националиста и, који су легалним путем дошли до онога права, које је њима, исто као и православцима одузето. Погрешно је мишљење, господо, кад неко каже да то тангира већим делом Турке. Не, господо, код нас нема Турака; у нашим крајевима има муслимана односно Срба муслиманске вере, који су, господо, можемо рећи данас, у

данашње доба, најлојалнији елемент у нашој држави, који су 1914 године приликом брањења Београда од непријатеља показали колико имају смисла за своју државу.

Господо, ја бих могао пола године да говорим о овоме Закону, могао бих, господо, да говорим о аграрној реформи, која је толика чуда направила на Југу, да је то, господо, невероватно да се појми како је извођена та аграрна реформа у нашим крајевима. И по мом дубоком уверењу, и ако сам ја један од највећих присталица решења аграрног питања и 1919 године уписао се у странку, која је прва повела борбу за решење тога питања, рачунајући да ће Министарство пољопривреде и умети да овај закон и ову ствар изведу онако како доликује овој држави и у националном и у привредном погледу, по мом дубоком уверењу аграрна реформа на Југу претрпела је крах и у погледу националном и у погледу економском. За закон, који је пред нама, господо, Краљевска влада смисловала се и одредила само 400 милиона динара у обвезницама за ликвидацију тога питања. 400 милиона, господо, за 225.000 хектара. Ја мислим да вам је то довољно да видите како је то решење. И то, господо, у обвезницама које по мом дубоком уверењу сутра ако буду котиране на берзи неће вредети ви 20% од номиналне вредности. Ја, господо, по дужности као народни посланик као заступник тога живља, које је спало на танку грану да ви не можете да појмите, само, господо, кад бисте дошли на лице места могли би се уверити о бедном стању тога народа, морам да проговорим из народа и да критикујем тај закон, ако се он у опште може критиковати. Наш Рас, наше Полимље, онде где је прва српска држава поникла, ту Нови Пазар, који од својих 12.000 становника има 9.000 просјака а кривицу за то носи једино овако решење аграрне реформе.

Дакле, господо народни посланици, овде у Београду поједини људи као мађионичарским штапсом долазе до 4, 5, 10 па и 15 кућа нелегалним путем, дотле Краљевска влада и ова држава оним великим националистима који су 500 година служили ову државу и свој народ на мртвој стражи између Србије и Црне Горе о своме руху и круху, не само ништа да не помаже, него их је у овој великој ослобођеној Југославији, када треба свако срећно да живи, довела до просјачкога штапа.

Навешћу вам за ово, господо, и један конкретан пример. У моме месту живи једна удовица, чији је муж био познати националиста и може се још и данас у Министарству спољних послова по књигама из 1898, 1899 и 1900 наћи његов рад, која је послала два своја сина на фронт од којих су једнога заклали Немци код Смедерева, а другог Бугари на Кајмакчалану, та жена је имала наследство од свога мужа и данас је дошла до тога, да после јуначке

смрти своја два сина, мора да проси и чека од Министра пољопривреде да јој на 500 хектара земље да ренту од 2.000 динара! Таквих примера није мало, њих има на 6 до 7 хиљада. Шта могу да радим? Ја знам и моје колеге, који гледамо на лицу места како је очајно то стање, али шта то вреди? Када смо на свима могућим местима говорили и разговарали о томе питању, молили и преклињали, али сите људе који седе на свиленим фотељама, тешко је умолити јер не знају шта је беда и невоља.

Долази ево ликвидација тога аграрног поседа. Ја и поред свега овога што сам овде изнео, и крај велике бољке коју на срцу носим, ја ћу ипак, као идеалиста и као младив који сам се од 15 година јавио у добровољце, и учествовао у ослобођењу и уједињењу ове земље, дати свој глас за овај закон и овај буџет не за то, што сматрам да су они добри, него за то што се бојим да, када се ова Скупштина распусте, не дођем у овај Парламент а не донесе се овај закон, да ће можда будући неки Министар упропастити и сељачки свет, као што су и нас упропастили. Јер онај први закон, који је био пројектован и коме ми нисмо дали да ступи на снагу, тај је предвиђао читав хаос у сељачком свету. По њему су имала да се изврше премештања тако да сељак који је 100 година живео на томе имању, да му се одузме. Ето то је једини разлог, да приликом гласања дам свој глас за овај закон.

И докле се, господо, овако поступа према правим националистима, нашим грађанима са Југа, дотле сте чули ономад у генералној дискусији о буџету г. Милана Божића, који је изнео цифре које г. Министар шума није демантовао, шта су анационални елементи бечки и пештански Јевреји направили са нашим шумама у Босни и за колико су милиона провере учинили. И како сада можемо да тражимо од тих људи који су 500 година упирали очи у Београд и свесрдно рђили о својим личним сретствима без диспозиционог фонда, за ову државу како можемо од њих тражити да воле ову државу када чују овакве говоре и када и сам Министар то потврђује!

Господо, ја нећу више упућивати никакав апел и никакве молбе јер сам се с тим молбама толико понизио према г. Министру пољопривреде молећи и кумећи га, говорећи о нашим приликама, али су све моје молбе и сви моји апели остали глас вапијућег у пустињи. Зато нисам могао пропустити ову прилику, да ову важну чињеницу по нас са овога места не истакнем.

Господо, као што сам рекао из солидарности и дисциплине пошто сам члан владине већине, изјављујем да ћу гласати за предлог буџета Министарства пољопривреде. (Одобравање и узвици: Живео!)

Претседник Др. Коста Нумануди: Реч има г. Милован Лазаревић.

Милован Лазаревић: Господо, има већ неколико дана како на један брз и до сада непознат начин, претресамо и дању и ноћу државни буџет за наступајућу годину. Знам да сте због тога и сувише преморени, зато не мислим да вас дуго и ја замарам, стога ћу бити краћи.

Ја нисам мислио, господо, да говорим специјално о буџету Министарства народне привреде, већ сам имао намеру да говорим у начелној дебати буџета, који је на решавању пред нама. Али стицајем прилика, иако сам се за говор био пријавио, ја нисам могао добити прилику да о буџету у начелу опширније говорим, стога сам принуђен да се при решавању буџета овога Министарства јавим за реч:

Господо, у свима аграрним и напредним земљама, највећа се пажња поклања буџету Министарства народне привреде. Да се мало више разумевања показало у вођењу привредне политике у нашој земљи, овом би се Министарству увек и код нас поклањала највећа пажња и старање за привредни напредак земље, али на жалост, ово је Министарство увек било занемарено и њему су стављана на располагање минимална средства за извођење његових крупних привредних циљева. Онда није никакво чудо што ово Министарство својој задаћи није одговорило у оној мери, коју наш народ од њега очекује. И сада, кад претресамо привредну политику овог Министарства, мора се лојално признати једна истина, а та је, да данашње прилике економске и финансијске у којима буџет доносимо, посве су тешке и рђаве, и сретства новчана, која би се могла ставити на расположење овом Министарству, сасвим су мала и незнатна. Ценећи све то објективно, Народна скупштина ипак може бити задовољна са радом овога Министарства.

У овом погледу неоправдано би било г. Министру замерке правити. (Један глас: А шта је са законом о заштити земљорадника?)

Господо, има једна ствар на коју морам да укажем вашу пажњу, а кад о томе мислим да говорим, ја се надам да погађам и вашу жељу. То је питање закона о заштити земљорадника и регулисања кредитних односа у земљи које је покренуто од пре годину дана. Одбор одређен за оцену овога законског предлога, коме је за пун месец дана у име Владе стално присуствовао и радио и Министар народне привреде Г. Деметровић. Мора се признати да је Г. Деметровић у овом питању био један од великих поборника за доношење поменутог закона, да би се њиме нашем народу олакшала његова судбина у којој се он у добу најтеже кризе налази. Па баш због тога, што је г. Деметровић био један од твораца доношења законског предлога, мене мора сада да изненађује ова немарност за спровођење овога законског предлога коју у последње време он показује.

Овај законски предлог о заштити земљорадника, који је у одбору после дугог напорног рада израђен, има за собом једну читаву историју. У тој историји његовој, има, господо, ствари које ја због тога што високо ценим овај Дом, у коме ми у име наше земље радимо, не могу сада да изнесем, кад буде било време и дала се за то могућност, ја ћу ту ствар пред јавност изнети. То ће, господо, бити једна жалосна појава данашњег доба. (Др. Кешељевић: Да не буде доцкан, Миловане!) Господо, у последње доба подземне и невидиме силе утичу, што се из свега види на данашњу Владу, а нарочито на њеног Г. Претседника, да се спровођење овога законског предлога на кога земља очекује, осујети. Иде се на то, да данашња Влада удави своје рођено чедо. Те невидиме подземне силе делале су толико, да овај законски предлог, који је био поднет Народној скупштини и стављен на дневни ред, па незаконитим путем скинут с дневног реда, већ се данас оглашава покојним. Сав наш земљораднички свет који претставља 80% нашег народа, са највећом пажњом очекује и упире погледе на данашњу Народну скупштину, да ово питање праведно, према данашњим приликама и реши. (А. Додић: Не даду банкари, адвокати и попови!) Господо, нека се једном зна за свагда, да наши земљорадници имају у себи толико поноса, да ни од кога не траже ништа дабе. Они траже да своје обавезе према својим повериоцима испуне, али онда када се и њивно економско стање поправило буде, и када из ових данашњих невоља буду изашли. Земљорадници од нас траже и то, господо, с правом, да им у овом тешком времену економске и финансијске кризе од које пате, сачувамо њиву, помоћу које хране и људе и животиње. (Александар Додић: Што је послао сто адвоката и тридесет свештеника у скупштину?) Он нас моли да му сачувамо дом, у који долази уморан са својом чељадом да се одмори и почине.

Има ли, господо, питам вас, у томе ичега рђавог, има ли ичега племенитијег и праведнијег од те молбе, коју наш земљораднички народ нама упућује? (Аплауз и узвици: Браво, тако је!)

Ми, господо, дужни смо, и не смемо пред чињеницом, коју гледамо, затворити очи! Ми не смемо допустити, да наш земљорадник, вредан, који храни све у овој земљи, да он пропадне! Не смемо, господо, напунити земљу бескућницима, не смемо тиме загорити јавни мир, поредак и ред у земљи! (Аплауз и узвици: Тако је! Живео!)

То су, господо, били разлози, руководили и г. Министра, који је заступао Владу, и нас у одбору као и свих вас, да то питање решимо паметно и праведно, да би тиме нашег сељака помогли.

Ми смо, у одбору, господо, пуних месец дана радили на томе питању. Ја, господо, могу вам рећи, да су моји другови у томе одбору посветили најве-

ћу пажњу, да ово питање што боље и правичније решимо. Члановима одбора припада част и хвала, што су овако неуморно, савесно радили на овоме питању и ово питање добро решили. Сад одједанпут, господо, дешава се оно, што нико од нас очекивао није. Ово питање једним препадом, једном повредом Закона о пословном реду, без знања Народне скупштине, скида се са дневног реда. **Господо, боље би било, јасније и поштеније да је Влада г. Др. Сршкића овај предлог повукла ако се са њим не слаже, а не да ствара неизвесност. Г. Деметровић, као преставник владин у одбору дао је своје мишљење и са нама заједно радио и израдио овај законски предлог, — ако је Влада стекла ново уверење да је овај законски предлог штетан, онда чист и понос политичких људи, господо, налаже, да отворено устану и да тај предлог законски редовним путем повуку.** Овако ми смо оставили земљу у једној неизвесности. Ми не можемо да одговоримо земљорадничком народу у ствари шта је са тим законом, нити знамо, шта да му одговоримо. Говоримо, да ће доћи на дневни ред. Али како изгледа, да су многи банкарски и нарочито зеленаши, већ држали парастос и сарањивали овај закон, па изгледа господо, по свему, да ће они погодити, и да смо ми узалуд месец дана продали губили и утрошили наш труд и најбољу вољу у једно овако крупно и велико питање, којим се земља данас интересује. **Ја, господо, морам, ма колико да сам обавезан као члан Владине већине, да Владу у њеним предлозима и спровођењу њене политике помажем, ја, господо, морам да изјавим вама, да у овом питању и оваквом раду ја не бих могао помоћи г. Сршкића и не бих могао у овом питању бити с њиме солидаран.** **Ја се још надам да ће здрава свест (бити) Јача од интереса неколицине људи, који утичу на ово питање и да ће ово питање једанпут изићи пред Народну скупштину и бити остварево и решено. Ја господо, још верујем у то. Верујем да ће се једном овај предлог изнећи на дневни ред. Ја бих, господо, овим могао да завршим. Али нека ми буде допуштено да моме старом и поштованом другу г. Милутину Станојевићу одговорим на његову једну замеску, која је била овде са ове говорнице учињена пред свима вама. Г. Станојевић је у начелној дискусији казао, да је сиромаштина која је наступила у варошима једним великим делом узрок доношења закона о земљорадничким дуговима. Господо, кад би то говорио човек који се у тим стварима не разуме, ја му никакве замеске не бих правно, али кад то говори човек који је дуго година провео на трговинским и привредним питањима, кад то говори човек који је претседник Трговачке коморе у престоници, онда то менемора и да чудно и да изненади. Госпо-**

до, кад је привременим законом дата могућност нашем земљораднику да му се имовина не прода у бесцење, и кад је он могао да спечали неку пару да плати држави порезу и набави себи у вароши најпрече потребе, ја питам г. Станојевића, да није тај законски предлог донет, чиме би се оживеле вароши и наше занатлије, трговци и радници, чиме би се то учинило да није тога закона било? Ја питам и г. Министра финансија да ли он мисли, да ли би се овај проценат у наплати порезе наплатио да није било закона о земљорадничким дуговима? (Чује се: Никад! Не би!) Не би. Земљораднику је дата могућност да буде способан потрошач артикала наше чаршије. То је допринело те је наш сељак у овим најтежим приликама давао жртве, а и данас ће давати нашој чаршији. Земљорадник данас дели једну исту судбину са својом браћом, занатлијама и трговцима у вароши. Земљорадник не мисли да упропасти трговца и занатлију, јер му они требају и сутра. С тим у вези и исто онако као што треба да решимо земљорадничко питање, а пошто нисмо наишли ни на једно противно мишљење, требало би најозбиљније да узмемо у решење и питање заштите нашега занатлије и трговца у вароши. **Господо, позната је ствар, да је прво под ударом огромне кризе пао земљорадник. Дотле варош још није осетила тај пад земљорадника. Одмах за њим почели су падати занатлије, одмах после занатлија почели су падати трговци. Одмах после трговаца настала је једна огромна криза која је погодила нашу индустрију. Индустрија је погодила банкарство. И то је све повукло једно за другим. Не стоји, господо, да је закон о земљорадничким дуговима, који је донет привремено проузроковао невољу и несрећу у нашим варошима. Напротив, он је још у овако најтежим приликама нешто помогао варошима и она остане жива. Онај који хоће објективно да посматра ствари, без икаквих својих личних амбиција, мора доћи до овога закључка, до кога сам ја дошао. Стога, господо, крајње је време да Влада увиди једну огромну потребу да се притекне у помоћ нашим занатлијама и нашим трговцима, да се они сачувају док ова невоља је две огромне светске кризе, која се одавно не памти, не прође. Када ће она проћи? Умови до данас још нису могли да предвиде. Нико не може да буде пророк и нико не може, на основу стварних чињеница, да прорачуна, докле ће ова невоља и криза која је поплавила свет, трајати. Ја мислим да ће она трајати дотле, докле не достигне кулминацију докле не постигне и не дође до највећег степена. Ко остане под тим ударом, тај ће живети, а ко погине, тај ће погинути. Али дотле, мудрост свију нас а на првом месту наше Краљевске владе налаже, да се побринемо колико год је то могуће, према овим приликама, да своје грађане сачувамо од пропасти**

док ова велика невоља, која је ухватила свет, не прође. Само мудро политиком и једним озбиљним радом моћи ћемо се помоћи, да се сачува наш свет, како онај на селу, тако и онај у вароши. Ја се надам, да ће Влада и сама увидети и да ће решењу овога питања приступати.

Господо, ја ћу да завршим свој говор. Ја знам колико имам времена да говорим и благодарим г. Претседнику на толерантности, што ме је пустио да говорим и да искажем своје мисли. (Пљескање са усклицима: Живео Претседник!)

Остало је још једно питање, остало је још једну напомену да учиним у најбољој намери једном нашем другу. (Гласови: Чујмо!) Од доласка овога Парламента међу нашим друговима, неколицином другова, негде и негде искрсну појаве непромишљене и веома штетне, које погађају онај циљ коме сви тежимо, а нарочито, господо, у овоме добу, у овоме времену кад треба гајити слогу, како оних млађих тако и оних старијих.

Господин наш колега г. др. Остојић, о коме ја, унапред вам кажем, имам једно најлепше мишљење, господин Остојић мени је увек био симпатичан, ја сам његов говор до његовог завршетка најпажљивије пратио. Али завршетак, да ли намерно или не, ја господо, у то већу улазити, направио је такав утисак да ја који сам се десио, један из ових старијих генерација, сматрам за своју дужност да у једној најпријатељскијој форми своје другу одговорим.

Господо, од доласка овог Парламента, код неколицине наших другова стално се запажа једна колико непромишљена, толико за општу ствар штетна појава, да се врлина огласи за порок, а истина за лаж. Жели се да се јавно претстави, да је знан и незнан једно исто. Баца се блатом непоштедно на нашу политичку прошлост и на светао рад политичких људи из те прошлости.

Изузетци којих је могло бити код свију народа, па и код нас, узимају се за правило, да би се по њима генерализала и прошлост и политичари из те прошлости.

Носилац оваквих појмова, како смо пре неки дан чули са овога места, јесте наш друг и син наше поносне Босне г. др. Ђуро Остојић. Он смело напада нашу прошлост и политичаре из те прошлости, којима би имао кад би ствари боље скваћао, да буде захвалан за своју слободу.

За оне из прошлости знамо какви су, а за оне који тек имају доћи видећемо какви ће бити. Али, оваква нескромност коју испољава господин Др. Остојић, да је нам унапред право на сумњу у њихову бољу срећу од њихових претходника које желе да наследе, а које овако господин Др. Остојић немилосрдно мрцвари (Др. Миленко Марковић: Па то је смртна осуда!)

Само, нека зна и господин Др. Остојић, као и сви они ако их са оваквим појмовима има, да су политичари из прошлости скромнији од њега и да они који су данас у животу желе новом поколењу и њиховим наследницима да буду паметнији од њих. Исто тако они им желе да они који њих буду додације наслеђивали не понашају се овако као што господин Остојић ради са онима, које он као и они који овако мисле желе да наследе. (Др. Кеשה-вић: Је ли то у име Клуба?) Ово говори народни посланик Милован Лазаревић у име своје. Господо, наши политичари из прошлости са малим изузетком имају светлих и сјајних примера, којима су у довољној мери задужили своју отаџбину. Да њих и овакога њиховог рада није било, ја сам, господо, убеђен да господин Др. Остојић не би данас седео у овоме дому да решава судбину југословенског народа, већ би служио или Абдул Хамиду или Франњи Јосифу.

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч народни посланик г. Милан Петковић.

Милан Петковић: Господо народни посланици, у ред најважнијих питања која се стављају код нас у свакој прилици, у сваком друштву једном речи свугде и увек, јесте питање: где је прави и главни узрок светске привредне кризе?

Сви одговори на ово питање своде се и могу се резимирати у једном одговору. Одговор је, да је узрок данашње опште привредне светске кризе у кризи пољопривредних продуката, не само у пољопривредним, него и у индустријским земљама. Не може, дакле, ни бити говора о лечењу и отклањању општих узрока привредне кризе и узрока опште привредне кризе без претходног лечења и отклањања пољопривредне кризе и њених узрока, који по својим последицама могу да се уврсте у ред главних узрока и опште привредне кризе.

Према нашим особеним приликама, код нас се у прошлој години приступило решавању овога питања једним дефанзивним, профилатичним, економско-финансијским мерама у знаку заштите земљорадника и сређивања кредитних односа у земљи, јер се код нас схватило и узело, да је прави и главни узрок наше пољопривредне кризе у превисоком задужењу, или презадужењу наше пољопривреде. Први наш лек у борби против пољопривредне кризе био је, дакле, по својој снази и природи дефанзивни, а не офанзивни, не позитивни. Њиме смо покушали, да пољопривредни народни организам сачувамо од болести опште привредне, а понаособ пољопривредне кризе да болест не преотме маха и не уништи код нас обојели народни пољопривредни организам.

Приступили смо лечењу овим леком, јер за овај моменат није се стекло убеђење, да би се могао наћи позитиван лек, који би не само чувао пољопривредни народни организам од даљег слабљења и

потпуног уништења, него који би и сузбијао и уништавао болест и њен узрок.

По моме скромном, нестручном мишљењу, било је и има и сада помоћи и мера које могу послужити као позитиван лек за лечење опште привредне и понаособ пољопривредне кризе у свету, па и код нас специјално. Тај се лек састоји у низу економско-финансијских мера које су, по моме скромном, али дубоком убеђењу, потпуно у власти наших сопствених снага економских и финансијских. Те се економско-финансијске мере састоје у укупчавању новца у привреду, уколико га има искљученог из народне привреде. Јер, новац је средство за размену добара, јер је новац онај живац и оно струјање крви које чини наш народни привредни организам живим. Треба, дакле, детезаурисати оне велике и многобројне милионе, па може бити и једну или две милиарде и повући их из приватних каса, из разних приватних остава и ставити их у оптицај и у службу народне привреде.

Ако имаоци овог новца неће то да учине добровољно, треба их на то присилити присилним мерама, које сигурно стоје у снази и на расположењу држави. Ово је једно врло важно питање, ово је једна мера, која се у новије време у финансијском свету истиче као једино добра и спасоносна. Ја искрено морам признати, да нисам никакав стручњак и зналац економских и финансијских наука, па се зато у ова питања нећу и не могу упуштати, да бих избегао опасност да говорим оно, о чему нисам добро упућен и што нисам добро испекао. Али о овом је говорио наш поштовани друг г. др. Милорад Костић са много више знања и стручности, па ако се има добре воље, нека се бар приступи проучавању ових предлога и економско-финансијских мера, којима се једино, у данашње време, да лечити привреда од кризе и потпуне пропасти.

Господо, ја се овога питања дотакох, нарочито наглашујући и подвлачећи, да се у свему слажем са излагањима г. др. Костића. Али то је од мале важности, него је од много веће важности апел који хоћу са овог места да учиним на позване и меродавне факторе, да приступе бар проучавању овог питања и решавању привредне кризе према предлозима, које је овде изложио г. др. Костић. Сада ћу напустити то питање и повратићу се оном питању, које сам одмах у почетку поставио, а то је оном леку којем смо ми приступили, да њиме поведемо борбу против пољопривредне кризе код нас и привредне кризе уопште, а то је лек, који је добио изражаја у доношењу Закона о заштити земљорадника првобитно, а касније са додатком и о сређивању кредитних односа у земљи уопште.

Господо, ја не треба то да понављам, јер ви то сви знате да је 19 априла прошле године донет Закон о заштити земљорадника под врло тешким

и мучним приликама. Нећу погрешити, ако кажем у најтежим приликама привредне кризе код нас. Тај Закон је донет под таквим приликама, да је по све разумљиво, што има и својих недостатака. Могао је да има и имао је сигурно својих и лоших реперкусија на наш пољопривредни и у опште привредни живот. Одмах после објаве тога закона, заиста пољопривредников кредит био је сведен на најмању меру, а у многим крајевима и случајевима кредит је био потпуно поништен и угашен зато што су они кредитори, који су дотле кредитирали пољопривредника, казали: Овим законом пољопривредник је ослобођен и решен обавеза да своје дугове враћа, и због тога је доста то што му је дато и што ће пропасти оно што му је дато, и нико нема права да тражи од нас да ми још излажемо пропасти и онај капитал што га имамо. Јесте, овакву је психозу изазвало доношење тога закона, тако да многи сиромашни пољопривредници нису могли нигде да добију у времену оскудице у храни не само позајмице у новцу него ни кредита ни у нарави ни на почек, као што су то некада могли да имају.

19 октобра тај је закон поново продужен и његова важност је продужена до 19 децембра. Сви су мислили и веровали да ће до 19 децембра бити донесен један други закон на основу оног законског предлога који је г. Министар пољопривреде био саставио и упутио Народној скупштини. Ја сам имао част да будем члан тога одбора за израду закона о заштити земљорадника и сређивању кредитних односа у земљи. Исто оно што је казао г. Лазаревић, кажем и ја са овога места, да су готово сви чланови тога одбора радили са најбољом вољом и настојали да даду своје најбоље знање и умеће не би ли се донео што бољи и кориснији и подеснији закон за данашње прилике. Било је много мука и тешкоћа и долазило је до тако тешких момената да је Министар пољопривреде био за неколико дана прекинуо чак и везу са тим одбором, јер се није могао да сложи са извесним мишљењима која су владала и која су често пута била у одбору у већини. И тако се тај закон возао пуних месец и по дана и довезао се до на неколико дана пре 19 децембра кад је истицао рок ономе 19 — октобарском закону. У то време добиле су се поруке и од нашег Горњег дома, од Сената, да се онај и онакав законски предлог какав се израђује у одбору Народне скупштине неће никако примити и неће проћи кроз Сенат. Тако се возало, задржавало, док се није дошло до на неколико дана пре 19 децембра и док се није увидело да тај закон неће моћи проћи ни кроз Скупштину а поготову ни кроз Сенат, пошто није било ни времена више, а нити добре воље. И тако на брзину донесен је један закон [по

предлогу нашега посланичког једног друга, Богдана Видовића, који није ништа друго него продужење пређашњег закона, с том разликом, што по пређашњем закону пољопривредник није био обавезан ништа плаћати већ је имао да плаћа само толико колико је могао, а по овоме закону је у обавези да плаћа 10% камате, и те обавезе су стајале и под претњом извршења. Док је оним пређашњим законом био утврђен мораторијум, овим је новим законом утврђен такође мораторијум, али само за главницу, али не и за камате. Нов закон Видовићев је у неколико поправио психозу страха, која је завладала после прва два закона код банкара и оних који су давали новац на кредит, јер се овим законом каже да се ипак морају плаћати камате. Али, господо, онај законски предлог како је израђен у одбору далеко је бољи, јачи и одређенији и он би много више својим одредбама повратио поштовање у нашем финансијском и новачном свету, јер је имао у многим питањима јасније и одређеније одредбе. У њему се каже да се дуг мора враћати и ако је било одређено 2% од главнице за прве две године. Та би одредба повратила поверење нашег финансијског света, као што рекох.

Као и остали моји другови, народни посланици, који су о томе говорили, и ја хоћу да поставим са овога места питање: шта би са овим законом? Куда се он здеде? Шта би с њим? и какве га то мрачне и тајне силе поједоше и позобаше! То ми треба да знамо. Он је неколико пута изношен на дневни ред Народне скупштине, али никад није дошло до дискусије пред Народном скупштином. Он је увек стављан међу тачке дневног реда за будући дан, докле га једног дана није нестало не знамо ни сами како. „Ишчезајет јакоже дим!“

Да ли на начин како је нестало Кутепов? Ми то све не знамо, господо. Ја са овога места хоћу да управим не само питање: шта би са овим законом, него и питање: хоће ли се тај закон уопште подносити Скупштини? Захтевам у име своје и великог броја другова, да се тај законски предлог поново стави на дневни ред пред Народну скупштину. (Узвици: Тако је! Др. Никола Кешељевић: Сенат је одговорио унапред.)

Господо народни посланици, господин Министар се у своме експозеу дотакао једне гране из свога ресора, која је без сумње један врло важан саставни део, како је то наговештено од стране г. Министра, једног пољопривредног плана. То је организација за узјамну помоћ пољопривреде. Крајње је време заиста, господо, да се и код нас остваре и оживотворе организације за узјамну помоћ пољопривредника, оне организације, које су положи-ле испит и показале се на пракси у многим крајевима у нашој земљи да су добре и корисне установе. То су у првом реду општински кошеви, који

су у Србији употребљавани упражњавани већ дужи низ година, и који су се у свима приликама показали као добри, корисни и неопходно потребни за нашег пољопривредника.

Исто тако г. Министар споменуо је и среске припомоћне закладе. Те закладе, господо, колико ми је познато — не постоје нигде више у нашој Краљевини, осим једино на територији бивше Босне и Херцеговине. Те припомоћне закладе су од велике користи и биле су од велике помоћи сиромашним пољопривредницима у бившој Босни и Херцеговини вазда и увек. Стога ове среске припомоћне закладе треба оживети и пренети на читаву територију наше Краљевине. Разуме се не потпуно овакве какве су, него са извесном прерадом њиховог закона и са извесном реконструкцијом њиховог рада и начина њиховог дјелања.

Исто тако поздрављам наговештену организацију удружења за обезбеђење од града и других елементарних непогода, што је г. Министар у свом експозеу изволео изнети и казати.

Још ћу са овога места да упутим апел на г. Министра као претставник крајева, у којима је развијено и у којима је у пољопривреди главна грана, не само једино ратарство, него и ратарство и воћарство и сточарство, да се нарочито у тим крајевима посвети брига и пажња подизању воћних расадника, не само среских, него и општинских.

Председник Др. Коста Кумануди: Господине посланиче, ваше је време при крају и молим вас да завршите.

Милан Петковић: Немојте ме сметати, молим Вас да завршим, (*Миланко Марковић:* Лепо говори!)

Председник Др. Коста Кумануди: Има још 15 говорника код овог Министарства.

Милан Петковић: Кад ме господин Претседник упозорава, да је време истекло...

Председник Др. Коста Кумануди: Није истекло, али је при крају.

Милан Петковић: Ја ћу морати да само набројим неке ствари.

Упућујем апел на г. Министра, да нарочиту пажњу посвети оним крајевима, где успева у благородне воћке, а нарочито у којима је шљиварство развијено и које се може још више развити, зато јер оно све већу корист доноси нашем народу. Нарочито молим г. Министра, да посвети пажњу у шљиварским крајевима, да се што више подижу сушнице модерног типа г. Др. Стојковића и да на то даје помоћи из свог буџета. Ја сам лично, као претседник једне задруге, у овој години опробао, и лично се уверио, не само ја — то је од мање важности — него сви они сељаци, који су присуствовали пробном сушењу шљива, да је сушење шљива у сушници Др. Стојковића далеко боље, брже, рентабилније и корисније, него што је био досадашњи

примитиван начин у старим нашим сељачким суш- наше земље, који нису то питање подмирења оних ницама. Овом приликом хоћу са похвалом да споменем сиромашних добровољаца са земљом, давно и давно

Овом приликом хоћу са похвалом да споменем рад средских економа. Ја сам син ових крајева, који питање ријешено кад треба и како треба, не би они, су имали срећу, да се ослободе истом пре 15 година. многи у доброј намери, а многи срдито морали и Раније под аустроугарском управом, у крајевима данас истицати, како им је сам Блаженочивши бивше Босне и Херцеговине били су по срезовима Краљ Петар на Солунском фронту, па касније Њ. В. срески економи, али ти економи били су све пре, него Краљ Александар, ондашњи Престолонаследник, прави економи народни. То су били административни обећао по ослобођењу, да ће свакоме дати најмање чиновници, који су примали наређења и диспесе и пет хектара радне земље. Не само, господо, што би се испуњењем обећања, која је дато, скинуло са дневног реда то питање, него што је то и једна наша морална обавеза интензивније и доћи до веће користи од ње. Од према тој нашој браћи која су, и како рекох, наша ослобођења у неколико срезова бивше Босне и Хер- дика и понос. Са једне стране то, а с друге стране цеговине, познајем и позњавао сам све економске до тиме се решава и једно економско питање, јер зем- данас. Ја сам се лично уверио, да су ти економи ља се даје већином само сиромашним и земљом прави народни економи, и ону своју плату, ону малу оскудним земљорадницима. је и скромну плату, они заиста и заслужују десет пута Ових дана како обећа г. Претседник Краљев- боље, него многи други државни чиновници и служ- ске Владе доћи ће пред Скупштину и Закон о аграр- беници. Ја сам се сада на лицу места осведочио и ној реформи, односно закон о изменама и допунама аграрних закона у појединим крајевима. (Упадице): уверио, да ти економи иду од села до села, и, ра- Наше је да верујемо и да будемо тврдо убеђени да зуме се, не наилазе увек на разумевање код нашег ће бити све оно што са овог места обећа сваки члан Краљевске владе а поготову први члан њен, Прет- непросвећеног сељака, али ти људи, ипак, не малак- седник Краљевска владе г. Др. Сршкић. — У овоме савају. Ако једанпут наиђу на неуспех и неразуме- закону, који ја нисам проучио, већ летимиче прегле- вање, они се почово одлучују, да тамо иду и по дао, нисам нашао да има каквих предлога за изме- десет пута враћају се у једно село, док не постигну тну и допуну аграрног законодавства у бившој Бо- успех у оном што препоручују оним сељацима. Зато сни и Херцеговини. Ја сам кад је тај закон био већ у току израђивања једном приликом пришао г. Ми- бих молио господина Министра, да се она ставка, нистру и замолио га да ли би био љубазан да се сагласи с тиме да се у овом закону учини један која је предвиђена у буџету за путне трошкове додатак...

Господо народни посланици, ја сам син, како Прејседник Др. Коста Кумануди: Тај закон до уназад 15 година дана. Сви ми из тих новоосло- није на дневном реду, господине говорниче. Молим вас, да завршите свој говор, иначе ћу бити прину- бођених крајева, у колико нисмо имали срећу и мо- њен да Вам одузmem реч. — г. Милан Петковић (наставља) Пришао сам го- гућности да учествујемо и допринесемо свој обол господину Министру и г. Министару мало незгодним макар желели и срцем и душом то, као онај Црно- гестом одбио ме је, те сам мислио да то томе гово- горац што је желео да посече Турчину главу, кад рим овде данас, али како господин Претседник хоће му је краљ Никола рекао, да му не може дати ор- да ми одузме реч, то ја више волим, да ја сам себи дена, јер није посјекао ни једног Турчина. Што одузmem реч, а јавићу се да говорим по овоме пред- да ми сви могли учинити, учинила су наша браћа мету кад буде на дневном реду пред Скупштином тај закон и тада говорићу по њему. Молио бих г. добровољци. Они су наша дика и наш понос. Они Министра пољопривреде, да се догле ипак мало своју реч и часно и јуначки осветлали образ и нама, ублажи и да до тог времена и тих дана мало раз- који нијесмо могли учинити, што су они учинили. мисли о могућим изменама аграрног законодавства И зато, грех је с наше страве, што то лепо и узви- које важи у Босни. (Мин. пољопривреде Ј. Деме- шено добровољачко име грдимо и нагрђујемо, тировић: Ставите амандман)! Нисте ми онда тако (Пљескање) тако, да су они престали по својој тра- хтели рећи. — Зашто ми нијесте онда тако рекли? жеву оних обећања која су им дата, да буду у правом смислу добровољци, него изгледају као пла- Прејседник Др. Коста Кумануди: Има реч ћеници. Ја хоћу нарочито са овога места то да г. Животије Јевтић, и ви се одважно и тврдо из- истакнем и подвучем, да грех и срамота свих нас, Животије Јевтић: Господо народни посла- а да је једна велика грешка оних највиших на управи вици, излазећи на овом месту да говорим о буџету

Министарства пољопривреде за буџетску 1933/34 г. морам рећи да је о нашој пољопривреди врло мало вођено рачуна, јер буџет овакав какав је пред нама изнет врло је мали за целу за коју намењен.

Наша земља прегежно је пољопривредна и у њој живи 85% пољопривредника који се искључиво баве пољопривредом и тој им је једини извор прихода од чега они живе и своје потребе подмирују.

Ја морам да нагласим да су данашње прилике врло тешке јер је привредна и финансијска криза притиснула цео свет, а и нас није поштедела, од ње грцају све класе нашег народа почев од земљорадника, занатлије, радника и трговца, и да је потребно да се штеди сада више него икада до сада, али господо, и претерана штедња више пута може да нашкоди.

Наш пољопривредник данас обрађује своју земљу примитивно и приближно ономе које данашње време изискује. Видећете на њиви, оре се дрвеним ралицама које се дагирају од пре столећа, а које никако ни приближно не могу да даду резултат орања као плугови који су најновије датума а то су гвоздени плугови, које у селу виђамо врло мало — једва један до два.

Што се тиче других пољопривредних справа које би послужиле за рационално обрађивање земље о њима и да не говоримо јер их готово и нема.

Потребно је било да се у буџету предвиди једна сума од 5—7 милиона динара за набавку ових справа и да се пољопривредницима раздају по цени

и скоштања сав царину која износи по сваком комаду држава да прими на себе, а на тај начин и по тој јевтиној цени сваки би пољопривредник дошао до потребних пољопривредних справа.

Наш пољопривредник у својој њиви производи пшеницу, јечам овас и кукуруз, а од осталог само мало и од тога води све кућеве трошкове исхрану и државне општ. дажбине, а кад га задесе елементарна непогода било суша било поплава или туча града, он је онда лишен свих својих прихода од метине.

Од овога није ничим обезбеђен. Требало је да се у буџету за ову сврху предвиди бар 10—15 милиона динара.

Затим потребно је да се што спре донесе закон о осигурању и обезбеђењу земљорадничких производа, од елементарних непогода и да се створи један фонд коме би био циљ једино да земљорадника обезбеди од елементарних непогода.

Приход за овај фонд могао би се прикупити уз порез од свакога пореског обвезника, што верујем да би они радо плаћали јер знају да ће се то опет њима дати кад их задеси непогода.

Елементарна непогода никад не задеси све крајеве наше земље, а кад у фонд сви уплаћују онда неће бити искључена могућност да се оштећенима

исплати 100% за њихове упропашћене летине и на тај начин пољопривредник био би заштићен.

У нашој земљи рађају све врсте воћа и поврћа али на жалост наш пољопривредник у колико му од извоза ако га буде било пратекне, он га једино употреби док је свеже, а за зиму да га спреми, као конзервирано, скоро готово ниједан не зна.

Потребно је да се одржавају пољопривредни течајеви по селима на којима би средски пољопривр. референти које има сваки срез ишли по селима и држали предавање о рационалној обради земље, о сејању усева које ће дати веће користе па затим негу стоке, гајења живине, подизање добрих шгала, подизање љубришта, живинарника и силоса ради спремања пићне биљке за исхрану стоке зими.

Затим о преради безалкохолних пића и конзервирање вћа и поврћа, о пчеларству и користи пчеле, јер, господо, наш народ нарочито на селу о пчели врло мало мисли и ретко ко да има а ко има — то су махом вршкаре — а за ђерзанке и не знају а како ко и има не зна правилно пчеларење.

Вршкаре могу да даду највише 5 до 10 кгр. меда, док ђерзанке од 30 до 45 кгр. а ово је, господо, велика разлика.

За ову сврху потребно је обезбедити подвозна средства пољопривредним референтима уз минималан хонорар и само ћемо тако подићи нашу пољопривреду. За ову сврху потребно је било предвидети бар 500.000 динара. Ојачати пољопривреду, ојачали смо и државу.

Господо посланици, прошла су времена када смо са топовима на бојним пољима и пушкама и мачевима у руци водили борбу за величину и уједињење земље.

Сада су топови метути у шупе, пушке у сошке мачеви у корице да чекају боља времена.

Латим се рала и пера са уралом у џивици са пером у руци и трговином на страни крчимо пут извозу, приносимо сви на посао, подигли смо најмањега пољопривредника, кад смо њега подigli онда смо подigli и ојачали нашу државу.

За набавку боље расе стоке предвиђена је минимална сума а потребна је много већа, јер кад имамо добру стоку ми би онда могли да конкуришемо и на страни пијаци. За ову сврху требало је предвидети бар 5 до 10 милиона динара.

Кад сам вам, господо, у мом говору помињао цифре за набавку справа и алата, сваки је од вас помислио, од куда када се нема! То и ја у души признајем, али, господо, требало је да се уштеди на рачун других ресорних буџета а овај повећати.

Нарочито сматрам, да напоменем и умолим господина Министра, да поведе рачуна о ценама живота и да се никада буде стигла сетва и обавести преко својих потчињених. Овде мислим на средске референте и да

ваш пољопривредник не продаје свој производ пошто зашто.

На пример прошле године, од земљорадника као произвођача покупљено је жито пошто зашто од 80 до 95 динара, а одмах мало доцније житу је цена скочила на 200—220 динара а сад, господо, можете мислити колико је оштећен наш пољопривредник који целу годину чека да уновчи свој производ па и онда он га поклони.

Ја морам да се придружим говору г. Милована Лазаревића те молим г. Министра да се Закон о земљорадничком кредиту што пре изнесе пред Народну скупштину, и да се то питање једанпут регулише. Свестан прилика у којима се наша земља налази, изјављујем да ћу гласати за буџет.

Претседник Др. Коста Кумануди: Реч има г. Албин Коман.

Албин Коман: Господо народни посланици, пошто је било већ много говорника о овом буџету, ја ћу бити врло кратак. На буџет Министарства пољопривреде имао бих да ставим ову примедбу. На основним школама уведени су зимски пољопривредни курсеви за сељачке момке, који су већ апсолвирани основну школу. У тим курсевима уче момци предавања из свих грана пољопривредне струке, како би се оспособили за што боље и ваљаније сељачке газде. Нема сумње да је ова установа добра и корисна по наш сељачки свет, јер ми морамо гледати баш на то, да у пољопривреди оспособимо наш народ, да што рационалније ради и по квалитету производи што боље производе. Морам са радошћу констатовати, да се велики део учитеља одазвао и да по селима са великом преданошћу посвећују своје снаге и слободно време тој сврси.

Господо народни посланици, оно што бих овом приликом желео да истакнем јесте, да сељачки момци који посећују те курсеве, треба да посећују разне пољопривредне изложбе, стручне и пољопривредне школе, узорне сељачке економије и пољопривредне виваре. Морам истаћи и то, да док разна спортска друштва у нашој земљи уживају већу или мању повластицу на железници, поменути пољопривредни курсеви у нашој аграрној држави не могу да добију те повластице. Због тога и не могу ови сеоски момци да заврше своје стручно знање, пошто не могу посећивати поменуте установе и приредбе. Зато молим г. Министра пољопривреде, да би поднео предлог Министарском савету, да се посетиоцима ових курсева дозволи по најмање три годишње вошће уз $1/4$ цене, дакле погодност како их уживају друге школе. Тиме нећемо сељаку дати никакве привилегије, него ћемо га изједначити са другима, и ако се стално говори да сељака треба највише помоћи.

Више пута се десило, када сам тражио ове повластице да сам добио одговор да за то нема законске могућности. Међутим Министарски савет је у стању

да ову ствар повољно реши, што наши земљорадници са сигурношћу и очекују. Пошто имам поверење у г. Министра пољопривреде, изјављујем да ћу гласати за предложени буџет.

Претседник др. Коста Кумануди: Реч има г. Милорад Симић.

Милорад Симић: Господо народни посланици, поред оволиког броја интелигентних и школованих људи у овој Скупштини, не би требало да ја говорим, али када је пред нама буџет Министра пољопривреде, сматрам за потребно као човек, везан, природно, за ту грану, да бар нешто и ја проговорим о своме крају и о том буџету.

Господо народни посланици, ја сам посланик среза који је брдски и кршевит, и који је природно подешен за разне привредне културе, те је као такав био до ратова обогаћен разним благородним воћем, а поглавито шљивом, која је била по квалитету чувена, од чега је мој крај живео. Али у времену дуготрајног рата, због негајења, наша та најрепродуктивнија биљка зарасла је у коров и почела је пропадати, а затим је наступила штитаста ваш, тако да је за један кратак низ година готово потпуно ишчезла и данас они наши некадашњи богати лепоћинаци личе на неку пустош, а куће и остале стаје које су некада биле заклоњене родним шљивовим гранама остале су голе те тако данас изгледају на неку нову насеобину. Тако исто било је и са осталим благородним воћем, које и раније није било развијено у потпуној мери.

Поред разног воћа, народ се бавио исто тако и сточарством, које је у оно раније време могло наћи пијаци, па и ако је било од најлошије расе, јер је у оно време могло да се то прода, док међутим, наша врста стоке постала је готово без вредности, јер одгајивач не може да је прода а зато што данас конкурише и добија вредност племенитија стока и боље расе, те и ту у тој привредној грани мој крај потпуно заостао.

Пчеларство, које би било зрентабилно и које би се могле повољно, у тим брдским крајевима развијати и напредовати, могу слободно рећи да готово и не постоји, јер и та питома и племенита животињца хоће пажљиво и научно са њом да се опходи и негује, па да би могла напредовати и давати корист. Јер и они поједини који имају по нешто пчела а који су врло ретки и најпримитивнији начин одржавају и негују исту, те смо као што видите и у томе заостали и сиромашни, исто тако ми имамо пазних по величини поточића — речица и река, које би могле да корисно послуже за наводњавање у летњим сушама, али та природна благодет тих малих сила у последње време пролази неискоришћено, јер закон о водама врло је строг, а нарочито те процедуре и трошкови у разним облицима којима је искоришћавање водених сила подвргнуто

и то баш у ово тешко време економске кризе, довело је дотле, да земљорадник не може то да плати па да до тих повластица дође или воду у даном моменту искориси, но је био принуђен да и ту са својих јазова воду одврати и откаже службеност стародревну.

Порез на воденице, које су на водама, такве врсте, толико је велики, да су грађани принуђени многи да своје воденице затварају и мељу под ујам и у оним воденицама, које још стењу под теретом великих дација, али тврдо сам уверен, ако овако потраје и оне ће једнога дана морати бити затворене, па господо, чему ово води, свакојако иде се на то да тамо у тим и таквим сиромашним местима неки банкар догура парни млин па да на тај начин пљачка сиротог сељака.

Ми као пољопривредна земља не смемо да законима кочимо и да стајемо на пут њеном развијању и напретку.

Да би у том правцу могли да развијамо како то данашње доба захтева, ми морамо на то и већу пажњу обратити и већу бригу поклонити. Али најжалост, како ја видим, то исто и ви сами видите, да се на то не гледа и да се на привреду ни најмање не поклања пажња, ништа друго нека нам не служи за доказ да је тако, довољно је само када погледамо у цифре буџета овог Министарства па ћемо се лако уверити да је тако.

Господо народни посланици, у прошлој буџетској години буџет Министарства пољопривреде скресан је за око 60% па ево и за наредну ову годину мањи је од прошлогодишњег па, господо, ако овако будемо напредовали ми једнога дана нећемо никако ни имати тога буџета, па зар то није јасан доказ да се о пољопривреди најмање води рачуна. Господо моја, не треба овде да држимо један другом предавање и да се статистички пребројавамо, јер то је јасно као дан, не само нама него и читавом свету, да у нашој домовини живи 85% сељака и да је ова земља пољопривредна, земља земљорадника, па као таква носи вечито и носиће на својој грбачи највећи терет и она је за државу највише дала и даваће.

Још једно, господо. У моме изборном крају нема ни једне културно просветне установе, где би се наш подмадак могао просвећивати у тој пољопривредној грани, па и ако има за то довољно услова. Љубовија је врло добар центар, са околних четири пет срезова и тамо би се могла отворити једна пољопривредна стручна школа у којој би тај брдски здрав и бистар наш млади нараштај могао да се школује; укупна површина земљишта у моме срезу је 43.352 хектара, па вам ја господо тврдим да свега од тога немамо више од 15 000 хек. зиратне земље. Као што видите, један већи део површине непродуктиван је, а ја верујем, када би наш на-

род или бар по неки прошао кроз пољопривредну стручну школу, он би сву ту данашњу неплодну површину земљишта направио продуктивном, у ком случају не би већи део тога народа одао го и бос и умирао од глади, али ми смо забачени, невезани никаквим готово саобраћајним средствима и удаљени од тих напредних крајева где би могли бар видети то рационално газдовање. Мој је крај само за то да даје жртве, а за њега нема нико да прстом мрдне. Ево, од уједињења господо, па до данас држава није тамо дала ништа, па и ако смо ми гранични крај били, који је за време минулих ратова, много страдао: Мачков Камен остаће забележен у историји ратова а он пада у границе мога среза, а камо Рожањ, Милетина, Прослоп и Сјенокос, где су у два узастопна дана погинули чувена браћа Рибникари. Сва та значајна места баш су у средини мога среза азбуковачког, па замислите, господо, колика је грозота рата морала да се сручи у томе бедном крају.

Господо народни посланици, ево баш у овој години мој је крај погодила опет једна од највећих жртава, имао сам, господо, само у 5 општина производњу дувана, па је како сам на меродавном месту обавештен, сада и то забрањено, и ако је та културна биљка била тамо од старина гајена. Извините што сам овде направио један погрешан скок и отишао у грану Министра финансија, али господо, то је по природи, пољопривредна културна биљка која привреди треба да припадне и да буде слободна, јер по моме мишљењу, овако како се то до сада са том привредном граном радило, неће моћи, јер сматрам, да је само време тешко.

Господо од свих пољопривредних усanova имамо само један срески расадник, који је до 6 јануара више био склониште и база за разне злоупотребе, но за привредни напредак и привредно подизање тога краја, а то господо, није био случај само у једној таквој установи, но је био општи. После 6 јануара могу рећи да је мало боље, али и овако није баш од велике користи по тамошњи свет, јер банска управа продаје један пресад земљораднику данас по 3—4 дин. по комаду, па замислите господо, да ли сељак може да под оваквим условима подигне угинуле воћњаке. Место да се на расаднике поклати мало већа пажња и створи могућност веће продукције разних благородних садница, које да се издају сиромашним земљорадницима бесплатно, код нас се те своте дају на неке сасвим друге непотребне циљеве.

Ја ћу умолити г. Министра пољопривреде да о овоме поведе рачуна и да по могућству отвори средњу пољопривредну или нижу школу, пошто за то има у непосредној близини Љубовије државних грађевина, које данас зијају празне, и да највећу могућности, да се тамо одржавају бар тромесечни течајеви у пољопривредним станицама, где би се мла-

ђи нараштај могао колико толико у пољопривреду упутити. Господо, ја вам кажем, све док се привреда не подигне, док се земљорадничким производима цене не поправе и док се као најглавније не уравноотежи размена добара, наше финансије, држава и благостање народа, не може поћи напред. О Закону за заштиту земљорадника за сада немам потребе говорити, јер по томе питању упутио сам са друговима питање на Претседника Краљевске владе и тражио да се тај закон што скорије стави на дневни ред.

Ја као земљорадник не би требало да гласам за овај и овакав буџет, јер видим да он нема могућности да нашу привреду унапреди, но само једва да плати чиновнике и њихове путне трошкове. Али како ми се није дала могућност да се раније и пре гласања буџета у начелу о томе изјасним, — гласаћу за.

Претседник Др. Коста Кумануди: Прекидам седницу, с тим, да се настави после подне у 4 часа.

Седница је прекинута у 13 $\frac{1}{4}$ час.

Наставак седнице у 16 часова.

Претседник Др. Коста Кумануди: Господо, настављамо седницу. Реч има г. Милорад Марковић.

Милорад Марковић: Господо народни посланици, ја сам у начелној дебаги учинио своје приметбе и казао сам, да је овај целокупни државни буџет за данашње прилике велики и тежак с обзиром на економско стање, у коме се налази наш народ. Али, кад је сад пред вама буџет Министарства пољопривреде и вода, морам са жаљењем да кажем, да сума која је додељена Министарству пољопривреде ни најмање не одговара условима, који би омогућили Министарству пољопривреде, да може да изврши оне задатке, које би иначе оно требало у ствари према нашем пољопривреднику у данашњим приликама да изврши. Министарство пољопривреде дужно је свим силама да помаже нашу целокупну пољопривреду. Ми смо аграрна земља и у нашој земљи живи око 80% сељака и Мин. пољопривреде требало је са величином свога буџета да буде, ако не на другом, а оно бар на трећем месту. Мин. пољопривреде има пуно задатака да изврши у данашњим приликама, па да колико-толико крене унапред нашу пољопривреду, која је у чамотињи. Потребно је да Мин. пољопривреде забавним крајевима и крајевима који су заостали, набави добру и племениту расу стоке и живине, а исто тако добро семе зрнасте хране. Затим преко својих стручњака да упути земљорадника, где и на коме месту која врста семена може успевати, а исто тако где и у којим крајевима наше државе треба коју расу стоке гајити. Према свему овоме, кажем, да се овај задатак без новаца ме може извести, а

ова сума је недовољна за извођење тих циљева. Потребно је да Мин. пољопривреде свуда редом, у целој држави, преко својих стручњака у свакој општини направи по једну огледну ставицу, где би сваке године извршил бар по једну пробу и дало улугства тамошњем становништву како треба да ради, коју врсту семена да сеје и коју расу стоке да гаји. Нарочито би било потребно унети и вотирати велике кредите за сузбијање сточних заразних болести. Јер, господо, сточне заразне болести осакћајују марву и нас упропашћују материјално. Најбољи су пример за то цене, које су ових неколико месеци биле. Док је здравље стоке код нас било добро и док смо имали свиње за продају, једна је крмача продавана за сто динара, а сад, кад су оне од свињске куге пострадале, најбољу крмачу имамо по цени од 500 до 700 динара. Та се цена не повећава због извоза, већ због стања унутрашњег тржишта, јер, ако сељак купује, онда је свему највећа цена. Због тога је требало водити рачуна, да се у овај буџет унесе што већа свота за набављање серума за сузбијање заразних болести како код свиња, тако и код рогате марве.

Ветеринарство је сасвим мало развијено у нашој земљи. Оскудица је у ветеринарима и у марвеним лекарима. Због тога народ трпи велику штету, кад се појави каква болест, немајући марвеног лекара, који би, колико-толико, успео да заразу спречи.

Има још задатака, господо, које Министарство пољопривреде треба да изведе у нашој пољопривреди. Сам г. Министар овде их је јутрос изређао и споменуо, тако да није потребно, да ја то сад ређам. За све то треба новаца, јер са овим сумама, додељеним Министарству пољопривреде, успште је то немогуће извести.

Мало је пажње поклоњено и задругарству до данас. У последње време, у последње две-три године, осећа се неко побољшање. Али, право да вам кажем, још се није нашао главни пут, којим треба ићи. Ми још имамо задругарство, које је сепаратистичко, које се, на пример назива српским, хрватским или словеначким. Сматрам, да целокупно задругарство треба склопити у једно национално задругарство с једни главним савезом и поделити га на отсеке. Ти отсеци били би: за кредитно задругарство; за произвођачко, у које би ушло и сточарство; и набављачко-продавачко; основати бановинске задруге, а преко бановинских сеоске месне задруге за све врсте овога задругарства.

И ако је наше задругарство, тако рећи, у повоју, ипак, где је било задруга, земљорадник је био у неколико спасавањ у овим тешким приликама економско финансијске кризе, и успевао је, да за једну исту жетву добије два пута онолико новаца, колико су добијали они људи, који нису били чланови за-

друга и који нису преко задруга продавали своје производе. Најбољи нам је доказ за ово, колико су произвођачи шљива изгубили само јесенас на својим производима, на својим шљивама, јер су их давали по 180—200 динара 100 кгр, док су људи, који уопште нису имали посла са шљивама, већ су само имали извознице у рукама, зарађивали по 500 дин. од 100 кгр. Да је та продаја вршена преко задруга, сав тај новац по одбитку само режијских трошкова, добио би произвођач, а на овај начин добијају посредници. И, господо, желети би било, да се једанпут у ствари прђе на стварно развијање задругарства у целој нашој земљи и да се народ спасе пљачкаша, који му на овакав начин гуле кожу. Преко задругарства требало би да се кредитира целокупан наш земљораднички свет. Велика је грешка била, кад је Касација прогумачила, да се земљорадник може менично задуживати и од тога доба, због задужења по меницама, које је врло лако вршено, ето доведени смо у једну страховиту муку и невољу. Наш земљорадник скроз је данас пре задужен. Да је њему кредит даван преко земљорадничких задруга, управни одбор сваке земљорадничке задруге у своме селу знао би, колико може у току две, три или пет година вратити, га би му према томе и одмеравао и давао кредит. Не би се народ залетао у тим данима, кад је новац био јевтинији, да толико узме, а доцније, кад су цене наших производима пале, да не може да се раздужи, продавајући своје имање. Па, господо, ја чујем да има људи, који вичу против задругарства и траже да се оно опорезује, траже да се оно растури и уништи. Па то је, господо, једина установа коју има сељак и помоћу које се оно донекле спасава.

Докле, адвокати, професори, учитељи, и све друге професије имају своја удружења, своје коморе, земљорадник од свега тога има само једину своју установу, а то је задруга, на коју атагирају сад да се растури, да би земљорадник био обавезан, онсм сасом дућанцији, да од њега узима на вересију, и да од њега по двострукој цени купује, и да му тако за неколико година одузме цело имање.

Господо, ја мислим да би то била страховита и велика грешка, ако би се тим путем ишло, да се задругарство уништи или да се опорезе, као што се то опорезивање врши код трговачких радњи, јер задругарство не тражи никакве добити, да међу собом дели дивиденде, да дели ма какве добити. Задругарство све што заради, а заради онолико колико је правилима предвиђено, ставља у свој резервни фонд, да би могло у будућем времену са појачаним фондом боље егзистирати и радити. Кажем, да је кредитирање земљорадника вршено преко задруга, наш би сељак данас певао „Петрово

лето“ и не би га болела глава, не би мислио да ли ће га ко раздужи и да ли ће ко водити његову бригу. Па и поред најбоље воље, данашња Влада и Народна скупштина, која је узела на себе ту улогу, да на неки начин раздужи сељака, — ја вам кажем господо, — ма шта овде чинили, ма шта овде радили, неће успети ништа. Питање је, можемо ли очувати и оне који се нису до данас задужили. Истина, њих је мали број, али имајте уверење, да и они морају доћи на ред за пропаст, са овако неуравнотеженим ценама земљорадничких производа и онга што треба земљорадник да купује.

Господо, земљораднички производи пали су на најнижи ниво. И кад их земљорадник има за продају, продаје их у бесцење, а чим их нема, појаве се велике цене. Ево, господо, случај са пшеницом. Код нас је пшеница летос продата, тако рећи, сва да би се порез исплатио, јер су порезници немилосрдно атагирали на имовину сељака скупљајући порезе. Тада је пшеница продавана, 60 до 100 дин. 00 килограма. Данас кад сељак купује, пшеница се попела на цену од 220 динара 100 килограма. Да поменем само то што нам је близу, што нам сведочи очито. То је ужас, господо! То сељак не може уопште да издржи. Ако узмемо да сравнимо монополске цене соли, гаса, дувана и шећера са предратним ценама и да сравнимо данашње цене производа земљорадничких, ми ћемо видети како стоје оне. Видећемо, молим вас, да би отприлике земљорадник требао да прода један метар кукуруза да би могао за то купити свега 3 и по килограма шећера, док је пре рата могао четири пута толико да купи. Исти је случај са соли, исти је случај са гасом, исти је случај са свима осталим монополским артиклима. И, господо, Влада је позвана, Народна скупштина је позвана, да од прилике то равнотежи. Није то нешто што се доноси са стране по високим ценама, па да се не даје снизити цена. Дуван се, господо, производи у нашој земљи, откупљује се од сељака по два динара по килограму а продаје му се исти тај дуван за 170 динара килограм.

Кад би израчунали режијске трошкове, они уопште не могу да изнесу ни једну десетину од тога. Па, господо, немојмо нагонити да у државну касу унесе они људи, који су немоћни да унесу. Нека се порези разрежу на оне људе, који имају да плате, а онај који је немоћан, — немојмо од њега тражити.

Закон о заштити земљорадника, господо, који данас као привремени постоји, скроз је изигран. Тај закон није био ни отштампан овде у Београду, није био отштампан у Службеним Новинама, а већ је било почело са његовим изигравањем. Најлепши доказ, ево, биће вам једном пример, из кога се види да је човеку на 1500 динара за 2 месеца и 10 дана узето 340 динара интереса. Иако је законом изрично наређено, да се до 20 децембра има целокупни про-

текли интерес увести у главницу и на то се наплаћивати камата само од 20 децембра на овамо, Срески суд у Владимирцима досудио је у корист једне шабачке банке и осудио Николу Пауновића да на 1500 динара плати 340 динара интереса, 100 динара трошкова 10 динара таксе, 240 динара полицијском писару, коме је требало платити дијурну, што је дошао да изврши забрану. А тај човек је, господо, био дужан да даде свега 36 динара. Али, требало је и то наћи.

Коцељево и цели срез Посаво-гамнавски убио је град, држава му је отписала 100% порезе и он нема хлеба да једе. А те банке, које вичу и причају по целом свету како су оне великодушне, како саме обустављају наплате и не наплаћују ни од кога ништа, ево овле, из овога решења среског суда, на основу кога се документа врши ординарна пљачка над народом, види се (Коста Алексић: Ипак се овој банци дозволило да се користи § 5) Јесте, лепо сте казали, да је ова банка добила § 5 и заштићена је, на жалост. Док је она заштићена, она је за 36 динара, господо, узела од овога бедника 680 динара (Никола Кешељевић: И он ипак није платио дуг.) Господо, ево и признанице из које се види, на какав је начин обрачун извршен (Говорник показује признаницу). У тој се признаници каже: г. Николи Пауновићу . . . примио сам од вас данас 100 динара у готовом на име регулисања ваше менице од 1500 динара по осудном решењу срескога суда бр. 670 и решења срескога суда о забрани бр. 1456 као и меницу од 1900 динара“. Па, господо, ту је издато у готову 100 динара, за 400 динара попела се меница и 240 динара дато је полицијском писару на име дијурне зато што је дошао да изврши забрану.

Ја питам и Владу и надлежне министре, мисле ли они овоме злу да стану на пуг и хоће ли се један пут тим властима у земљи наредити, да се оне уразме и да поштују законе какви се у овоме законодавном телу напишу. Ако се ти закони неће поштовати, онда немојмо их ни писати, пустимо нека влада анархија, па хајдмо и ми кући, да овде цабе не трошимо, не узимамо ове дневнице, и да и ми овај народ весели не гулимо.

Господо, није ово један једини и усамљени случај. Оваквих случајева у моме срезу има сад пуно. Оваквих ће случајева бити толико, да ће свима дужницима земљорадницима бити одузети и стока и радила до жетве. А за време жетве одузеће му се сав принос. Ја питам г. Министра финансија одакле ће онда он да наплати ма и 30% од прошлогодишњег пореза. А министар у буџету тражи да се наметне још 20% земљарине. Господо, у прошлој години могло се да наплати пореза зато што ни повериоци нису могли насилно да наведу на дужника, а ове године, кад

се за 30 динара наплаћује неколико стотина, немојмо се надати да ће у државну касу ући ништа. Ако влада не изнесе пројект Закона о заштити земљорадника, који је у Одбору примљен и у коме је тачно предвиђено, да се зеленашима који су наплаћивали више од 40% камате има да отпише читав дуг, — онда, господо, немојте се уздати да ће у државну касу моћи ући ове година и 30% од прошлогодишњег прихода. Ја сматрам, да није у интересу ни Владе ни Народне скупштине да толеришу овакве људе, који данас не само да траже наплату интереса, који им је по закону додељен него, помоћу хрђавог тумачења закона од стране среских судова Гледају да пљачкају тај бедни народ. Зато бих ја молио Краљевску владу, да се што пре Закон о заштити земљорадника изнесе на дневни ред и да се прими онакав какав је у одбору створен. Он није претрпео Бог зна колико измена, него га је одбор примио скоро онако како га је Влада предложила. То је њен пројект и сад треба да га примимо, па нека се људи спасу, — бар они који се могу спасти.

То је, господо, што сам имао о овоме буџету Министарства пољопривреде да кажем. И ако Министарство пољопривреде нема довољно кредита да спроведе онакву политику какву би требала да спроведе, и ако бисмо бар ми сељаци требали да гласамо против оваког буџета, ипак, сад обзиром на садашње прилике, ја ћу гласати за.

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. др. Милослав Стојадиновић.

Др. Милослав Стојадиновић: Господо народни посланици, на жалост морамо бити кратки и при овим овако важним питањима која засецају у ресор Министарства пољопривреде, једног несумњиво од најважнијих Министарстава наше државе. Господо народни посланици, и питање заштите земљорадника и све остале мере које предузимамо у правцу заштите сељака, диктоване су обзирима, крупним националним и државним обзирима, који нам налажу да сељака што више заштитимо. У колико више успемо у тој заштити сељака, у толико имамо више гаранција да ћемо очувати друштвену равнотежу и да ће друштво моћи да иде ка свом великом прогресу. Нема ни једне политике која може да се заснива на принципима који занемарују интересе, виталне интересе села и сељка, и само је она политика здрава која узима за полазну тачку интерес и заштиту сељака. Ето, ми се руковојмо тим обзирима, а историја нашег народа јача нас у уверењу, да је снага, да су јачина и напредак државе загарантовани само тако, ако се у пуној мери примене све одредбе и прописи, чији је циљ разумно регулисање односа села и сељака. Ми видимо данас, господо народни посланици, да се и на страни врши један сличан процес, који све јаче учвршћује наше убе-

ђење, да треба што већу бригу да посветимо иностраном напретку села и сељака. Чак и у земљама јаке индустрије, као што је на пример Немачка, испољава се тенденција у правцу трансформације фабричког пролетера у сељака. Пруска је успела да једним добрим делом, око 300.000 фабричких радника претвори у земљораднике.

Многи велики комплекси у Пруској, где је постојао акт велепоседа расларчани су и додељени фабричким пролетерима, који су остали без посла. На тај начин омогућен им је живот, а од пролетера створен је мали земљорадник. То значи да се врши јаче процес враћања на земљу. То значи, тако исто, да се и западни народи враћају на оне методе које су у главном нашле широку примену у систему нашег народа и његове пољопривреде са претежно малим поседом. Ми треба, дакле, да останемо код тих метода, но само с тим да их и даље усавршавамо, чувајући увек оно основно начало: заштита села и сељака по сваку цену. Да је нешто уочи руске револуције, онда када се већ наговештавао велики покрет и револт руске психе, у времену после Руско-Јапанскога рата, да је тада Русија успела да спроведе аграрну реформу, ја сам уверен, господо да не би дошло до велике револуције, већ би се путем мирне еволуције уз примену здравих метода рада, дошло до много већег прогреса. И сва је фаталност наше браће Руса у томе што та велика реформа није на време успела. Тиме хоћу да нагласим велику важност свих оних мера и метода, које су код нас на дневном реду у погледу употпуњавања аграрне реформе која нам претстоји.

Наша је земља, господо, еминентно аграрна земља. Наша земља има све услове за добро развијање пољопривреде, а ми знамо да је пољопривреда главна привредна грана наше нације. Ми имамо врло добрих услова за развијање пољопривреде и они су изражени пре свега у светлости и топлоти коју пружа у изобиљу наша земља, апстрахујући неке негативне услове, на првоме месту отсуство довољно влаге у нашој земљи, но која не претставља толико велику опасност због тога што применом добрих техничких средстава може да се омогући оно што нам сам Бог није пружио у облику обилне влаге. То можемо постићи разним вештачким мерама, путем конзервирања влаге, путем дубоког орања пре зиме, вештачким наводњавањем и другим начинима.

У нашој земљи, господо, постоји потреба преиначавања и прелаза са једне културе на другу. Ми видимо да нарочито у Јужној Србији, која је недавно црпела своје богатство из афиона, из те негда благословене индустријске биљке, да је народ изложен данас директном пропадању. Народ је тамо био срећан када је могао продати више килограм афиона, за који је добијао суво злато. Ми видимо да је та култура данас готово погпуно пропала и да је тамошњи

сељак услед тога и општег погоршања свога положаја лишен средстава за живот. Како ћемо ми, господо, прећи и на који начин на други облик културе, како ћемо то извести, са каквим експериментима и жртвама, то су врло важна питања која морају да буду предмет дубоког проучавања. Подизање читавог низа огледних станица намеће се као неминован захтев готово у сваком срезу. Ми смо далеко још од тога да то прелажење са једне културе на другу изведемо брзо и успешно, ми још само вршимо површне експерименте у томе правцу, а на штету наше народне привреде, у колико се примењују недовољне или површне методе. И не само то, господо, него на другој страни ми налазимо код нашега народа још и много других нежељених појава. Половина нашега народа још и данас оре ралицом, наше жито веје се на ветру, половина наших сељака још и данас сеје руком без икакве употребе машина, да не говорим о свима другим примитивностима, које одликују нашу земљу на овој страни и која нас оставља у уверењу да у томе погледу не преживљујемо никакаву већу, позитивну промену. Наша земља живи, на жалост, још у једном привредном примитивизму, који се манифестује не само на овој страни, него и у свима другим манифестацијама привреде нашег народа.

Господо, и зато што је то тако, што смо ми, сељачки народ, где је огромна већина скоро 82% земљорадника, зато бисмо требали да посветимо највећу пажњу нашем селу. Али, међу нама нема човека, који стално не наглашава да село треба да буде у центру свеукупног нашег старања па ипак то не чинимо. Наше су симпатије мање више платонско наглашавање дужности чему не следују увек акта, бар не у смишљеној доследности. Ми, међутим, треба из области платонског наглашавања и љубави према селу да пређемо на конкретан рад, на реализовање захтева који иду у правцу стварног снажења нашега села и да све то буде веће и значајније, но што је у поратном периоду био случај.

Ја сам, господо, да то опет поновим, пошто не можемо опширније да говоримо, у прошлој буџетској начелној као и специјалној дебати говорио о томе, да је неминовна потреба наше земље, да се што пре оснује један институт за испитивање сеоских газдинстава, Ако и једна држава на свету треба тај институт да има, у истини прво и у првом реду тај институт треба да има Југославија. Више не сме да буде наглашавање само празне љубави наше према селу, него морамо прећи на стваран рад а што је главно у свему морамо све појаве и све манифестације сеоског живота, које нису биле до сада испитиване, благодарећи хетерогености услова и великој разноврсности прилика, изнад свега отсуству организације, морамо их, дакле, подвести под удар једног научног и систематског испитивања, а то може

бити случај само кроз лепо организовани институт за испитивање сеоског газдинства и пољопривреде уопште. Други народи, чак и индустријски као чехословачки, немачки и швајцарски, затим француски и други, такве институте већ имају, а наша претежно аграрна земља нема тога института. Ево, ја бих нашем господину Министру пољопривреде опет ставио на срце и после годину дана — а мислим да сам тиме тумач и вашег општег расположења и ваше жеље — да се што пре приступи решавању читавог сплета аграрних питања, али само тако да она претходно буду још и са научне стране испитана. Ријолна социологија у новије време, која је нарочито учинила велики прогрес у Америци, узима под удар испитивања живот села и сељака у највећим размерама, и она је открила читав један сплет нових проблема, и дала широку могућност да се та питања о проблемима села решавају на један други, бољи и рационалнији начин. Ја мислим да бисмо ми морали више да се позабавимо испитивањем села и да то треба да буде полазна тачка у свеукупном нашем старању и раду за село.

Мало је чудно да смо недавно донели и грађевински закон а да у Министарству грађевина немамо ни једно одељење, ни једног јединог човека, који се специјално бави техничким уређењем нашег села. Ево вам један случај, у низу других где је село јако занемарено. Место да се испитују услови под којима наш сељак данас живи, каква му је кућа, какве су споредне зграде и у каквом односу оне стоје, који су услови његовог рада и која средства примењује, као и све многоструке појаве нашег села, ми смо на жалост све то занемарили, а село је ипак остало ван домаћаја нашег свестраног старања.

Ја сам пре две године у својству делегата Краљевске владе радио на обнови села Јужне Србије и у прошлој години и као председник Државног одбора руководио успешном акцијом на обнови села пострадалих од поплаве. Нажалост о томе се у нашој јавности мало говорило, веома мало, и док се код нас глорификује акт Мусолинијев и приказују слике неколико десетина кућа изграђених у једном селу близу Рима, престављајући све то као стваралачку снагу Италије, дотле се занемарују успеси наше државе, и неће да види да је она у доба велике кризе подигла хиљаде и хиљаде домова за наше невољне сељаке. И они који су у опозицији морају признати да се у овим тешким временима ипак доста урадило за добро сељака. Овај пример као и многи други јачају ме у уверењу, да наш народ може дати чуда од творевина, ако се само изведе савршенија организација пословања и све снаге његове ставе у службу програмског рада. Велика је стваралачка моћ нашег народа, њу треба само паметно искористити и ставити је у службу једне идеје и једног одређеног система. Ако бисмо на пр. сваке

године вотирали 10—15 милиона динара — о чему ћу говорити специјално на другом месту, — ради асанације и подизања наших села што бисмо све могли дати. Кад смо са 6 милиона динара могли да обновимо 20 села од Босанске Градишке до Београда, онда бисмо несумњиво у томе правцу и на бази тога искуства могли дати далеко више и боље.

Допустите да извучем даље конзеквенције из свега тога, из тога великог успеха националног и државног, да би ми са десетак милиона могли да приступимо сваке године систематској обнови свих села у једном периоду времена, и да би та обнова омогућила подизање културног и привредног нивоа нашег села уопште. Један шири програм рада ове врсте, који би се извео уз припомоћ војске и уз са-Радњу самих сељака на бази својевољног кулчења, где би сваки за своју кућу радио, био би стварно један позитиван програм, који би се у нашој држави постепено изводио и који би ускоро одвео озбиљном побољшању односа села. Јер примитивизам привреде нашег села мучи свестран, и ми морамо на томе радити, да се пре свега подигне жетвени принос села, који је код нас много мањи него у свима другим државама у Европи, који је мањи него и пр. у Немачкој, која нема наше климатске услове за развитак пољопривреде, који је мањи него у Чехословачкој, чак и у Холандији, која је пуна влаге и нема нашег сунца и топлоте, па чак мањи и од приноса у индустријској Белгији! Морамо радити, дакле, у томе правцу да се прилике на селу што више испитају и омогући далеко већи жетвени принос.

Ја бих молио г. Министра поново после годину дана, да узме озбиљно на срце питање стварања једног института за испитивање сеоских газдинстава и да ми у томе не изостанемо чак иза индустријских земаља.

Господо, то би биле у неку руку директне, непосредне мере, које би одвеле стању јачег напретка наше пољопривреде. Али, господо, да на крају укратко учиним неке напомене и о оним мерама, које би ишле у област посредних, не непосредних, индиректних мера. Оне би биле више административне. Ја ћу их демонстрирати само на извесним примерима нашег лепог Југа.

Господо, ја као посланик Јужне Србије, Овчско-пољског среза, имао сам прилике, да за време од годину дана и раније подвргнем непристрасној анализи пољопривредне прилике тога краја. Ја, господо народни посланици, не знам, где и како бих почео, да бих изнео сву неправичност, сав ужас, који се осећа у животу народа доле, па да прикажем једно стање, које би вас уверило, да је збиља несношљив страشان положај нашег народа доле. Ја бих молио г. Министра, да има нарочито у виду напомене, које ћу учинити.

Господо, аграрни односи на нашем класичном Југу без потребе су се компликовали до степена пуне несношљивости за живот нашег сељака. И то све без икакве стварне потребе! Та несношљивост, господо, та чудна замршеност аграрних односа није диктована ни националним, ни државним, ни политичким, нити ма којим другим потребама наше нације. Она је просто плод наше инерције.

Постоје у истини страшни случајеви. На Југу доле има сељака, који су купили имања, и они су на та имања плаћали порез као и сви други. Но и поред свега на стотине је случајева где се та и таква имања сељацима одузимају тако да они до њих поново долазе путем лиценцијације т. ј. поновним плаћањем закупа. Они, и ако сироти, плаћају више пута за једно те исто земљиште. Али, господо, то није све, ствар стоји много горе, једна несношљива, готово немогућа ствар.

Тако н. пр. сељаци села Строисевци у овчеполском срезу закупили су огроман комплекс имања и подигли око стотину кућа. Ја сам упозорио на то г. Министра и замолио сам га да стави ове ствари под удар једне анкете, а молио би га и овога пута, да то по сваку цену учини. Ти сељаци, дакле, подигли су домове на тим имањима и плаћали су порез. Дошао је аграр, који је њима сва та имања узео.

Сад настаје један парадокс, боље речено једно чудо: Они путем лиценцијације и плаћајући огромну суму од 45.000 динара годишње, долазе до ових својих имања, на којима су њихове куће подигнуте и заснован њихов живот и рад. Питате се: па како то може да буде? И ја се питам. Што је најстрашније када сам отишао у Св. Николу, и питао да ли је тачно тврђење сељака, да они на то одузето имање и на даље плаћају порез, речено ми је да је то све тачно. Сељаци говоре: „Ако не платимо порез, господине, продају нам бакраче и све друго из куће!“

Ја сам ове ствари проверавао и у пореској управи, и уверио се да пореска управа заиста сељацима узима бакраче из куће, ако редовно не плаћају порез на имања која је аграрна реформа одузела и до којих сељаци долазе сада једино путем закупа. Заиста чудно и страшно. Ако нешто постоји у свету као неприкосновено, то је природно, свето и богом дано право човека на своју рођену грудну земљу без које не може. Ове односе треба по сваку цену једном уредити. Министарство војске у једном другом случају близу села које се зове Криви Дол узело је од сељака читаве комплексе земљишта на које они имаду тапије. Ја сам питао једног официра који је био на стражарској служби у томе селу, да ли је ова фама што причају сељаци тачна, да им је војна власт узела земљу не давши им ни до данас никакве оштете, па ми је речено: на жалост то је истина. Ја сам тражио од сељака да ми покажу до-

кумента и уверио сам се да стварно сељаци имају права на та имања.

Господо, ја сам на ову ствар упозоравао г. Деметровића и молио га да се регулише, али узалуд. Шта бива даље? Ови сељаци ишли су даље код војних и других власти и молили да им се даде еквивалент у новцу да купе друго имање али скромност нашег Јужно—Србијанца иде толико далеко, да је омогућавала и друге солуције. Ми немамо, рекао бих социјално конструктивнијег елемента него што је наш човек на класичном Југу који је такође тражио бар накнаду у земљишту за та имања на другој страни. Ни је никаква државна ни ма каква друга потреба, да се сељак Југа изложи овој невољи. Са тим треба већ једаред престати у свеопштем интересу народа и државе. Та имања одузета су им пре 8 година и до дана данашњег нити су им враћена нити су добили ма какву накнаду. Сељаци су даље молили да им се бар од аграра уступи, као награда за она имања која су им одузета, друга земља непосредне близине, али ни то нису добили. Што бива даље? У непосредној близини њихових села има имања која је аграр узео и аграрно повереништво даје та имања у закуп другима а не овим сељацима, који су на та имања упућени, јер су у њиховој непосредној близини. Они данас наизвесно могу до њих доћи само путем закупа. Међутим, бива да та имања узимају под закуп разни спекуланти удаљених крајева а не они.

Господо, ја сам у овој ствари интервенисао код власти и истицао да се не може разумети овакав поступак и кад су све ове тешке ствари на Овчеполу дошле до степена несношљивости, постале тешке и неиздржљиве, ја сам се решио да о њима јавно говорим да тиме добију најшири публицитет, Зато молим у овој важној ствари и вашу сарадњу, господине Министре, како би се неправде Југа већ једном исправиле. Као што рекох, сељаци којима је та земља узета пре 8 година имају тапију на ту земљу, а никакве накнаде за њу нису добили све до данас. Али, да би сте чули најстрашнији парадокс, тим истим сељацима из Кривог Дола продају се ствари из куће за неплаћени порез на та одузета им имања. (Узвизи: То је страшно!) Ово не може даље овако да постоји, јер се наш класични Југ на овакав начин упропашћује. Ако онај добри и честити народ у политичком правцу иде у страну, то је само због овакве страховите неправде, због које би и сам Бог плакао. (Опште бурно одобравање и плесак.) Ја се после свега тога питам: коме ово треба и зашто се овако ради? Само бирократска неспособност је крива да су овакви односи остали нерегулисани и да наш човек у Јужној Србији, конструктиван и стрљив до крајње границе, долази до тога да говори: „Нека ми све земају, нека ми душу земају!“. Али, до пуног очајања не треба те-

рати овај добри народ, то не треба ником, а најмање нашој држави и они који неће и не могу то да регулишу треба да знају да би се ти односи могли регулисати за неколико месеци а не година. Ничега спорнога не би било, јед су ствари толико јасне и просте, али један бирократски систем је то онемогућио. Уз то се аграрна реформа нашега југа издржава многоструким апаратом, који кошта много више годишње него и само спровођење те реформе, а ове године износи скоро четири и по милиона, дакле много више но што би било потребно да се откупи сва земља, колико је потребна па да се спроведе потребна колонизација у тој години. Господо, за 10 година то чини 50 милиона динара. Дајте тих 50 милиона динара, па ћемо обезбедити све коловисте у нашој држави. Добра организација може учинити да се односи тамо поправе, али лоша администрација учинила је то да је наш класични Југ, који је увек у знаку тежње ка држави, и јединству државе, постао пасиван и зашто се онда још чудимо што је наш народ на Југу још и овакав какав је данас. Ако би то учинили, да за потребе аграра и колонизације дамо неколико милиона годишње, онда би сума коју издајемо за чиновнике аграрног повереништва била потпуно довољна, да би са њом могли доћи до великих комплекса имања колико је довољно да се аграрна реформа спроведе.

Ја сам уложио протест код аграрног повереништва у Штипу и код г. Министра Деметровића, који ме је иначе изванредно љубазно примио, а коме сам изложио следећи случај. У селу Трогирцу је један сељак имао 10 хектара земље, коју му је аграр одузео. Повереник је дошао да ствар извиди и реши, а и ја сам хтео сам да видим зашто је земља узета и како тамо ствар стоји? Случајно нисам тада био ту кад се је то решавало. Кад сам се вратио сељак се био у груди говорећи: ево шта ми је г. повереник дао: дао ми је четири хектара овде, а остало ми је дао на брду, које је далеко 20 км. од Трогираца! Када сам упитао сељака зашто није протестовао, он ми је одговорио да је протест учинио, али повереник није хтео ни да чује, јер је напослао да тако треба да буде. Тако је, господо моја, видите, наш народ изложен самовољи, која је тешка и наметнута од појединих органа који не служе добро држави. Дошао је крајњи моменат да морамо елиминисати све појаве, које слабе нашу државу и које јој шкоде. Једна деструктивна струја и деструктивни елеменат који слаби снагу нашега народа, то је онај део несавесне бирократије која је била неспособна да у поратном периоду регулише аграрне односе на начин како то диктују највиши државни и национални интереси наше земље. Ми, господо, не тражимо ништа и никакве екстраваганције. Ја бих само скренуо пажњу господина Министра да ову ствар узме к срцу, ову ствар за коју

тврдим да би је, ако би се мени дала, регулисао за 5 до 6 месеци са гаранцијом да будем осуђен ако то не би учинио. Богу је плакати да се годинама чека и да се не приступа дефинитивном решењу тих питања. Ако бисмо ово питање подвргли даљој анализи и упоређењу, ми бисмо видели да не можемо да одмах и лако решимо проблем пшенице, да не можемо да решимо за једну годину проблем увеличавања жетвених приноса, да не можемо да решимо проблем светске кризе, јер су то све ствари које не зависе од наше воље и нашег непосредног утицаја, али зато можемо утицати и извести све оно што је у нашој моћи, можемо бар применити административне мере, можемо учинити на тај лак начин да човек нашега класичнога Југа, мученик какав само може бити, буде задовољан. То су, господо, оне административне мере, које нису условљене ни већим финансиским средствима ни постојањем, кризе, ни ма чим другим. Добра воља чиновништва и одлучан гест министра учиниће да се овај однос повољно реши на добро Југа, на добро нашег националног Југа и на добро народа и државе. (Бурно одобравање и плескање)

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. др. Кешељевић.

Др. Никола Кешељевић: Господо, као што видите, почело је иза певнице т. ј. иза говорнице владине већине да се полако овде, где исувише сврби чеше, почели су и најмирнији говорници владине већине да протестују против оних ствари, које су већ постале неподношљиве до такве мере, да је и стрпљење тих људи нашло границе, почели су да се критикују оне ствари, које не могу да се трпе.

Господо, питање аграрне реформе код нас протеже се од Уједињења. Несумњиво је да питање аграрне реформе за нашу државу и за Министарство пољопривреде има првенствени значај и да је за рад на аграрној реформи који је спрвођен у низу година, Министарство пољопривреде кривац у великој мери. Оно је криво зато, што је питање аграрне реформе у оваквом стању у коме је данас налази. За аграрну реформу наша држава имала је простији образац да је реши. Предратна Краљевина Србија, ја сам Црногорац и не говорим из локалног патриотизма нити говорим из црногорског патриотизма, решила је аграрну реформу на тако прост и некомплицован начин, тако брзо, да је то питање, брзо једним законом у току године дана било прекинуто. Код нас се у току 14 година аграрно законодавство повлачи мењасе свака три дана, како би се рекло у узречици, и до данас није решено. Данас је пред Народном скупштином г. Претседник Владе у својој претјучерашњој изјави рекао је да ће одмах после буџета на дневном реду бити закон о ликвидацији аграрне реформе. Ја сам толико скептик, да у то не верујем, поред свих објашњања г. Претседника Владе, јер знам, да кад

је тај законски пројекат поднесен Одбору, већ тамо су настале борбе, које су довеле дотле, да је чак и постојала унутарња криза у Влади због тога и десетак дана то питање није решено. Било је речено, да ће то питање бити решено пре буџета и да ће тај закон бити свршен пре буџета. Није, господо, свршен зато, што је још у одбору дошло до сукоба двају разних мишљења, и због тога тај закон није могао бити спроведен. Још мање има изгледа и наде, кад видите нашу унутрашњу политичку ситуацију и односе у Влади, да ће то питање бити решено одмах после буџета. Ја сам у начелној дебати о аграрним питањима говорио о оном законодавству, које се односи на Министарство пољопривреде. Ви знате, да смо ми сви о овде, у току целе године, гласом јерихонске трубе трубили, да ћемо донети закон о заштити земљорадника. Овде са ове опозиционе говорнице није се говорило ни о самој владини. Изређали су се сви они, без једног јединог изузетка, сваки је био за то да се тај закон донесе. Опозиција томе закону почела је онда одавде са владине говорнице, јасно речено из саме владе и из капиталистичких кругова. Најпре врло обазриво, јер нису имали изгледа на успех, затим све смелије и смелије и на крају крајева почели су говорити нама појединцима, да су били готови, да жртвују велике материјалне жртве. Такве материјалне жртве су нуђене. Говорено је и слат је делегат појединцима да им каже, да банке умеју памтити оне, који су према њима пажљиви. Ја сам тада био у одбору за Закон о заштити земљорадника. Та господа наша су пут који им следује, а доцније су видели да нема потребе да ма шта жртвују и да то иде само по себи. Судбину Закона о заштити земљорадника знате, а чули сте од представника земљорадника г. Милорада Марковића какав је резултат Закона о заштити земљорадника.

Није то само појединачан случај, то потврђује оно што смо чули да за 36 динара нова меница гласи ва 900 динара од 1500, а уз то трошкови 780 динара. Ето то вам је, да вам не показујем неке друге слике, фотографија заштите земљорадника, практично спроведена. Кад они који ометају доношење закона о заштити земљорадника иду тим путем, они ће довести дотле, да ће се то питање решавати на други начин, који нити ја нити ико други не би смо желели. Постоји један принцип против кога ни један човек који хоће да говори поштено, не може рећи ни једну реч сем ако говори за свој цеп т.ј. из личног интереса, а то је: да земљу мора имати само онај, који је ради. Тај принцип неће Краљевска влада да спроводи. Томе се принципу противи једна малобројна група, од чије судбине зависи судбина ове земље. Можете причати колико хоћете о страдањима индустријских, банкарских и чиновничких кругова, Сви они могу страдати, али

од тога неће земља толико страдати, колико ће страдати, ако пропадне земљораднички staleж, а он, не да је пострадао, него му је душа у подгрлац дошла, тако да нема више нићи у падању она ниже. Краљевска влада је опоменута и сва одговорност и све последице, падају на њу т.ј. на оне људе који седе у Министарским клупама, тако не буду хтели да ову ствар реше дефинитивно ништо пре.

Нов закон бољи је за 100%, него овај стари. Стари је био тако дуг у своме поступку, да би прошло још 50—100 година док би била спроведена аграрна реформа. Нов је поступак такав, да ја понављам изјаву г. др. Стојадиновића — да би дао главу, кад бих постао Министар пољопривреде, ако не бих у току од две године дефинитивно решио аграрно питање помоћу тога закона и помоћу мера које се тим законом предвиђају.

Тачно је, да код доношења оваких закона увек мора извесан број људи да пострада, али страдане да 1%. Кад узмемо ову сразмеру, онда не може бити никакве сумње, којим путем треба нићи, треба нићи путем заштите интереса 99%. У позадини доношења овога закона, као што сам показао приликом буџетске дебате у начелу, већ се појавило питање корупције, подмићивања и утицаја новцем од стране оних, који немају интереса да се то питање реши. Ви добро знате и нико ме неће оповргнути, да у позадини тог питања леже и политички сукоби, по ред корупционистичке афере, која је ту отворено изнесена и доказана. Ја сам добио овде неколико анонимних написа и неколико писама, које ја само саопштавам, не дајући им никаквог коментара, не дајући им никакве вере са моје стране. Износим их за то, да би се извело на чисто, је ли ово овако или није. Она лица, која су заинтересована овим питањем — знаће ко их оптужује, зашто их оптужује — успеће да докажу да ли је ово истина или није. Говори се, да су интереси великих поседника, који су поданици страних сила, стићени од појединих политичких личности. Тако, каже се, да једна комисија која носи званично име и која је државна, има споразума са грофом Атемсом, и на основу његове понуде има да му одузме само 609 хектара шуме, а остатак од 2.269 хек. да му остави, да се од Италијана Др. Зебеа прими бесплатно 1000 хек. да му се одузме 2000 хек. како то закон одређује; да се барону др. Пергеру не одузме 1760 хек.; да се грофу Дугласу Турну одузме у срезу Словен Градец 1502 хект. а у срезу Радовљице 167 хек. шуме, а све друго што остаје, т.ј. 3015 хек. шуме да се остави, место да му се одузме како закон одређује 2306 хек. шуме а остави 1500 хек.; да се грофу Винценцу Турну одузме 3013 хек. шуме, а остави у Лежишкој Долини 2626 хек. шуме и на Похорију 947 хек. шуме (свега 3574 хектара) у месту да му се одузме како закон одређује 4.158 хек. а

њему остави 1500 хектара; да се грофу Алфреду Винишгрецу одузме у срезу Шмарије при Јелишак 705 хек. шуме, а да му се остало што је већ експрописано врати, јер он не одговара за аграрне сврхе. Господине, каже се, да су акта по овој ствари, била у бановини и да су по нечијој интервенцији одузета од бановине и послата у Београд и да је овде, у Београду, та ствар узела сасвим други правац. Са изношењем ових ствари ја ништа не тврдим са своје стране, мени је само дужност као народном посланику да их саопштим, а она лица, на која се ово односи, она ће моћи дати прави коментар тим стварима и доказати да су нетачне или утврдити да је то истина. Господине, законски пројекат о заштити земљорадника, који је давно поднесен Народној скупштини, од 19 октобра до 19 децембра није могао бити примљен од Скупштине, него је по два и три пута пролонгиран. Из начина рада ове Владе може се утврдити и видети, да смо у место закона о заштити земљорадника добили повишење земљарине са 20%. Из тога излази друга моја тврдња, да се није искрено ни мислило на доношење закона о заштити земљорадника, јер да се мислило на старо доношење тога закона, ми би данас у место земљарине, увели прогресиван порез, који постоји у свима напредним државама и кога би смо на сваки начин требали увести и ми, па да онај који има више подноси већи терет, а не да се путем земљарине, највише узима од онога за кога је утврђено да не може више да даје, то јест од земљорадника. Па ипак, намети се повремена баш њему.

У погледу насељавања и у вези са аграрним питањима, наша политика је ишла тим истим путем и ви знате, да се ти наши бедни насељеници по неколико пута деложирају са једнога места на друго. Ви знате, да и код богатога човека три сеобе готово више коштају него ли нове ствари. Можете замислити човека, који је тако морао да оснива огњиште пет пута, како је онда економско стање код њега. Таквих случајева имате у масама, јер како је год ко долазио, почињући од аграрног повереника до министра, све је из основа мењао. Време је да једанпут, а нови законски пројекат то предвиђа, ти насељеници добију докуменат о потпуном власништву оне земље, која им се једанпут доделила и да се они више не пресељавају са те земље. Земља треба да постане једанпут за свагда њихова својина и да је после постепено откупе, на начин, који је законом утврђен. Овако како је било до сада, земља је била само предмет трговине. У већини случајева пресељавање се морало плаћати исто као и насељавање.

У прорачуну се каже, да један насељеник до данас стаје државу око 63.000 динара. Ја ни сам имао

могућности да ту цифру проверим, а кад сам за њу питао, нико ми није одговорио да то није тако. Ја тврдим, да је држава сваком насељенику за 20—30.000 динара могла купити готову кућу и обрађено имање и он би много боље стајао, него данас на имању које има од државе и кошта 63.000 динара. Становници јужних крајева, југословенског порекла, који су се одржали 500 година, доказали су своју највећу способност, јер су били способни да остану национални у најстраховитијој инвазији коју је Европа претрпела. Њима се сад одузима земља за аграрно Место да се заштите, њима се земља одузимала. Разумем, да се одузимала од оних, који су збиљка били великопоседници, али се одузимало и од оних, који су имали само по неколико хектара преко онога, што се дало другим крајевима. Ја признајем, да такву аграрну реформу не разумем. Данас имате тамо озидане куће, пограничне парцеле и поред свега тога нико неће да се насељава у те куће. Зашто? То је већ казао г. др. Стојадиновић. Куће су зидане у клинцу. Вода је на 10 километара десно, а земља на 15 километара лево. То је пак рађено по неком плану. Те куће коштају од 20—30.000 динара и ипак су празне. То је све последица дејствавања светог Бирокрацијуса и слабо има наде да ће и после свега овога, ако сам министар, био он ко био, не погони своје функционере и ако не буде терао тако, да иду у апсурдо не врше тачно свој задатак — ако то не буде, онда ништа од свега бити неће. Господине, ви знате каква је економска ситуација целог света. У таквој економској ситуацији, кад пољопривреда стоји тако страховито да се спаљују милиони врећа кафе и да се, као што сте недавно читали, спаљују 600.000 оваца у Аргентини, а прошле године и 350.000 вагона пшенице у Канади, што претставља такав један варваризам, каквог свет не памти, добро треба pazити шта се ради, јер је то најстраховитија провокација свих оних који немају нити земље нити довољно хлеба. У таквим моментима, не додељује се земља и то најхитније, онима који немају хлеба и ја мислим, да то може да има рђавих последица. Сматрам да је овде доста опомена одговорној Влади, у колико је одговорна, да с тим пожури и да те ствари што пре спроведе.

Будет Министарства пољопривреде, требао би да износи стотине милиона више него што стварно износи, а то је немогуће због тога, јер се подижу грађевине без којих је ова држава могла да буде. Ви знате из какве је Скупштине стварана ова држава, а данас се купују сребрни сервиси који коштају на стотине хиљада динара за репрезентацију бановина, и то све у време најстрашније светске економске кризе. Највећи преставник капитала, Форд, дошао је до закључка, да нема другог спаса, него да се сви ду-

гови бришу. Ја лично верујем, да другог излаза нема, ако желимо да сачувамо мир и поредак. У исто време треба обратити нарочиту пажњу и донети закон о ликвидацији аграрне реформе у најрадикалнијем облику, који ће дефинитивно и најбржим путем да ликвидира то страшно питање, које лежи на образу и нашег политичког живота и наше администрације од уједињења до данас.

Прејседник др. Коста Кумануди: Речима г. Трукуља.

Станко Трукуља: Господо посланици, Министарство пољопривреде, које треба да буде најважније министарство у држави и да има највећи буџет, има пасиван буџет. Ја нећу говорити о цифрама тога буџета, али морам само да пожалим што је тај буџет такв. Ја ћу бити слободан да Вам изнесем пољопривредне прилике у моме срезу Вргин Мост, који је и те како пасиван. Ви ћете се питати: а зашто је пасиван? Можда тај народ не зна или веће да ради? Ја ћу вас уверити да је тај народ марљив, вредан и штедан, али је тај крај пасиван због сувопарне и мршаве земље. Ако човек тамо не пођуби земљу, бадава му је орати и радити. А да је може ђубрити, треба да има ђубре. Пошто услед мањкава ливада не може да храни довољно стоке, он нема ђубрета. У тим крајевима земља се почела рационалније обрађивати пре неких 30 година. Услед пропаганде земљорадничких задруга и њихових ревизора обрађивање земље почело је да напредује и почело је да се употребљава уметно гнојиво, али услед тешких материјалних прилика није народу лако доћи до њега.

Ми смо искоришћавали у томе крају у великој мери уметно ђубре, које је и те како показивало врло добре резултате. Али и за ово се плаћа велика царина и данас у овој тешкој економској кризи не може да се купи, јер килограм стаје близу 1 динар. Уметно ђубре је увожено пре рата из Немачке. То је била колосална трава. Данас тога немамо у држави, а тешка је ствар да добављамо из Немачке, ради велике царине.

Сматрам да је у овим и овакви тешким часовима по земљу и државу, повишење 20% земљарине страшно и катастрофално за народ, и да ће да упропасти наш народ.

Прошли пут говорио сам о виноградарству. Виноградарство, нажалост, код нас није тако рентабилно. Ја бих молио г. Министра пољопривреде да скупа са г. Министром финансија укине овај неправедан порез од 20 пара по чокоту директно родеће лозе.

Господо, ја бих се сада још осврнуо на обавезно осигурање од туче. Бивша приморско-крајишка област у Карловцу донела је уредбу, по којој се од сваког јутра оранице плаћа 5 динара за осигурање од туче свих плодова, који су на тој ораници засејани.

Господо, ја видим у томе велику неправичност, и наш је народ на ту уредбу с пуним правом огорчен, јер ако туча дође, побије, пријави се штета општини, општина пријави срезу, срез бановини, и док се тако ради, прође пар месеци. За тим долази процена, која се обично врши неправедно. Ето, због тога је народ огорчен против ове уредбе о осигурању. Колико год је ова ствар напредна и добра, и колико год сам ја ту ствар препоручавао, ипак видим да у пракси није добра и да наилази на незадовољство у народу.

Ја сам укратко изнео стање само у моме крају, изнео сам оно што интересира моје место и мој народ, али уз то кажем: ово су интереси, битни интереси не само народа мога среза, него су то интереси читаве наше државе. Наш народ каже: хлеба, хлеба господару, и оно што нужно треба. Не треба да се овде нтежемо, да губимо време око неких непотребних ствари: Ко је Србин, ко је Хрват, ко је Министар и т. д.! јер је јединство народно и државно (југословенско) решено. Ја кажем, да наш народ не гледа, ко је Министар, јели то Србин, или Хрват, јели присталица ове или оне партије, него гледа корист од рада министарског. Они који покрећу та питања, ја то тврдим, они су далеко од сељачких сталежа. Народ нема ниги је икад имао користи од таквог њиховог рада.

Толико сам имао да речем о пољопривреди, а о раздужењу сељака говорио сам пре два дана. Сад ми дозволите да говорим ради личног објашњења са г. Др. Тошом Рајићем.

Јутрос кад је овде говорио г. Тоша Рајић, он је рекао, да врло жали што овде нема г. Трукуље. Ја сам се на то јавио и рекао: ја сам овде. Хтео сам да чујем, шта ће он да каже. Он се осврнуо на моје речи, које ћу вам поближе изнети.

Мој прекјучерашњи говор дао је повода овим његовим речима. На име, кад је г. Мирко Дошен говорио, ако се не варам 15 о. м., између осталог рекао је: да би требало да се ангажују прави Југословени да воде националну државну политику. Г. Др. Тоша Рајић је оданде, — где седи г. Живанчевић, казао: „А који су то прави Југословени,“ Ове речи г. Дошена по моме мишљењу, врло су неумесне. Ја кажем да сматрам да овде нема правих и неправих, да смо сви једнаки Југословени. На ове речи г. Др. Тоше Рајића добио је г. Др. Богдан Видовић, иза мојих леђа, ја сам тамо седео. „Оно су прави Југословени који не врдају.“ Господо, овако је било: Г. Тоша Рајић се осврнуо г. Видовићу и упитао га: „А јеси ли ти Југословен?“, „Јесте, јесам, био сам и бати ћу увек,“ рекао је г. Видовић г. Рајићу. Ја сам то изнео када сам говорио у начелној дебати. Рекао сам да по мом мишљењу и према овакој изјави, коју је дао г. Тоша Рајић он заиста није прави Југословен, да је можда он тај који „врда“, како мисли г.

Видовић. (Један глас: Овде нема Дошена.) Ја ћу после одговорити.

Истодобно, кад је г. Тоша Рајић критиковао Министарство аграрне реформе нарочито то што у Војводини хоће ораницу да подведу под пашњаке путем аграрне реформе, пошто у Војводини има оранице и жита на претек, рекао је још и ово: "Господо, ја сам из Војводине, која је равна и како је Војводина равна тако је моје срце равно." Тако је говорио г. Рајић, а ја сам у мом ранијем говору рекао: да ни наше срце из брдских крајева није грбаво.

Кад сам ја раније говорио, ја сам одговорио на речи г. Тоше Рајића у ономе смислу у коме сам их ја разумео. Ја сам казао, да је народ из мога краја из Баније, Кордуна, Лике и Хрватске, завидан г. Тоши Рајићу и његовим друговима из Војводине, што народ из њиховог краја има хиперпродукцију пшенице, у толикој мери, да напушта своју плодну ораницу да би је претворио у пашњаке, по којима ће пасти стока. Рекао сам му: кад би дошао неко из мога краја тамо, био би срећан да добије једно и по јутро оне плодне оранице. На име код нас је земља неплодна. Код нас расте бујад и папрат и јадни народ тамо се отима, свађа и мучи крчећи земљу, а г. Тоша Рајић каже, да би било боље да се ораница претвори у пашњак.

Ја говорим према приликама у моме крају, ја говорим онако како је код мене, а г. Тоша Рајић говори о приликама у његовом крају и онако како је код њега. Али ја сматрам, да ми не би смели да будемо локални, него би морали да говоримо имајући у виду интересе целога народа и да у оценивању тих интереса будемо потпуно објективни. Стога сам замерио г. Тоши Рајићу што је казао да је Војводина тако национална и да је она исто оно што је Шумадија.

Ја сам казао, како мислим да је и Банија и Црна Гора и Лика све једно исто, као год што је и Шумадија. Мени је, господо, жао што нема овде г. Рајића. Он је јутрос рекао, да је њему жао што мене није било на седници, а ја сам међутим био. Сада видимо да на седници нема г. Тоше Рајића, који ми је то пребацио јутрос и који би зато требао да буде овде. Он није ту. Ја сам увек био овде и стално сам слушао са великом пажњом свакога посланика па и њега. Слушао сам све што је ко говорио и критиковао, па зато мислим, да је и мени дозвољено, да и ја могу критиковати, оно што ми се чини да није исправно. Ето, видите, господо, г. Тоше Рајића нема овде и извините ме, господо народни посланици, не зато што нема њега овде, него зато што морам да поменем, да често пута нема овде ни других посланика. Наша је сала често готово празна, док су нам све галерије пуне. Ја сам хтео само да кажем, да није лепо од г. Рајића што

он није овде и што онда у говору свом пребацује другима, да други нису ту. Као што видите овде нас посланика има врло мало за време овако важне дебате, као што је буџетска дебата, и онда није никакво чудо што нас људи осуђују и што говоре да олако узимамо све ствари, Господо народни посланици, овим сам у најкраћим потезима изнео своје гледиште и у погледу онога дела који се тиче буџета и у погледу овога објашњења са г. Рајићем. Гласају за буџет.

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Расто Пустослемшек. Господо народни посланици, господин Министар пољопривреде наименовао је у августу прошле године једну привремену државну управу у Љубљани са задатком да преузме у своје руке шуме, које су биле његовом одлуком експрописане у Бановини. Г. Бан Дравске бановине образовао је након тога специјалне стручне комисије, које су имале дужност да на терену прегледају експрописане шуме, да се увере о њиховом рентабилитету, да чују мишљење заинтересованих општина и организација, те да на основу тако проведених извиђаја ставе државној управи своје предлоге.

Ове комисије у којима су били по један стручњак — шумар и по један стручњак — правник, свршиле су свој посао крајем прошле године, те предале реферате са својим предлозима државној управи, која је ове реферате и предлоге узела у претрес на својој седници месеца јануара. По странијој дискусији државна управа сагласно је усвојила све предлоге стручних, по господину Бану наименованих, што треба нарочито да подвучем, комисија осим два, три случаја, где су били предлози стручне комисије примљени са већином од 7 гласова према два.

Код свију ових одлука руководили су привремену државну управу обзиром на § 24 тач. 4. Закона о ликвидацији аграрне реформе од 19 јуна 1931 године, који одређује, да треба водити рачуна како о сачувању целине господарских јединица, тако и о потребама шумске индустрије.

Тако је привремена државна управа примила предлог стручне комисије:

1) Да се прими понуда папиног грофа Забеа, да јој одмах преда бесплатно 1.000 ха шума, место да му се одузме 2.000 ха.

2) да се прими повуда грофа Атемса, да бесплатно отступи око 1000 ха најбоље шуме, место да му се одузме за штету 2.000 ха.

3) да се пусти шума индустријалцу Пергеру у Мислињу под извесним условима, док буду његова предузећа радила у садашњем обиму и

4) да се грофовима Турну и Виндишгрецу одузму све шуме, које су рентабилне, а оставе оне, које се ради свог положаја у планинама и ради не-

достајања саобраћајних сретстава не могу корисно експлоатисати.

Код ових закључака било је за привремену државну управу експроприсаних шума меродавно ово:

У случају грофа Забеа, да је овај галијански поданик, коме Нептунске конвенције дају право, да може висину отштете за експроприсану шуму дати проценити путем једне интернационалне комисије, која би без сумње утврдила цену за један хектар шуме са 4, 5 или више хиљада динара, што би износило за две хиљаде хектара шуме око 10 милиона динара одштете. Да овако високу отштету не би могле наплатити ни заинтересоване општине, ни аграрни интересенти, више је него јасно.

У случају Атемс било је меродавно за привремену државну управу, да прихвати понуду за бесплатан одступ са 1000 хектара најбоље шуме, то, да добије ову шуму одмах и без икакве отштете у своје руке, а и обзиром на то, јер има гроф Атемс као наш увек лојалан држављанин, који васпитава своју децу у националном југословенском духу, свакако право да тражи, да за њега важи друго мерило него за оне, који се још данас нису могли измирити са нашом државом и са нашим југословенским народом. Поред тога за овај закључак државне управе меродаван је био и § 24 тачка 4 горе поменутог закона, пошто има Атемс на терену једну модерно уређену стругару и једну фабрику хартије за паковање, у којима предузећима зарађује више стотина наших радника.

Случај Пергер, за којег се нарочито интересује наш поштовани друг Др. Богумил Вошњак, је овакав:

Индустијалац Пергер има у Мислињу једну стругару, једну фабрику хартије, једну фабрику бачви и индустријску жељезницу у дужини 10 км. У овим предузећима има зараду више стотина наших радника. Све заинтересоване општине, радници и сељаци добивају бесплатно из Пергерових шума потребно дрво за градњу и гориво и то уз бесплатан подвоз. Општине и радници послали су Банској управи молбу и замолили су на терену и стручну комисију, нека се из чисто економских и социјалних разлога не дира у ова предузећа, која су за тај крај животно питање. Привремена државна управа није могла прећи преко ових молби. Уважила их је, али под условом, да мора Пергер бесплатно уступити 1000 хектара најбоље шуме и сву обрадиву земљу општинама и аграрним интересентима у ономе тренутку, кад његова предузећа престану да раде.

Случајеве Турн и Виндишгрец изложио сам већ пре.

Све ове, тако усвојене предлоге и већине и мањине послала је банска управа у Љубљани, како то тражи закон, Министарству пољопривреде и вода на коначно надлежно одобрење. На господинулику Народ тражи од њих да се то једаред сарши,

Министру је дакле сада, да ове предлоге прихвати или забаци.

Зашто сам изнео све ово?

Зато, јер је баш ових дана неко лице, које је заинтересовано на томе, да се осујети доношење новеле аграрног закона, растурило међу народним посланицима један одвратан памфлет, којим хоће да унесе помутњу у редове оних, који су се борили и још се боре за доношење ове новеле, и да намерно умеша у ову ствар и господу као на пример господина Министра Др. Крамера и начелника града Марибора Др. Липолда, који нису имали и немају никакве везе са привременом држ. управом експроприсаних шума у Дравској бановини, нити имају на њу ма какав утицај.

Али у овим редовима налази се и мој уважени друг Мравље, чијим се именом, ово могу да устврдим неовлаштено и несвесно служи оно лице, које није далеко од човека, који у моме завичају стоји на челу све противдржавне и то сепаристичке и комунистичке пропаганде и који је баш због тога дошао у сукоб са државним законима.

Предајем као члан привремене држ. управе овај памфлет господину Министру те га лепо молим, да би што пре прихватио или забацио предлоге привремене државне управе експроприсаних шума у дравској бановини, како би тиме учинио крај неизвесности, у којој живе већ више него 10 година аграрни интересенти и сви они, који воле наш напашени сељачки народ.

Изјављујем, да имам пуно поверење у г. Министра и да ћу гласати за његов буџет.

— **Председник др. Коста Кумануди:** Има реч г. Фрања Шнајдар.

Фрања Шнајдар: Господо народни посланици, атмосфера и у Народној скупштини и у народу пуна је аграрне реформе. Критике имаде на све стране, али то је срећа што се та критика задржава само на појединим коректурама, а желети је да нема оних кобних последица које је навео г. Стојадиновић, да та аграрна реформа не дође прекасно код нас и да нема лоших учинака на наш народ.

Као што сам већ и лаве казао, господо посланици, кад се говорило о Министарству пољопривреде, са аграрном реформом је уско скопчан мој крај, мој народ. Сваког дана се све више и више људи враћају својим кућама из разних крајева. Без икакве зараде они доказе кућама, али ни код куће немају никакве зараде.

Они комплекси у нашим крајевима о којима још није денето дефинитивно решење и нису дефинитивно предати народу, као што би требало да буде према закону о аграрној реформи и експропријацији довели су и народ, као и све оне који су позвани да се брину за тај народ, у тешку непри-

да се нађе начина за ликвидацију тих питања, а они, који се брину за то, водећи кругови, са тешком муком могу нешто да сврше. Господо, ето већ година дана је прошла од како су ови комплекси експроприсани на основу закона и пре него што је то дефинитивно свршено, већ је дошао нов закон о аграрној реформи, који је повукао овај први закон. И једним чудом, већ кад је тај закон био пред одбором, тек смо тада могли видети, да је фактички повучена у новом закону и та већ постојећа експропријација и то на тако незгодан начин, да би се отежао цео поступак аграрне реформе, ради тога што је начин отплате сведен на ту меру, да апсолутно исплата не би могла да се врши. Цео поступак је незгодан. Раније је најме било установљено, да се шума исплаћује у току од 20 година, дочим је у овом закону одређено да се те шуме исплаћују у року од 10 година и то не државним боновима, као што је раније било предвиђено, него да то аграрни интересенти директно исплаћују. Ако то не могу, онда има право аграрни субјект да наплаћује то дражбеним путем и да врши оврху, т. ј. оно што би имао да добије аграрном реформом да се опет натраг повуче. То значи да на тај начин радимо нов посао, рушимо стари, а то је врло незгодно. Ја мислим, да то није мислио ни г. Министар пољопривреде нити ико други и да се оваква грешка поткрала, те смо овим случајем доведени у неприлику и ја и цео народ мога краја. Ја бих био за то, господо, и јасам за то да се евентуалне коректуре унесу у тај нови закон, али тако да се удесе, да то буду фактички коректуре у корист народа, а не на штету народа. Ја бих за то унео у закон одредбу — без оне грешке, која је унесена — да имају право на аграрну реформу само они интересенти који гравитирају и који су најближи оном објекту, оном добру, дочим које је дошло под удар реформе. Неком погрешком у задњем решењу, односно предзадњем, унесена је одредба, по којој свако село без разлике у том срезу или у другом срезу има право на то. Господо, рецимо, да се осврнем само на срез Сушачки. Оно село моје не може да ужива ту шуму, тај аграрни комплекс, било за пашу било да са својим благом из ње довози дрва не може доћи у обзир. То је била сврха аграрне реформе.

Ако то село не може да ужива шуму, то значи да тај интересент може да буде само на папиру и да је престао да буде аграрни интересент. А тих нема много, свега пар села сушачкога среза, а код мене у делничком срезу има неколико села која спадају по закону под сегрегацију на државне комплексе. И ти људи, ако имају то право, зашто да их терамо на властелинске комплексе, кад то није потребно, јер ће те властелинске комплексе народ морати плаћати, дочим тамо већ према закону добијају сегрегацију на државне комплексе бадава.

Затим, када ова наша села, која гравитирају на ова добра, буду једанпут намирена, немају више од некога шта да добију, осим ако неће да се туку са Мусолинијем на Сњежнику.

Господо, што се тиче отплате ових шума, ни дан данас не знамо прецизно шта ће с тим отплатама бити. Ја сам додуше нешто видио у овом закону о аграрној реформи и не знам да ли ће се то односити и на ове наше комплексе, али држим, да отплата за те шуме не сме бити виша, него што је прираст тих шума.

Све ово, што лежи на тим брдинама, све те шуме представљају један капитал, у који се не сме дирати, јер ако се све посече, онда ће остати голи крш и ми ћемо имати оно исто што је с оне стране Велебита на Приморју, имаћемо несрећу. Значи вредност је ових шума само толика, колико оне имају прираст и према томе се има утаначити њихова цена.

Треба свакако нешто признати. Најме, да оно што, рецимо, мени треба; да то морам приуштити и другоме. Ја сам са радошћу поздравно нови пројекат Закона о аграрној реформи. Био сам на седницама одбора и добро сам пратио ток тих седница. Видео сам том приликом да се неколицина од господо одборника, који су на концу конца постали већина, одвојила са својим мишљењем, те су из различитих разлога заузели сасма противно становиште од онега које је изражено у владином пројекту. Ја држим, да та господа нису на добром путу због тога, што баш они већим делом нису из оних крајева које засеца онај параграф. Тај се параграф односи на то што они траже за шумску индустрију. Ја не знам што их је руководило да су ишли у такву крајност. Када они траже за индустрију да она у року од две године дана буде изузета од аграрне реформе, то значи, да се тој индустрији даје могућност, да у те две године посече све и онда не би имало са чим да се измире аграрни интересенти.

Зато држим да је владин пројект онако како га је објаснио г. Министар пољопривреде исправан и добар.

Господо, има много њих који претерано плачу за властелинима и великом индустријом. Специјално се чудим само, зашто плачу они који су из оних крајева на граници. Ја држим, ако је сељак, који живи на граници, господар тих шума и брда, он ће и те како љубити та своја брда и шуме и биће будан чувар и бедем против непријатеља. (Одобравање.) Зато ја никако не схватам ту господу која плачу за пар индустријалаца, а на штету хиљаде и хиљаде аграрних интересената. На концу конца, молим г. Министра пољопривреде, коме је познато и повести, а можда и многима од вас, да су све оне шуме и комплекси у моме крају били власништво Франкопана и Зринског, који су дали животе и

главе борећи се против непријатеља и туђинаца и да су њима та имања једноставно отета, тако да вапије крв тих мученика, да се једанпут те шуме поврате не њима, јер су мртви, него њиховим кметовима који су живи и којима те шуме једино и припадају.

Ја се надам да ће г. Министар пољопривреде уважити то, да су моји сељаци одмах после ослобођења дошли у Београд, да се жале. И, због чега би се жалили, него због реформе. Замолили су благопокојног Краља Петра и нашу владу, да им се те шуме поврате. Они не могу никако још да изчупају из срца и да забораве тај пријем овде и обећање које им је том приликом дато. Ја вас молим, господине Министре, да се та ствар једанпут ликвидира у корист народа и државе и изјављујем да ћу гласати за овај предлог буџета.

Председник др. Коста Кумануди: Реч има народни посланик г. др. Ханс Мозер.

Др. Ханс Мозер: Господо народни посланици, Одмах при почетку мојих кратких разлагања, ја ћу се здржати на неким цифрама из буџетскога предлога, који је предложен овоме Дому на решавање, и то баш да их упоредим са сумама које господин Министар пољопривреде од нас свију тражи, да му одобримо за издатке његовог ресора.

Господину Министру пољопривреде потребне су за буџетску годину 1933/34 суме од 61,886,548 динара на име општих расхода његовог ресора, те од 55,343.195 динара на име расхода државних привредних предузећа и установа, која потпадају под његов ресор. Укупно му дакле треба 117,229,779 динара.

Ова потреба ресора пољопривреде изнаша према томе једва нешто више од 1.1% од укупних државних расхода за претстојећу буџетску годину.

Ако се има у виду да је ово Министарство у првоме реду звано, да се побрине за унапређење и за потпомагање најмогобројнијега сталеза, земљорадничкога сталеза, у нашој земљи, тада је означена сума за потребе овога Министарства заиста багателно малена. Она је нарочито малена, кад се постави ради упоређења поред крупних сума других ресора и група. Тако су потребне суме за врховну државну управу од округло 151,000,000 динара, за пензије и инвалидске потпоре 915,000,000, за државне дугове 1.187,000,000 дин., за Министарство војске 2,001,900,000 динара за Министарство просвете од 784,000,000 динара, за Министарство унутрашњих послова од 551,000,000 динара. — Дакле, све су суме веће, многоструко веће од суме потребне Министарству пољопривреде. При томе упоређењу сваки се од нас мора питати, и сви ми морамо питати Краљевску владу, није ли било могуће, и неће ли бити могуће, од свих овде побројаних и још неких ненапоменутих министарстава (ресора) колико толико откинути, да се повећа сума расхода за ресор пољопривреде, да

би се тако томе ресору омогућило много издашније потпомагање наше главне и битне гране домаће привреде.

Код набројених огромних цифара других ресора, мора бити у домашају могућности, да се сви ти бројеви размерно смање, а суме за пољопривреду и друге привредне гране трговине и индустрије знатно повисе.

За ово друго важно Министарство трговине и индустрије важе исте напомене, јер и оно са предложеним буџетом од 45,5 милиона динара имаде врло скучену могућност унапређења трговине, обрта и индустрије.

Код предлога буџета пољопривреде бар имаде наде за бољитак (за побољшање), јер је предлог расхода ипак укупно за 5.3 милиона динара већи од раније одобреног буџета за 1932/33 годину, али је и то повишење веома скромно обзиром на важност ове гране наше привреде и обзиром на многобројне крупне задатке овог ресора.

Пољопривреда је први и најглавнији извор готово свију добара у националној економији и са њезиним напретком, усврњавањем и благостањем у вези је напретк и процват свију осталих грана привреде, а нарочито и свију слободних звања, ма које врсте. Огуда ваља и лечити нашу економску кризу која притискује све слојеве и све сталезе целокупног народа.

Самим Законом о заштити земљорадника и продужењем његове важности учињено је још одвише мало. И не само то, већ су истим изазване разнолике новепотешкоће, услед којих је морало доћи до даљње заштите банака, а затим и до заштите трговаца, обртника и слободних звања, тако да су сада заштићени сви или тачније, услед готово потпуног застоја у свим привредним гранама, није трајно заштићен скоро нико.

Из овога стања сличнога летаргији или општој узегости, морамо изићи новим одлучним мерама погодним за покретање са мртве тачке. Једним јединим леком и ти могуће једним рецептом, ово излагање из тога стања сигурно неће бити могуће. Али излаза исто тако неће бити, ако фаталистички скрштених руку будемо чекали да нам помоћ дође пуким чудом, или извана или, чекајући са бескрајним стрпљењем да се стање само по себи мора побољшати. Изгледа, као да смо у резигнацији и да сами не верујемо, да би предузимањем неких извесних мера, нашим радом, могли покренути ток целе привреде ка бољем. Међутим, треба се оканити сувише великога теоретисања и дискутовања, већ треба, на супрот делима, ма и опрезно, покушати да се створе бољи услови за развијање опште привреде. У Америци су при првим крупним знацима уздрмане привреде, за неколико сати приступили издавању банкнота за нужду, (Нотгеџ). У Аус-

тријети Немачкој створени су замашни планови за санирање великих новчаних завода, (Кредитаншталта) и других, уз издашну и крупну помоћ државне касе, која је покаткад премашила стотине милиона шилинга, да би се тим сумама спречили огромни губитци опште привреде, који би без сумње, били многоструко већи и штетнији по државну касу, него што су биле суме даване као помоћ. Све те суме, даване на нашем континенту и с оне стране Оцеана, вису проузрочиле и не морају проузрочити судбоносну инфлацију, ако се са изграђеним планом поступа смишљено и ради са више предузетих мера у истоме смеру. Опасније је издавати ма какав новац, ковани или штампан, без довољно златног покрића, да би се с њиме попунили буџетски дефицити, него ако се такав новац без потпуног златног покрића с планом изда за доживљавање привреде, с тим да се исти повуче из оптицаја, чим је привредни живот кренуо са мртве тачке. Тако је радила Енглеска банка пре сто година у сличној прилици, а кроз деценије нико о томе ништа није ни знао.

По званичним извештајима имамо у нашим новчаним заводима више од 10 милијарди динара улога на штедњу, које узнемирени и неповерљиви уладачи желе да дигну. Како да се то уопште оствари, када данас нема много више од можда 2 милијарде динара новчаница у фактичном оптицају. Тај новац који је у оптицају поновно се не враћа у новчане заводе, све док улагачи не виде, да се предузимају ефикасне мере за олакшање кризе, чиме би им се опет повратило поверење, чим би били сигурни да им новац није потпуно угрожен. Па и сама криза поверења мора да се лечи различитим мерама, међу које долазе и конверзија сељачких дугова у дугорочне дугове, ублажавање политичке заострености, минуциозно провађање законских прописа, испуњавање јавних и приватних обавеза и дужности како појединаца, тако и корпорација, па и саме државе. Потоња би такође морала предњачити у испуњавању својих приватно-правних обавеза.

Сва министарства и друга надлештва, морала би безуветно поштовати пресуде управних судова и Државног савета и у смислу разлога тих пресуда уклањати неправде.

Таксе на тужбе управним судовима и Државном савету морале би се опет снизити, јер су сада претерано високе и често је немогуће израчунавати их.

У вези са овим мерама, имали би се извршити радови на интензификацији свих привредних грана нарочито би се морало престати само са нерентабилним сејањем жита и кукуруза, већ би се морало прелазити постепено и на разне друге уносније пољопривредне културе, чиме би се подигла просечно и цена житарица. Јача организација одбране против

биљних штеточиња, издашнија борба против сточних зараза, оплемењивање сточарства, воћарства и повртарства сигурно би повећали приходе пољопривреде.

При изналажењу свих ових потребних мера од велике помоћи би могло бити једно веће привредно тело, као што је Привредно веће које се по закону од 18. III-1932 имало састати најдаље за три месеца, а које се заиста ни до данас још није састало, јер још није постављено. Ту су се требали наћи стручњаци разних грана привреде, да нају излаз за привредну консолидацију. Остварање овакога или сличнога стручнога тела биће у најближој будућности неопходно потребно у сврху хитне санације новчаних завода и привредно-финансиских питања као и припреме замашније, привредне сарадње наше са свим другим државама Мале Антанте.

Овом приликом поред ових општих привредних напомена желео бих да замолим г. Министра пољопривреде, да у најкраће време изволи обратити сву своју пажњу тешким приликама у водним задругама, нарочито онима од Бездана и Апатина низ Дунав, које су после незапамћене поплаве 1926 г. претерано тешко оптерећене великим радовима око успостављања повисивања и уздржавања одбранбених насипа. Не треба заборавити, да су онде насипи испод Апатина и између Новосела и Букина нарочито просечани, да би се запречио елементарни продор изнад Апатина, услед којег би цело ово место са целом Бачком, од Канала Краља Петра ка Западу и Југу, дошли под воду и претрпели вишеструко већу штету од оне која је и онако тада похарала крајеве ближе Дунаву. Сва поплављена места храмљу и данас још од тадање непроцењиве штете од поплаве 1924 и 1926 године и од рђе у 1932 години. Та места много теже поднашају дужност плаћања водоплавних приноса, него ли крајеви са подручја других водних задруга. Њих убија и то, што су велики зајмови добијени од Државне хипотекарне банке за успоставу просечних насипа и за повисивање истих, — одвише краткорочни, услед тога камате и ануитети одвише високи. То се најбоље види по томе, што до 80% свих прихода од доприноса гутају ти зајмови и што ти правоси, покаткад, са неким заостатцима из ранијих година, износе по неколико стотина динара по јутру, што данас, поред осталих тешких обавеза, готово ни један земљорадник не може да плати. Истина је, да по амандмакском предлогу Финансијског одбора г. Министар финансија на предлог г. Министра пољопривреде — добија овлаштење да исплати Централном одбору ових задруга у Новом Саду аконтацију до суме од 5,600.000 динара неизмиреног заостатка водних доприноса из године 1931 за земље узете под удар аграрне реформе, надаље да исплати наплаћене водоплавне доприносе у 1932 од ин-

тересената аграрне реформе. Али, сви ти износи, па и припомоћ Бановине дунавске, нису довољни за покрића потреба тих водних задруга, већ ће бити потребне много издешније субвенције бановинске и државне у смислу последње алинеје § 115 Зак. чл. XXIII из 1885 г. надаље ма и мањи доприноси од сваког јутра земље свих села између Канала Краља Петра и Дунава, затим регулисање пореске и бановинске реституције, коначно и претварање амортизационог зајма код Државне хипотекарне банке у много дугорочнији зајам, него што је овај који ове задруге сада имају.

Молим г. Министра пољопривреде, да изволи у овом смислу, а у најскоријој будућности, олакшати неподносиви терет оних задруга и њихових задругара.

Не могу пропустити ову прилику а да г. Министру пољопривреде не изразим жељу и молбу припадника националних мањина, да у предложени закон о изменама и допунама појединих законских прописа о аграрној реформи унесе одредбу, да се пригодом даљег евентуалног раздељивања општинске земље у првом реду имају узимати у обзир сиромашни општинари истих села без обзира на веру и народност. У већини села нема се, додуше, више шта одузмати. У оним пак селима која још имају општинске земље, најбоље би било оставити им ту земљу, да би и сиромашни мештани могли узети мале парцеле у закуп од општине. Ако ли се пак баш и одузме земља општини, тад би се са истом имала наделити сиротиња тих самих села.

Верујући да ће г. Министар пољопривреде и Краљевска влада уважити овде изнесене предлоге и жеље, ја ћу гласати за буџет Министарства пољопривреде.

Председник Др. Коста Кумануди: Реч има г. Др. Вошњак.

Др. Богумил Вошњак: Господо народни посланици, у овој ужурбаности када господа министри других ресора већ чекају, ја никако немам намеру да се упуштам у један експозе целе наше пољопривреде и ја сам и обећао г. Претседнику да ћу бити врло кратак, а ја сам човек који своје обећање стално одржи. (Узвици: Живео!)

Господо, наши бирачи имају двоструко право. Једно право имају да траже од посланика, да они бране њихове економске и социјалне интересе. Али наши бирачи имају такође и друго право, оно право, да све што ми изнесемо у нашим предлозима и нашим иницијативама, да главне, најважније наше идеје долазе у јавност. Са нашим предлозима, са нашим иницијативама, са нашим мислима везана је судбина, патње и болови, срећа и несрећа милиона оних који су нас послали амо. Господо, дошло је до једног инцидента са штампом. Ја изјављујем, да нисам имао намеру да никога вређам. Ја сам и сам

публициста већ тридесет година и умећу ценити штампу. Ја сам био у Америци и у свима европским земљама. Ја сам видео тај ужурбани свет, који у највећој брзини има да ради, да створи оно што други будући дан читају. Али, има нешто у данашње време што штампа не сме да заборави, а то је, да су велика социјална и економска питања она која су главна. Нису политичка питања она која треба да буду прва, него су то економска и социјална. Ако бисмо ми водили једну добру привредну политику, пољопривредну и социјалну политику, све ове пункције биле би без икакве опасности. Ми сувише водимо политику, а сувише се мало бавимо привредом и ја жалим и треба да кажем једну реч: кад год се врше политичка разрачунавања и дешавају размирице по чисто политичким стварима, све су трибине пуне, а кад се говори о економским проблемима, који су данас главни проблеми, они никад не изазивају особити интерес. Ја сам употребио једну реч у своме последњем говору, реч „чорбација“. Ја познајем Вука и његов речник, па мислим да ова реч нема ничега рђавог у себи. Ја бих био поносан, кад би мене неко назвао „чорбацијом“, али мене нико не зове „чорбацијом“. „Чорбација“ је био човек у Старој Србији који је сваког дана јео чорбу и имао пуну кућу свега и свачега. Ја, иако сам стајао уз колевку ове државе, када се родила, нисам то и немам своје куће. Дакле, да будем кратак, ја жалим што је дошло до једног неспоразума. Ја нисам имао намеру никога да вређам, само сам имао намеру и при томе остављем, да пожелим, да наша штампа третира више социјална и економска питања.

Ипак бих рекао још једну реч о нашој пољопривреди. Ја сам говорио у Финансијском одбору и доказао да ми није стало до популарности. Ја сам стално говорио у Финансијском одбору и те ствари не излазе у јавност. Ако ја тражим јавност за ове ствари, то тражим у интересу наших бирача, тражим само у интересу најширих маса нашег становништва. Господин Пустослемшек је сигурно у најбољој намери поменуо и моје име да се и ја интересирам за велепосед Пергера у Словењграшком срезу. Ја треба да учиним једну изјаву да уз моје уверење, које сам си створио, исто такво мишљење има и срески одбор политичке организације, и да цели срез стоји на истоме становишту. Ја сам најмање могао да се издвојим из тога и, према томе, и ја имам исто мишљење које је изразио г. Пустослемшек у погледу овога поседа, који је у моме срезу. Ја се не бих, природно је, могао борити противу јавнога мњења целог среза. Што се тиче самог буџета Министарства пољопривреде, то су врло важна и претежно крупна питања, о којима ја не могу у овој брзини, у овоме моменту да говорим. Ја бих само молио, да се овако крупна питања економске и социјалне природе не

леме овако преко колена. Она се не могу обрађивати без детаљне статистичке грађе и без исцрпног познавања тога предмета. У погледу аграрне реформе, ми смо се тако саслно јурили и никада нисмо дошли до резултата. Дајте могућности да се то питање и цео тај проблем темељно прбучи и ако нам дате ту могућност, ја сам уверен, да ће наш аграрни одбор свршити тај посао у најбољем интересу целе државе. Ја сам био по колонијама где су насељени наши добровољци и знам ко је терао највећи бољшевизам у нашој аграрној реформи. Највећи бољшевизам терале су оне скупштине и оне владе које нису дале земљу нашим добровољцима у њихове руке, у њихов посед. Али ако се са оваквим стварима чекало три наест година можемо још чекати коју недељу, па ћемо и то свршити са мирном савешћу.

Сад, само да кажем једну реч о земљарини и тиме ћу да закључим. Мене је болело, што се унело у буџет ове године повишење земљарине. Ја сам у своме буџетском говору казао где би се могли наћи нови извори за наше државне приходе, а кад се то није уважило догодило се то, да се нашем сељаку повисила земљарина. Ја слушах гласове из Дравске бановине и одјек ове одредбе није добар. Налазим, да би много боље било и за Владу и за г. Министра пољопривреде да се до овога повишења земљарине није дошло.

Што се тиче мога држања, ја сам у буџетској дебати, кад сам говорио у име групе Југословенског народног клуба, дао изјаву о томе нашем држању и ја врло жалим, што од те наше изјаве не могу да отступим, али се надам да и без тога Влада на томе питању неће пасти. Буџет ће бити примљен.

Претседник Др. Коста Кумануди: Има реч г. Сарачевић. (Гласови: Није ту) Г. Сарачевић није присуган. Има реч г. Министар пољопривреде.

Министар пољопривреде Јурај Деметровић: Господо, народни посланици, мени је врло жао што је поодмакло време и што услед тога, што морамо тако брзо да водимо буџетску дискусију, није ми дата могућност, да се могу детаљно позабавити са приметбама поједине господе говорника, онако како бих ја желео. Ја молим, нека господа то схвате, да је тај поступак диктован тим приликама, у којима се налазимо, и да према томе нећу бити у стању, да све оно, кажем и дам потребна обавештења која бих желео. Ја ћу се према томе ограничити само на нека питања, која су овде искрсла и за која сматрам да очекујете одговор. То је у првом реду питање које је потсгакао г. Тоша Рајић, питање експроприације општинских земаља. Господо, закон који је сада у важности предвиђа, да се могу експроприсати све општинске земље које се дају у закуп. Не предвиђа се никакав максимум за општине. Шта више предвиђа се и то, да се морају у-

зети у експроприацију и пашњаци који се могу претворити у оранице, т. ј. да се и они третирају као оранице. То је позитиван закон, и у њему је таква одредба. Ја сам ипак дао директиве у погледу рада и решавања таквих предмета, да се што више излази у сусрет општинама, да се води рачуна о њиховим економским потребама и, према томе, гледало се и тражило у сваком поједином случају, да се нађе излаз, који би могао да задовољи и једну и другу страну.

Господо, друга страна претставља наш велики национални и државни интерес. Није пријатно улазити у решавање питања својине и интервенисати у привредним односима, али ми смислу принуђени да то чинимо, првенствено што имамо пред очима, да намиримо домаћу сиротињу у појединим крајевима наше земље, где има земљишта које се може експроприсати, и да искупимо ону реч и свечано обећање Краљевине Србије, да ће добровољци добити одговарајућу земљу. Не као плаћу за оно што су учинили, него као једно национално признање за своје држање и улогу у светскоме рату. То је дилема у којој се човек често нађе, кад мора да тражи правилан начин, да би се задовољили добровољци и да би они могли добити оно што предвиђа закон, а на другој страни несумљиво има тешкоћа, одупиру се општине, кад експропришемо извесна општинска земљишта. Да се задовоље добровољци, морало се посегнути и за општинским земљиштима, редуцирати супермаксимуме и све то још увек није довољно, да се измири постојећа потреба.

Господо, толико као објашњење тих поступака, а ја вас молим, да разумете положај и ресорног министра, који има да изврши једну задаћу, која изазива извесне тешкоће.

Господо, овде су покренуга још нека питања, од којих нека прелазе оквир компетенције Министарства пољопривреде, али једно питање од нарочите је важности, а то је питање Закона о заштити земљорадника. Ја сам у своме експозеу већ говорио о томе питању и приказао, како смо поступали, радили и решавали тај проблем и да је на крају крајева у одбору предлог закона о заштити земљорадника и сређивању кредитних односа у земљи готов и извештај Народној скупштини поднесен.

Тај законски предлог био је заједнички предлог Министра правде, Министра трговине и индустрије и Министра пољопривреде. Стицајем илика ја сам највише радио са одбором и на тај начин сам најчешће имао да заступам Краљевску владу и њезино становиште.

Пала је реч о немарности са моје стране, као да је моја кривица што тај законски предлог није већ у Скупштини претресен. Пала је реч и о томе да су подземне и невилјиве силе спречиле доно-

шење тога закона, односно његову расправу у самој Народној скупштини.

Господо, ја не знам ни за какве невидљиве силе. Са моје стране могу да изјавим на те приметбе, да сам у сваком моменту спреман да уђем у дискусију по томе закону, чим Народна скупштина тај предлог стави на дневни ред. (Одобравање.)

Г. Милорад Марковић изнео је неке примере из праксе, изнео је једну пресуду среског суда, по којој изгледа да по неки судови не примењују како треба садашњи закон о заштити земљорадника, који је на снази (Душан Живојиновић: То је тачно!). Ја могу само да изјавим жаљење да тога има. Биће, да поједине судије нису биле довољно упућене, али стоји и то, да изнад среског суда има виши суд, који има могућност да ту ствар размотри, а ја верујем да ће виша инстанца ту ствар кориговати онако како закон то тражи. Ја вас само молим да сваки поједини конкретан случај изволите доставити г. Министру правде, који је у првом реду надлежан да се стара око извршења закона и да даје потребна упутства и самим судовима као и да води рачуна да се та питања решавају како треба. Или изволите сваки конкретан случај управити мени, а ја ћу се ставити у везу са г. Министром правде, у циљу да се нађе пут и начин, како би судска пракса у истини одговарала законским нормама.

Напокон, господо, дискусија се много кретала око питања аграрне реформе. Ја сам већ у свом експозеу изјавио да очекујем, да ћемо главну дискусију о томе питању водити кад дође аграрна реформа пред Народну скупштину. Али, како су поједина господа говорници говорили по тим питањима, допустите да се на неке замјерке осврнем.

Г. др. Стојадиновић импресионирао је својим говором, али нека ми не замјери, мало је мислим ипак претерао, када је приказао као да је наш народ на Југу изложен већој самовољи него за турско време. (Др. Стојадиновић: Само у појединим случајевима. Не генерално.) Г. др. Стојадиновић је имао у виду, као што и сам каже, поједине случајеве. Ја могу на то рећи да и сам највише жалим што има извесних ствари које не ваљају. Могло би се мислити, а то нија била интенција др. Стојадиновића нити смисао његових речи, као да ја носим одговорност за оно што је тамо рађено. Из његових речи види се, да су то старе ствари. Ја искрено могу да кажем, да је моја највећа брига, што се тиче аграрних односа на Југу, да настојим како би се исправиле поједине погрешке на које су ме господа упозорила. Г. г. посланици са Југа најбољи су сведоци тога и знају да сам за поједине случајеве одредио ревизију и дао потребне расписе с обзиром на то, што има погрешних решења која су раније била донешена и постала правоснажна. Нема друге могућности него да сваки такав случај испи-

тамо и да настојимо да се изврше корекције. Несумњиво је, да су многе погрешке дошле одатле што ми у току извођења аграрне реформе, нисмо имали чиновништво, какво би требало да буде, и што оно није свршавало послове најбоље.

То су, господо, тешкоће, које имамо са нашом администрацијом уопште. И сад задаћа и дужност, улога старешине у једном ресору може бити само то, да се са тим апаратом, који има, докле га не узмогне поправити и док се тај апарат не усаврши, мора мучити, да мора улазити у поједине случајеве, док би било боље, да се са тим стварима један ресорни министар не мора да бави, него већим и крупнијим проблемима.

И, господо, обзиром на то, што су те ствари све биле из ранијег времена, које су раније учињене, што се сада коригирају и што се тражи једно задовољавање решење, ја вас уверавам, да је добра воља ту и код мене и код мојих сарадника, да све учинимо, што је потребно, да се аграрни односи на Југу среде и да се народ смири и задовољи.

Ја ћу још само једну ствар да напоменем, коју је г. др. Стојадиновић истакао, а то је питање начина насељавања уопште на Југу. Г. др. Стојадиновић рекао је, како би било много боље, да се доле поступило на тај начин, да се земља откупљивала и да би то било јевтиније, него што се до сада радило.

Господо, ја сам већ давно стекао то уверење, да би било боље, да се пошло тим путем, да се откупљивала земља и да се вршило насељавање на тај начин, да се водило рачуна и о томе, ко је све подесан за колонизацију. Али господо, тај се посао вршио на други начин. И сад, која је моја задаћа? Коригирати, чинити исправке погрешака, које су учињене, и гледати да консолидујемо оно што је већ до сада урађено, да консолидујемо насељенике и да спасемо, да не пропадне оно, што је до сада тамо учињено. То је, господо, мој задатак и у том погледу само желим сарадњу свих вас, тако да послужимо оној великом циљу, који смо поставили себи, да радимо за добро наше отаџбине.

Ја могу са моје стране казати само то: будите уверени, да су мени интереси нашега народа на Југу једнако тако блиски и мили, као и интереси онога краја, у коме сам се родио. (Бурно одобравање и аплауз). Јер, господо, ја сматрам да је дужност нас, који се налазимо на одговорним позицијама, да гледамо на нашу отаџбину, на сваки крај наше отаџбине потпуно једнако, носећи у своме срцу нашу отаџбину као целину и цео наш југословенски народ! (Опште одобравање и узвици: Живео!).

Председник др. Коста Кумануди: Завршен је претрес XII одеља буџета Министарства пољопривреде. Прелазимо на гласање. Глас се седењем и устајањем. Господа која су против, изволиће у-

стати. Молим г. секретара да чита партију по партију овога раздела. *Секретар* Гавра Милошевић чита: XII Раздео (расходи опште државне администрације — управе, партија 662, по предлогу Финансијског одбора.)

Председник др. Коста Кумануди: Прима ли Народна скупштина партију 662 по извештају Финансијског одбора? (Прима). Господа која су против, нека изволе устати. (Сви седе). Објављујем да је прочитана партија усвојена према извештају Финансијског одбора. Изволите чути даље.

За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем, о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини, усвојила цео буџет расхода Министарства пољопривреде XII раздео и то од 662 до закључно партије 847 заједно са приходима буџета државних привредних установа, према извештају Финансијског одбора.

Председник др. Коста Кумануди: Објављујем да је Народна скупштина усвојила предлог буџета расхода и прихода Министарства пољопривреде Раздео XII. Прелазимо на прегрес буџета Министарства трговине. Реч има г. Министар трговине и индустрије др. Илија Шуменковић.

Министар трговине и индустрије Др. Илија Шуменковић: Постоји у данашњој ситуацији једно нарочито интересовање за рад т. зв. економских министарстава, међу које спада Министарство трговине и индустрије. Та се ситуација карактерише јасно својим именом „економске кризе“. Анализа те ситуације вршена је последњих година често и до детаља. С друге стране стварани су многобројни планови за поправку те ситуације. И Народно претставништво показало је у више прилика своје озбиљно интересовање и за један и за други изглед овога проблема. То нас, мислим, разрешава од обавезе да и овога пута улазимо у његову детаљну и обимну дискусију. Али да бисмо тачно схватили рад овога Министарства на оним пољима привредне активности која спадају у његову компетенцију, — а тај рад је на првом месту имао да буде једна реакција на економско стање у коме се налазимо, на притисак које то стање врши на нашу привреду, — потребно је у општим линијама издвојити неке од главних узрока који су довели до овог стања и уочити важније појаве које су дошле као последица тих узрока. Мислим, да ће излагање и једне и друге ствари, и ситуације на коју се реагирало, и начин на који се реагирало, показати да ли је рађено са планом и какав је тај план.

Потребно је одмах учинити једну резерву. Уколико се тиче економске кризе, свака претенциозност и у погледу пунога разумевања њених дубоких узрока и у погледу јасног уочавања свих ње-

них последица, делласирана је. Један од најкрупнијих догађаја које је човечанство до сада преживело, економска криза и по својој дубини и по своме обиму претставља несумњиво велике тешкоће за разумевање и решавање.

Економска дезорганизација која је створена за време рата, — сувише је добро позната; интересантне појаве после рата у порасту и кретању становништва — емигрирање из села у вароши; све јача индустријализација извесних нових крајева, све јача дезорганизација производње, која је дошла услед развитка машинизма и лакоће кредита, а уз то потмогнута празнином пијаца после рата, — и најзад, тежња за аутархијом код многих држава, — све се то може сматрати с ралогом као првобитни узроци садашњег тешког економског стања.

Као последица ових узрока дошле су извесне појаве које нам на први поглед изгледају као најближи и директни узроци садашње економске кризе. Ту на првом месту морамо имати у виду катастрофални пад цена свих производа уопште. Те цене су пале од октобра 1929 године за једну трећину. Што се тиче сировина, пад њихових цена износи 50—60% просечно. У децембру месецу прошле године забележен је најнижи ниво цене жита за последња четири столећа.

Једна друга појава о којој треба водити рачуна. Пад цена код сировина и аграрних производа ишло је брже и у већој сразмери него код фабриката. Огуда појава јаког диспаритета између цена једних и других производа.

Да би се отклонила последица оваквих пертурбација државе су почеле да прибегавају разним мерама које све скупа сачињавају јаку рестрикцију увоза и извоза, што је у самој ствари морало да погоди тешко међународну трговину. Према податцима Друштва народа, светска трговина спала је у првој половини 1932 године на једну трећину своје вредности из 1929 године.

Природно је, да наша држава није могла избећи овим тешкоћама, које су општега и светскога карактера. Док је међународна трговина у 1932 години опала за око две трећине према 1929 години, а за једну трећину према 1931 години, спољна трговина Југославије опала је за близу 62% према 1929 години, а за 38,4% према 1931 години. Обим наше спољне трговине у 1932 години изнео је 5 милијарди 915 милиона динара, односно за 38,4% мање него у 1931 години, а за 61,9% мање него 1929 године. Нека ми је на овом месту допуштено да учиним једну констатацију. Опадање наше спољне трговине веће је код увоза него код извоза. Наш извоз у 1932 години био је у вредности 3 милијарде 55 милиона и 500 хиљада динара, док је увоз изнео 2 милијарде и 860 милиона. Наш трговински биланс показује дакле у прошлј години активу од

195 милиона динара, dok je у 1930—31 години показивао знатан дефицит. Од важнијих европских земаља активан трговински биланс у 1932 години имале су само Немачка, Пољска, Румунија и Југославија. Поред овога потребно је учинити још једну констатацију. На име, не треба сматрати да је наша економска моћ смањена у пропорцији у којој је смањен извоз. Већа производња постоји и она је пласирана на једној другој пијаци, на нашој унутрашњој пијаци. Ја ћу вам у том погледу цитирати овај пасус из извештаја Народне банке о нашој народној привреди за треће тромесечје 1932 године: „Јачање унутрашњег привреднога промета у знатној мери је надокнадило губитак који потиче од смањења трговине са иностранством. Права је срећа за нашу привреду што у времену када јој се постепено затварају иностране пијаци, она у самој земљи налази потребно тржиште за своје производе. Од јачања овог унутрашњег тржишта зависиће у блиској будућности и даљи развој општег стања наше народне привреде.“

Исти је случај био и са падом цена производа наше народне привреде. Тај је факат и сувише добро познат, да би на њему требало insistирати.

И овде је потребно учинити једну констатацију. Према извештају Народне банке, пад цена који је почео од 1929 године и непрекидно трајао, заустављен је за моменат. Код цена појединих аграрних производа могло се констатовати извесно опорављење. Код групе биљних производа показује се у првом тромесечју скок. После малог пада у априлу одржавају се цене све до августа на нивоу истом нивоу. У овом месецу под утицајем јаке понуде производа, долази до наглог опадања. Али већ у идућем месецу почињу цене групе биљних производа да се повећавају. Сточни производи код којих се у 1931 години десно катастрофалан пад показивали су у 1932 години постојаност.

Акција Министарства трговине и индустрије одређена је била ситуацијом пред којом се налази наша привреда. Требало је реагирати на ове две тешке појаве: пад цена нарочито аграрних производа и тешкоћа пласирања наших националних производа. Та акција била је дакле упућена на побољшање валоризацију цена аграрних производа с једне стране, а с друге стране на олакшавање и искоришћавање свих могућности за пласирање наших производа.

Превзилазећи и својим узроцима и својим последицама снагу не само појединачна већ и појединих држава светска економска криза показала је јасно човечанству, да је на оном терену потребна колаборација свих држава. Та колаборација манифестовала се од 1929 године у више махова. Ја ћу поменути само сарадњу земаља т. зв. аграрног блока и покушаје који су учињени на оном терену, где се

међународна колаборација мора и треба најпре да манифестује, у Лиги Народа.

На овом терену радили смо у друштву са осталим земаљама аграрног блока да поправимо ниске цене аграрних производа путем преференцијала. Предлог о преференцијалу, који је у почетку наишао на једнодушан отпор како код других европских тако и код свих прекоокеанских држава, сада је, благодарећи систематској акцији у том правцу, прихваћен од већине европских држава. Француска, Немачка, Аустрија и Чехословачка закључили су с нама преференцијалне уговоре. Остале државе, које још нису одлучиле да их закључују, не праве у главном сметњу увођењу тих уговора у живот.

Морам приметити да проблем преференцијала не може бити решен о оној форми, како то неки од привредника желе. Не може се очекивати да једна међународна конференција донесе један мултилатерални трговински уговор, у коме би све европске државе примиле обавезу да ће нам дати преференцијал за све аграрне производе и у неограниченој количини, не тражећи за то неке уступке с наше стране. У овој форми преференцијал се бар у догледној будућности не може очекивати. Место тога ми се морамо задовољити тиме да добијемо преференцијал само у билатералним уговорима и у више или мање широком обиму. Новчани ефекат преференцијала који смо до сада закључили износи: 53,812,000 дин.

Напори за валоризирање цене протегнути су и на нашу унутрашњу пијаци.

Житни режим, који је трајао од јула 1931 до марта 1932 године, имао је за циљ да произвођачу, земљораднику осигура једну цену, која је одговарала његовим продукционим трошковима. Највећи део земљорадника у земљи користио се великом ценом пшенице. Ако сељак није често добио цео вишак, он је ипак продавао пшеницу по знатно већој цени него што је износио светски паритет. У погледу извоза пшенице, успех је у концентрисању извозних послова у рукама Призада, који је тако доведен у положај да може користити тржишне коњуктуре и да реализује преференцијалну царину у корист наше привреде, а на првом месту произвођача.

Исте мере предузете су и у погледу опиума тај важни атикал у привреди Јужне Србије. Министарски савет на седници од 21 фебруара о. г. донео је решење, да се приступи откупу стокова опиума из ранијих берби закључно са 1931 годином уз цене, које би биле за 50 динара по кг. изнад светског паритета. Ова бонификација од 50 динара пада на терет фонда за потпору извоза, који се налази при Привилегованом друштву за извоз. Укупна сума која би тако пала на терет тога фонда цени се на 2,500,000 динара. На основу овог решења, ја сам 27 фебруара о. г. донео одлуку, да Призад приступи куповини

опиума од 1 марта о. г. Откуп опиума врши Приздова филијала у Скопљу под контролом комесара Министарства трговине и индустрије. Опиум се купује према квалитету, за сада по 360 до 400 динара од кг. Квалитет се одређује путем експертизе.

У колико се за пласирање наших производа најлази на теškoће код држава, које су увеле ограничење увоза путем контингентирања, чињени су напори, да се од тих држава добију контингенти који ће, колико је то могуће, задовољавати наше потребе. Несумњиво је, да је од аграрних продуката најтеже пласирати сточарске производе, који износе од целе количине око 30% нашег извоза. Са цералијама, које износе око 20%, лакше је чекати, јер се роба теже квари. Сточарски производи морају се одмах пласирати, кад роба сазри за извоз. Како су у систем контингентирања ушле земље, које нас нарочито интересују за овај наш извоз, а у првом реду Аустрија и Чехословачка, морале су се предузети мере да се тај извоз осигура и регулише. Краљевска влада је хитно приступила стварању закона о организацији и контроли извоза стоке и сточних производа и прерађевина од 23 децембра 1931 године и Правилника о контроли извоза стоке и сточних производа од 27 фебруара 1932 године. Овим Законом и Правилником основан је Уред за контролу извоза стоке и сточних производа, који је почео да ради 1 марта 1932 године. Рад уреда се оснива на специјалном споразуму са Аустријом, склопљеном између наше и аустријске делегације 9 марта 1932 године, а који предвиђа следеће контингенте: говеда 10.000 годишње, масних свиња 140.000 годишње, меснатих свиња, 21.000 годишње, свињског меса 15.000 кв. годишње, говеђег меса 2.300 кв. годишње, телећег меса 15.000 годишње.

Од 1 јануара до 31 децембра 1932 године, извезено је, према податцима Уреда, у Аустрију:

	у редовном	у екс. контингенту
дебелих свиња	162.246 ком.	115.150 ком. 19.830 ком.
меснатих свиња	32.228 "	21.696 " 9.179 "
говеда	7.455 "	5.947 " 375 "
Свињског меса	12.770 мтц.	11.128 " 70 мтц.
огуљених манг.	10.401 "	8.895 "
изнутрица	657 "	536 "

У Француску је извезено 5.062 а у Чехословачку 56.505 комада.

Из горњих цифара види се да је напор за пласирање овог нашег артикла донео добре резултате. Исти је случај и са акцијом на побољшању цена. Оне су се кретале овако:

За дебеле свиње до марта 1932 године цена је била по кг. живе мере око 4.50 динара, после тога настаје скок цена на 5, 6, 7 и 8.50 динара, а за извесне квалитете на 9, 10 и 11 динара; за го-

веда услело се подићи цене од 3 на 5 динара код квалитетног говећета. До краја децембра ове године Од Грчке споразумом од 22 IX 1932 добили смо ове специјалне увозне контингенте:

- 1) 500.000 комада ситне стоке
- 2) 10.000 кв. живине
- 3) 50.000 кв. пасуља
- 4) уговорено је, поред тога, да при увозу наше пшенице грчке власти неће приступати хемиској анализи, која је раније онемогућавала извоз пшенице из Јужне Србије.

Да ли можемо бити задовољни овим резултатом? Не, господо, цифре нам не дозвољавају да то будемо. Кретање наше спољне трговине у годинама од 1923 до 1932 било је следеће:

Година	Извоз	Увоз
1923	9.048,8	8.309,6
1924	9.538,7	8.221,7
1925	8.904,5	8.752,8
1926	7.818,1	7.631,7
1927	6.400,1	7.286,2
1928	6.444,6	7.835,3
1929	7.921,7	7.594,7
1930	6.780,0	6.960,1
1931	4.800,9	4.800,2
1932	3.055,5	2.859,6

Али, морам напоменути, да успех на овоме пољу не зависи само од нас. Државе увознице, код којих су створене односно потенциране аутарктичке идеје, не показују довољно расположења да отворе своје пијаце нашим производима. У државама Централне Европе, које су и данас главни купци наших извозних артикала, аграрни протекционизам је врло јак и тенденције у том погледу, пре би се рекло, да јачају него да слабе. Ми ћемо наравно и даље настојати на томе, да путем уговора па ако хоћете и путем жртава ублажимо аграрни протекционизам у централним државама; али, ако код њих не би нашли довољно разумевања и расположења за наше легитимне интересе, ми ћемо, хтели не хтели, узети у троучавање питање трансформације наше производње. У овоме правцу намећу се два проблема: појачавање производње у овим гранама аграра, где је аграрни протекционизам у државама Централне Европе слабији, односно где је конкуренција прекоокеанских држава код нас мање опасна (поступна замена цералија са производњом воћа, лековитих биља итд.) и друго, појачавање индустриске производње.

Код овог последњег питања потребно је да учиним неколико напомена да би отклонио сваки неспоразум односно критике, које би тим поводом тј. услед тога неспоразума могле постати.

Ако у државама Централне Европе аграрни протекционизам постане на дуже време, ако дакле

остану све тешкоће које данас спречавају извоз наших аграрних производа на те пијаце онда смо ми принуђени да смањујемо аграрну производњу предмета који не могу да нађу прођу на другим пијацама. Разуме се само по себи, да рад и капитал, који је сада ангажован у аграрној производњи, треба да тражи нове пласмане, и ти нови пласмани налазе се поглавито у појачаној индустријској производњи.

У нашој јавности чује се и сувише често тврђење, да ми одржавамо високе индустријске царине, које су као такве штетне и за потрошаче индустријских производа (јер повећавају цене тих производа) и за нашу аграрну производњу (јер изазивају високе аграрне царине у трећим државама). Ово је тврђење нетачно, јер не води рачуна о фактичном стању ствари. У свима досадашњим трговинским преговорима, на нашој страни била је највећа готовост да спуштамо царине на индустријске производе наравно под условом, да нам она друга страна омогући путем спошљивих царина извоз наших аграрних продуката. За последњих пет година на свима преговорима наши партнери систематски су одбијали сваки наш предлог те врсте; и ако прегледате ревизије уговора, које су нам за последњих пет година наметнуте, ви ћете видети да је извршено на целој линији повећање аграрних царина.

У септембру пр. г. немачка влада отказала је трговински уговор закључен 1927 год. између Немачког Рајха и Краљевине Југославије, да би, ослобођавајући извесне у њему везане царинске ставове на аграрне продукте, а специјално став на јаја, могла приступити повећању тих ставова. Рок истека тако отказаног уговора био је 5 март о. г.

И ако је жеља Краљевске владе била да се у међувремену поведу преговори и постигне споразум за нови трговински уговор, до тих преговора није могло доћи. Познати су политички догађаји у Немачкој, као и факт, да је Немачка стајала пред изборима од 5 марта. Све је то морало утицати на ово питање, јер је природно, да је одређивање немачке трговинске политике могло зависити од ове и овакве ситуације.

Из свих тих разлога примљена је сугестија, да се створи један провизоријум, који би важио од истека старог до закључења новог уговора.

У претходној измени гледишта дипломатским путем учињен је с немачке стране предлог, да се провизоријум регулише на бази највећег повлашћења. С обзиром на јако повећане ставове аутономне немачке тарифе, која би се у том случају применила на извесне главне артикле нашега извоза, овај предлог није могао задовољити наше оправдане интересе. Најнижи ставови те тарифе на пољопривредне производе значе према досадашњим царинама за нас једно велико оптерећење и изједначају

се, бар код неких важнијих производа, готово са потпуном прохибицијом. Тако најповољнији став на јаја био би 70 РМ према ранијих 5 РМ, на пасуљ 8 према 2·40 РМ, на свежу рибу 80 према 25 РМ, на мртву рибу 60 према 12 РМ и т. д. Овакав провизоријум могао би имати за последицу брзу, а можда и потпуну обуставу нашега извоза у Немачку, док би он Немачкој обезбедио досадашње најповољније услове за пласман њезиних производња код нас, — односно артикли немачки везани су уговорима, које је наша држава закључила са другим земљама, — и према томе прво место које она већ од неколико година ужива у нашем увозу. Краљевска влада је стајала на гледишту, да би за време провизоријума требало подузети важеће старог уговора, чиме би се очувао већ постојећи однос између обеју уговорних страна. Као што се види, ми смо предлагали најједноставније и у оваквим случајевима уобичајено решење.

Немачка влада је онда предложила, да у Берлин упутимо једну ужу делегацију стручњака, која би покушала да нађе споразум у директним преговорима са немачким делегатима. Разумевајући овај предлог тако, да ће се у директним преговорима тражити споразум приближавањем гледишта Немачке и Југословенске владе, што логично претпоставља попуштање с једне и с друге стране, Југословенска влада је примила позив Немачке владе. Стога разлога наша делегација добила је овлашћење, да у крајњем случају пристане и на једно разумно повећање царина на јаја; овај најважнији артикул у нашем извозу у Немачку, па чак да таква отступања од обичног продужења, што је био наш принципијелни предлог, прихвати и код неких других артикала, у колико предвиђена повећања царинских стопа не би довела у питање извоз тих наших производа.

Преговори су вођени у Берлину до 4 марта ове године и у њима је констатовано, по изјави немачких делегата, да Немачка влада не може сада учинити никаква попуштања од свога гледишта, односно највећег повлашћења. Због тога споразум се није могао постићи и 5 марта у поноћ настало је неуговорно стање између немачког Рајха и Краљевине Југославије.

Краљевска влада је проценила последице неуговорног стања по наш извоз у поређењу са стањем које би настало, да је прихваћен немачки предлог по највећем повлашћењу.

Из изложеног види се, да ми нисмо тражили неко успостављање равнотеже у нашим билансима, иако смо ми према Немачкој пасивни, док је она према нама активна за округло 150,000,000 динара, него једну разумну поправку нашег учешћа у немачком увозу, учешћа, које сваке године све више и више опада, ми и даље желимо да успоставимо

прекинуту везу нормалних односа размене са земљом, која својом величином, значајем у Средњој Европи, и повољним изгледима за даљу сарадњу, не може и не треба да остане по страни у економском подизању земаља у Југоисточној Европи. Чим се код Немачке покаже готовост и могућност за сарадњу, она ће код нас наићи на разумевање и добру вољу за преговоре.

Нека ми је дозвољено, да у неколико речи обратим пажњу на једну активност овог Министарства, која је од крупног значаја за нашу привреду. То је професионална настава.

Да би свака врста стручних школа имала своје тачно одређене законске прописе за целу Краљевину, израђени су закони, који су у години 1932 од Народне скупштине и Сената примљени и од Његовог Величанства Краља санкционисани: Закон о средњим трговачким школама, Закон о поморско трговачким академијама, Закон о женским занатским и женским стручним учитељским школама и Закон о мушким занатским и средњим техничким школама. Правилници и уредбе које ови закони предвиђају, постепено се израђују и по њима се већ у школама ради.

Да би се нашој народној привреди дало потребно стручно особље за све гране наше индустрије и нашега занатства, створене су у различитим крајевима наше државе потребне специјалне индустријске, занатске и техничке школе, тако да наше стручне школе лиферују већ потребно стручно особље за оне струке, за које су до сада били запослени само страни стручни елементи. Отварањем вечерњих мајсторско-деловодских школа у већим средитима наше Краљевине, успело је да се створи један већи кадар квалификованих радника за нашу домаћу индустрију и занатство. У изради је правилник о уређењу продужних школа за шегрте. Тај правилник предвиђа стручно образовање нашег шегртског подмлатка на бази стручнога рада и груписања по занатима, на тај начин, што ће њихово будуће образовање уз општа знања имати великим делом и стручна знања. На тај начин ствараће се један привредан подмладак, који одговара савременим потребама трговине, индустрије и занатства.

Од велике је важности стварање стручно-спремнога наставнога кадра за све врсте стручних школа, како би настава покрај теоријског дела и практично била што ефикасније изведена. Води се рачуна, да се у појединим деловима наше домовине отварају оне стручне школе, које одговарају природним и економским потребама дотичних крајева. Из следеће табеле види се похађање стручних школа у школској години 1931/32: Трговачке академије похађало је ученика 3608. — Трговачке школе 1059 ученика, поморско трговачке академије 252 ученика, техничке средње школе 1632 ученика,

мушке занатске школе 1214 ученика, женске занатске школе 12.183 ученица, опште занатске (шегртске) школе 51.162 ученика.

Реперкусија привредне кризе на наше банкарство позната је. У току 1931 год. изузето је из новчаних завода 2.072.000.000 динара улога. У току 1932 год. још даљих 2.000.000.000 динара, тако да су за две последње године улози спали од 14 милијарди на 10 милијарди динара. Несумњиво је, да ова чињеница доказује, да је ликвидност наших банака, као и ликвидност њихових пласмана, морала бити врло добра. Али су ови огромни напори у осетној мери смањили њихов пословни волумен. Банке нису више имале могућности, да у одговарајућем обиму ликвидирају своја потраживања, а да тиме не погоршају у још већој мери лоше стање. Таква ситуација налагала је Краљевској влади предузимање извесних мера, како би се спречиле теже последице овакве ситуације. Краљевску владу у том послу руководила су два принципа:

1) Потребно је било дати кредитним установама могућност да предахну, реорганизују се и буду у могућности да понова одговарају својим обавезама, што је значило да се мерама о којима је реч могу користити само оне банке које су, ипак, неликвидне, али активне;

2) Те мере нису могле бити генералног и деклараторног карактера већ су имале претстављати само могућност за индивидуално искоришћавање од стране оних банака које то захтевају. Могу рећи, да Краљевска влада још увек стоји на овом и оваквом гледишту.

То је гледиште оправдано следећом консидерацијом. Нису све банке у нашој земљи у истој ситуацији. Према својој структури неке од њих, — оне чија су средства у главном састављена из улога, — тешко одолевају кризи; друге, које раде више сопственим капиталом могу да издрже борбу и ако са жртвама; за неке од њих може се рећи да добро одолевају кризи. Да је ситуација свих банака иста, могла би се на све њих применити иста генерална мера. Како то није случај, усвојен је један еластичан систем који банке могу искоришћавати или не искоришћавати према својој структури и према својим потребама. С друге стране у економском режиму, у коме ми живимо, индивидуални напор треба да игра главну и осудну улогу. Генералне мере не би стимулирале тај напор; на против врло је вероватно да би га ослабиле. Мере које је влада предузимала претпостављају па према томе и потстичу овај индивидуални напор.

Систем § 5 познат је Народној скупштини. Под тим § налазе се сада 52 новчана завода са 2 милијарде и 184 милиона улога. За оне пак заводе чија је ликвидност довољна да могу одговарати својим обавезама, под условом да им улагачи не захтевају

претерано велике износе у кратком року, донета је 24 децембра 1932 г. на основу овлашћења из чл. 6 Закона о заштити земљорадника Уредба о регулисању исплате улога код појединих новчаних завода. Заводи који се користе одредбама те Уредбе дужни су исплаћивати све своје обавезе у року. Улоге не морају исплаћивати у већем износу, него што предвиђа скала коју завод утврди. Осим износа по скази, заводи су дужни наплаћивати улоге у колико су они потребни за издржавање улагача и његове породице, за потребне трошкове и за јавне дажбине.

Не треба мислити да Краљевска влада сматра доношење ових мера као дефинитивну солуцију проблема који нас интересује. При стварању овог система и § 5 и § 6 основна је идеја била, да се тиме ствара једно привремено стање, у коме дотичне банке треба да поправе своју ситуацију и да из тога стања једног дана изиђу. Поред тога поставља се питање какав је резултат целе све акције у пракси? Зато се Краљевска влада налази пред проблемом испитивања ове ситуације и једнога планскога рада ради потребне санације нашега банкарства. Потребно је, неопходно је потребно да се поврати изгубљено поверење. То нам поред осталог налаже и факат да постоје капитали који траже да буду пласирани у новчане заводе и који очекују санацију новчаних завода.

Проблем је и компликован и деликатан. Ја нисам у могућности дати у овом моменту солуцију свих питања, која улазе у овај комплекс. Једно је несумњиво могуће утврдити, а то је метода рада. Потребно је изучити проблем у целини и решавати га у целини. Потребно је поради у колаборацији са заинтересованим. И најзад, потребно је радити енергично и истрајно. У том циљу Министарски савет је одлучио да се при Министарству трговине и индустрије установи један одбор, који ће, састављен из стручњака и претставника заинтересованих, ући у сав овај комплекс питања, саслушати свакога, кога треба и примити сугестије са свих компетентних страна. Из те акције треба да изађе један план за санацију нашега банкарства. Ја вам тако исто могу летимично поменути проблеме који се у овом моменту постављају. То су: питање фузионисања новчаних завода, максимирање каматне стопе, питање максимирања плата, отпремнина и пензија извесних функционера банака, питање учешћа улагача у капиталу и управи банака, питање стварања једне установе која ће помоћи да оживе они заводи који то заслужују, а да се ликвидирају заводи чија је ликвидација неопходна, даље питање утуживања меница земљорадника код банака по § 5 као и питање гараната код истих банака и т. д. Могу вам додати да је у Министарству трговине и индустрије спремљен пројект закона о банкама као и закона о градским штедионицама.

И поред рђавих привредних прилика и девизних ограничења, која су спречавала јачи прилив странаца у нашу земљу, туризам је ипак, према минималним издатцима, које смо могли учинити у прошлој години за унапређивање туризма у нашој земљи, допринео платежном билансу, према извесним податцима, који нам стоје на расположењу, суму од око 200,000.000 динара са бројем иностраних посетилаца од 147.456. Услед горе наведених прилика и девизних препрека кретање странаца у свима земљама је у опадању, али иако упоредимо прилив код нас и у другим земљама, доћићемо до закључка, да је опадање код нас било процентуално мање.

Ево једног примера из статистике последњих година: 1928 године дошло је странаца у нашу земљу 96.093; 1929 године — 122.688; 1930 — 256.147; 1931 — (код појачања привредних криза) — 209.797; 1932 године како рекох посета је пала на 147.456.

У спровођењу туристичке политике Министарство трговине и индустрије уложило је сав труд да обухвати туризам са свих страна, те је радило и у земљи како би ова имала повољне услове за своје развијање, и на пропаганди у иностранству како би из иностранства привлачила посетиоце у нашу земљу у што већем броју. У том раду отсек за туризам Министарства трговине и индустрије наишао на свесрдну сарадњу и надлежних министарстава и туристичких организација у нашој земљи, али своју делатност није могао да развије са замахом из разлога, што је, услед рђавих привредних прилика, приватна иницијатива застала, те је остало незавршено започето дело, јер су сви издаци имали да падну на терет државе.

Да бисмо олакшали прилив странаца у нашу земљу закључили смо у минулој години туристичке споразуме са Чехословачком и Мађарском, док ће са Пољском бити закључен у најкраће време а са Немачком и Аустријом ради се на томе, ја се закључе у току ове године.

На свима међународним изложбама, на којима је учествовала наша држава, пропаганда за унапређење туризма у нашој земљи заузимала је врло видно место.

У погледу унутрашњег уређења туризма у овој буџетској години, поднећу Народној скупштини закон о унапређењу туризма и донећу друге одредбе и правилнике на основу Закона о радњама, како би се раду на унапређивању туризма у нашој земљи утврдиле смернице и читав рад поставио на један солидан основ, јер туризам претставља једну од најважнијих привредних грана у нашој земљи.

Тешкоће, које су се показивале до скорог времена у слободном развоју и кретању занатства, лежале су у главном у томе, што су за поједине наше крајеве важиле разни закони којима је занатлијски рад био регулисан, а та разлика прегрпса бил

је таква, да правни занатлија из једног краја није могао обављати радњу у другом крају, док не испуни услове закона важећег за тај крај. Ово стање је било немогуће и влада је пре две године донела коначну одлуку да се донесе јединствен закон за целу Краљевину. Наше занатство до пре Светског рата било је добрим делом примитивно, а од Ослобађења почиње морденизовање занатлијских радионица нарочито у већим местима, где се прелази на употребу моторне снаге и савременијих справа и алата. Укупан број наших занатлија достиже високу цифру од скоро 200.000, услед чега је ово најмногобројнији привредни сталез после пољопривреде. Изилазећи у сусрет жељи занатлија, влада је путем Закона о радњама омогућила установљавање засебних Занатских комора у целој Краљевини. До доношења новог Закона о радњама, засебно Занатска комора постојала је само у Београду за подручје српског Закона о радњама. Данас имамо Занатских комора и то у Београду, Загребу, Скопљу, Сарајеву, Осеку и Бања Луци, а поред тога Уредбом о коморама дата је могућност и занатлијама осталих крајева да оснују своје коморе. Све установе, као највиши облик професионалних занатских установа имају задатак, да унапреде занатство, и занатлије имају могућност, да сва важна питања која их тингирају, ставе до знања и држави путем тих установа. Општа привредна криза, која је захватила цело свет и све привредне гране, није поштедила ни наше занатлије у толико више, што је главни део посла наш занатлија обављао са селом и пољопривредником, који је услед пада цена својих производа запао у тешкоћу и повукао за собом ситне занатлије. Занатлије већих градова, који су упућени на варошке потрошаче, мање су осетиле овај удар кризе и лакше се снабдевају потребним кредитима. Услед ове чињенице постоје два основна гледишта у питању проширења закона о заштити земљорадника и на занатлије, које се састоје у томе: а) да не би требало проширивати овај закон и на занатлије и б) да треба и занатлијама пружити исту заштиту, нарочито оним, који су услед кредитирања сељака и послова са њима било које врсте, дошли у тешкоће. Већина је оних који су противни заштитној мери из разлога што се боје поремећаја кредитног питања занатлије које би било теже по цело занатство него садање стање.

За непосредно подмирење кредитне потребе постоји повлашћена Занатлијска банка, која ужива погодности и помоћи државе, услед чега је у могућности да пружи занатлијама потребан кредит. Укупан износ кредита који је ова банка поделила занатлијама у прошлој години крећа се око

110.000.000 динара, који је кредит пласиран непосредно код занатлија и, добрим делом преко 119 занатлијских задруга, које броје преко 8.000 чланова и којима је додељен кредит од 33.000.000 динара. Поред тога занатлијама се помаже и чистим приходом Државне класне лутрије, а исто тако и кредитирањем од стране мањих новчаних завода, код којих су нарочито у унутрашњости и саме занатлије у управама. Занатско задругарство претставља важан чинилац за развој и одржавање занатства, нарочито у овим привредним тешкоћама, што су и занатлије правилно схватиле и приступају све чешће оснивању разних задруга, од које су главне кредитне и произвођачке.

На завршетку допустите ми да резимирам. Ситуација је таква да пред њом не можемо показивати неко нарочито задовољство. Али, ја сам уверен да она није трагична. Могу рећи да је на велику и тешку пресију економске ситуације наша привреда одговорила доста јаким и жилавим отпором. Ако стање у нашој земљи упоредите са стањем у неким другим земљама, чак и у оним са солидном културом, ви ћете из тога упоређења извући исти закључак у прилог жилавости и отпорности наше привреде. Ми треба да одамо признање сваком и најнезнатијем члану наше економске заједнице, сваком оном сељаку, занатлији, трговцу, индустријалцу, који су показали личне напоре да својом сопственом снагом изиђу из тешкоћа. У економском режиму у коме ми живимо индивидуални стимулус и индивидуални напор су на крају крајева основи економског живота. То је тај напор који, мислим, треба да потстичемо код нашег народа. Ја морам одмах да додам, да је тај индивидуализам у много случајева промашио и свој циљ и показао се у неким приликама недорастао. Дезорганизација модерне производње, доказ је за ово тврђење. Једна координација снага, једна више или мање планска организација намећу се као озбиљна потреба многим економским заједницама. Ту долази у обзир интервенција државе и њена помоћ. У овом знаку компромиса између економског индивидуализма и интервенције државне, налазе се у овом моменту економија готово свих држава сем оних, наравно, које су дефинитивно узеле једно одређено станожиште. На овом послу треба да се нађе и влада и Народно претставништво у једној интимној и искреној колаборацији. Није потребно да додам да је, у колико се тиче међународне колабораце, наша држава узимала и узимаће сва потребна учешћа у њој, свесна солидарности која је везује за остале народе.

Ја нисам говорио о буџету и буџетским цифрама овог Министарства. Оне су врло ниске. Ситуација у којој се налазимо објашњава то. И да није те ситуације, ја верујем, да бисте ви гласали противу овог буџета, не зато што је велики, већ зато што је мали. (Опште бурно одобравање и пљесак.)

њу разних здруга, од kojих су главне кредитне и произвођачке.

Нарочито је важна чињеница да се запажа све веће оснивање произвођачких зедруга од којих, према извештају Главног савеза занатских задруга, у Београду има 15 нових у прошлој години.

Поштрејседник Карло Ћовачевић: Реч има народни посланик г. Фердо Шега.

Фердо Шега: Господо народни посланици, кад се говори о градској привреди, онда треба да се истакне важност градске привреде у Савској бановини за читаву нашу државу. Ова градска привреда није тек недавна, већ је њезин развитак почео у средњем вијеку, кад се у Хрватској, једнако као у осталој Западној Европи, стало развијати рукотворство, које се редовито смјештало око постојећих градова. Тај се развитак особито може установити у повијести нашег града Загреба, који прегставља један од најстаријих и најјачих центара градске привреде на подручју наше државе. Тијеком столећа Загреб није престајао да заузима то мјесто и, како је почетком 19 вијека техника донијела прве стројеве рукотворној производњи, схватљиво је, да је та модерна индустрија нашла повољно поље и у Хрватској, па опет у првом реду у граду Загребу, који је по свом природном положају на раскршћу великих путева к мору нашем Јадранском с једне стране, с друге стране к Истоку. И као да је створен да буде једно јако и велико привредно средиште.

Господо, ту по природи одређену мисију Загреба у привредном развитуку нашега народа нијесу могли никакови непријатељи и протународни режими и властодршци одузети тому нашем граду и баш чињеница, да се Загреб и под туђим режимом могао и ако чедно привредно ојачати и постати, не само културна и народна, него и привредна метропола хрватскога народа, доказом је, да та позиција Загреба није створена умјетним начином, него посве природним путем, против свих могућих настојања непријатеља Хрвата, који су, стварањем великих потешкоћа и сталним запостављањем Хрвата и града Загреба, хтјели онемогућити тај природни развитак Загреба. Ту треба нарочито истакнути, да је привредна политика пријашње Мађарске ишла систематски за тим да се Хрватска стави у службу привредних и националних циљева мађарских магната, па је у ту сврху био Загреб стално запостављан у користи града Будимпеште, у којем и око којег се стварала умјетним начином велика мађарска индустрија.

Међутим Загреб и Загребчани, као и Хрвати уопће, давали су јаки отпор овом организованом елиминирању нашега народа из привредног његовог развитка и великим и заносним напором читавог народа, а нарочито грађанства града Загреба, створени су они јаки и чврсти бедеми наше градске при-

вреде, који су после стварања наше заједничке југословенске државе били чврсти и јаки темељи за онај привредни полет, којим се Загреб и сва Хрватска занијела послвије године 1918.

Господо, према наша градска привреда није створена преко ноћи и на једанпут, већ је она резултат дугога развитка, сасвим је наравно, да је тај развитак пошао јако убрзаним кораком оним моментом кад су уклоњене умјетне запрехе, које су кочиле тај развитак, и кад је та привреда могла да ради на проширеном читавом подручју наше Југославије. Хрватска, а нарочито Загреб, пришао је пуним заносом и младалачки стваралачком снагом и вољом на рад и прегнуо је, да опет покаже и докаже колико је јака његова енергија у изградњи привредних снага у нашој држави.

И чињеница, да је Загреб већ раније био финансијски центар хрватски, у којем су била усредоточена скоро сва штедна средства хрватског народа, омогућила је да су и та финансијска средства могла бити стављена у службу развитка наше градске привреде. Не може се порећи, да је неприродна конјуктура, која је захватила привреде читавог свијета послвије рата, и код нас често пошла погрешним путем, али се мора нагласити и истакнути, да је основица читавог развоја наше градске привреде била здрава и јака, што се најоље показало, кад су се појавиле прве потешкоће иза година великог просперитета.

И у тим потешкоћама могла се ова наша градска привреда одржати својим властитим снагама и средствима и није била толико упућена на потпору и помоћ Народне банке, као у другим крајевима. Једино тим се може донекле и оправдати поступак Народне банке у њеној кредитној политици према Загребу, према којем је Народна банка управо мађарски поступала. Но никако се не може оправдати и бранити политика Народне банке, коју је примењивала према Загребу, кад је привреда тога Загреба, а нарочито његово новчарство, које је служило не само Загребу и Хрватској, него и читавој држави, дошла не својом кривњом у тежак положај. Овде се мора истакнути да је у том часу затајила Народна банка према Загребу, затајила у прави час и у право вријеме, па ако је послвије и настојала да овај пропуст поправи, огромна и непоправљива штета која је настала, није се више дала отклонити и захватила је сву нашу привреду.

Господо, данас се градска привреда, — а на њу се тако лако заборавља, — налази у врло тешком положају и води борбу за своје одржање на живот и смрт. Криза, која је захватила нашу пољопривреду и наше сељаци, морала је утицати на рад нашега занатлије, наше трговине и наше индустрије, која је још поред тога тешко погођена мјерама иностраних држава против увоза главних производа наше индустрије.

стријске производње. Стањем које је настало у нашем новчарству одрезане су нашој градској привреди све жиле кредита и тако је заустављен нормалан крвоток у нашем привредном тијелу.

Наш занатлија, наш трговац и највећи дио наших индустријалаца немају данас могућности да нађу новаца за своје пословање, а разни мораторији, уредбе о регулисању исплата или уредба о посредовању не претстављају никакав излаз из ове тешке ситуације, већ могу то стање и погоршати.

Господо, ту је потребно, да Краљевска влада у заједници са претставницима наше привреде поради на томе, како би се нашли позитивни путеви за оздрављење и нормализирање наше привреде. У каквом се стању налази наша привреда најбоље илустрирају бројке радничког осигурања на подручју Хрватске, односно данашње Савске бановине. Док се ранијих година кретао тај број око 180.000, сада је, услјед великога застоја у свим гранама градске привреде, спао на једва 100.000, а и од тога највећи дио ради скраћеним радним временом, редовито само три дана у тједну. Већ то значи огроман губитак у народном приходу, а наш радни народ, који је упућен да тражи свој хлеб у радионицама, творницама, банкама и трговачким пословницама, стављен је на највећу муку и у тежем је положају него наш сељачки свијет, који барем имаде свој кров над главом и има чиме да се прехрани. Наш градски радни свијет изложен је највећој биједи и оскудици, јер у нашој земљи, тако рећи, не постоји никакво осигурање за случај беспослице, нити се провађају велики јавни радови, који би давали могућност запослења барем једног великог дијела незапослених радника.

Господо, овом приликом најоључније тражим, да већ једном Краљевска влада врши своју дужност и приведе у живот и дјеловање „Привредно вијеће“ (Пљескање), које смо прошле године хитним законом устројили. Ако никад, а оно је управо сада потребно, да функционира и да даје као најмеродавнији форум своја најисправнија мишљења о привредним приликама и привредним законима, те ставља предлоге, како да се ублажи несретна привредна криза.

Ако Краљевска влада изврши своју дужност, а не остане само код обећавања, онда ћу и ја гласовати за прорачун. (Пљескање).

Поштредседник Карло Ковачевић: Реч има народни посланик г. Страхиниња Борисављевић. (Гласови: није овде!) Реч има народни посланик г. Добровић.

Милан Добровић: Господо народни посланици, буџетска расправа пружа посланицима прилику, а даје и право, да нарочито у генералној расправи изразе своја мишљења о општој политици а и о свима привредним, културним и социјалним питањима. То своје право и дужно ст ово је Претставништво

извршило у пуном смислу. Приликом генералне расправе изнело је преко 90 посланика своје ставовиште и то тако, да се већина њих бавило у главном политичким питањима, а само неколицина обратила су своју пажњу привредним, културним и социјалним проблемима. Ја ово не истичем као приговор, јер сам већ споменуо да је приликом расправе буџета, и те како потребно, позабавити се и политиком а поготово након познатих посланица и пунктација.

То се оправдава и тиме, што се ово Претставништво скоро кроз цијелу прву годину свог заседања, најмање задржавало и бавило политичким питањима. Јер преко 40 разних законских предлога, који су били у расправи, скоро сви су имали економски, културни и социјални карактер, а само су се два или три законска предлога односила на политичка питања.

Дакле, ја не приговарам тој опширној политичкој расправи у генералној дебати, али сам ипак био забринут, да се та политичка расправљања не продуже и кроз ову специјалну расправу, зато што сам приметио, да у једном угледном београдском листу излазе политички говори појединих посланика скоро у целости, док су се говори ових посланика који се нису бавили политичким питањима, једва спомињали и то још са напоменом да се тај посланик није осврнуо на политику.

Ја верујем, да је за новине и један део јавности много занимљивије расправљање чисто политичких питања. Али, у садашње тешко време опште привредне депресије велика већина нашег народа, а то су сељаци, радници, занатлије, трговци и сви привредници, очекују од овог Претставништва, да настави свој рад у досадањем правцу и да се у главном бави сређивањем привредних, културних и социјалних проблема, а политизирање да препусти онима који су кроз толике године после уједињења истицали, па и сад истичу, разне политичке пактове и пунктације.

Немојмо заборавити, да смо на почетку заседања, у Адреси, истакли да је наше народно богатство опало, да је услед опадања куповне снаге земљорадника, занатство осиромашило, трговина застала и да индустрија не може да нађе довољно потрошача.

Наш је циљ и задатак да, у сарадњи са Краљевском владом, тражимо пута и начина, да се преброди ово тешко стање са што мање штете по нашу привреду.

Ми ћемо лако средити наше политичке прилике, ако нам успе да првенствено поправимо нашу општу народну привреду. Кад подигнемо народну привреду, лако ћемо средити и државне финансије, па ће тако и овај буџет бити реалан. Ја са задовољством исти-

чем, да се са овим мишљењем слаже и велика већина Народног претставништва, јер је то својим досадањим радом потврдила. То потврђује и чињеница, да се у расправи о буџету Министарства пољопривреде изређало преко 20 говорника.

Сем Министарства пољопривреде, за нашу општу народну привреду исто је тако важно и Министарство трговине и индустрије. У том Министарству води се државна брига о свима осталим грамама привредног живота. Од тог Министарства углавном зависи, како ћемо унапредити наше занатство, како ћемо разгранати нашу трговину, како ћемо подизати и проширити нашу домаћу индустрију како ћемо сакупити и очувати наше властите капитале за развитак нашег новчарства у корист опште народне привреде.

Све су ове гране опште привреде подједнако важне. Но према времену у које се о њима расправља, веке су више а неке мање актуелне. Ја сматрам, да је за сада најважније да се посвети што већа брига и пажња нашој извозној трговини и нашем новчарству.

Диспарат цена између пољопривредних и индустријских производа тешко терети нашег сељака. Наша је држава сељачка и зато, кад хоћемо да привредно средимо државу, морамо привредно подићи у првом реду сељака. Сељак ће се привредно подићи, кад му омогућимо да он своје производе може што повољније да прода, да получи бар оне цене које одговарају његовим скромним потребама за набавку најпотребнијег. Истина је, да се цене равнају по светском тржишту, да је производња пољопривредних производа знатно порасла, а потрошња се умањила, да се државе, које су куповале раније од нас те производе, оградјују од нашег увоза све тежим уветима. Истина је, да контингентирање преференцијал и клиринг отежавају извоз, али што су веће запреке, тим више треба уложити труда, знања и окретности па ће се ипак добити повољнији успеси.

Предратна Србија, за време царинскога рата са Аустријом, била је у сличном тешком положају. Она је ипак све тешкоће сретно пребродила, а није имала ни отвореног пута преко мора. Ми сад имамо своје море, које нас веже са целим светом, имамо у Солуну слободну луку, а Дунав нас веже и са западом и са истоком. Зато и ми треба да пођемо тим правцем па да нам буде, као што смо у Адреси казали, чување старих и отварање нових тржишта за наше пољопривредне производе и добро смисљена организација њиховог извоза, један од главних задатака наше политике.

Како је ради поменутих потешкоћа отежана и скоро онемогућена слободна трговина појединцима, трговцима од струке, држава је била присиљена да оснује полудржавне установе са задањом да руко-

воде изозну трговину. Тако је основано привилеговано извозно друштво, које се бави извозом жита кукуруза и вина, а за извоз стоке и свиња именован је посебан одбор од произвођача, задругара и трговаца. Тај одбор се бави извозом стоке. Има доста и оправданих приговора пословању тих повлашћених установа. Са овог места већ је раније захтевано да се тај рад подвргне јачој контроли. Ја нећу да се упуштам у критику тога пословања пре него се то поправи, али држим да је оправдан захтев да се редовно објављују количине и имена извозника, задруга и произвођача који добијају одобрења за извоз. Јавност треба да зна, да ли се тим установама неоправдано користе појединци или те установе служе општој привреди целине.

Поред промицања наше извозне трговине као што сам споменуо, за нашу општу привреду још је нарочито важно и сређивање нашег новчарства, новчаног тржишта, кредита, улагача, укратко банкарства. Земљорадња описи од доброг тла и семена, од начина и умешности обрађивања, па ипак се без добрих климатских прилика не могу добити најбољи успеси. Без довољно потребне влаге или наводњавања не може бити доброг плода. Што је наводњавање за пољопривреду то је капитал и новчарство за све гране привреде. Без потребног капитала не може напредовати ни занат, ни трговина, ни пољопривреда, ни индустрија. Ми смо у сопственом капиталу врло сиромашни. Оно мало капитала што се кроз дуги низ година сакупило по новчаним заводима, стајало је, до пре годину, на располагање за привреду. Услед познатих прилика, ти су се капиталници почели извлачити из новчаних завода и држава је морала издати посебне одредбе, како би сачувала и новчане заводе и улагаче од великих губитака. Овакво стање не може остати трајно и дужност је свију нас, да тражимо пута и начина да се то уреди.

Г. Министар трговине изјавио је у свом експозеу да се на сређивању овог проблема већ ради, па ћу, у пуном поверењу да ће се то што прије и повољно решити, гласати за овај буџет.

Пошпретседник Карло Ковачевић: Има реч г. Страхиња Борисављевић.

Страхиња Борисављевић: Господо народни посланици, ја сам о овоме буџету у своје време говорио у Финансијском одбору, па немам потребе и нећу сада о њему детаљније говорити, али желим да у овоме моменту поменем само једну чињеницу и упозорим господина Министра трговине на следеће: Ја сам преставник краја, који има искључиво једну привредну грану за извоз, а то је сточарство. Целокупна стока из мога краја упућена је на извоз за Грчку. Иако ће кроз два месеца почети сезона извоза, апелујем на Министра трговине, да благовремено припреми ту конвенцију са Грчком, да не би у нај-

већем једу извозне сезоне дошли до каквих сметњи. У прошлој години Министарство је показало пуну вољу и напоре у томе правцу и ми смо успели да закључимо конвенцију са Грчком и добијемо контингент од 640.000 комада ситне стоке за извоз. Наш народ, и ако није успео да извезе све што му је стајало на расположењу, ипак се у главном задовољио са оним што је Министарство трговине постигло, па је жеља нашега народа да Министарство покаже и ове године исту вољу у томе правцу.

Такође бих молио г- Министра да се нашој Солунској зони посвети мало више пажње и да та зона, ако не може да претекне у организацији Грчку, бар буде њој равна, како се више не би догађало, да наши производи буду транспортовани преко Грчке, а не преко наше зоне. Зато је потребно посветити мало више пажње тој зони, да би се наши грађани приволели да своју стоку и своје артикле уопште превозе преко наше зоне.

Господо, једна од најважнијих ствари у погледу извоза стоке, о којој говорим, јесте потреба да се створи ветеринарска конвенција с Француском. Мене чуди да наша држава није до сада успела да ту ствар сврши, јер то би нам у извозу донело велике користи. С тога апелујем на г- Министра трговине и искрено га молим, да поради на томе да до те конвенције што пре дође.

Господо, имајући потпуно поверење у г. Министра трговине и индустрије, ја изјављујем да ћу гласати за предложени буџет.

Пошћрејседник Карло Ковачевић: Реч има г Иван Лончар.

Иван Лончар: Господо народни посланици, као народни посланик среза крањског, у коме има, поред већег броја фабрика ципела, стотине и стотине већих и мањих обућарских занатлија, сматрам за своју дужност да у интересу ових, који данас тешко пате, проговорим пар речи. Већ дуго година тим нашим подuzeћима, и нашим занатлијама прави јаку конкуренцију чешко велеподuzeће Бата. Тешка је била овај конкуренција још прије, док је радио Бата у Ческо и плаћао наше царине, неподношљива је постала задње две године, кад је Бата подигао у Вуковару своје фабрике и може да изради дневно по десет хиљада пари ципела. Са својом капиталном јакошћу, са својом вештом рекламом кадар је да сасвим уништи наша већа подuzeћа, а на сваки начин и све наше мале и најмање занатлије. Није у интересу наше земље, да се такво једно подuzeће, које ради и са највећом рационализацијом, које само гледа на то, како ће штедети на радницима и како ће са најмање радника постићи највећи ефекат, да се једно такво подuzeће превише прошири. Већ има на стотине беспослених радника ове струке у нашим крајевима и наше занатлије немају шта да раде. Зато молим господина Министра трговине и индустрије, да

више чува ту граву наше привреде и нека припази, да рад ове туђе фабрике сасвим не упропасти наша до сад добра подuzeћа и наше тешко оштећене занатлије.

Пошћрејседник Карло Ковачевић: Реч има г. извештач Кунтарић.

Извештач др. Анте Кунтарић: Господо народни посланици. Време за ову буџетску расправу и сувише је кратко иако је буџетска расправа једно од најважнијих права Народне скупштине. Зато готово сви ми посланици, који суделујемо у овој расправи, имамо управо неки становити страх од претседништва Народне скупштине и морамо настојати да будемо што краћи. Тешко је осврнути се у кратком говору на многе проблеме, који засецају у ресоре појединих министарстава. И Министарство трговине као и Министарство пољопривреде јесу два министарства, која су од еминентне важности у решавању привредне кризе и привредних проблема у нашој земљи.

Ја сам већ у начелној дебати говорио о узроцима ове кризе и лепо је г. Министар трговине и индустрије изјавио, да ми можемо само са становитом сигурношћу да пратимо појаве које означавају кризу и њене последице, али сам узрок у истини је тешко наћи. Обично се каже, да је ова велика светска депресија настала услед катастрофалног пада цена. Каже се затим, да је аграрна производња интензивна и рационализирана, механизирана итд. и навађају се бројни разлози који су довели до хи перпродукције аграрних производа, која је уродила последицом катастрофалног пада цена аграрних производа. Међутим, разлог те кризе је много дубљи. Оно што сам ја већ у начелној дебати казао, разлог је у померању, које је настало у целој светској привреди, која није вођена са системом и није могла да издржи ону координацију између производње и потрошње.

И кад имамо ту чињеницу пред очима, треба да пођемо за корак даље. Ми можемо да пратимо које су последице тога померања и ми можемо да пратимо развој, који је настао у светској трговини, а који се очитује у огривичењу слободне трговине. Слободна трговина за време ове нечувене економске депресије доживеда је свој слом, кад је Енглеска, као протагониста те слободне трговине, од ње отступила. Тиме што је увела контингентирање робе и спровела општу царинску тарифу, она је установила преференцијале и створила реоне са којима ради и спроводи измену добара. Данас је у истини тешко водити трговинску политику, кад нема слободне трговине међу појединим државама, јер огривичења настала међу свима земљама, коче њезино правилно функционисање. О том је г. Министар трговине опширно говорио и поднео конкретне податке.

Једино би се осврнуо још на један врло ва-

жан проблем, који је овде споменут, а то је проблем нашег новчарства. Наше новчарство преживљује данас тешку кризу. Не само да преживљује тешку кризу, него је уопште зашло у тако тежак положај, да више не може да врши оне функције у народној привреди, које новчарство по својој природи има да врши и то с тога разлога, што је новац, услед неповерења у новчане заводе, избегао своја нормална тржишта и банчине шалтере. Услед помањкања тога поверења, он апсолутно не може да служи у продуктивне сврхе. — Он се у главном троши у непродуктивне сврхе, или се тезаурира, а у много случајева опажамо и бегство у иностранство!

Сад настаје питање, како да се то поверење поврати, јер је у истини крајње време, да се у наше новчарство донесе нека срећеност, да се поврате функције, које су до сада новчани вршили заводи. Јасно је, да је то могуће спровести законодавним путем и са свима оним чињеницама, које делују повољно на враћање тога поверења.

Ја бих овде био слободан да споменем један наш највећи новчани завод, а то је Прва хрватска штедионица. Прва хрватска штедионица није само питање Савске бановине, она је питање целе наше земље и целокупне наше привреде, јер Прва хрватска штедионица има своје подружнице у целој нашој земљи, она је интересирана у бројним индустријским предузећима, које она финансира и управо даје обртни капитал, а која су била потребна нашој националној привреди и која су такође требала да допринесу развоју наше националне привреде ових индустријских грана, које ми нисмо могли иначе приватним капиталом у својој земљи да развијамо.

Зато питање Прве хрватске штедионице нашег највећег новчаног завода, који имаде још данас улог на штедни преко 5 милијарди динара, то питање као и осталих новчаних завода требаће хитно и са најефикаснијим мерама решити.

Г. Министар трговине такође нам је дао знати, да ће се донети ново законодавство о банкама, о градским штедионицама у самоуправи и штедионицама бановинске самоуправе. Безуветно да је то врло важан закон. Данас градске штедионице и бановинске штедионице не почивају на здравој основи, јер данашње законодавство није пружио нити њима као новчаним институцијама, нити као привредном фактору, оно значење, које би они могли да имају.

Ја бих коначно био слободан да се осврнем још на једну грану, која спада у ресор Министарства трговине, то је питање промицања нашег туризма и промета странаца. Наша земља од после уједиљења нагло је почела да важи, нарочито у Средњој Европи, као туристичка земља. Она је са својим лепотама, са нашим лепим Јадранским Морем привлачила сваке године велики број странаца и тај је број све до појаве опште светске кризе бивао све већи.

И ако је тај туризам и промет странаца доносио нашој земљи огромну корист, и ако је тај промет странаца у нашем плаћеном билансу значио једну огромну активну ставку, која се пењала према веродостојним подацима до 300 милиона динара годишње ипак туризму није било посвећивано доста пажње и није било довољно разумевања, које ова привредна грана заслужује по својој важности не само за промет странаца, не само за подизање пасивних крајаева, за нашу пропаганду већ и као наш еминентно национални привредни проблем, видимо на пр. у буџету Министарства трговине ставку од 900.000 динара за промицање туризма.

У истини, господо, ако ми објективно гледамо на величину те своте и ако ту своту упоредимо са оним дохотцима и предностима које нам туризам доноси, онда морамо констатирати, да је та свота и сувише мала да би задовољила оне захтеве, које наша земља, наш туризам и цела наша национална привреда поставља. Ми морамо бити свесни тога да многе наше суседне земље, нарочито Аустрија, Италија и још неке друге полажу нарочиту важност на туризам, као можда једну активну ставку у своје плаћеном билансу. Ми имамо у истини унаточ лепота наше земље, да водимо тешку борбу са суседима, који су подизањем летовалишта и купалишта учинили, да им ми са нашим управо примитивним средствима не можемо успешно да конкурирамо. За то, за подизање туризма треба да имамо разумевања не само у пропаганди, јер није довољно да само Министарство или наше управне власти проперирају наш туризам у слици и по туристичким бироима, већ треба за туризам допринети разна сретства успешна, да се промет странаца повећа и да гости, који долазе у наша летовалишта и купалишта, осете да наша земља може мирно комфортом и лепотама конкурирати осталим суседним земљама. И зато бих ја у првом реду нагласио, да осим ових материјалних сретстава, која у данашње време тешке депресије, морамо скромно допринети, али зато можемо да нађемо могућности да се туризам унапређује административним мерама, које нашу државну управу ништа не коштају. Ја бих споменуо, да би требало донети што пре закон о уређењу хотелске индустрије или закон за унапређење и олакшицу за хотелску индустрију. Једно од највећих сметњи развоја промета странаца, нарочито кад имамо да се боримо са купалиштима, која по свом комфору могу и да конкурирају, нашим купалиштима и летовалиштима, јест околност да хотелска индустрија није довољно развијена. Зато треба у првом реду да свратимо пажњу нашем хотелијерству јер узалуд нама лепоте наше земље узалуд се ми хвалимо красотата њеним, каквих нема нигде у целој свету, узалуд се хвалимо тим лепотама Јужне Србије, Плитвичких Језера и обале Јадранског Мора, ништа нама неће то помоћи, ако ми

не будемо имали лепе и уређене хотеле да људи могу да уживају у комфору, као што могу у другим странам земљама. За подизање те хотелске индустрије потребно је да се донесе законодавство које би показало пут становитом развоју и дало становите олакшице за унапређење хотелијерства, јер ми морамо да констатирамо чињеницу, да је хотелијерство презадужено у свим нашим купатилиштима. То је данас једна појава коју видимо и у осталим земљама, у Француској, Швајцарској, Аустрији и у Италији, где такође постоји криза хотелијерства. Ми, господо, видимо да се доноси становито законодавство свуда а нарочито у Швајцарској за санацију хотелске индустрије. Тим путем и ми треба да пођемо и ја сам уверен и да г: Министар трговине и индустрије и Кр. влада имају довољно разумевања за решење овога проблема, и ја, као преставник двају најлепших срезова нашега Јадрана, апелујем на Господина Министра трговине и на Краљевску владу да ова два закона: закон за унапређење хотелске индустрије и закон за олакшице за хотелску индустрију што пре донесу.

Ја сам осим тога јуче нагласио да би требало предузети становите мере за олашницу на реферницама за бесплатан повратак туриста односно гостију из наших купалишта, ако пробаве у тим купалиштима становито време. Ја о томе данас нећу говорити јер сам се на то већ навраћао и свршавајући ово мојих неколико мисли, ја бих поново апелирао на г. Министра, да посвети нарочиту пажњу на подизање туризма и хотелијерства у нашој земљи. (Пљескање са узвицима: Живео!)

Поштрејседник Карло Ковачевић: Реч има народни посланик г. Мирко Најдорфер.

Мирко Најдорфер: Господо народни посланици, ми према најновијим трговачким уговорима имамо посебни одношај за извоз наше стоке, а то су преференцијал и контингентирање т. ј. број стоке која се недељно може слати у Аустрију. Та се ствар морала тако уредити да наши извозници не трпе штету, јер ако су премашили одређени број, онда су плаћали аутономну, а не уговорну царину, која је била много већа него уговорна. Стране су државе саме уређивале извоз па од Министарства трговине и индустрије створен је Завод за контролу извоза стоке. Трговци, који су видели да код таквог стања ствари, немају конкуренције, картелисали су се и натерали цену нашој стоци на то, да сте могли купити товљеног бика по 2,50 до 2, а и 1.80 динара килограм, а исто тако и волове. Онда се родила мисао у народу, да си треба сам помоћи, а помагао си је тако, да си је створио задругу за извоз стоке. Стварајући те задруге, морали су узадружени да шаљу најпре молбу на завод за контролу стоке, да добију контингент и да онда шаљу стоку у Б.ч на тржиште. То је скољко са многим неприликама, јер се

сматрало, да морају ући у Савез задруга, иначе им се не да контингент. Ја вам могу рећи да оваквих задруга прије није било, јер нити је било преференцијала нити контингентирања. Те су задруге сада створене због ових прилика. И то је велика неправда да се ове задруге не сматрају једнакоправне као друге задруге. Зато сам ја слободан овде изрећи то, да ове задруге по својој бити слабају под надзор Министарства трговине, и да је доста кад се задруга код Судбеног стола регистрира, кад се регистрира и код Министарства трговине, а касније кад се 20 задруга удруже у задружни савез и тако одговоре задружном закону. Господо, то ја из властитог искуства говорим, то је довољно да несметано могу добијати контингент и да могу нашу стоку лиферовати на вањско тржиште, и постићи највећу цијену на тржишту. Догађало се да се овакве наше задруге натерале, да се уписују у Савез и онда су морале плаћати 2.400 динара за извозницу за фонд Савеза. Дакако, онда је био цео добитак изгубљен, кад се порез платио, царина, трошак депресе и кад се плати порез на пословни промет и 2.400 динара, и онда је цека стоци остала скоро на истој висини као што су домаћи трговци плаћали. Да се то у будуће не догоди, ја бих молио, да се те задруге овако схватају и да им се никаква неприлика не прави. Осим тога морам рећи сад, кад су почеле радити пољопривредне пецаре и кад су те пецаре почеле правити шпиритус из кукуруза и кромпира, почело се товити благо.

То благо ће, дакако, бити првог квалитета и ту улозоријем Министарство трговине да настоји добити ексконтигент уколико фабриканти нису сами тај ексконтигент исходили.

Господо, друго питање које нас силно типшти, то је питање банака. Ви знате да су банке једноставно затвориле шалтере, не плаћају никакве камате на улошке које су добиле, а ни саме улошке, као да је са неба пало. А што се ми тужимо, то дође до глухих ушију. Ја мислим да треба видети да ли је потребно да банке иду под § 5 или 6. Друго, потребно је, да се одмах изда један закон, који би уредио колико која банка или штедионица може према својој акционој капиталу примити улога, а не да примају на милијарде улошка, а после да за уложени новац немају покрића. Друго, тражимо закон о јемству управног и надзорног одбора и виших чиновника банака, за уложени новац и за пласирање истог, да се не може догодити, да су неки добили не знам колико кредита, а тај кредит није био ни чим осигуран, и да се онемогући да неки виши чиновник за то добије провизију. На тај начин ће се подићи поверење код улагача. Затим, још нешто треба да се уради, још нешто би се морало законом уредити, а то је, да се код дражби, кад се нешто продаје, кад се не догађа оно што се догађа

приликом пореских дражби, да се продаја врши у бесцење. Приликом дражби мора се пазити на извештај проценат вредности, који извесна ствар има, и испод тога се не сме продати. На тај начин у озо злочесто време спасли би се они, којима се ствари продају. Озим законом не треба банкама дати толика права и не треба их толико фвдоризирати.

Затим би требао бити свакако мањи каматњак код емисионе, т. ј. код Народне банке. Овај данашњи каматњак, тај је за најбоља времена. За овакав каматњак данас се нема разлога. Зато молим г. Министра трговине, да има доброту, да и он сам настоји, да се тај каматњак код Народне банке свизи, јер овако је сасвим немогуће. Код решавања дугова, особито код раздуживања сељака, примили смо тако низак интерес, а у ломбарду код Народне банке носи интерес 10%.

И онда, господо, молио бих г. Министра трговине, да Хипотекарна банка гледа да конвертира своје самоуправне дугове. Ти самоуправни дугови градова и појединих места су сигурни и мора се нешто урадити да у иностранству дође Хипотекарна банка до тих новаца, да може те самоуправне дугове преузети, како би се онај новац, који су самоуправна тела дужна, предао онда становитим штедионицама и банкама, које су дале те зајмове за то да добију у нашој држави извесан и обилан капитал. Хипотекарна банка би могла то учинити. На овај начин би се опет створио неки промет и свет би се полако примирио. А ако се створи уверење код народа, да је то сигурност и код управног и надзорног одбора и код чиновника, онда ће људи добити опет поверење у новчане заводе, па ће опет новац који су извадили, метати у штедионице, јер им код куће ништа не носи, а и у погубељи су да им неко новац отме и украде.

Ја зато молим г. Министра трговине и индустрије, да ово неколико речи узме до знања и да изволи донети сходне одредбе.

Пошпредседник Карло Ковачевић: Реч има г. Др. Тома Смиљанић.

Др. Тома Смиљанић: Господо народни посланици, наша држава, па и Министарство трговине и индустрије као привредни њен орган, благотворно делају да нашој нацији створе многе и многе путеве напретка у сваком погледу. Ми непрестано стремимо ка нашем бољитку, па мислим да често пуга нисмо довољно ни свесни колико смо измкли, поводећи се ваљда по оној народној: Видимо испред себе, а не оно што је било иза вас. Ми из јужних крајева, који смо живели у ономе варварском времену пре 1912 године, можемо, мислим, лакше да оценимо прогрес наше нације и у материјалној и у духовној култури. Она варварства која су се дешавала пре 1912 године и у току окупације, сада су само страшне приче којима се деца застрашују јер,

данас у Јужној Србији јуре аутомобили и аутобуси и дању и ноћу, јуре тамо где су се некада крадомице провлачили каравани или пешаци, стрепећи од заседа, убистава и пљачке. Данас се промет и размена добара врше и тамо на савремен начин, ма да су пре 1912 године били познати само мењачи као новчари. Данас је тамо таква лична и имовна безбедност, да нам чудновога изгледају подвизи американских уличних разбојника у тој напредној и богатој Америци. А овај прогрес види се у целој нашој домовини и у свакоме погледу. Они који мисле друкчије, сматрам да, по оној народној, траже преко леба погаче.

У нашој трговини и индустрији огледа се велика делатност наше нације. Ту видимо нашу вредност, како у земљи тако и изван ње, у односу са осталим државама. Унутрашња трговина и индустрија делају, господо, благотворно баш на спајању наших племена. Наши општи унутрашњи интереси су такви, да се ми допуњујемо међусобно, тако да постоји непрестано кретање и струјање добара од Триглава до Ђевђелије. Наша различитост привредних области благотворно утиче, да се међу собоа допуњујемо и да једни другима требамо. Нама треба индустрија из Хрватске и Словеније, нама треба Јадранско Море, нама треба Дунав и Сава, нама треба Вардарска и Моравска долина, треба нам кукуруз и пшеница активних области за пасивне итд. итд. Па ко то може раздвојити? То је једно тело са својим органима без којих не може опстати.

Трговина и индустрија, као изрази приватне и државне делатности, руше често пута и све неспоразуме које ствара дневна политика. Зар нам није зато сјајан пример Италија, са којом одржавамо многе трговинске везе, успркос свих несрећа дневне политике? Или пак слабе везе трговинске са Француском, ма да смо иначе везани побратимством са бојних поља у минулим ратовима?

Господо народни посланици, Јужна Србија одаје свако признање нашој држави и нашем Министру трговине за све напоре учињене за наш општи бољитак, а посебице за велики напредак у Јужној Србији. Ми не сумњамо да ће нам наша држава и наше Министарство трговине и даље поклањати сву пажњу коју заслужујемо. Ја ћу овде изнећи неколико важних питања која треба решити, да бисмо имали могућности, да сву своју делатност што боље развијамо. Пре свега, говорићу о питању територије Трговачко индустријске коморе у Скопљу.

Господо, данашња територијална подела наше коморе је таква, да многи срезови који припадају административно Вардарској бановини у погледу трговачких комора, припадају другим средиштима. На тај начин, ради решавања својих спорова или ради своје делатности, наши људи морају да иду на више места. Мишљења смо, јер говорим и у име народних

посланика ЈРСД из Вардарске бановине, да наша комора обухвата границе наше Бановине. На тај начин уштедило би се у времену данас, када треба да буде време новац. Г. Претседник Владе и г. Министар трговине дали су обећање, да ће кроз финансијски закон за ову годину унети једну одредбу и тиме исправити ову недостатак у администрацији наше Трговачко—индустријске коморе.

Господо, желели бисмо, да се ово исто уради и у погледу компетенције филијала Народне банке, и Хипотекарне банке, јер за Вардарску бановину имамо главне филијале ових банака у Скопљу.

Господо, једно важно питање за васпитање занатлијског женског подмлатка јесте плаћање таксе, школарине § 318а Закона о таксама, не предвиђа, да ову школарину имају да наплаћују и бановинске школе. Настала је пометња прошле године при упису ученица у занатлијским школама. Ми знамо да ове школе служе за стручно образовање широких маса. У ове школе долазе сиромашни ученици. Но није толика тешкоћа у самој плаћању тих такса, колико што се тешко долази до свих уверења и докумената, који су потребни за упис ових ученица. Надам се, да ће се ово поправити, те да ће нам се идуће године вратити у занатске школе све оне ученице, које су ове године остале код својих родитеља да плету чарапе.

Господо, по Закону о радњама од 9 марта 1932 год., настала је у Јужној Србији велика тешкоћа код занатлија. Не треба заборавити, да се у погледу увођења овога Закона направио приличан скок за наше људе на Југу, који нису прошли кроз занатске школе и тиме стекли све квалификације које тражи овај закон. Не треба заборавити, да смо до 1912 године били у том погледу без икакве законске контроле, сем у неколико еснафа. После 1912 проширена је на Јужну Србију привремена уредба према Уставу Краљевине Србије и закону о радњама од 1910 године; тада су настале регистрације и одређивање квалификација занатлија. Сада пак имамо овај закон о радњама, који је добар, али који се не може спроводити у Јужној Србији без тешкоћа, јер вам је познато на коме се културном нивоу налазе тамошње занатлије.

У том смислу желели бисмо, да се направи изузетак од прописа овога закона, те да се дозволи да занатлије извесне своје прерађевине могу продавати и на пијацама. О томе би бановина донела уредбу. На овај начин помоћиће се много нашим занатлијама.

Познато вам је даље, да још у Јужној Србији цветају многи занати. Али савремени живот захтева да се ти занати усаврше, јер ће иначе изумрети. Ради усавршавања наших занатлија, постоје вечерњи курсеви у занатлијским школама, као и једна мушка занатска школа. Желели бисмо, да се ова стручна

занатска школа постепено претвори у средњу техничку школу. Наше занатлије вапију за овим, јер и сами увиђају, да се више не може радити на старовремски начин, али немају могућности да оспособе себе за данашњи живот. Ја мислим, да неће бити тешко, да се још идуће године отвори први разред средње техничке школе у Скопљу.

У односу на суседне земље и спољну трговину имао бих да умолим и затражим ово: Првог маја истиче трговински уговор и аранжман између нас и Републике Грчке. Да не бисмо остали укочени и у невреме, требало би благовремено започети нове преговоре и поново васпоставити уговорно стање од 1 маја па за годину дана. Исто тако, требало би учинити све да се створи трговински односи са Албанијом. Наши погранични крајеви према овој суседној земљи вапију за тим, а исто тако и погранични крајеви Краљевине Албаније према нама.

Нећу да вас замарам, господо народни посланици, о питању банкарства и о привилегованом друштву, јер су вам та питања и сувише позната. Министар трговине и индустрије улаже много напора да ликвидира опијумско питање.

Желели бисмо још, да се учини све што се може, те да се појача потрошња стоке и сточних производа, како на домаћој пијаци, тако и на страни. Идеал би био, када би се у нашој слободној зони у Солуну створили силоси и леденице за чување млечних производа.

Министарство трговине дела, као што дела цела држава, да створи све олакшице ради економског просперитета наше земља. Данашњи г. Министар трговине и индустрије, претставник је Јужне Србије, човек је пун знања и искуства, како у погледу наших унутрашњих прилика, тако исто и спољашњих. Ја верујем, да ће он уложити сав потребан напор за целу нашу земљу, а неће заборавити и свој завичај. Нећу да га замарам набрајајући му све наше потребе, нити пак специјалне потребе занатлија и произвођача из срезова галичког и горњодебарског, које ја претстављам, јер су му те потребе исувише познате.

Ја верујем у непрестани напредак наше земље. Не губим вере да ћемо успркос свих тешкоћа, пребродити ову страшну кризу, коју народ из мог краја зове гриза, јер гризе. Имам пуно поверење у данашњу владу и гласам за овај буџет.

Поштрејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Имате народни посланик г. Душан Живојиновић.

Душан М. Живојиновић: Господо посланици, већ је дуже време како нисам изашао на ову говорницу, да говорим као народни посланик свога краја. То долази отуда, што сам стално био везан пословима у разним законодавним одборима, чији сам био члан и узимао учешћа у претресању разних пројеката закона, који су подношени Народној скуп-

штину на решење. Исту срећу имали су многи моји другови народни посланици, те и они нису говорили у овом Дому, јер су и они били заузети у разним одборима.

Мислио сам да узмем учешћа у начелној дебати о буџету за 1933-34 годину. Али, кад сам видео да су многобројни посланици додирнули у главном све теме, као и они који су говорили раније, ја сам због тога одустао од говора у овој дебати, јер држим, да не треба да се понављамо говорећи оно, о чему се мање више већ једном говорило. Нерадо говорим за галерију, већ само оно што треба, стварно и за народ.

Данас се претреса буџет Министарства трговине и индустрије. Учинићу један мали увод, па ћу говорити о буџету Министарства трговине и индустрије и молим, да ми се се укаже од ваше стране пажња и да ме саслушате, тим пре, што нећу бити у своме говору дуг, јер не желим да вас змарам.

Слушао сам у овоме светом Дому одличне говоре наших посланика, који траже строгу штедњу, који вапију да се привредна криза ублажи, да се побољша тешко стање наших сељака и занатлија, радника, и трговаца, да се донесе закон о раздужењу сељака итд. Поред овога биле су и жучне критике пункташа, бивших министара, који хоће да се подели на државице наша велика Југославија, која је створена крвљу најбољих наших синова. Више од милион наших синова дали су своје животе у светском рату за ову државу. Ти пункташи у чијим је рукама била судбина наше Југославије, док су били министри, нису тражили њено раскомадање. Многи наши јавни радници из недавне прошлости, који су сањали и читаве књиге писали за време силне и моћне Аустрије, да се васпостави велика Југославија, били су вешани у Босни и Херцеговини, Војводини и Хрватској, јер су их сматрали као издајнике. (Одобравање).

А шта чине данас наши пункташи? Они хоће да руше нашу велику Југославију. Наша је Краљевска влада размазала ове пункташе. Сваког оног који ради против јединства наше Југославије треба послати на вешала као што су вешани наши синови који су пером и речи радили да се створи велика Југославија. Радећи овако, наступиле мир у нашој земљи. На тај начин можемо несметано радити и на срећивању прилика у нашој земљи. Доста је било трзавица и томе треба учинити крај.

За мене је утешно, кад сам чуо из уста Претседника Краљевске владе др. Милана Сршкића у Народној скупштини, да ће се у овој скупштинској сесији поново изнети на претрес закон о раздужењу сељака. Мора се наћи начин да се сељак раздужи како би му се омогућило, да се мирно посвети редовном своме делању на имању, јер тиме и наша Југославија може се опоравити од привредне кризе.

Поред раздуживања сељака мора се водити рачуна и о занатлијама и трговцима, јер то паралелно иде са раздужењем сељака. Надаље г. Претседник Владе изјавио је готовост, да поднесе још у овој скупштинској сесији на решење и о законџење многобројне корисне закона по народ.

Ја сад да пређем на буџет Министарства трговине и индустрије немам много да приметим о овом буџету. Могу само констатовати, да жалим што је буџет много скресан, те не може дати повољне резултате. На буџетима Министарства правде, пољопривреде, војске и морнарице, затим и Министарства трговине, као најважније ресоре, није требало штедити, ако се желело, да у нашој Југославији буде пуна вера у правосудје, у привреду, одбрану земље и развијање трговине, занатства и индустрије.

Дата ми је прилика да на овоме месту изјавим пуну захвалност господину Министру трговине и индустрије што је у заједници са Краљевском владом донео нов закон о радњама. Тиме је, пре свога, извршено изједначење овог законодавства, а тако исто тиме је замењена и стара еснафска уредба, која више није била за наше новостворене прилике.

Новим Законом о радњама стварају се изгледи за лепу будућност и развитак занатства, трговине и индустрије. Од овога закона и раднички покрет имаће користи. Само је потребно његово искрено извођење. Али, баш кад треба нови Закон да се изводи, појављује се у Финансијском закону непредвиђен амандман, који из темеља мења нови закон о радњама. Питамо се, зашто смо довели један закон о радњама за целу земљу, кад се уношењем једног таквог амандмана упропаштају цео занатски кадар? Хоћу да вам то објасним.

Још није уведен потпуно у живот нов Закон о радњама, а већ је израђен у новом финансијском закону уз буџет за 1933/34 год. амандман у разделу Министарства трговине и индустрије и то:

§ 40а) Додаје се нова тачка, која гласи: б) да може уредбом извршити исправке штампарских и редакциских грешака закона о радњама од 5 новембра 1931 године с тим, да накнадно поднесе ову уредбу у Народној претставништву на одобрење. Као и да уредбом може обнародовати и пречишћени текст Закона о радњама.

§ 40б) нов. Удружења предвиђена у ставу 2 § 356 и стр. 1-2 § 391 Закона о радњама могу се по правилу основати за подручје трговинске и индустријске занатске коморе. Ако се укаже потреба, може Министар трговине и индустрије по саслушању надлежних трговинских, индустријских и занатских комора одобрити, да се поменуга удружења могу основати и за подручје више комора. Ако коморско подручје обухвата више бановина или делове више бановина може Министар трговине и индустрије по саслушању надлежних комора одобрити

оснивање посебног удружења за сваку бановину, односно за део бановине или више делова бановина.

Министар трговине и индустрије по саслушању комора може одобрити, да се једно удружење поменуто у § 356 (2) Закона о радњама у смислу предњег наређења оснује за сва предузећа исте струке без обзира, да ли иста имају карактер индустријске или занатске радње.

Ето, господо народни посланици, као што видите, први цитирани амандман садржава овлашћење, да се могу увек чинити и исправке „штампарских редакцијских“ грешака у Закону о радњама и издати некакав „пречишћени“ текст путем једне уредбе без икаквог споразума са коморама. А кад се уредба доноси без саветовања са коморама, онда „исправкама и пречишћавањима“ предвиђеног текста прети опасност Закону о радњама, а то није потребно објашњавати.

Што се тиче другог амандмана да се измене §§ 356 став 2 и 391, став 1 и 2, та измена има циљ, да се створи један преседан, да се цела организација занатских удружења стави на погрешну линију и учини читав поремећај правилног развића занатлијских организација у њиховим пословима.

Мени је познато, да према доветом Закону о радњама коморе постоје да штите привредне интересе. Оне имају и видну улогу саветодавних тела јавне управе, водећи рачуна о привредним интересима наше целокупне државне заједнице.

Не треба господин Министар трговине и индустрије да заборави на важну чињеницу око израде целог закона о радњама. Колико је проведено време у саветовању између законодавца и претставника заинтересованих организација, док се постигао споразум, о доношењу закона? Нећу овде набрајати тешкоће, које је требало савладати да би једном дошло до компромиса после дугог узјамног саветовања претставника привредних заинтересованих институција и претставника Министарства. Ја сам лично молио јуче Господина Министра трговине и индустрије, да благовремено повуче ова два горња амандмана, која су предвиђена у Финансијском закону, који су без потребе унети на штету занатлијског реда. Ако баш не могу да се повуку ови амандмани, онда молим, да се даде пристанак бар путем овлашћења, да се састави једна стручна комисија од претставника Министарства и заинтересованих привредних институција која ће ово питање проучити. У овом случају могла би да се повери целокупна ова радња и комори. Ја се надам, да ће Господин Министар прихватити овај предлог и неће дозволити, да ову најновију и тако велику тековину Министарства, овај Закон о радњама руши помоћу ових амандмана а на штету занатског реда. То не треба да уради поготово онај Министар који су поздравили све занатлије у уверењу, да ће

по њему бити спроведена најправилнија примена Закона о радњама и са уверењем да ће им он бити у пуној мери заштитник. Ја држим, да ме он неће демантовати.

Да завршим: Уверен у добру вољу данашње Краљевске владе, да ће својим радом, као и до сад, бити од помоћи своје нареду, нарочито у тешком времену данашње привредне кризе, а уверен радом господина Министра трговине и индустрије да ће он створити сва могућа сретства, да наши занати и трговина дођу до највећег просперитета и да наши аграрни производи нађу прођу у све стране земље и тиме омогуће ублажење привредне кризе наше земље, ја ћу са пуним одушевљењем гласати за буџет Министарства трговине и индустрије. (Одобравање и плесак).

Пошпредседник Карло Новачевић: Има реч г. др Кожуљ.

Др. Марко Кожуљ: Господо народни посланици, два предговорника певали су славоспеве нашој трговини. Изгледа као да иде врло добро и као да све цвета. Међутим, статистика која је издала Народна банка пре неколико дана, сасвим друкчије пева ту песму и каже да је наша спољна трговина пала за 62% према оној од 1929 године а за 38% према оној 1931 године. Дакле, значи да нашој трговини иде врло лоше, а да иде врло лоше, господо, јасно је по томе што унутра у земљи имамо, према истој статистици, у овој прошлој години 726 стечајева што већих што мањих фирми и 1146 принудних нагодби. Ове бројке, господо, звуче поразно. Ове бројке значе катастрофу наше унутрашње а оне прве наше вањске трговине. Није, господо, ја мислим, ни г. Министру трговине пријатно да чује такве хвалоспеве од нар. посланика, кад он зна, да то не одговара реалности, јер ми не морамо да хвалимо онде где се хвалити не може, или да се занашамо и да се опијемо неком срећом, кад те среће нема. Ја морам господо, одавде да кажем отворено да ме извештај г. Министра трговине и индустрије ни најмање задовољно није.

Не само да ме није задовољно, него мислим, да је тај извештај врло скроман и да скромнији није могао да буде. А да стање наше унутрашње трговине, узрок, њенога назадовања, као узроке назадовања наше вањске политике, није нам овде ни најмање приказано и ми нисмо из говора г. Министра трговине чули ни једно објашњење ни разлоге, зашто се то догађа и који су узроци томе. Све оно што је Министар трговине нама казао овде, ми имамо у извештају Народне банке у погледу извоза итд. То је само једна статистика, али Министар је требао да нам каже, шта је Министарство трговине предвидело, да се наша вањска трговина не само одржи у данашњем стању, него да се повећа и ојача. Ми то нисмо чули, господо, од Министра трговине, нисмо чули ни који су то разлози овим честим пропадањима наших старих трговачких фирми,

које су сто година трговале и радиле на добробит државе и који су разлози оваком њиховом пропадању данас. Ми то можемо и сами да ознамо, али, ја мислим, да је било улутно, да из уста г. Министра трговине чујемо разлоге зашто је то тако. Ја ћу господо, само у кратком обиму да вам кажем оно, што нам Министар трговине није казао. Он је нама прећутао овде сграшну истину, а то је да ми уопште немамо више новчарства, да немамо банкарства, да немамо више срестава за трговину, ми немамо новаца, ми немамо подuzeћа новчарских, односно банака, које би трговину помагале, које би трговини давале живота.

И кад тога немамо, разуме се, да и сама трговина престаје сама по себи. Прећутао је г. Министар и то да нам каже, да је 48 банака затражило параграф 5 закона о заштити земљорадника односно да су престале деловати. Он нам није казао ни то да су 42 банке затражиле и добиле по новој уредби о банкама благодет да не раде. То значи близу 100 банака. Још су и неке друге банке тражиле ово, а нису добиле. Али, и оне не делују као и ове које су добиле тај благодет, јер ни једна нема више сретстава да плаћа и даје кредите. Ми више озбиљних новчаних завода немамо, јер ови, који данас раде, не могу се звати новчаним заводима или бар не могу се тако сматрати у оном смислу у коме смо ми сматрали новчане заводе. Један од највећих таквих завода у земљи Прва Хрватска Штедиона, која је од Јадранског Мора до Муре држала тај наш привредни живот и држала сав обрт и трговину, као и све поморство у својим рукама, која је имала огромне суме улога малих трговаца, обртника и помораца са 150 хиљада улагача, тај завод више не делује и не ради. А са стране државе не предузимају се никакви кораци да се испита, шта ће рећи да тај завод не ради и шта ће рећи те стотине хиљада улагача, који не могу да добију улоге из тога завода као ни други трговци и привредници?

Тај завод имао је не једну милијарду улога као што је рекао г. предговорник него две милијарде.

Тај је завод исплатио својим улагачима већ једну милијарду динара. Он има на вересији око 700 милиона динара, а његова имовина износи близу 1 милијарде динара. према томе, као што видите, овај завод није пасиван, дапаче, то је активан завод.

Један је говорник јуче казао овде, да тај завод служи у црне сврхе и да даје новац оним елементима, који су радили против државе. Ја и ако нисам ни у каквој вези са тим заводом, свечано протестујем у име привреде, индустрије и трговине, и тврдим да је то једна обична реч, која нема никаквог ослоња у истини, а могу само да кажем то, да тај човек односно наш друг, није добро био информисан, па му је тако, лако на језику та реч изишла, без темеља. Тај завод подигао је све наше веће хо-

теле у сарадњи Српске банке у Загребу, који су подигли и индустрију и трговину и хотелство. Тим двама заводима ми сви са оне стране Саве и Дунава морамо да признамо рад на подизању господарском, економском и на националном јачању наше индустрије. У своме првом говору, ја сам казао да смо за нашу националну индустрију платили преко 3 милијарде динара, а то је највише финансирала Прва хрватска штедионица. Она је дала највише новаца, да индустрија пређе у наше домаће руке. И сад кад су сви новчани заводи добили благодет по § 5 и 6 Уредбе, настаје питање, колико су ти заводи утерали новца и шта су учинили са тим новцем. Колико сам обавештен, а не знам да ли је тачно, да је укесано око 160 милиона динара и издато око 160 милиона. Сви новчани заводи исплатили су улагачима само 19 милиона динара, а 42 милиона динара су отишли на плате чиновника и режију, која је два пута већа од суме коју су примали улагачи, а остало је отишло на порез и друго. Ако се овако настави, ја сам то приказао у мојој интелепелацији коју сам упутио пре неколико месеци Министру трговине и индустрије, сви новчани заводи појести ће резерву и утрошити новац од улога и тако ће остати без икакве паре, а наши улози износе преко 10 милијарди. И кад трговци пропадну, онда је банкама и новац пропао. Као што видите и ове године имамо ми ништа мање него 1872 што стечајева што принудне нагодбе, идуће године ће тај број бити удвостручен, те ће банке, у место да траже солидне трговце, отићи као веровници за стечајем својих дужника. Српска банка потражује 348 милиона динара али је све то проблематично и кад пропадну тих 348 милиона динара, онда су пропали и улагачи. Тако је са нашом унутрашњом трговином, а о вањској трговини нећу ни да говорим, јер ми знамо и ви сте чули да наша дрва не иду као што су тишла раније и да се наша рударска роба (баукси и тд.) не извози као што се пре извозила. Зашто наша стока не иде као што је ишла и шта се све у том погледу подузело, да се наш извоз заштити и сачува? Нећу казати, да је због тога кривица на данашњем г. Министру, јер је он недавно дошао у тај ресор, а знам постоји и мањак стручњака у Министарству трговине, да тамо фали још много и много чиновника, али нека већа брига и пажња морала се овој грани посветити.

Господо, ми смо приморска земља, која има 1700 км обале, која има толико силно богатство руде, да смо у том погледу прва земља у Европи. Ми смо као Приморска земља богата поморством, тако да имамо око 400.000 тона тешког бродовља, које лежи привезано уз обалу, а да нико не води о томе рачуна. Све су то поразне и тешке чињенице, које импонирају нама људима који живимо на мору и који можда гледамо свет другим очима него они у рав-

ници, који свега тога не виде; кад видимо да наш свет, који је читав глобус пропутовао, данас скрште-них руку гледа на то сиње море, а не може на њ да заради кору хлеба себи и деци својој. Некад кад је тај наш врло добар и радишан свет, мучним рјодом по свету зарађивао кору хлеба по мору, данас он не може на море да заради кору хлеба, и зато сасвим другим очима гледа и просуђује прилике.

Господо, ја сам мало пре напоменуо наш највећи новчени завод, Прву хрватску штедионицу, а сада ћу да наведем само још један тужан пример, који по својим последицама ствара нерасположење и у политичком правцу широких маса, тако да ми не треба не смеом да се чудимо него и да се питамо, како је и зашто је наш свет пошао у лево. Један наш Приморац, који је 25 година пловио морем, оженио се, има петоро деце а стручњак је машиниста. Искрцавши се са брода који је остао привезан уз обалу, јер посла нема, намеравао је да отвори механичку радњу у Загребу, да ти школа децу, па да под старе дане може мирно да живи. Дошао је у Прву хрватску штедионицу са уложном књижицом да подигне свој новац. Међутим, није добио ни једне паре, а у џепу није имао ништа и дошао је к мени као своје познанику и тражио 2 динара да купи $\frac{1}{2}$ кг круха деци за ручак. А таквих улагача ви имате господо 150.000, који не могу добити ни паре, које су зарађивали они и њихови родитељи а можда чак и њихови дедови. Тако и иде од уста до уста, од села до села, од града до града, од трговине до трговине, од фабрике до фабрике и то се шири по разном делујући. И тај свет, кад види да не може нигде да дође до зараде, па чак ни до својих сопствених тешком муком зарађених пара, није чудо да се револтира.

Господо, и у другим земљама појавили су се слични случајеви, али је држава одмах скочила у помоћ банкам, јер се не ради ту само о тим банкама, него о 150.000 улагача или о 5 милиона људи који живе од тога. И место да се то питање схвати као питање националне економије и финансија, препушта се, да то све пропадне, да се ствар вуче из године у годину, јер то стање траје већ трећу годину. Зар можемо и даље да то трпимо и да пустимо да све пропадне? И једнога дана кад доживимо катастрофу свих ових завода, доживићемо катастрофу 13 милиона наших грађана. Банкама треба помоћи а особито Првој Хрватској штедионици. Држава треба да нађе начина и пута, да банке спасе, јер ћемо иначе потпуно упропастити привреду. Могао бих још много да говорим, али не смем, јер ми је време на измаку, и ја ћу само да запитам министра трговине, што сам га већ питао у мојој интерпелацији другој или трећој, и у другим питањима, да ли би требало да се створи журан закон, али не на прешу, гдје би се морало звати привред-

нике, морало се звати индустрију и трговину, да се нађе начин како ће се ставити овај привредни замрли живот опет у живот; како ће се ова колеса, која су запала у блато, како ће се опет извући на раван пут, да се почне изнова и са трговином и са индустријом и са радом, да у нашем народу створимо веру, да је ова влада нешто подувела, да је ова влада нешто створила, да има кичму, да хоће да ради и да ствара, а не да чекамо примере из иностранства, шта ће учинити Америка, шта ће учинити Енглеска, и тек онда да ми на њиховим леђима вучемо подуку. Ми смо држава и народ, који нисмо тако заостали, можемо сами да пробамо нешто, можемо сами да кушамо нешто, па ми имамо снагу да сносимо одговорност и за свој рад, јер наш народ није тако кукавичан, да ту одговорност не може на себе узети. (Аплауз).

Исто тако, господо, питање нашег сељака повукло се и оставило је то раздужење на мртвој тачци. Видели сте, шта је друг Марковић изнео, тера се још у већу пропаст, још у већи трошак и беду. Сва та питања неминовно вапију да се реше, јер, господо, ако се та питања не реше, ми ћемо бити решени од народа и неминовно нас чека осуда нашег народа једногласно. Ја сам свршио.

Пошпрејседник др. Коста Поповић: Завршен је претретрес XIII Раздела буџета Министарства трговине и индустрије. Прелазимо на гласање. Глас се седењем и устајањем. Господа, која су против, изволеће устати. Молим господина секретара да чита партију по партију овога раздела.

Секретар Анте Ковач чита: XIII Раздео (расходи опште државне администрације — управе) партија 848 по предлогу Финансијског одбора.

Пошпрејседник др. Коста Поповић: Прима ли Народна скупштина партију 848 по извештају Финансијског одбора? (Прима). Господа која су против, нека изволе устати. (Сви седе). Објављујем да је прочитана партија усвојена према извештају Финансијског одбора. Изволите чути даље.

За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем, о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини, усвојила цео буџет расхода и прихода Министарства трговине и индустрије, XIII Раздео и то од 848 до закључно партије 901 заједно са расходима и приходима привредних установа, према извештају Финансијског одбора.

Пошпрејседник др. Коста Поповић: Господо народни посланици, прелазимо на претрес буџета Министарства шума и рудника. Има реч Министар г. Павао Матица.

Министар шума и рудника Павао Матица: Господо народни посланици, наша држава има све природне услове, да би се у њој могло развити интензивно и рационално шумско господарство.

Прева најновијим статистичким подацима целокупна површина шумског зељишта у нашој држави износи 10,491.986 ха или 42% укупне површине земље. Од тога је фактично под шумом 7,720.015 ха, или 31% а остало је непошумљено и непродуктивно тло у шуми.

Од целе напред наведене пошумљене површине отпада на високе шуме око 4,000.000 ха, а остатак на средње, ниске шуме и шикаре. Из ових података јасно се разабире, да наше богатство у шумама ипак није толико, колико се обично у широј јавности сматра, пошто за уредно шумско господарење могу доћи у обзир једино високе шуме, које запремају само половину фактично пошумљене површине.

Поред тога постоји још отворен проблем пошумљавања голети, крша и живих пескова у површини од округло 800.000 ха, коме се у погледу пошумљавања такође мора посветити пуна пажња.

Код нас, државне шуме запремају готово половину свеукупне шумске површине, па се у том погледу примећује велика противност према осталим европским државама у којима преовлађује приватни и општински шумски посед. Због тога је код нас нешто другачија и основа шумарске политике инаугурирана новим законом о шумама.

На жалост, државне шуме у Србији још увек нису разграничене, премда се тај посао ради већ којих 40 година, а у Босни и Херцеговини разграничење између државних и приватних шума је додуше проведено, али општинске шуме још увек нису на терену излучене, па су према томе државне шуме (као и неке приватне) још увек оптерећене сервитутном паше и дрварења (т. зв. мере и балталици).

Сем економског разлога врло је важан и господарски разлог, и ради тога сам ја у овоме буџету предвидео суму од 3 милиона динара, која ће омогућити да могу пословати око 20 комисија, које ће на томе разграничавању радити. Те комисије како се наддам, ако буду свршене све предрадње, имале би почети свој посао после 1 априла.

Истовремено са излучивањем општинских и сеоских шума у Босни треба приступити и излучивању погодних земљишта за пољопривреду у циљу унутарње колонизације, којој је циљ, да добровољци и бројни бескућници дођу до потребне обрадиве земље.

Како је са неограниченим и сервитутним шумама немогуће вршити рационално и интензивно господарење, то решењу ових правних питања поклањам нарочиту пажњу, уважавајући код тога и финансијско стање земље.

Кредите за радове око уређења бујица нисам нажалост могао вотирати оним износима, који, ти, иначе популарни радови, обзиром на економско и социјално значење захтевају, пошто радови око уређења бујице спадају у еминентно инвестиционе радове,

које сам у овом буџетском предлогу настојао ограничити на најмању меру.

Свота у ту сврху је управо незнатна 37.000 динара. Разлози зашто је примљен тај кредит у толикој своти јесу ти, што се стало на становиште, да се не може ићи ни у какве инвестиције.

Доношење новог Закона о шумама од 21. децембра 1929 године има се сматрати као велика тековина за целу земљу. Тим законом — као што се то из § 187 разабире — унифицирано је 18 разних ранијих закона и законских наредба.

Међутим, у току готово трогодишњег примењивања тога новог Закона о шумама констатоване су извесне тешкоће, нарочито у погледу превисоко одмерених казних одредаба, па сам с тога решио, да се извесне одредбе тога Закона подвргну ревизији, коју ћу већ у најскорије време предложити овом уваженом Дому.

Поред тога акутно је питање доношења новог закона о имовним општинама, којим треба омогућити и осигурати санацију тих народних установа, које западају у све тежи положај и прети им опасност да посве пропадну. Тиме у вези каним донети закон о сегрегацији личке имовне општине, као и закон о сегрегацији бивших крајичких градова, која питања и поред своје акутности још увек нису решена.

Надаље, претстоји доношење закона о излучењу мера и балталика у Босни и Херцеговини (паше и дрварење), као и новог закона за шуме земљиних заједница, повељних општина и племените општине Туропоље, као и за племенске шуме у Црној Гори (§ 182 З. о ш.) те о експропријацији апсолутно шумског земљишта, чије пошумљавање траже климатски и културни обзир (§ 186 З. о ш.). Доношењем ових закона комплетираће се шумарска политика у смеру одређеном новим законом о шумама и тиме цела струка стабилизовала и утврдила.

У погледу организације шумарске службе изјављујем начелно, да стојим на гледишту административне деконцентрације тј. да се Министарству резервише само вођење врховног надзора и давање иницијативе у свим крупним питањима којих има много, па сви остали послови да се пребаце на банске управе и подручне дирекције државних шума. У том погледу израдили су још моји претходници нарочити закон о организацији Министарства шума и рудника за који ћу настојати да буде што пре доношен пред Народну скупштину.

Укупни расходи по буџету за 1932/33 износиће 70.429.740 дин.

а по овом предлогу 76.317.702 дин.

односно више за 5,587.962 дин. Ово у ствари није никакво парцијално повећање издатака по појединим позицијама, већ исто

опривистиче из тога, што сам у предлогу морао безу-
словно унети издатак: 1 за плаћање доприноса водним
за другима од 4,121.148 дин.
2 у буџету за 1932/33 годину
стварно мање предвиђену своту за
додатке на скупштини званичника и
служитеља у износу од 2,878.646
укупни приходи по предлогу
живносе 89,613.722 „
укупни расходи по предлогу
живносе 76,317.702 „

Према томе остаје вишак при-
хода од 13,296.020 дин.

Наглашујем, да међу означеним расходима
имаде таквих који су за државну шумску привреду
и посве непродуктивни као на пр.

- 1 За национални парк Топчидер 340.000 дин.
- 2 За уређење Авале 284.170 „
- 3 За Платвичка језера 80.000 „
- 4 За одржавање зграде Министарства
старства 1,760.824 „
- 5 За потпоре општинама 200.000 „
- 6 За расходе политичког шумског
маршала 10,118.963 „

Када државна шумска управа у моментима ове
велике кризе, која у великој мери и њу саму по-
гађа, успева да покрије све властите расходе, као
и расходе напред споменутих непродуктивних ста-
вака и поред тога да још одбаци 13,296.020 динара
чистог прихода за олакшање терета народа, онда
налазим, да се од исте више ништа не може и не-
ће захтевати без штете на (само) успешно госпо-
дарство.

Принцип штедње, који сам обзиром на финан-
сијско стање земље досљедно спровађао у свом бу-
џетском предлогу, најбоље долази до изражаја у
редукцији ранијих расхода, који су износили:
за 1930/31 годину предвиђено 122,088.795 д. остварено 94,677.337 д.
за 1931/32 годину предвиђено 99,609.748 д. остварено 86,710.786 д.
за 1932/33 годину предвиђено 70,429.740 д. до 1-1-1933 46,020.149 д.
за 1933/34 годину предвиђено 76,317.702 д.
што значи да су расходи за 1933/34 годину према
1930/31 редуцирани за 40%.

Ово су уједно и најмањи конкримирани рас-
ходи, који се према реалном стању свога ресора мо-
рају предвидети, пошто се у противном случају
губи свака могућност за реализовање прелимини-
раних прихода од 89,613.729 динара.

Бројно стање свих службеника цијеле шумарске
структе по новом предлогу износи: 775 чиновника,
783 званичника, 1098 служитеља, 229 дневничара и

17 контрактуалних чиновника тј. укупно мање за 6
лица него у буџету за 1932/33 годину.

Ово је свакако минималан број службеника,
који се никако не може даље редуцирати (без ве-
ликих штетних последица по саму струку).

Примјера ради спомињем само Пољску, која
на површини од 7,800.000 ха шума — дакле при-
ближно иста као и наша држава — држи 12,000
службеника од којих 5 000 стручњака. Наша држава
за површину од 7,720.015 ха држи само 2,908 слу-
жбеника од којих 704 стручњака, али је зато Пољска
успела да разрешит све дугорочне уговоре о ек-
сплоатацији шума, да отстрани из земље странце,
да прими експлоатацију државних шума у своје руке
и да на тај начин осигура држави знатне приходе.
Главни извор прихода овога ресора је продаја
дрва и других шумских производа из државних
шума. На бази рационалног господарења може се у
државним шумама годишње посећи највише 5,000.000
куб. метара дрвета, која се количина никако не
смије прекорачити, ако се жели уздржати контину-
итет господарења.

Обзиром на тешку привредну кризу, која у
великој мјери погађа цијелу дрварску трговину и
индустрију у години 1933/34 не предвиђа се иско-
ришћење цијелог дозвољеног годишњег етата масе
пошто индустрија не може наћи повољно тржишта
за пласирање прерађеног материјала.

Као логична последица смањене сече јавља се
умањење прихода за 50,360.918 динара према про-
шлогодишњем буџету.

Морам на жалост констатовати, да се прилике
на дрвном тржишту у току прошле године не
само нису поправиле, већ шта више, постале су
многа горе. У првом полугодишту прошле године
пао је извоз шумских производа за 42% према из-
везу из 1931 године.

Поред опште познатих узрока светске кризе,
дрвној индустрији нанашају нарочите потешкоће
мјере, које су друге државе предузеле у циљу за-
штите своје шумске привреде, а баш неке од тих
земаља претстављале су до сада важне извозне цен-
тре за пласмане наших шумских производа.

Тако се на пример Француска осетила примо-
рана да прошле године заведе систем контингенти-
рања увоза шумских производа по кључу, који
највише био нарочито повољан. Исти систем завеле
су Мађарска и Грчка, такође важна тржишта нашег
дрвета.

Од ограничења ове врсте слободно је још је-
дино италијанско тржиште на којем, међутим, мо-
рамо издржати тешку конкуренциону борбу са шу-
мским производима из Совјетске Русије.

Како су прилике у шумској привреди мање
више сличне у свим извозничким земљама, то је по-
магло превладало мишљење, да се криза дрвета не

може решити палијативним мерама појединих земаља нити уским регионалним споразумима, већ једино на бази шире концепције. Стога су у последње време готово све државе Централне Европе покушале остварити споразум о редукацији извоза дрвета, па је тај споразум, који би обухватио Аустрију, Чехословачку, Летонску, Пољску, Румунију и нашу државу, узет у Министарству шума и рудника у детаљно испитивање.

Ступањем на снагу тога споразума постоји пуно наде да ће се прилике на дрвном тржишту у идущој години знатно поправити и да ће се на тај начин у целости моћи остварити сви напред изложени буџетски прелиминари.

Оволико сам хтео, господо посланици, да Вас у општим потезима обавијестим о данашњем стању шумарске струке, а детаљна обавјештења даћу према потреби код претреса појединих партија и позиција.

Предлог буџета за рударску струку за буџетску 1933/34 годину садржи кредите за расходе и приходе.

- 1) Одељење за рударство у Београду;
- 2) Рударских сатништва у Сарајеву, Загребу, Љубљани и Сплиту;
- 3) Нижих рударских школа у Цељу и Књажевцу и
- 4) Свих државних рударских предузећа са њиховом Централном дирекцијом у Сарајеву.

Предложени буџет израђен је под утиском данашњих озбиљнијих привредних и новчаних прилика, те су кредити за расходе компримирани до крајњих граница могућности, што се види из слиједећег упоређења са буџетом укупних расхода — редовних и ванредних — за прошле буџетске године:

За буџетску 1930/31 год. одобр. је	385.581.847	Дин.
" " " " " " " " " " " "	1931/32 " " " " " " " " " " " "	373.966.972 " "
" " " " " " " " " " " "	1932/33 " " " " " " " " " " " "	272.504.781 " "
" " " " " " " " " " " "	1933/34 предлаже се	233.563.667 " "

Дакле, овај предлог буџета укупних расхода за 1933/34 годину мањи је за 38,941,114 динара од одобреног буџета укупних расхода за текућу 1932/33 буџетску годину.

Међутим за правилну оцјену извршених редукација расхода треба узети у обзир још и ту чињеницу, да су укупни расходи у овом предлогу буџета за 1933/34 годину мањи за 140,403.305 динара од првобитно одобрених укупних расхода буџета рударске струке за 1931/32 буџетску годину, који се бар приближно може сматрати нормалним буџетом државних рударских предузећа.

Но и поред овако великог снижења кредита за расходе предложени буџет расхода за 1933/34 год., реалан је, јер ће расходи бити мањи, пошто се ни у овом буџету не предлажу никакве новоградње, ни нове инвестиције, снижене су радничке зараде и

плате чиновника, редуцирано је 4 дирекције предузећа, те коначно што ни овај предлог не садржи кредите расхода од око 25,000.000 дин. за солане у Креци и Симић Хану, које су 1 априла 1932 год. прешле под управу монопола.

Укупни приходи по рударској струци процењени су у овом предлогу буџета са дин. 296,194.626. — те према укупним расходима од „ 233,563.667. — резултира вишак прихода над расходима од „ 62,630.959. —

Овај вишак прихода над расходима, односно чисти приход, већи је само за 536.206 дин. од предвиђеног чистог прихода за текућу буџетску 1932/33 год. (од 62,094.753 дин.). До краја јануара о. г. постигла су државна рударска предузећа чист добитак од 54,038.461 дин., док је буџетом тражено 61,299.808 дин.

Од споменуте укупне суме кредита за расходе од 233,563.667 дин. отпада 13,305.000 дин. на ванредне расходе (2,000.000 дин.) за истраживање нафте у Какњу у Мајевици, 7,500.000 дин. за монтажу машина из репарација и за зграде за ове машине итд. и 3,800.000 дин. за исплату $\frac{2}{3}$ чисте добити по уговору са Варешким Д. Д., док сума од 220,258.667 дин. отпада на редовне расходе целе рударске струке, одакле је пак 11,676.820 дин. предвиђено за личне издатке службеницима целе рударске струке, што износи 5,3% редовних расхода целе струке.

Од укупних редовних расхода целе рударске струке од 220,258.667 динара предвиђено је 207,551.847 дин. за набавку прометнога материјала и исплату радничких зарада на државним рударским предузећима — партија 61|1 — 6, а свега 8,517.794 дин. за личне расходе службеника на државним рударским предузећима, укључиво њихове дирекције у Сарајеву, дакле свега 216,069.641 дин., што чини 8% свих кредита за редовне расходе, односно 92,5% укупних кредита — редовних и ванредних, целе рударске струке.

Из овога се види важност државних рударских предузећа, међу којима има 15 угљених рудника, 2 рудника жељезне руде, једна жељезара (топионица ливница гвожђа у Варешу), електрана, циглана и секција за дубинско бушење у Креци, шумско пословање у Подлипнику, те предузећа рударске задруге „Боснија“.

На свим овим предузећима, запослено је око 12.500 радника и око 420 службеника, који су продуцирали буџетске 2931/32 год. 1,631.869 тона угља, 98-371 тону жељезне руде, 26.562 тоне сировога жељеза, 5,401,5 тона ливене робе. Отуда њихов велики значај са привредног гледишта, јер су државна рударска предузећа моћан фактор за одређивање цена рудничких производа, у колико их иста производе.

Буџет расхода ових предузећа састављен је

као и раније на бази њихове продукције, која се предвиђа, за буџетску 1933/34 годину, као и према производним трошковима и продајним ценама продуката предузећа.

Привредна криза захватила је у знатној мери и рударску индустрију, што се види и по обустави рада на производњи жељезне руде у Љубији, производњи гвожђа у Варешу, као и у опадању производње угља ради слабије потрошње у односу према ранијим годинама. Још ни данас не може су предвидети, да ли је дејство и крај садање привредне депресије, те је јасно, да се и у раду државних рударских предузећа може доћи до још даљих смањења производње и продајних цена, чиме би се истина смањили расходи, али би уједно имали као последицу и несразмерно веће смањење прихода, то значи уједно снижење чисте добити, која је сада предвиђена. Наравно, да ова околност не би смјела послужити као основ за евентуално даље снижење расхода државних рударских предузећа, који су иначе смањени до крајњих граница могућности, тим пре што је код државних рударских предузећа у овом предлогу буџета предвиђена нешто већа продукција угља, него у текућој буџетској години, као последица недавно донесене обавезе за државна надлежства и установе да набављају угља за огрев из државних рудника, а сем тога предвиђена је и већа производња жељезне руде, у нади да ће се за исту наћи потребан број потрошача.

Како се је кретала продукција производа државних рударских предузећа у неколико задњих буџетских година развидно је из следећег прегледа, гдје су количине унесене у тонама.

Год.	Угља	Жељез. руде	Сиров. жељ.	Лив. робе
1929/30	1,676.000	453.253	32.073	6.395
1930/31	1,746.120	362.674	34.378	8.095
1931/32	1,631.869	98.371	26.562	5.401
очекује се				
1932/33	1,550.000	80.000	25.000	5.000
очекује се				
1933/34	1,635.000	310.000	28.000	5.000

Уз то ваља имати на уму, да овим цифрама није ни издалека претстављен капацитет производње државних рударских предузећа, јер производња истих може према потреби бити далеко већа, него што износе означене цифре производње за 1933/34 годину, које су састављене само према предвидљивој апсорбационој моћи пијаце за дотично раздобље. Уновчењем ових производа (те још неких других од споредних промета: електричне струје, продаја цигаља, манганове и хромне руде итд.) постићи ће се извјесно предвиђени бруто приходи предузећа, а са њима чиста добит истих.

Бројно стање свих службеника целе рударске струке износи у овом предлогу буџета 537 службеника, 348 чиновника, 120 званичника, 21 служитеља

и 49 хонорарних и дневничара, те их је мање за 8 него у буџету за 1932/33 годину.

Овдико сам хтео да вас обавестим, господо посланици, о буџету рударске струке у општим потезима и главним бројкама. Детаљна обавештења даћу према потреби код претреса појединих партија и позиција.

Господо, као што видите из овога, рударска предузећа носе држави чистих 62 милиона 630 хиљада динара.

Господо, ја сам овде укратко хтео да вас обавестим о шумарском и рударском одељењу. Сада бих хтео да се осврнем још и на критике и на сугестије господо народних посланика, које су биле изречене у генералној дебати овога буџета. Господо су приговорила да Министар шума и рудника није ништа одговорио на интерпелације, које су му биле постављене. Ја на тај приговор могу да кажем: да ја имам ево овде код себе спремљен одговор на сва питања и све интерпелације које су ми упућене и готов сам на њих да одговорим одмах, чим их Народна скупштина стави на дневни ред. Али као што знате, утврђивање дневног реда није посао министров, него је то посао Народне скупштине. Даље, господо, приговорено је у генералној дебати о злоупотребама генералног директора Беланчића, као да је он починио чине којима је своју дужност злоупотребио, и да се ти чини могу доказати. Да би се, господо, могла доказати било његова кривица, било његова недужност, ја овде изјављујем да ћу именувати једну комисију од 3 члана Државног савета и 2 члана Главне контроле, који ће испитати све оно што се њему уписује у кривицу од стране појединих народних посланика. (Пљескање и одбрављење). Ја мислим, да ће оваквим решењем бити задовољни и господо интерпеланти и цела Народна скупштина, јер ће се на тај начин ово питање једанпут скинути са дневног реда. (Пљескање)

Господо, хтео би вам још нешто изнети о Криваји, акционарском друштву. У генералној дебати било је такође изнесено питање о овоме друштву. То друштво национализирано је 1925 године за министровања благопокојног др. Жерјава и то на тај начин, што је оно створено као акционарско друштво у коме је држава добила 26% акција, група Ајзнер — Ортлиб и Регенштајф, и једна енглеска група, добила је остали број удеоница. Према томе и држава је суделовала у управи тога предузећа, т. ј. 74% гласова имали су ове две групе Регенштај и Енглези а 26% имала је држава преко својих изасланика који су је претстављали у управном одбору овога друштва. У овоме предузећу почињене су многе ствари, које су то предузеће довеле до тога да је 1931 године морало престати радити.

Ради тога чим сам дошао у Министарство, ја сам одмах сазвао једну комисију и расправио са члавно-

вима шумарског одбора цело пословање друштва Криваје. Известитељ у коме је био г. инспектор Сава Вучегић. Он је изнео читаво стање у Криваје. Како сам видео, да је то стање лоше, именовано сам три члана стручњака, у које сам имао поверење да ће читаву ствар извести на чистац. И они су као стручњаци пошли у Завидовић да прегледају књиге и биланс тога друштва. Књиге друштва Криваја нису биле све у Завидовићу, јер најглавнији део књига био је пренесен у Беч. Ту су могла констатирати та господи, да је предузеће изгубило читаву дионичку главницу и констатирани су многе некоректне ствари и ради тога, ја сам молио преко нашег Посланства у Бечу, да се те књиге код друштва Криваја овамо пренесу, да се могу испитати. Над ње сам позвао господу Регенштрајфа и Рихарда Ортлиба, који су били главни акционари тога друштва, да дођу у Југославију и да се овде изјаве пред управним одбором, шта мисле предузети за санирање тога предузећа. Господи се нису одазвала томе позиву и на темељу добивених података у Завидовићу и које смо имали, поднета је ради тога пријава за кривично гоњење код државног тужиоца против Фрика Регенштрајфа и Рихарда Ортлиба и господи, сад је цела ствар пред судом и док суд све скупа не испита, не можемо даље о томе ништа говорити ни за једно ни за друго. Само сам хтео да кажем да сам предузео све кораке, како би то предузеће Криваја, које је једно од највећих предузећа, не само код нас, него уопште у Средњој Европи, могло доћи ускоро у пословање. Ако не дође у пословање, онда ћемо пустити да друштво падне под стечај.

Господи, радницима и чиновницима који нису добили плате од године 1932 наредио сам, да се онај депо дрва који је нађен у Завидовићу, око 8000 кубика, прода и да се свомом која се добије од продајних дрва исплате радници, који су остали и који нису добили плате прошле године. И та ствар је проведена. Зато мислим, да сам бригу доста посветио и посветићу, колико сам на овоме месту, да то изведем потпуно на чистац и да буде та ствар изведена онако, како је у интересу државе и на корист народа који у околици живи. Још бих се имао осврнути на једну ствар. Многа господи народни посланици казали су ми да правилник о дрварењу нашег сељачког света, који Закон о дрварењу ми смо изгласали прошле године, да он није добар јер захтева много тршкова, на име да је морао сваки сељак ићи на пореску управу и тражити колико порезе плаћа и платити за то таксу.

Могу вас обавестити, да сам ја тај Правилник преиначио да не треба сваки сељак или радник који треба да добије дрва, да мора да иде на пореску управу, него свака општина има да поднесе попис свију сељака који имају права да добију дрва и да поднесе шумској управи или среском шу-

марсом референту, и да им се на темељу тога додели дрва, онолико колико ко има права. Према томе на основу тога Правилника не морају сељаци и радници ићи код Пореске управе и других власти, те на тај начин да иду и да се излажу трошковима због тога.

Нека господи приметили су ми и тражили ми обавештење о братинским благајнама. Поводом тога, могу да кажем да сам и тај Правилник братинске благајне променио и да је ступио тај Правилник на снагу. И колико сам ја упућен у ту ствар из разговора, добио сам обавештења од самих радника у моме срезу, да су они задовољни истим Правилником и да је све исправљено, што се до сад приговарало истом.

Господи народни посланици, како је овај буџет стваран и како не намаће никаквих терета народу него чак шта више надам се, да ће донети један добитак држави од 80,000 000 динара, што ће упливисати на смањење терета порезних, то се наддам и молим вас да гласате за овај буџет. (Буран аплауз).

Пошпредседник др. Коста Поповић: Има реч Фрањо Пахерник.

Фрањо Пахерник: Од прошле су се године прилике у нашем шумском господарству доста погоршале. Пласирање нашег дрвета било у држави, било у иностранству из дана у дан наилази на све веће потешкоће, шумска подuzeћа пропадају, што има за последицу повећање беспослености, а и несташницу девиза, потребних за обртовање шумске индустрије, као и за управљање наших шума. К томе долазе још и афере страних шумских предузећа, као на пример афера у предузећу „Криваја“, где је била оштећена и држава само као сувласник, а истовремено и радници и остала лица запослена у том предузећу. Ако посматрамо овакве жалосне догађаје, морамо да се запитамо, не би ли било корисније да се изврши децентрализација велике босанске шумске индустрије, те да се постепено организује мало пиластво. Признајем, да би оваква реорганизација наишла на разне потешкоће, особито у финансирању тих малих предузећа, а тако исто и у изградњи комуникација у још нествореним шумама. У Дравској бановини потребно би било, да се организују већи постојећа мала шумска предузећа у погледу првокласне манипулације, као и успешне продаје дрвета, како би та предузећа била у стању успешно ковакурисати и на домаћем и на светском тржишту. Што се тиче извоза наших шумских продуката и свих шумских подручја наше Домовине, позвано је у првом реду Министарство шума и рудника, као највећи самовласник у држави, да преузме иницијативу за организовање продаје. Молим г. Министра са тога места, да што пре приступи решавању овог питања. Главни потрошачи за наше шум-

ске продукте особито грађевно дрво јесу Италија и Мађарска. Италија је увозила 1925 г. 771.000 тона 1928 г. 857.000 тона и 1931 г. 409.000 тона што показује, да је те године наш извоз опао за половину.

За Мађарску, — тамо је било извезено већином мекано дрво из Дравске долине и гориво дрво из Савске бановине, показује статистика овакве бројке увоза:

Увозили су:	Југослав.	Чсл. Р.	Аустрија
1931 год.	11.666	6.249	6.843 ваг.
1932 „	2.272	18.683	10.186 „

у постотцима: опад 89% пораст 100% пораст 49%

Ове бројке говоре јасно о нашој трговачкој неактивности. Министарство шума и руда као и Министарство трговине и индустрије мора што више подупирати приватну иницијативу за измену робе са овим суседним земљама, да опет освојимо старо природно тржиште.

У последње време појавила се као наш конзумент Шпанија особито за буковину. Увоз резаног дрвета у главне европске потрошачке државе износио је 1931 г. око 16 милиона куб. метара, док је извоз европских земаља износио:

г. 1927 око	22.	милиона м ³
г. 1928 „	20 1/2	„
г. 1929 „	21 1/2	„
г. 1930 „	19 1/2	„
г. 1931 опет	16	„

Русија пре рата имала је извоз од 7 милиона м³ а сада опет појавила се на светском тржишту дрвета и не без трзавица и штетних репрекусија другим извозним земљама.

Да би сравнили извоз и увоз односно продукцију и потрошњу европских земаља оснивало се код Друштва народа у Женеви „Комите де Боа Ентернационал“ (Међународни савет дрвета) а нажалост видних успеха тих конференција још нема.

У Југославији заузимају шуме 30% целокупне површине, у Финској 73%, у Шведској 52%, у Италији 19%, у Вел. Британији 4%.

Југославија има преко 5 милиона ха јавних, и 2 1/2 милиона ха приватних шума укључиво шикаре и шумске голети, годишњи прирасти 15 1/2 милиона м³, потрошња у целости 13 милиона, по глави 1 м³. Шведска има 5 1/2 милиона ха јавних 17 1/2 ха.

Годишњи прирасти износе 47 1/2 милиона, потрошња 42 1/2 милиона м³, по глави скоро 7 м³. У Италији је потрошња у целости 6 милиона м³, по глави само 0.15 м³ годишње. Шпанија четири петице своје потрошње дрвета треба да увезе.

Једно крупно питање твори утврђивање права власништва у шумама. Држава, општине и села као и приватна лица имају еминентан интерес, да се то што пре спроведе. Убрзати треба разграничавање шума у Јужној Србији као и сегрегације шума у

комитетима бивше Војне Крајине у Савској и Дунавској бановини. Аграрна реформа, односно шума нека се из горе поменутих разлога што пре спроведе и ликвидира и тиме то питање скине са дневног реда и једном за свагда затвори. Том пригодом ја са овога места осуђујем све неоправдане и злонамерне клевете и испаде против честитих лица, која су у најбољој намери сарађивала при решавању питања шума у Дравској бановини.

Наговештава се новелизација Закона о порезима. Шуме су данас, особито оне приватних лица, 4 и 5 - струко опорезоване. Ове терете би требало том пригодом смањити. У данашњим приликама шуме не донесе ни минималне ренте.

Фонд за пошумљавање претставља за нашег мало шумовласника - сељака неправду. Он нема у нашим планинским пределима новчаних средстава ни за најнужније ствари, а камо ли за овакве намете. Фонд се не употребљава само за пошумљавање крша већ и за пошумљавање старих голети у државним шумама.

Персонална политика Министарства шума и руда јасним зависи од Министарства финансија у пркос томе, што је продуктивно и активно ово Министарство. Штеди се на неправом месту, било код управе државних шума или код опште управе за надзор других јавних и приватних шума. Штета због недостатка на персоналу 10 пута надмашује учињене уштеде. Министарство шума и руда уопште у свом раду нема праве линије, не води шумску политику у оном правцу, који му налаже интерес шумарства и народа за садашње време и будућност. На челу нашег шумарског одељења нажалост не воде послове лица, дорасла тешким задаћама, које тражи шумско господарство у данашњим временима. С обзиром на велики значај ове привредне гране за нашу националну економију, потреба је да тачно водимо рачуна о свим споменутих питањима за успешан развој нашег југословенског шумарства.

Ker imam osebno poverenje do g. Ministra in pričajujem povoljni odgovor kakor upoštevanje mojih želj in pritožb, izjavljam, da bom glasoval za budget Ministarstva žuma in ruda. (Odobranje.)

Претседник Др. Коста Кумануди: Реч има народни посланик г. Божић.

Милан Божић: Господо народни посланици, држим да је свима нама добро познато колику и какву велику важност имају наше шуме и руде по цео наш државни и народни привредни живот. Колико год оне доприносе подизању нашег благостања, толико исто у исто време доприносе, да се што јаче осигурамо против непријатељског напада. Међутим, ја понављам што сам и лањске године у буџетској дебати рекао, а то је, да сваки честити човек види, да од нашег уједињења и ослобођења није вођена никако мудра и рационална шумарско-рударска политика, јер су наше

шуме углавном експлоатисали, боље рећи, девастирали страни капитали. Оне огромне цифре пљачке на свима линијама код наших шума и руда, које сам и лањске године износио у специјалној дебати признао је и сам г. Министар шума и руда г. Шибеник.

Господа министри шума и руда нису ништа предузели да проуче унутрашње односе предузећа и њихов просперитет. Они су дозволили да се предузећа воде без икакве контроле. Једино им је похриће било у члановима такозваних управних одбора које поставља г. Министар шума и руда а који заправо нису имали никакве ingerенције. Како су ти одбори постављани наопако то ми сви знамо. Да су директори тих предузећа били апсолутни господари најбоље илуструје следећи пример, који сам ја споменуо у начелној дебати.

Г. Франц Регенштрајф, који је пре кратког времена побегао из наше земље, примио је у име трошкова у Београду од 1 до 10 октобра 1932 год. 495.895.— динара, а у то исто време пада и извршење експлоатационог уговора са државом и на штету државе у висини од 195 милиона динара. Овоме господо не треба никаквог коментара. Коначно држава од тих 100 милионских предузећа није добила ни једну пару дивиденде нити је плаћен порез, нити су плаћене шумске таксе. Међутим према извештају стручњака предузеће је имало изванредан просперитет. Једину кривицу носе на својим леђима нико други него господа министри, који су дозволили да се врши на овај начин отворена пљачка на свима линијама.

Истина ове две последње године наступило је застој у шумско-рударској индустрији услед привредне и финансијске кризе, али се ипак није смело отићи толико далеко да сва наша шумска индустрија престане да ради. Странци су радили кад су наше злато извучили да осигурају егзистенцију хиљадама породица из наше земље, а сада су застали, јер разни Регенштрајфи не могу да дижу тешке милионе. Ни један потез није учинио г. Министар шума и руда да присили та страна предузећа, и ако смо ми то од г. Министра и усмено и писмено тражили. За ову прошлу годину није ниједна од наших сугестија примљена од стране г. Министра шума и руда, јер је он имао лоше пријатеље и лоше саветнике, који су му подметали кукавичија јаја. Ја сам господо, лањске године у специјалној дебати при претресу буџета шума и руда изнео доказе разних злоупотреба које достижу своте преко 200 милиона динара. Ја питам сада г. Министра шума и руда, шта је учинио он против тих злоупотреба до данас. Чиновници који су пронађени да су криви били су делимично отпуштени, а делимично пензионисани, а главним кривцима се до данас није ништа догодило. Морам лојално да признам да је г. Министар шума

и руда, бивши министар г. Погачник, фактички био предузео неке кораке ради тих злоупотреба. За мене је, господо, данас потпуно јасно да ми ваљамо камење узбрдо, јер кад нас 117 народних посланика није било у стању да учинимо да се макне један човек који спада међу главне кривце ове наопаке политике, како ћемо ма шта учинити у другим правцима. Човеку просто стаје памет кад помисли да сви ти министри нису ништа учинили.

Замислите, господо народни посланици, да су поред милијунских плата тих разних директора постојали и њихови лични трошкови, који су за ових последњих пет година достигли суму од 25 милиона динара, а треба знати да је један директор имао годишње милион и двеста хиљада динара плате. За последње две године откако предузеће није радило, издато је само једном адвокату близу 6 милиона динара (Гласови: Који је тај адвокат?). То је био адвокат Стифиновић. Затим долазе уговори о сечи два милиона динара, што овет мора да буде издато адвокату. Па тек онда долазе трошкови око контролног бироа у Бечу, који је читавим овим предузећем дириговао на срамоту нашег Министарства шума и рудника. Ти трошкови од 1925 до 1931 године износе близу 10 милијона динара.

И као што је год, господо, вођена оваква очајно безглава политика шумарско-рударска у Криваји, тако исто је она вођена у осталим државним предузећима, о којима сам лањске године поразне цифре износио, на стотине и стотине тешких милиона и тиме потпуно доказао злоупотребе осим оних, које се могу доказати само путем парламентарне анкете.

Ја бих сада замолио господина Министра шума и рудника да нам објасни, како су свршени дугорочни уговори и валоризације?

Споменућу још једну ствар, господо народни посланици.

Код нас у Сарајеву постојао је фонд за колонизацију добротрољаца, бескућника, инвалида и т. д. дакле оних којих је држава требала највише да потпомогне, јер су они то стварно и заслужили. Тај фонд, који је требао до данас да износи преко 10 милиона динара, више и не постоји. Ево вам, господо, тачних и сигурних података, куда се тај фонд трошио. Је ћу само споменути неколико цифара:

Наређењем господина Министра шума и рудника Бр. тај и тај поверљиво издато је (Министар шума и рудника Павао Матица: Које године) 1926 за премештај чиновника код Министарства шума и рудника у Сарајеву 228.000 динара. Наређењем Министра шума и рудника Бр. 4411 године 1927 издато је за анкетну комисију динара 24 милиона. Наређењем г. Министра шума и рудника Бр. — поверљиво за анкетну комисију 8.000 динара (Министар шума и рудника Павао Матица: Које године?). Све је то

од прилике 1927 и 1928 године. Наређењем Министра шума и рудника, опет поверљиво, из фонда је исплаћено 20.000 динара, другој анкетној комисији исплаћено 24.000 динара, па онда 2.500 динара бог зна коме, онда 8.000 динара, па 20.000 динара Наређењем г. Министра шума и рудника, опет поверљиво, исплаћено је анкетној комисији 200.000 динара *Министар шума и рудника Павао Мајица*: Које године?). И то је 1928 године. Наређењем г. Министра шума и рудника издато је за шумарски лист у Загребу 15.000 динара. Главни је да се не зна, куд се дед цар Немање благо, седам кула гроша и дуката,

Дакле видите, како се управљало. Све једно је ко је управљао, главно је да се радило овако (*Министар шума и рудника*: Није свеједно, треба да се зна ко је онда управљао и од кога су потицала наређења, да не би пало на моја леђа.) Ја бацам кривицу на све Министре од ослобођења до данас и ја сам и у буџетској дебати тражио образовање парламентарне анкете, па нека закон докопа све Министре, који су били на управи земље и газили све могуће законе. Ја никога нити браним нити сам адвокат.

Издато је за дневничаре код Дирекције шума месечно по 60.000 динара, свега 300.000 динара. Да вас не бих даље мучио све то су оверовљени, легализовани преписи. Затим неке куће у Бугојну 50.000 динара, за прикупљање података за дугорочне уговоре и за ревизију истих сто хиљада динара, и т. д.

Док се је овако пљачкало, догле читаве наше општине нису могле добити сервитут за најосновније потребе сељака.

Као год што је нездраво вођена шумска политика исто тако, ако не још горе, вођена је потпуно нерационално рударска политика. На првом месту морам да истакнем да код нас још једнако постоје две врсте државних предузећа. Једна, која се управљују као сва остала државна надлештва, по закону о државном рачуноводству, а друга која се управљују као и остала акционарска друштва приватног капитала. Међутим, десетогодишња пракса јасно је показала који је начин бољи, па је према томе требало и овај дуализам укинути. Досада између ових државних предузећа није било никакве уже везе што се код концерна или трестова организованих приватним капиталом не да ни замислити. Није ни покушано да држава од њих створи једну интересну заједницу, ма да је јасно да би се тим путем продукција појачала а чист приход сигурно би се подвостручио. Можда би се бунили неки индустријалци, али би народу биле скинуте с леђа огромне жртве баш ради те наше индустрије услед заштитне царине. Изгледа смијешно да наше државне жељезнице и надлештва не набављају угаљ директно из државних рудника по једној утврђеној

цијени, јер би тим отпали трошкови огласа, расписа, комисија и т. д. То би се у исто вријеме уштедило много на послу и коначно свака би корупција била искључена. Иначе о каквом стручном и целисходном управљању и вођењу рударских државних предузећа нема ни говора. Зато нека послуже ове чињенице: државни рудник у Креки ради од 1885 године. А друга два ревира у Креки млађи су и производе јефтин угаљ. Одмах по ослобођењу почело се интензивно радити на отварању угљених слојева у Букињу — 4 километра од Креке. Угљени су слојеви отворени, израђен је и програм за производњу по 200 вагона дневно, па је према томе програму Крека требала да ликвидира, а Букиње што боље прошири и оспособи се за производњу, како би надоместило производњу Креке. Око подизања зграда и осталих инсталација угрошене су велике своте новаца, а онда када је тај рудник био потпуно оспособљен за рад, онда га обустављају. Анализирајући ово питање данас у доба опште невоље, долази се до уверења да у Министарству шума и руда није вођено довољно рачуна о општој националној користи при отварању рудника уопште а Букињског понаособ. Државно рударство у Краљевини добило је раније много инсталација испоручених на рачун репарација. Те је инсталације Министарства шума и руда набављало тако као да су бесплатне, не водећи рачуна о њиховој потреби ни о коштајној цени, која је у много случајева за 100 процената била већа од нормалне скуповне цене и инсталација.

Међу осталим наручене су четири комплетне сепарације за сортирање угља. Од свих тих сепарација инсталирана је само једна у Букињу. Подиже се сепарација на руднику, која се одмах иза њеног подизања затвара и где није била потребна, јер се касније увидело да се сортирани комадарски угаљ није могао продавати, него се је депоновао и излагао распајају па поновно се депоновао и претварао у ситније врсте, док рудник у Брзи који данас ради и чији је угаљ бољи од букињског, нема ни данас сепарације. Нико други није овоме крив, него генерални директор г. Беланчић јер је он у разним улогама државног чиновника увек суделовао код оваквих радњи и оне су се углавном изводиле по његовим интенцијама. Поред отварања осталих нових рудника по ослобођењу, приступило се изграђивању рудника у Угљевику у већим димензијама. Ту су грађене многе зграде и друге инсталације, а рудник за сво вријеме од 1919 до данас изгледа да није отплатио ни амортизациону квоту, а и да не говоримо о камати на уложени капитал и неком добитку. Тешке саобраћајне прилике овога рудника поскупљавале су знатно његове производне трошкове, па се је око 1925 године приступило подизању жичаре између Босанске Раче и Сремске

Раче. Предрачуни предвиђени су са 5 милиона динара, а стварно утрошено је око 12 милиона динара. Ово газдовање заклањано је с једне стране за стручност рада, а с друге стране за наслеђене принципе који су сматрани најцелисходнијим. Као доказ овој тврдњи може да нам послужи чињеница што је у државном рударском газдинству примењен закон о државном рачуноводству тек 1924 г. и то само дјелимично, док је он стварно био обавезан за читаву Краљевину почев од јануара 1922 г. Одмах по обнародовању овога закона мјеродавни у државном рударству надали су дреку да се по том закону не може газдовати у државним рудницима, него се ту ваља управљати по аустријском закону за Б. Х, којег се такође нијесу држали. Није моја намјера да будем адвокат закона о државном рачуноводству, јер се ни ја с њим не слажем, али тврдим да није било овога закона државни би рудници оваквим газдовањем отишли на бубањ. Закон је донекле учинио крај самовољи властодржица у државном рударству и довео у ред газдовање у колико га ти властодржици нису изигравали. Иначе дотле газдовало се са државном паром као са својом.

Нека се прегледају књиге и рачуни од 1919—24 г. па би се потврдило да је ово све тачно. Мјесто да та наша најважнија привредна грана, заправо срчана жила, иде прогресу, ми се из дана у дан срозавамо. Мјесто да спремношћу наших рудника повећавамо и државни фискус и подижемо народно благостање, да изграђујемо програм рада за будућност, ми смо стали споро на свима линијама. Државни интереси безусловно траже да се ови мртви капитали, који леже у рудницима што рационалније експлоатишу, као што то чине остале културне земље. Ово је у толико више потребно што се мора водити озбиљно рачуна о оснивању велике жељезне индустрије, јер се без тога не може ни замислити сигурност земље као ни њен привредни прогрес.

Наши државни рудници треба да изведу једну културну мисију, треба да изврше читав препород у ствари електрификације читаве наше земље. Наши рудници дужни су, а у могућности су да подизањем електричних централа на рудницима убрзају процес електрификације читаве земље, јер је то потребно као кора хлеба. Електрификацијом земље омогућује се развој индустрије сваке врсте, па према томе и појачање народног и државног благостања. Оснивање једне индустрије гвожђа, која би морала и требала све наше потребе подмирити толико је важан фактор да се без такве индустрије, не само не може замислити сигурност земље, него ни привредни прогрес. Мени се чини да је куцнуо 12 час и да је данас читаво наша нација дужна да дадне свој обол, да би се одмах приступило изградњи велике жељезаре. Не учинили се ово још током ове године, онда се ми господо играмо са су-

дбином ове земље. Хавибал анте порта! Морам се још дотаћи једне ствари. У време када су се све европске државе забарикадиле и свака жели да одржи неовисност и у најбезначајнијим артиклима, ми још луксуз водимо. Ми имамо неколико државних солара: Крека, Симин-Хан, Стон, Паг, а скоро ће бити готова солара у Улцињу. Ми трошимо годишње око 150.000 тона соли. Од тога у стању је Крка и Симин Хан да са садашњим инсталацијама продуцирају око 60.000 тона. Морске соларе око 50.000. Међутим ми купујемо из иностранства око 70.000 тона иако се са малим инсталацијама у Креки и Симиноме Хану може повећати капацитет на 100.000 тона годишње. Осим знатне користи, која би се тим постигла, да би постали неовисни од увоза, тога важног артикла, ми би се користили побољшањем нашег трговинског биланса, а у исто време била би и директна корист руднику у Креки, јер би се трошила већа количина угља. Колико знам Управа монопола образлагала је неповлачење соли из Креке тим, што је иностранство со јевтинија. Аналогно томе биле би државне железнице у већем праву да узимају енглески угаљ. Мислим да овоме не треба никаква коментара. Луксузна сол...

Оваква политика Министра шума и руда мора да озбиљно забрине сваког патриоту. Ову политику мора да осуди сваки човек који је и мало упућен у рад наших рудника и наших жељезара. Мјесто да се у тим нашим државним предузећима до краја води не само рационална него и национална политика, дотле Министар шума и руда расписује конкурс за директора жељезаре у Зеинци и то у немачким новинама „Шталунд Ајзн“. Значи да се на чело наше једине националне жељезне индустрије доведе странац. Ово је господо срамота да ми поред наших домаћих људи доводимо на то мјесто странце, не само ради тога што је он странац, него што се то противи принципима земаљске одбране. Овај конкурс у страним новинама понижава нашу земљу до краја, јер је претставља јадном и чемерном, као да ми немамо велики број и млађих и старијих људи, одличних стручњака.

На крају желео бих да истакнем још једну ствар: Бивша Босна и Херцеговина претставља највеће благо у шумама и рудама. До данас су то наше благо искоришћавали тако, да је држава од тога имала најмање користи ради тога што су углавном ту политику проводили странци и национални елементи, којима је било у интересу да нас до краја огуле. Крајње је време да наши државници дођу до уверења, да само национални елементи могу водити државну и народну политику наших привредних предузећа. А да се то створи, потребно је из темеља спровести реорганизацију наших предузећа и читаве шумско-рударске политике. Треба васпитати нашу омладину из свих крајева наше земље

онде где им је место. Та омладина треба да буде у сталном контакту са практичним шумским и рударским радом. Треба да се школује онде где ће се на самом терену научити како треба, а и како не треба радити. А то може само у центру нашег природног богатства. Сарајево има централни географски природни положај наше земље, а према томе Сарајево је просто Богом створено, као жариште шумске и рударске наставе. Ово господо није само захтев Сарајева, него је ово захтев двије петине наше земље. Стабилизовање једне државе и народне политике треба да одговори потреби да се наши факултети уздигну на висину научних института и правилно расподеле на сва већа места наше земље, тако да дођу онде где им је право место. Коначно, господо и национално политички разлози еминентно траже да се ово учини, јер су у Сарајеву као и свима околним бановинама помешана сва племена и све вере нашега народа.

Коначно дужност ми је да изјавим да ћу гласати против буџета Министарства шума и руда, јер је Министар шумско-рударску политику водио на штету целог нашег народа, водио је потпуно безглаво и иррационално.

Председник Др. Коста Кумануди: Има реч народни посланик г. Алојз Павлич:

Алојзиј Павлић: Посланец сем краја в katerem је дома најстареја рударска индустрија в нашој држави, краја кјер је збран највећи међнародни капитал. Трбоветска премогокопна дружба има капитала ено милијардо двесто милијон динарејев. Председник Трбоветске премогокопне дружбе је обенем туђи частни председник Францоске народне банке. Трбоветска премогокопна дружба има свој рудник в Трбоветљу, Храстнику, Загорју, в Кочевју, Рајхенбургу и Сенову. Она је до лета 1929 највећ приспевала за државне жељезнице. Кер па је световна криза зајела вес свет енако туђи нашо државу, кер је падел извоз стоје наше товарне, зато је туђи рударска индустрија в Трбоветљях, Храстнику и Загорју назавала. Редучирано је нештето рударев, међ њими туђи много покличних рударев, ки со се вrnили из тужине из Белгије, Франције, Немције и цело Америке в домаће краје Загорје, Храстник и Трбоветље с тежњо по за-служку. Ти безпоселни представљају велики проблем за цело Дравско бановино. Држава односно министарски свето је скленил да се боду нарачевал премог за жељезнице само при државних рудниких. Кер се је в тем дому же дости разправљало и критизирало о сличних впрашанјих нимам намена јаз разправљати ампак хоћем изразит само некај прошенј на господу министра гождов и рудников. Те моје прошње со наменјене не само господу министру гождов и рудников ампак цели кралјевски влади. Прва моја прошња је нај се постави нарачитев премог за жељезнице на комерцијелно базу то је нај се нарачи там, при онем руднику, ки да ценеје премог болјше врсте, болје сортиран. Оменјам, да је падла про-

дукција премог при Трбоветској премогокопној дружби од 45% на 25% з озиром на нарачила од државе за жељезнице. Лета 1929 је била рударска индустрија и продукција премог на вишку. В лету 1930/1931 и 1932 продукција стално пада. То падање има за последицу повећање безпоселности, тако да имамо данес в Трбоветљях над 3.000 и ше већ безпоселних. Ти рударји нисо наважени кметскега дела, и представљају велику неварност за Дравско бановино. Преј со имели они летно при Трбоветској дружби 2.200.000 шићтов седај па комај 1.000.000, тореј је падла продукција за половицу. Ти рударји и делавци со ланско лето в примери з летом 1930 заслужили окрөг дин. 70.000.000 мањ. Не само да со они мањ заслужили кер со делали комај 3—4 дни на једен, летос месеца јануарја и фебруарја делаво ше мањи само два дни на теден. Ти лудје страдају, се задолжујеју и својих долгов не можеју плаћати. Долгови те лудји досегају свото 7 до 8 милијон динарејев. Како нај потем живију обртници, месарји, гостилничарји и трговци. Згодило се је, да је долина Чрнега дијаманта, некај богата долина, постала долина жалости, долина тогобе, јакоте и трпљења. Зато просим господу министра гождов и рудников, да би он всај за 5% звишал квоту нарачил за жељезнице при Трбоветској премогокопној дружби. Вем да је потребно, да се нарачује премог туђи другје в нашој држави н. пр. в Босни, Србији. (*Ferdo Šega:* И в Загорју) Прав тако! При те лх нарачилих нај се постопу енакоправно за все, да бо југословенска једнакоправност уреснићена. Надалје је важна ствар Братовске благажне в Лјубљани ки је нужно потребна санације. Чеправ со некатери предговорници, нападали уряднике босанских рударских подјетлиј, морам констатирати, да је сарајевска Братовска благажна активна а лјубљанска пасивна, кер се приспевки до лета 1925 нисо звишали, и је ко је избухнула световна војна дала денар за војно посојило. Зато је неварност, да лудје не боду добиле своје пензије и ренте, да не боду добили изплаћене своје покојнине тако да боду назадње Братовска благажна уставила изплаћила. То обенем помени велик парадокс н. пр. делавци, рударји в Трбоветљях, Загорју и Храстнику, ки делаво имају месечне плаће 300—400 динарејев. Они па ки со пензионирани имају по правилнику Братовске благажне 800 динарејев месечно. Зато би било потребно, да изда министр гождов и рудников, кер се је же већкрат обљубило и о чеме се је много разправљало — правилник за Братовске благажне, да се седанји правилник надомести з новим. (*Gospodin ministar šuma i rudnika Pavao Matica:* Правилник је већ израден и у важности од јануара месеца). Просил би туђи, да се изда за всю државу еnoten рударски закон. При нас имамо разне рударске законе. В Србији је в велјави стари србски закон, при нас австријски закон, в Босни имају свој закон. Зато је час, да добимо еотно рударско законодају. Обенем би просил, да би се преповедало че ни равнo потребно уважати шлески али англишки премог и да би се место тега нарачило при државних рудник

ali pri Trboveljski premogokopni družbi. Trboveljska premogokopna družba namerava ustaviti ako se kvote naročil ne bo povišala obrat v Hrastniku, Zagorju, Kočevju, v Senovem in Hudi jami. Zadnje dni 28 februara so se zgodili žalostni dogodki v Laškem v mestu kjer sem jaz poslanec, kjer je srezko načelstvo.

Reduciranih je bilo 115 rudarjev. Imeli so zborovanje, ker so na mesto kmečkih posestnikov reducirali reveže. Radi tega so se zgodili nemili slučaji in ljudi so zaprli. Tako žalostne slučaje smo imeli tudi v Hrastniku. Kajti ljudje so mislili, da vlada v zemlji demokracija, pa so zborovali in zato so jih imeli za komuniste. Zatehtevali so delo in kruh in nič drugega. Zato prosim gospoda ministra za gozdove in rudnike, naj izvrši anketo in pošlje komisijo tudi v Trbovlje in Hrastnik, da ugotovi kako so se redukcije izvršile. Prosim gospoda ministra, da se prepereči ustavitev obratov v Hrastniku in Zagorju. Kajti če ne, bomo imeli potem žalostne dogodke in bi tekla kri. Pozneje bom govoril k proračunu ministarstva za socijalno politiko in narodno zdravje, naj se preskrbi za te brezposelne. To je zelo važno vprašanje. Vem da bi vsi naši ljudje, vsi naši obrtniki radi prispevali kak davek, samo da bi ti brezposelni ne hodili od hiše do hiše in ljudi nadlegovali. Ti ljudje so najbolj opasni. Če se bodo odvalili delati, bodo takoj sprejemljivi za komunizem. Zaradi tega naj bi se z brezposelnimi delavci, kakor bom govoril k proračunu za socijalno politiko in narodno zdravje, gradile velike ceste. Vem tudi, da bi vsi patrioti pozdravili tako akcijo in s svoje strani po možnosti pripomogli. Imamo v Zagrebu 14.000, v Beogradu 10.000, v Dravski banovini pa z rodbinami 100.000 ljudi brez dela. Ljubljana je dala sama 4 milione. Zelo veliko dajejo poslanci. Jaz sam sem preskrbel za Trbovlje 32 vagonov živil in se zadolžil pri tem za 32.000 dinarjev, samo da je v Trbovljah mir. Če bi vsi dali kakor je pokazal z vzgledom Nj. V. Kralj, k je dal za brezposelne zelo veliko, potem bi se to vprašanje mnogo lažje rešilo. Ljudje radi dajo. Trboveljska premogokopna družba je dala en milijon za brezposelne in imamo v Trbovljah tudi kuhinjo. Mesto da ti ljudje pohajkujejo in so brez posla, bi lahko gradili cesto od Zidanega Mosta do Ljubljane kakor tud veliko strateško važno cesto od Jesenic do Đevdelije preko Zagreba ter cesto od Subotice do Beograda, ali če Črnogorci že ne dobijo železnice, naj dobijo cesto preko Peči na Cetinje in Ulcinj. Tako ja mislim da bi se dal ta problem rešiti. Še enkrat prosim gospoda ministra za šume in rudnike naj se s tem problemom kraljevska vlada prav posebno bavi in ga prouči, ker imamo oba ministra Slovenca iz rudarskih krajev. Saj je visoko spoštovani gospod minister Pacelj poslanec sreza Kočevje, kjer je rudnik in gospod minister Kramer je doma v Trbovljah. Zato prosim, naj se pobrigajo za rudarje in da bodo delali čast naši državi. Izjavljam da

bom glasoval za proračun ministarstva za gozdove in rudnike. (Odobrovanje).

Претседник Др. Коста Кумануди: Има реч г. Милинко Милутиновић.

Милинко Милутиновић: Господо народни посланици, кад је већ пред нама на решавању буџет Министарства шума и руда, нисам могао прећутати а да не узмем реч, да и ја о њему проговорим неколико речи.

Министарство шума и руда има државну шуму, која потпада у реон општине Горње—Дубачке. На ту своју шуму држава није платила овој општини прирез од 1928 г., па до краја 1931 године, што износи укупну суму 71.288 динара општинског приреза. Истина, ми се сећамо, господо, да прошле године није била ни унета сума за исплату овога приреза, али је остало, и мислим да је то унето прошле године, да се тај прирез од 1928 до краја 1932 године, има да исплати тој општини. Општина Горње—Дубачка, господо, то је једна сиромашна општина у којој њени грађани немају ни хране. Напротив, кад код њих стигне нова храна, они њоме не могу да се исхране ни до децембра месеца, тј. ни до Св. Николе, а од Св. Николе они морају да иду у наднице, или да се задужују те да купе храну. А, господо, кад они морају да купују храну, одакле могу да даду општини њен прирез, а ви сви знате да општине једино из свог приреза могу да подмирују своје општинске потребе, као и издржавање школа итд. Општина Горње—Дубачка улутила је једну молбу Краљевској банској управи у Сарајеву, и тражила је да она подејствује да се тај прирез њој исплати, да не би школе биле затворене. А Краљевска банска управа актом својим од 22 марта 1932 год. доставила је ту молбу среском начелству у Гучи, са наредбом, да се саопшти општини Горње Дубачкој ово: „Упозорите општину Горње—Дубачку нека покуша да се користи Правилником под Бр. 6730 од 1931 г.“ Господин Министар шума то је банској управи доставио у препису. Кад је то било саопштено општини Горње—Дубачкој, онда су они из општине написали другу молбу г. Министру шума, у којој се каже овако: „Министарству шума и рудника (Одељењу за рачуноводство и финансије) Београд. Према наређењу Дирекције шума у Чачку, Р. Бр. 3424/30 и наређењу Окр. Шум. управе у Краљеву Ш. Бр. 2788 од 23 јула 1930 год., суд овај са актом својим Бр. 1610 од 31 јула 1930 године, послао је две признанице; и то једну под бр. 1609 у суми од 6.215.04% дин. а другу признаницу, под Бр. 1610 од 24.860.18% дин., с тим да се по овим признацима, имају отворити потребни кредити, за исплату општинског приреза, на шумске комплексе тога Министарства, који се у овој општини налазе.“ Министарство је пре годну дана доделило општини

Горњо—Дубачкој, нажалост, свега 2000 динара од дужних 71.000 динара.

Господине Министре, до данас ја сам ишао неколико пута у поверено вам министарство, и тражио да се новац испошље. Општина није добила тих јадних 2.000 динара. Међутим, знам да је појединима дотирано 20, 50 па и 100 хиљада динара.

Ово је друго што сам почео да читам.

„С тим да се по овим признаницама имају отворити потребни кредити за исплату општинског приреза на шумске комплексе тога Министарства, који се у овој општини налазе. Према извештају тога одељења ОРБр. 2.742 од 7-II-1931 год. предмети њиховог потраживања налазе се код тог одељења и да ће одељење на основу прикупљених података учинити шта треба код Министарства финансија да се овој општини дужни општински прирез исплати у што скоријем року. Како се по горњем извешћу тога одељења признаје потраживање ове општине само по признаници овог суда Бр. 1610 сума од 24.860,18 дин. а по првој признаници под Бр. 1609 на суму од 6.215,04 динара није отворен кредит односно не види се да ли ће бити остварена у намењеном циљу, то је суду овом част учтиво умолити то одељење за извештај да ли су учињене пријаве и са овом признаницом, односно да ли ће по истој бити остварен и отворен кредит за исплату дуговоног приреза овој општини.

У исто време суд учтиво моли то одељење за дејство код надлежних, да се горње суме по достављеним признаницама са интересом од 6% што скорије исплате, итд.“

И као што видите, господине Министре, нити оних 2.000 динара, који су додељени, нису још исплаћени, иако сам ишао неколико пута, јер ми је казано да су послали дирекцији шума у Сарајево да она то исплати. После сам се обратио понова још једанпут, они су ми рекли да је општина послала признаницу од 6.215,04 дин. за 1929/30 год. и да су те признанице послале дирекцији у Чачак 20-X-1932 да се те признанице овере.

Молим вас, господине Министре, од тога дана до сада те признанице нису још враћене.

Па онда друга признаница од динара 23.279,06 за 1930/31 год. одобрена је по списку...

Прешедник Др. Коста Кумануди Господине посланиче, та документа можете директно г. Министру доставити.

Милутиновић (наставља): Дању то, ја сам био неколико пута по тој ствари и треба то сад овде да кажем.

И кажу да је тражено, јер кредит није одобрен. Ја вас молим, господине Министре, да предумете све што можете да се овој општини исплати бар ове две хиљаде динара што су одобрене, па онда да се пошаљу и ових 6.200 динара, јер кажем

да ће школа апсолутно бити затворена, она је већ затворена, јер нема са чиме да се издржава. И молим вас да ми дате реч...

Прешедник Др. Коста Кумануди: Немојте да се обраћате г. Министру него говорите Скупштини.

Милутиновић (наставља): Ако нећете да дате реч да ћете то наредити, ја онда нећу гласати за овај буџет.

Прешедник др. Коста Кумануди: Има реч господин Милан Петковић.

Милан Петковић: Господо народни посланици, чињеница да је у најскоријој прошлости дрво у нашем извозу претстављало једну петину па скоро и једну четвртину целокупног нашег извоза, сам тај факт по себи најбоље доказује колику важност имају наше шуме у нашој нагодној привреди и државном газдинству. Па не само то. У дрварској индустрији и разноврсним дрварским радовима налазили су упослење и зараду читави крајеви нашег сиромашног становништва. Али услед опште приредне кризе дошла је и дрварска, за коју се каже, да је узрокована и у великој мери проузрокована руским дампингом па је обустављена експлоатација наших шума. Ја ћу господо народни посланици, овом приликом, да се позабавим шумским предузећем Кривајом, њезиним радом поред осталог и зато јер она претежним делом ради на подручју среза Власеничког кога имам част претстављати у овој Народној скупштини.

Хоћу овога пута господо народни посланици, да узмем у оцену рад предузећа Криваје које је било основано и до ослобођења било као предузеће са искључиво страним капиталом. После ослобођења хтело се национализовати ово предузеће, па је држава у ово предузеће ушла са 27% акциског капитала. Са право се је очекивало да ће уласком државе у ово дрварско предузеће ствари кренути бољим путем, али је све, нажалост, остало по старом. Остали су и даље странци апсолутни господари, који су се и даље трудили да остану само експлоататори и ништа више. Док је дрварска индустрија и док су уопште дрварски послови доносили велике дивиденде акционарима, дотле је ово предузеће проширивало свој рад и љубоморно чувало своја уговорна подручја, а чим се је осетило да ће и дрварски послови постати мање рентабилни, о о предузеће напустило је своје радове и пре појаве руског дампинга на једну и по годину дана. Оно је без основа прекршило свој уговор и обавезу према држави напуштајући своје послове и радове.

Господо народни посланици, поред прелиминарне сече здравих стабала, и ово предузеће, као и сва остала, било је у обавези да у своме уговорном подручју сијече и сушике и да плати одређену мању таксу држави, али је и ту прекршен уговор

и обавеза на штету шумске пријреде и државних интереса. (Један глас: Зашто мању таксу?). Зато што су то сушике, нису здрава стабла.

У уговорном подручју овога предузећа било је у прошлој години преко 600.000 куб. метара оваквог дрвета од сушика и све је то лежало неискоришћено и изложено опасности да потпуно пропадне. Сву ову сечу морала је да врши држава из шумско-привредних разлога, кад већ није хтела фирма иако је на то уговором била обавезана. Држава је у својој режији о своме трошку то извршила и тако је она оштећена не само за таксу, коју је предузеће морало платити држави за ове сушике, него је оштећена и за онај рад који је држава морала о своме трошку да изврши сијекући и прирђујући за извоз ове сушике. Док је ово предузеће зарђивало милионе, десетиве и стотине милиона динара, и из наше земље извозило преко границе наше рођено благо није ни помишљало на напуштање рада. Међутим сада, када је требало наставити рад, па макар и уз извесну смањену добит, оно је баш тада напустило своје послове на штету шумске привреде и на штету упослења великог броја нашег сиромашног становништва из њеног уговорног подручја. Кад је дакле дошло у питање, да ово страна предузеће ради у времену слабије конјуктуре пословања, кад је дошло у питање да се пружи могућност зараде хиљадама наших сиромашних грађана и кад је дошло у питање, да ово предузеће својим радом допринесе и свој обол активирању нашег извозног трговинског биланса, по цену макар мањих зарада, — њега је нестало са позорнице.

И не само, господо, да је држава озде оштећена за таксу за сушике и за трошак сече, него је оштећена и са сумом, која је претстављена у вредности ових сушика, а до које држава није могла доћи, олет због махинација предузећа Криваје из ових разлога:

Експлоатација шумских крила железнице Завидовићи—Пијесак, она је у власти предузећа Криваје. Кад су неки интересенти, мањи шумски предузимачи, хтели да купе ове сушике од државе, они су затражили писмени уговор од предузећа Криваје, да се могу служити овим железничким крилима, јер им се није исплаћивао извоз дрвета из шуме на други начин, али их је предузеће одбило да склопи такав писмени уговор. Ти исти интересенти, како се говори — позитивно не знам — тражили су да државни ерар испослужује такву дозволу. Пошто државни ерар није то испословао, ти интересенти су одустали од намере да купе ове сушике и тако до сада труне преко 150.000 куб. метара сушике у томе крају.

Ово је предузеће господо у неколико махова оштетило државу приликом валоризације снижавањем цена и разним повластицама, нарочито код железнице.

Господо народни посланици, време је заиста једанпут да наша земља учини са своје стране оно, што треба и оно што тражи њезин животни интерес и њезин понос као државе, а то је: да ови страни експлоататори нашег државног и народног привредног блага осете да наша земља није њихова колонија, и да наши закони и уговори нису за њих парчад харгије без вредности. Ја апелујем, молим и тражим, да Краљевска влада и г. Минис ар шума и рудника са своје стране, учине све што је потребно да се ово предузеће присили да поштује законе и уговоре и да обзиви посао и рад ма и у смањеном обиму, уколико већ није дошло потпуно до раскида с њим ових дана, како се говори. Али, нама званично о томе није ништа познато. Иначе наш народни и државни понос и интерес траже, да се неминовно и о њих раскидају уговори са овим предузећима. Ја ово тражим тим више и са пуно више права кад наша домаћа мања шумска предузећа чине напоре у много тежим околностима и раде макар у мањем обиму и пружају неколиким стотинама света прилику за зараду, а сигурно и наша мања шумска предузећа не могу се похвалити рентабилитетом свога посла, али ипак хоће да одрже посао у интересу радног света а нешто и свога и шумске привреде. У циљу давања могућности да се одрже домаћа шумска предузећа и да још више развијају своју радну активност, мислим на оне који раде, сматрам да би било и праведно и економски оправдано, да се овим предузећима изиђе са стране државе у сусрет и да им се за извесан проценат снизи подвозна тарифа. Ове мере пружиле би предузећима могућност да повећавају посао и да тако упосле у зараду већи број нашег сиромашног становништва. Повећаним послом држава не би ништа изгубила, јер уколико би се смањила тарифа, утолико би се повећао посао и број превозних јединица. За илустрацију, господо народни посланици, ко су и какви су људи, који још и данас воде ова предузећа, дозволите ми само да вам испричам један истински догађај који се у прошлој години десило са народом среза власничког и са том фирмом. Срез власнички, који може бити једанпут у 100 година има у својој средини довољно хране да се сам исхрани читаву годину дана, у прошлој години био је изложен страшној и очајној глади. То је позната ствар, да је било чак и неколико случајева смрти од глади у срезу власничком у прошлој години. У тим очајним и тешким часовима извозно друштво дало је 17 вагона пшенице и добило се око 7 вагона кукуруза од Банске управе за овај срез. Све то жито и пшеница дошло је у Завидовић државном железницом бесплатно, али кад је наступило на пругу овога предузећа, предузеће је обуставило транспорт и онемогућило пренос од Завидовића до Пијеска, док му се унапред не плати подвоз. Они, који су у то-

ме часу гладовали и умирали од глади, нису могли сваки појединац да сакупе по 20—30 динара за превоз жита до Пијеска, и предузеће је задржало вагоне и одбило да их транспортује.

Интервенисао је средски начелник неколико пута па је и сам Бан интервенисао два пута и на крају крајева друштво није хтело пустити задњу партију вагона, док им се новац није платио. Ето, господо, видите, чујте и знајте ко су и какви људи управљали овим предузећем које је стотине хиљада нашег народног блага згрнуло из наше земље и однело га преко границе. Ето видите, господо, како се у тешком моменту то предузеће понаша према нашем гладном народу.

Пре него што завршим о овом предузећу, ја ћу да споменем само још две до три потребе, које се односе на крај који имам част претстављати овде у Народној скупштини.

У Финансијском закону за ову годину налази се амандман који даје Влади овлашћење, односно Министру шума и рудника, да може давати под закуп државну земљу у Босни и Херцеговини добровољцима и другим људима оскудним у земљишту, тако званим аграрним интересентима. Ја сам уверен, господо, да ће господин Министар одмах по ступању на снагу овога закона приступити извођењу овога овлашћења. Али ја бих са овога места предложио господиву Министру и умолио га, да, кад приступи изради Правилника о унутрашњој колонизацији и делењу државне земље, да буде љубазан и позове нас народне посланике из ових крајева, да и ми, колико можемо, допринесемо бољој и што потпунијој изради овога правилника за делење земље у овим крајевима. Наши предлози и наша мишљења не могу бити од штете, него само могу послужити на корист и шумској привреди и овим аграрним интересентима оскудним у земљи.

Још бих замолио господина Министра за једну врло важну ствар, једну велику потребу у крајевима бивше Босне и Херцеговине. Ја мислим овде на повлачење наредбе господина Министра шума и рудника, која је издата још 1930 године, а којом је забрањено давање државне земље на висинама изнад 800 метара. Повлачење ове наредбе оправдава се тиме, што тамо већ постоје насеља из раније а не од јуче. Та насеља датирају од пре 50 и 100 година. Ту дакле наредбу треба повући, па ако има земљишта које није пошумљено, а згодно је за обрађивање, онда га треба поделити интересентима па макар оно било и на висини изнад 800 метара над морем.

Време одмиче, па да ја не бих нешто врло важно пропустио у погледу овога предузећа Криваје, хоћу још неку реч да кажем о овом предузећу у знаку питања на господина Министра.

Прво, у рачуну општих трошкова у књиговод-

ству овога предузећа нема никаквих таксених марка ни објашњења на исправама о учињеним већим издатцима. Да ли за ово зна Господин Министар финансија, ако нису хтели знати досадашњи министри шума и руда и њихови контролори и инспектори.

Друго, документа важнија о издатцима и осталом пословању налазе се у некаквом Контролном бироу у Бечу.

Треће, сабирање „прима-нога“ и других рачунских књига није вршено систематски или никако, а има и много празних страна. Ових случајева има у свима годинама и у свима књигама, па се због тога не може утврдити јесу ли збирни и закључни биланси кроз све године уопште тачни.

Према томе не може се утврдити, да ли збир износа „Прима-ноте“ и „Благајне“ одговара збиру бруто биланса, а то би морало бити да су рачунске књиге уредно вођене.

Четврто, из рачунских књига овог предузећа, како су до сада вођене, не може се знати истинско стање у овом предузећу, па је од интереса знати, како и зашто је то до сада пропуштено.

Како су пореске власти разрезивале порезу и остале дажбине, кад је овакво стање у књиговодству овог предузећа — интересантно би било знати.

Пето, у главној књизи није вођен ни рачун текућих рачуна.

Шесто, књижења у „Приманоту“, која замјењује „Дневник“ или тако звани Журнал, вршена су према инструкцијама и наредбама канцеларије Контролног бироа из Беча.

Из напријед изложеног види се, да биланс није и не може бити тачан и реалан, јер нијесу вршени отписи од објеката сталних инвестиција и јер су несигурна потраживања унесена у активу као сигурна.

Биланс овог предузећа није тачан ни реалан ни зато, што није установљен фонд за амортизацију свих сталних инвестиција.

Даље, за пет година рада овог предузећа издато је на личне издатке и адвокатске трошкове преко 25 милиона динара.

За већину издатака у току рада није постојала формална одлука управе, него је касније накнадно давата сагласност.

Господо, без инструкције онога контролног бироа из Беча, главна пословна канцеларија у Завидовићу није ништа радила нити је вршила књижење главних издатака без њихове инструкције и њиховог наређења. Како је све ово могло да буде ја бих молио господина Министра да мени и мојим друговима овога часа на ово даде одговор. Ако не овога часа, оно други пут свакако, па ја ћу од тога одговора учинити зависним гласање за буџет овога Министарства. (Аплауз).

Прешедник Др. Коста Кумануди: Има реч г. народни посланик Ристо Ђокић.

Ристо Ђокић: Господо народни посланици, оно што је у 1919, 1920 и 1921 године после ослобођења претстављала Дирекција ратнога плена, а то је била скоро пљачка и отимачина, то је у нас сад од ослобођења и уједињења Министарство шума и рудника. (Чује се: То је много, тако се не говори.) Национално богатство појединих наших крајева нарочито Босне и Херцеговине претстављено је у шумама и у рудницима. Што се тиче самих шума, шуме су издате у дугорочни закупни уговор и према ономе што су говорили наши другови Божић и Петковић оне нису наша властитост, јер су разни Ортлиби и други преварили нашу државу за двеста милиона динара. Господо, тај капитал је изнешен у злату из наше државе и утрошен несумњиво на штету наше државе. Ти су дугорочни уговори примљени у обавезе са међународним уговорима и долазило је до продужења тих уговора и давале су концесије много веће него што смо били обавезни, тако да смо ми страховали у то доба да не крчимо шуме и сечемо. Ту концесију за сечење шума добили су они који су нас Берлинским уговором заробили и држали у ропстау 40 година. Али то се држало за виши интерес јер то Београд хоће а види смо да то иде наопако.

Друга привредна грана је рударство. И ако је Аустрија уважавајући меру да подржава у својим рукама све жељезнице и угљенокопе што смо их ми наследили због, чега смо ми зато што је то сматрано као државно добро оштећени у репарацијама, јер су осуђене на ту своту државе које су биле побеђене.

Но то је остало државно добро и то није добро Ајслера, Ортлиба, Мациниа, Ђузепе Гарибалдија и шта ти ја знам, али је остао менталитет онога света и чиновништво аустријско наставило је аустријску политику како смо је затекли 1918 године.

У ту аустријску политику, каква је вођена, много је загазио и један наш држављанин, који се налази данас на челу нашег рударства, а то је г. Никола Беланчић. (Граја и протести у Скупштини).

Овде, господо, кад би отворили ову књигу (показује неку књигу) која о њему говори, ви би могли само у скицама да видите, шта је тај човек све урадио. И овако исто као што сам ја прикупио за њега ове податке, тако је, сигурно, и он о мени прикупио податке, и верујте да у тим његовим податцима о мени, има сигурно 80% истинитих јер ја сам вазда наказан био. (Смех и граја).

Зашто г. Министар, који је његов газда и ресорни Министар, избегава, да се о њему говори? Нисмо ваљда ми људи, који смо се овде скупили ради неке спрдње, или да смо дошли овде са улице. 111 посланика је потписало интерпелацију против

тога господина и, господо, нити тај господин, нити г. Министар, нико се није ни макао, да по тој нашој интерпелацији одговори. Створило се од тога човека нека врста хрватског мученика, па се чак, господо, због њега прешло и на хрватско питање. Нема ту, господо, никаквог хрватског питања. Као што вам је познато, ми смо имали врло честитих људи и чиновника Хрвата и министара Хрвата, и зато нема места везивати ово питање са тим људима. Ви сте чули јуче, како је овде неко говорио о неком генералу пок. Франасовићу, пок. Хорватовићу и пок. Орешковићу, који су били Хрвати, али су били и чувене српске војсковође, који су водили српску војску у минулим ратовима. Ти су људи били и министри у Краљевини Србији кад није било ни помена о Хрватима. Али о овоме господину, нико не говори као о неком Хрвату, него као Аустријанцу и као корупционашу.

Ако би се читала ова књига, много би се ту којечега видело. Ми смо изнели његов рад, и током дискусије могло би да се утврди и види, какав је то човек тај Никола Беланчић. Видело би се, какав је он био пре рата, какав је био за време рата и какав је сад од после рата на овамо.

Г. Министар шума примио је на себе дужност да да обавештења о тој ствари, и он се састао са првим потписником ове наше интерпелације г. Божићем у једној соби овога Дома и разговарао са њиме читав сат, о чему се овде ради и шта треба да се ради. Ми, господо, знамо да у Министарству шума, а по овој његовој ствари мањка можда 200—300 аката, која су украдена из Министарства, али од тих украдених аката и ми имамо нека код нас и са тим актима, ми ћемо да се разговарамо са тим господином, кад му дође време. Нико, господо, нека и не посумња и не помисли у честитост тога господина и нико од нас не зна, зашто га његов газда г. Министар шума и данас држи на том положају.

Један ми је господин говорио о њему. Тај г. Беланчић се подуже задржао као делегат наше државе у Немачкој, где је био делегат у репарационој комисији. Како се радило, господо, у тој репарационој комисији, то сте сви чули, а знамо да је он обављао и неке лиферације за Дирекцију рудника у Сарајеву, за рудник у Зеници и за све остале руднике у Босни и Херцеговини. У то је доба био на положају директора једног рудника и његов брат пок. Ото, у чијој је Дирекцији онога доба било записано 3,800.000 круна наиме Беланчића репрезентационскостен. (Министар шума П. Матица: Чега?) Круна. (Министар шума: Каквих круна?) Нека је, господо, и руских рубаља па то је и сувише. (Жагор и граја у Скупштини).

Немојмо се сакривати зато, што није уведено у књиге, јер по наређењу Министарства финансија свака је фирма дужна да своје протоколисане књиге води у нашој валути. (Приговори) Па нека буде

3.000 динара, ипак је крађа (*Министар Ханжек*: То је требало тако казати) (Приговори) Немојмо тако да се бранимо. И господо, не само што је г. Беланчић у својству оваквог свог рада извео мале малверзације, које ћу и доказати, него господо, он је један од оних који је сву аустријанштину одржавао, која је и дан данас у рудницима у Босни и Херцеговини. Он је прикупио и браћу и ујаке и сву родбину на штету државе и њеног угледа (Чује се: докази!) Доказ је, он је Гринвалда повукао из Босанског Брода у Сарајево, који је можда добар трговац, али он је остао дужан милионе држави. И Беланчић, преко свога Министра, — што смо сад осетили, да је он њима Министар, а не они њему, а двојица су ради њега давали оставке — наметнуо је једном честитом Погачнику да потпише уговор по коме се Кауфману одгађа плаћање потраживања, ма да је он од рударског предузећа по три до четири месеца и то у гладним месецима од маја до јула обустављао и није плаћао својим радницима наднице. И држава ту прима 19 милиона динара на себе.

И господо, око њега је окупљен сав тај елеменат, не хрватског, него аустријског менталитета они су постали господари у рударству на територији бивше Босне и Херцеговине и оно што су радили Ђузепе, Гарибалди, Мацини, у нашим шумама радио је Беланчић и Карло Тиболт, који се похрватио као што од Грка испадне Србин, који је по рођењу Мађар, а по матери Шваба, његов Матерша, неки Дојчман, који се доселио као срески начелник, он има за вишег саветника рођеног брата, који је био порески егзекутор (Чује се: Који је?) Јозо Беланчић, који је и шеф књиговодства и благајник у Сарајеву.

Па има кумова који су у својству званичних шефова рачуноводства, а то је у државном предузећу Податник, дакле где његов брат врши контролу и никада не заборавља да свакога од тих заштити, и све оно што се њему не допада да протера не само из рударства, него је у стању да протера човека па макар тај био и ортак са Жиком Лазичем.

Ми смо, господо, у рударству имали леп број честитих људи. Какав је био Фрањо Остојић дугогодишњи рачунски чиновник. Он када га је се хтео отрести, он га је отерао у шумарство и сада је шеф рачуноводства код Дирекције шума у Чачку. Тако је у Какњу једном од најреентабилнијих наших рудника био некакав Никола Враголов; по презимену изгледа да је Рус али није, он је Хрват. Тај Враголов се уписао у соколаше и само због тога га је Беланчић послао за наставника рударске школе у Зајечару. Где год се у рударским предузећима радило о соколима, Беланчић је њих протеривао. Када смо ми његовим ресорним министрима рекли, шта он ради и напомињали да је соколство протезирано од

стране државе, и онда је Беланчић говорио: јесте, ако хоће да буде соколаш као Хрват, нека иде у Зајечар и нека ствара соколе од Срба а не треба од нас Хрвата.

Па онда и они оптант који су молили да постану наши држављани и они су сви његови протезери, какав је и неки Иван Крал којем је дошла идеја да промени оно л и да буде Краљ, родом у близини Горице и човек за кога његови другови из рата кажу да је типичан Аустријанац а и сам се као такав осећа. Он одговара у Главној контроли за неких 700.000 динара, само се то не спомиње. И, господо, тај Иван Крал — па лепо му је презиме — он је директор два предузећа још од пре две године, и то железаре у Зеници, у предузећу у коме држава партиципира са 75%, и у државној железари у Варешу која је апсолутно државна својина. Лањске године он је по својој дужности требао да проведе изван број дана у војничкој резерви, јер је примио наше држављанство. Господин Беланчић побринуо се да овај не иде у Калиновик да одржи ту резерву, па је у име Министарства шума и руда предата молба о томе која је и уважена да он никако не иде на војну дужност због тога што он управља са два рудника. Поред осталих мана тај питомац г. Беланчића воли да попије мало више шприцера, него ја и г. Иван Радић заједно. И онако у пијаном стању када је срески начелник наишао са једног путовања, он њега нападне тако дрско и то и среског начелника и читаву државну управу, тако да је од надлежне власти осуђен на 20 дана затвора. Када је тај Иван Крал осуђен на 20 дана затвора и када је ту осуду Банска управа потврдила, он је дошао у Београд и овде је провео свега три месеца. Није требало онда ни да буде директор у Зеници ни да буде директор у Варешу.

Он је у Београду облетао и обишао све Словенце народне посланике и мољакао да му се то претвори у новчану казну. Од тога времена није имао вредности. Молио је и г. Крамера.

То ће се још претресати и то се налази у интерпелацији упућеној Министру унутрашњих дела. Али да видимо сада шта је учинио г. Беланчић кад је његов пријатељ Крал требао да иде лањске године у Калиновик, да отслужи као артиљериски официр неку резерву од месец дана. Он је тада требао држави као комад хлеба. А кад није требао? Кад је бежао од затвора, бавећи се овде у Београду три месеца, опет пијући шприцере са Павличем или са Вошњаком и тако тражећи правду (Смех).

Далеко би ме одвело, кад бих говорио о фаворитима и протезерима г. Беланчића и г. Павлича. То би ме далеко одвело, а све фаворите и протезере своје г. Беланчић на лукав начин скрива. На пример он тога директора приказује као човека, који је показао неки резултат својим радом (Др.

Марко Кожуљ нешто пита говорника.) А, господо, није тешко констатовати да се тамо само расипало, да није било резултата и ја сам у стању поднети интерпелацију и њоме доказати да је г. Краљ пропустио да држава штетује прошле године преко милијон динара. Продавани су комади железа од вредности, скупљег материјала у ортаклуку, господина Преке, са вашим пријатељем г. Миколијем, адвокатом из Високог... (Никола Прека: Ја те нисам питао). А, ти ме ниси питао, него ваљда г. Кожуљ. Комшије, комшије. Примам на знање.

По неким пресудама, држава је била обавезна да плати извесну суму, па се тражио начин да се прије плијени благајна железаре у Варешу. Та благајна била је отворена, али је најен начин да у њој нема пара, него да се иде на лагер и купује и распродавано је оно што је вредело 6 до 7 динара за 75 пара. О томе ћемо говорити други пут.

Господо, у свим овим работама г. Беланчић није био усамљен. То је музика потпуна. Ја мислим да је зао дух читавог друштва г. Фрковић, који је неколико година био шеф кабинета Министра шума и рудника и који је и г. Николу Преку свима јадима научио па и томе да носи печат по држави и да га употребљава на терену (Гласови: Прека није био Министар шума и рудника — Никола Прека: Зашто мене мешате?). А, онда Никић, молим исправите то (Смех).

И још доскоро Фрковић је био шеф кабинета Министра шума и рудника и не треба заборавити, ради кога је уклоњен са положаја, кад су Италијани вршили припреме на граници, у Велебиту рођени брат г. Фрковића и његов фаворит неки Орешковић били су прваци и барјактари. Али иако је г. Фрковић уклоњен са положаја шефа кабинета, он и даље води главну реч и ја мислим да је он старији од свакога министра.

Сада да пређемо на саму рачуницу овога буџета.

Пошћрећседник Др. Авдо Хасанбеговић: Господине посланиче, ваше је време на измаку.

Ристо Ђокић (наставља):

Дакле, господо, поред свега осталог што ни у једном ресору, ни у једном министарству нема него једна плата, јер се једнако ради, то је г. Беланчић, наравски са својим друштвом, увео неку врсту дупле плате, такозване тантијеме.

Иако ми, господо, имамо по буџету расхода потпуне исплате свих чиновника опет у парт. 60.4 поз. г. Беланчић предвиђа тако зване тантијеме као да је ово банкарско предузеће и тако рударске принадлежности по Правилнику угљеви у Креки 470 хиљада, у Букињу 60 хиљада, у Угљевику 150 хиљада, у Зеници 600.000 динара, у Какњу 550.000, у Брези 400.000, у Бања Луци 220.000, у Масловарима 150.000, у Мостару 300.000, у Сухачи 30.000, у Руднику 300.000, у Велењу 350.000, у Забуковцу 200.000

у Сремском руднику 450.000 Рудник у Љубици 350.000 Жељезара у Вареша 1,625.000, Рударска задруга „Босниа“ 105.000, Електрана у Креки 70.000, секција за дубоко бушење 50.000, Шумско пословање, Подлипник 50.000.

И господо, увео је поред тога још и шумска пословања која апсолутно нису потребна. Хаосу који влада у нашем рударству, хаос који је створио од милионских вредности предузећа и који не даје држави ни онолико колико је потребно, кривац је за то са 70% г. Беланчић. У прогонству националних елемената и сокола он је крив са 100%. За то ја пошто видим и осећам да се са такрим јаким човеком не могу борити, ја овде апелујем на вас господо посланици, да ми чувајући част и достојанство ове Народне скупштине, манифестујући ту част да гласам само против предлога г. Министра шума и рудника (Кожуљ: Нема Мостара нигде!) Нема, видим и ја. Заборавио га, Бога ми. Дао га под кирију браћи Дамићима.

И онда још једно господо, придржавајући себи право да још један конкретан предлог дам, ја озде подносим конкретан предлог да се усвоји да се положај генералног директора и начелника укине: „Претседништву Народне скупштине Београд. Користећи се § 91 Закона о пословном реду у Народној скупштини, предлагемо да се у предлогу буџета Министарста шума и рудника Краљевине Југославије за 1933/34 год., укине из парт. 52. поз. 1 од првог одељења став 1 својство начелник — генерални директор III/I, као сувишан у том својству“. Ово као конкретан предлог предлагем задржавајући себи право да ставим још један предлог и апелујем на вас, да сачувамо достојанство Народне скупштине, и кад је он господар своје Министру не треба ни ми да будемо робови и зато хоћу да кажем да са Божом помоћи гласам против буџета Министра шума и руда јер он лично не заслужује моје поверење.

Пошћрећседник Др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. Шарковић (Нема га). Г. Шарковића нема. Има реч г. народни посланик Иван Радић.

Ivan Radić: Gospodo narodni zastupnici i pretstavnici, ja ovde ne bih hteo da govorim o sitnicama kojima se moguće poslužio moj predgovornik g. Đokić. Meni nešto drugo leži na duši. Ja ovde hoću da se zabavim jednim teškim pitanjem i jednim teškim zahtokom, koji nas čeka kao sinove ove naše zemlje. Mi svi, gospodo, dobro znamo da se naše šume sastoje iz trojakog vlasništva. Prvo vlasništvo jeste državno, drugo vlasništvo nad šumama je vlasništvo imovnih opština, a treće je zemljišnih zajednica.

Mi, gospodo, svi znamo, da su svi odnosi nad šumskim vlasništvom uređeni zakonom. Do 48 godine prošloga veka, mi seljaci nismo znali šta su to šume. Do 48 godine, mi smo bili kmetovi svojim feudalcima, 48 godine taj je odnos prestao i mi nismo više bil

kmetovi našim feudalcima. Gospoda su morala da nas nadele osudama od Kr. sudbenog stola 1859 sa šumama i pašnjacima.

Kad je prvi put počelo stvaranje naših zemljišnih zajednica zakonom od 25/5 1894 godine, utanačenc je, kako imaju postati naše zemljišne zajednice. Tim je zakonom urađeno tako da bivši kmetovi, koliko su davali grofovima težaka na godinu, da toliko dobijaju prema tome i šuma pašnjaka. Tako, ako je jedna druga davala grofovima stotinu težaka, onda je dobivala celo selište, t. j. 16 jutara šuma i 16 jutara pašnjaka. I tako su konačno nastale zemljišne zajednice, koje su legalnim prirastom prodavali višak šuma i kupovali od grofova šume i time povećavali svoju imovinu. Tako su konačno postale zemljišne zajednice, sa čijom imovinom upravlja glavna skupština ovlašćenika pod nadzorom države. Glavna skupština stvara zaključke koje izvršuje upravni odbor, a nadzorna vlast samo pazi kako će se odluke ove skupštine i dovršiti, znači da je u našim zemljišnim zajednicama seljak, gospodar i da se ne može ništa bez skupštine učiniti, niti može državna vlast da naredi, da se nešto izvrši što glavna skupština nije rešila. Znači stvarni je gospodar ovim zemljišnim zajednicama seljak. Dočim tako nije sa imovnim općinama koje su nastale od 9 krajiških pukovnija. Krajiške pukovnije, sinovi onih koji su služili vojsku u tim pukovnijama tražili su da im car da otštetu za ono što su služili vojsku.

Zakon o uređenju ovih opština od 1871 godine doneo je da sve krajiške familije, koje dokažu da su služile verno i čestito ondašnjeg austrijskog cara da imaju pravo dobiti pašnjačko i šumsko pravo i drugo. Ali pazite jednu strašnu stvar, sa tim imovinskim opština upravlja od opštinskog odbora delegirana lica, pa se u upravnom odboru imovinskih opština rešava, sa tom imovinom, kako se hoće. Tako je na nesreću ovlašćenika imovinska općina, došlo skoro do propast ovih. Zašto? Zato što niko ne pita pravoužitelja, on nema jedne da reče. O njemu se ne vodi računa. Ako on ode i poseće jedan šib i presuđuju ga kao da je otkao tude, a ne svoje. Sad imamo 31 milion tih kazni i do danas ni jedan upravni odbor imovinskih opština nije došao na ideju da bi te globe trebalo brisati, kao što ih je brisala država. Ona je brisala i šumske globe i štete. U samoj stvari imovinske opštine bi trebali likvidirati činovništvo koje je steklo pravo na penziju u imovinskim opštinama penzionisati, a drugo prebaciti državi i parcelisati te imovinske opštine na zemljišne zajednice. Moje selo ima 1800 jutara i to smo dobili 690 jutara, od grofa Palavičinića, kupili smo 700 jutara, od istog lica, a 417 jutara od Kaptola zagrebačkog; cela uprava košta 6000 dinara godišnje. Podelite na imovinske opštine, 1800 jutara, košta uprava 27.000 dinara. Pa dovolićete, to je skandal i dolazilo je da je država kad je imala i suviše činovništva delegirala u imovinske opštine činovnike i tamo ih penzionisala i one snose teret činovnika koji su služili u državi.

Jesu li državne šume vlasništvo bosanske stanovite gospode, radnika i seljaka? Otkuda Risto Djokić ima pravo da govori tako o tim šumama, kad nisu njihovo vlasništvo. Te šume nisu ni moje ni tvoje, Risto. (*Risto Đokić*: Jesu zajedno i moje i tvoje). Ali bosanski i radikali i demokrati i Davidovičevci i Radičevci uvek su se gurati tamo, gde ne spadaju. Imate tamo Šipad, gde se uvek gurate, jer imate tamo tantijeme. To je državno vlasništvo i vi se gurate da dobitete tantijeme i da nešto poberete. I cela je muka u tome, što se vi na toj pljački svađate. Inače ništa drugo. Sad dolazi pitanje, čije su konačno te šume? Jesu li one seljaka bosanskih, jesu li hrvatskih, srpskih, čije su šume? To su šume našeg činovništva. Kmetovi imaju svoje šume, graničari imaju svoje šume, pa treba i školovani ljudi da imaju svoje šume.

Spominje se celo vreme da se krađe ovo ili ono što je državno, a zapravo čije je? Školovane dece, koja upravljaju tim, kako ona hoće. Kad bi tu sedeli dvesta seljaka, onda bi tu šumu nesumnjivo očuvali, jer kad šuma nije bila ni državna ni imovnih opština, nego živih ljudi, oni su je sačuvali. Sva je nesreća gospodo u tome što se kaže da je šuma državna. Šume su nestale i propale od kako su šume postale državne i od kako je došla do njih železnica. Šumama su se najviše koristili ljudi koji su imali najmanje prava i na njih i od kako su došle šumske afere, vrednost upropašćenih šuma iznosi 22 milijarde dinara. Šuma je odavna prodavana i davana u koncesiju i mi smo na njoj izgubili 22 milijarde dinara i ja pitam nadležne faktore, da li su te 22 milijarde povraćene natrag u domovinu? Nisu i nikad neće biti. To je strašan manjak koji je nanesen našoj privredi i sad kad se videlo, da u tim šumama treba avesti red, onda se bune i pitaju, da li smo i dalje pod Austrijom?

Meni je krivo gospodo, kad se i Bosanci bune što se na jednom važnom mestu nalazio Hrvat i tražilo se raznih modusa da se on samo sruši. Ja mislim da to nije lepo i da nije časno. Ja znam, da smo mi g. Milorada Jovanovića tadašnjeg načelnika podigli gore, i nama nije krivo kada se na čelu toga Ministarstva nalazi Srbin, samo ako je pošten. Mi ne kažemo, kao što su govorili kad je Belančić bio načelnik i bio faktor u Ministarstvu, da su Srbi izgubili jedan resor. Mi seljaci nismo naučili da se služimo u ovakvoj kući sa sitnicama, no je nama opšti interes preći od svega. Nama nije krivo, ako na čelu toga resora stoji čovek koji njime upravlja i Srbin je, samo neka je pošten i neka ga Bog poživi, ali nemojte činiti krivo drugima, te sa ovoga mesta ja kažem da i ako jedan od bosanskih poslanika uspe da dokaže da Belančić ne valja, ja ću da otsečem glavu. (*Risto Đokić*: Odmah, pogibel!) E, Risto, kad bi ti bio genije, ja ti ovo ne bih verovao. Ja sam kazao gospodo, svoje misli o državnim šumama i rudama. Ovom prilikom hoću da kažem, da ja nikoga nisam vređao, niti hoću da vređam. I

nikad neću da se upuštam u detalje i sitnice, a mislim da tako treba i Risto, i svaki drugi poslanik da radi. Ja verujem da je g. Ministar tačno i precizno proučio i ispitaо ovaj budžet Ministarstva šuma i ruda, i verujući u apsolutno poštenje, izjavljujem da ću glasati za ovaj proračun Ministarstva šuma i ruda. (Živo odobranje i pljeskanje).

Пошпредседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. Мустафа Мулалић.

Мустафа Мулалић: Господо народни посланици, ја имам да учиним једну малу лаконску изјаву, да се ја устежем од гласања за овај буџет Министарства шума и руда. Моја нарав, господо, није тако саздана, да негирам оно што је добро, али тако исто и моја савест налаже ми, да ако не могу да гласам против, за нешто, што није добро, да се бар устегнем, од гласања. (Глас: То је поштено).

Ја нећу, господо, дуго да говорим. Мене се не тиче ни мало тај господин, о коме је овде реч. ни интерпелација, за коју говоре да је један парламентарни шкандал, да један министар не одговара, за оволико време, на интерпелацију од 120 народних посланика. И ја сам један од потписника на тој интерпелацији, и знам шта је било, и са другим стварима, које се овако дуго одуговлаче, време пролази, па ће се и то заборавити.

Чак и ради тога, не устежем се од гласања за буџет Министарства шума и руда што се овај буџет не слаже са мојим мишљењем, да се народна привреда подигне на основу научних метода, него на основу релативног личног искуства. Код свих буџета појединих ресорних министарстава најлазимо на многа вирулентна места, па таквих места има и код овога буџета Министарства шума и рудника. Ми се нисмо, господо, обазирали на та места, и ми смо гласали за све ове буџете онако „ан мас“. Ми смо и у Министарству просвете имали неколико места, која су заснована на личним, а не на националним моментима. Ја ћу да почнем са аутокритиком са собом, да ја лично Мустафа Мулалић, народни посланик примам од државе годишње 90.000 дин. а међутим читава наша књижевност, уметност, изложбе и сва национална пропаганда на страни износи свега 100.000 динара. Кад сам то казао о мени, ја морам да кажем да има чиновника, чије принадлежности износе три пута више, него читав буџет наше Академије наука. Сад можете мислити, господо, колики лумен може бити такав један човек, да он има од државе приход три пута већи него што износи буџет целе Академије наука. И ова сума буџета Министарства шума и руда од 90.000.000 дин. претставља једно порушено национално добро јер претставља посечену државну шуму у вредности од 90.000.000 динара.

И господо, насурот онеме, не видимо да се за зашумљавање тих простора, који су посечени, пред-

виђа више од 160 хиљада динара. То је јасан доказ да овака шумска политика није ништа друго, него наставак оне колонизаторске политике у Аустрији (Додик: Није тачно?) То је тачно. Ја могу и даље да кажем, то је млетачка политика која иде само за тим да уништава шуме а не да их подиже. Господо, са 160 хиљада динара не можемо ништа учинити где смо извукли 90 милиона динара. Исто тако има једно вирулентно место у буџету Министарства шума и руда. И за ову годину за шумарско изучавање на шумарским факултетима предвиђа се само 10.000 динара. То је смешна ствар, то би боље било да се из буџета брише, јер би смешно било да толико предвиди општина.

За практичну обуку за шумарско особље, јер ви знате да добијамо лугаре из пастирских кругова, иза оваца, после војске дође човек за шумара, затим за стручњака, наша их држива треба да шаље као своје делегате на конгресе изван наших граница, за све то се предвиђа 20.000 динара. Осим тога ми знамо шта значе бујице у мелиорацији у нашем господарству, а овде је предвиђено само 45.000 динара. То не може ни у једном срезу да подмири потребу, не може ни у мом ливањском срезу, а камо ли за кршну Црну Гору, Приморску бановину итд.

За све историјске споменике, за све наше лепе крајеве, за туризам, како је лепо рекао г. Кунтарић, за све то предвиђа се свега 10.000 динара. За овако важне ствари стављена је у буџет тако незнатна сума да би била срамота и за једну општину. Боље би било да кроз буџет није ни прашла.

Осим тога господо г. Министар шума и руда у своје експозеу, кога сам пажљиво саслушао, није нам ништа говорио да ће донети закон о чувању дрвета. Код нас има крајева, а ја ћу вам казати изреку из мог краја: „Мрзети као Ливњанин дрво“. Постоји предела, у којима народ не воли дрво приватна акција да се зашуме голети и крш, јер је акција министарства шума незнатна. Кад немамо једну званичну заштиту, кад ни полиција нити управна власт нити шумска власт, не пазе на младо дрво, онда не можемо да имамо никаква успеха у приватној акцији да млада дрва узгојимо. Ја мислим да ће се донети један закон који ће узети дрво у заштиту. Нећу да споменем како је и у историји било лепих момената у чувању дрвета. Фридрих Велики је знао да посече руку ако би неко младо дрво посекао. Кажем ради приватне иницијативе јер са овим самим ако се буде овако и у будуће предвиђала за ове сврхе наша званична акција од стране шума и руда, нећемо далеко отићи,

Нису само ово разлози, да се ја устежем од гласања за буџет Министарства шума и руда. Има један много јачи и већи разлог, који ми баш не до-

звољава, зато што ми мој крај не може дозволити да гласам, односно, да учествујем у доношењу овога буџета Министарства шума и руда, а то је због тога, што се врло слаба политика спроводи са рудницима који се тамо налазе.

Мој крај има један угљенокоп који је једно велико природно богатство и за који се интересовао и страни капитал, који је чак обећавао да ће овај пусти наш крај, откинут од културног света, везан само slabим и примитивним цестама и путевима, — обећавали су да ће ради експлоатације тога рудника спровести жељезнички спој од Ливна до Сплита. Господо, овај је рудокоп, у оно неурачуњливо време, када наша држава није била још добила ни правну форму т. ј. пре доношења Видовданскога Устава, издат под закуп једном конзорцију без икаквих обавеза. Овај угљенокоп који је врло важан за садашњу Приморску бановину, издат је приватном предузећу на 50 година без икакве обавезе према држави и оном крају. Такав уговор а сматрам корупционистичким актом, јер се не обавезује онај експлоататор ничим у корист онога краја и државе, већ упропашћује будућност једноме крају за 50 година.

Министар шума и руда Др. Павао Матица: Немојте за пок. Крстеља ништа говорити. (*Др Драгушин Костић:* Ваљда су запослени радници из тога краја)

Мустафа Мулалић (наставља): Овде и нема никаквих радника; овде се ради са свега 5 радника јер то предузеће неће да ради.

Поштрејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Господине говорнице, немојте водити дускусију већ говорите о предмету.

Мустафа Мулалић: (наставља). Ми би желе ли господо, да када се нама нуди један пријатељски страни капитал да овај угљенокоп рационално експлоатише и да наш забачени крај кога ја називам Сибиром Југославије, да се веже железничким спојем са морем, а да би та железница имала и трговачке и стратегиске важности о томе не треба ни да се говори. Када се то нуди, онда зашто да се дозволи да овако једно друштво умртвљује овај угљенокоп, јер га оно не експлоатише и не упосљава ни пет радника.

Господин Министар шума и руда коме сам ради ове ствари поднео једну интерпелацију, наравна ствар, неће ни да одговори на њу.

Министар шума и рудника Др. Павао Матица: Хоћу да одговорим. Ја сам јавио Претседнику скупштине да ја спремам одговор на ту интерпелацију.

Мустафа Мулалић: (наставља) Ја ћу вам бити врло благодаран ако добијем одговор. Али господин Министар ми је једном приликом само рекао, да тај уговор он не може сторнирати, јер је то уговор, јер је то неки правни акт. Па господо један

овакав уговор који је дошао у нередовно доба, који нема никакве правне форме и не обавезује експлоататора ничим у корист државе и онога краја, ја тај уговор, не могу сматрати правним актом, тим више што се читав један крај од 100.000 душа, тим уговором упропашћује за пуних 50 година. То су разлози са којих се устежем од гласања за овај буџет.

Поштрејседник др. Авдо Хасанбеговић: Реч има господин Довезенски. (Господин Довезенскога нема овде). Реч има народни посланик господин Салих Баљић.

Салих Баљић: Господо народни посланици, у овој дискусији поводом буџета Министарства шума и рудника отворено изјављујем да нисам ни каниони мислио да узимам реч. Али будући се повела дискусија таквим путем и начином, а на основу, господо народни посланици, вести које су колале одавно о неким крупним питањима у овом ресорју, господо, узимам врло радо геч и хоћу да наведем са своје стране неколико опажања и да укажем на потребу озбиљности и важности самих питања као и важности овога ресора, о коме ми вечерас расправљамо.

Господо народни посланици, једна велика група чланова овога Дома поднела је има подуже времена једну интерпелацију, којом је тражила да се расправи политика у ресору г. Министра шума и рудника у првом реду и да се расправе и нека лична питања, која су у вези са радом и политиком у овом Министарству,

На ту интерпелацију још до сада није одговорено и поновно су толико пута у овоме Дому, стављали питање г. г. потписници на г. Претседника Народне скупштине, зашто г. Министар шума и рудника не одговара на поднету интерпелацију? Али се стереотипно одговарало: да ће се на интерпелацију одговорити, кад буде она стављена на дневни ред.

Господо, тачно је то, јер поступак и права народних посланика утврђени су прописима Закона о пословном реду Народне скупштине и ресорни Министар не може ништа друго, него да одговори кад буде на то позван и кад буде интерпелација стављена на дневни ред. Али, господо, и без обзира што г. Министар шума и рудника није имао прилике до сада да одговори на ову интерпелацију, ми смо врло добро упознати, колико са политиком његовом и његових претшасника толико и са владањем, поступцима и радом оних чиновника о којима интерпелација говори.

Није моја задаћа да сада улазим у та питања. То би била задаћа једне анкете и коначно задаћа саме Народне скупштине, кад би се по томе питању отворила расправа и када бисмо ми, како нам и пословни ред даје право, чинили овисним и пове-

рење дотичног Министра односно Краљевске владе о решењу тога питања.

Господо посланици, о ресору г. Министра шума и рудника, не само овога сада, него скоро свих, било је прије врло често у свима Народним скупштинама од ослобођења и уједињења на овамо речи. Чиниле су се веома тешке приметбе. Чуле су се, господо, чисте и суште истине, а било је често пута помена и о тешким стварима, које су бацале врло лоше светло на економску шумско-рударску политику Министарства шума и рудника.

Господо народни посланици, идући путем, да се доведу у склад наши национални и привредни интереси са нашом државном политиком; да се одупремо једној нелојалној и насилној навали туђег капитала, није чудо, господо, да су се правиле и грешке. Оне су се правиле хотимице од стране несавесних људи и нехотице од стране неупућених људи. Страни капитал уврежио се у нашој земљи пре нашег народног ослобођења и уједињења и наша нова држава и све наше владе бориле су се против политике туђинског капитала. Бацимо ли поглед назад толико година, с правом имамо да се жалимо и да тражимо да се извесне ствари коригују.

Али, господо, у тој оцени морамо да будемо праведни. Не може се везати све о врат нашим националним владама и министрима, кад има кривице на другој страни, коју би требало путем закона позвати на одговорност.

Ту су господо, по среди приватници ортаци. Ту су чак и они, који су уживали поверење и добили дужност да у име Владе и у име државе штите државне и националне интересе као њихови делегати у државним предузећима. Из експозеа г. Министра шума и руда, види се да су извесна питања регулисана; и да су извесна питања на путу да се регулишу. Г. Министар шума и руда споменуо је да спрема закон о мерама и балтелуцима, закон од велике важности, на који жељно чекају крајеви у пређашним границама Босне и Херцеговине. Кад је реч господо, о томе треба да одмах споменем, да због тога наша и онако примитивна привреда пати, у првом реду сељак. Од велике је потребе да се што пре донесе овај закон, на коме су радили стручњаци још од пре ослобођења у нашим крајевима, и касније наши национални стручњаци.

Овде је наш друг г. Мулалић споменуо нешто о пошумљавању наших крајева. Ја сам слободан, да скренем пажњу г. Министру шума на потребу пошумљења нарочито оних кршјева, који су у току столећа девестирани од туђина. Чињеница је, да наш свет не уме да чува шуму. Отуда се рађају већи сукоби између сељака, малога варошанина те шумских органа и полицијских власти. Морам да кажем, да су колико шумски органи толико полицијске власти немилосрдни према нашем сељаку, у одме-

ривању казне и процене штете. Сви смо ми имали прилике да се жалимо било код нижих било код виших власти и да упућујемо питања да заштитимо интерес нашега сељака. За једну малу моткицу одмерава се нашем сељаку тако велика казна, да се сељак у невољи пита, да ли ови шумски или полицијски органи не иду на то, да га коначно упропасте економски. Видите, господо, ми морамо да будемо правични. Један од наших другова који се нарочито осврнуо на шумску политику под првих дана нашега ослобођења и уједињења до данас приказао је многе ствари, као да се то догодило под владама од 6 јануара на овамо или да се догодило под министровањем задње тројице господе Министара. Господо, та критика, може бити, делимично је умесна, али делимично није умесна ни тачна. Ми знамо, да су се пређашње Народне скупштине бавиле тим тешким питањем, да је пређашња Народна скупштина била изабрала и анкету, која је испитивала некоректности, да не кажем тежу реч, у вођењу шумске политике. Ми знамо, да је једна замашна анкета изабрана 1928 год. испитивала рад у шумским предузећима и резултат је био тај, да су највиши функционери у Министарству шума и рудника платили својим егзистенцијама, јер су осуђени од Државног савета, као највишег суда у држави и тешко кажњени. (Један глас: Јер су пронађени кривцима). Јест господо, били су кажњени и неки наши велики стручњаци за које јавност није била увјерена да су такви кривци. Ми се нисмо тада упуштали у то, ко је крив, док анкета није свршила посао, а кад је свршила посао, правда је учинила своје, јер су пронађени кривци. Један говорник износи велике трошкове који су се вршили у неким државним предузећима на рачун разних комисија и разних анкета. Јесте господо. У нашој земљи делило се и скапом и шаком досада. У предузећима где се рачунало на милионе и милионе, разумљиво је да се и трошило на милионе.

Али, господо, анкете, које је слао Министарство шума и рудника, имале су задаћу да испитају рад и господарење у предузећима, у којима је држава директно ангажована. И зато, господо, морамо да будемо одмерени, у оцени тога питања. Ако дозволимо да се прикаже читава наша привредна политика у најцрњем светлу, ми ћемо погрешити, јер ћемо доживети да неко устврди да су сви министри на тим положајима, нарочито министри шума и рудника, који су виђени људи у нашој земљи, били криви због свега овога што господа веле да се догађало у шумској политици наше земље. Јесте господо, приговара се да у нашој администрацији, у нашој хијерархији, у нашем дневном животу, само још по који остатак старе аустријанштине, али након 14 година нашег националног државног живота, не смемо дозволити да се озбиљ-

ни државни послови називљу аустријанштином, а камо ли да дозволимо да се те методе задрже у нашој хијерархији, међу нашим чиновницима. Али, господо, ја бих рекао за извесне појаве, да то није аустријанштина него нешто друго, што господа посланици, говорећи о том питању неће правилно да окарактеришу. То су последице тешких партијских времена кад су поједини људи били заштићавани и кад су се дешавале оне ствари које се стављају под капу аустријанштине. Из ових разлога, господо, узео сам реч, да проговорим нешто о буџету Министарства шума и рудника у ред оних других буџета у којима је овде већ расправљано. Ја, господо, тражим од председништва Народне скупштине да због јавности и умирења Народне скупштине стави на дневни ред интерпелације па и ову која је довела до ове дискусије, поготову, кад је Министар шума и рудника већ изјавио да је спреман да на њу одговори и да је спреман да одреди и комисију која ће прегледати рад овога чиновника ради кога је споменута интерпелација и поднета.

Заслужује нашу захвалност г. Министар, што је предузео потребне мере против г. Регенштрајфа који је побегао у Беч, а који је највећи кривац за рад у шумском предузећу „Криваја“, у коме је наша држава ангажована са 26%.

Не могу прећи преко оне чињенице, коју је навео наш друг г. Милан Петковић да у доба тешке невоље, кад је наш свет био у највећој невољи због тога што није на време могао да добије храну, управник предузећа „Криваја“ није хтео изаћи у сусрет и дати вагоне да се превози храна за наш гладни сеоски свет. Ови људи који у нашој земљи не уживају само гостопримство него из ње извлаче и тешке милионе, ваде злато из утробе наше отаџбине, морају да нам врате мило за драго.

Бацајући ово неколико погледа на буџет Министарства шума и рудника, захваљан сам г. Министру, да је ипак предузео све оно што је потребно да очува углед и Краљевске владе и Народне скупштине, па с тога изјављујем да ћу гласати за овај буџет.

Поштрејседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. Бранко Аврамовић. (Он није овде.) Има с тога реч г. Чохаџић. (Ни њега нема овде.) Има реч г. др. Вошњак. (Ни он није овде.) Овим је исцрпљена листа говорника о буџету Министарства шума и рудника. Има реч г. Министар шума и рудника.

Ministar šuma i rudnika Pavao Matić: Gospodo, ja sam sa velikom pažnjom slušao govore i pribeležio stvari za koje sam smatrao da oni osobitu važnost polažu. Gospoda, narodni poslanici koji su se stavili u oštriju kritiku Ministarstva šuma i rudnika napominju stvari najviše iz godine 1925, 1926, 1927 i 1928, dapače i od ranijih godina. Sve te stvari pretresla je anketna

komisija koju je imenovala Narodna skupština godine 1927/28. Isto tako što se tiče preduzeća Krivaja i svakako da gospoda nisu bila ovde kod moga ekspozea jer bi čuli da su predsednik toga upravnog odbora i ostali predani državnom tužioštvu da vodi krivični progono. Radi toga ja mislim da su gospoda morala dati priznanje Ministarstvu šuma i rudnika koje je postupilo tako da hoće ovo naše veliko preduzeće da dovede u red, da sve malverzacije odstrani i da sve koji su činili malverzacije preda krivičnom postupku.

Bilo je spomenuto takođe za rudnike Krek u Simin Han. Ti rudnici gospodo, od 1922 predani su državnom monopulu i potpuni gospodar nad njima jeste državni monopol. Radi toga nemam nameru da o tome odgovaram.

Gospodo, bila je spomenuta takođe bratimska blagajna, odnosno pravilnik o toj blagajni. Ja sam spomenuo u ekspozeu da je novi pravilnik o blagajnama i te kako po volji radništvu, da je tako uređen i potpisan još u mesecu januaru o. g. Rudarski zakon, kojim smo ujedinili sve zakonodavstvo, odnosno kojim treba da stvorimo jedan jedinstven zakon, on je u izradi i pred završetkom. Neće proteći dugo da ću ja biti slobodan da Narodnoj skupštini taj novi zakon donesem. (Odobranje i aplauz). Gospodo, neko je spomenuo glede plaćanja opštinskog prireza. Ja mogu da kažem otkad sam ja u ministarstvu šuma i rudnika, dakle za 4 meseca, ja sam potpisao najmanje za 15 miliona dinara kredita, koji se imaju isplatiti pojedinim opštinama. I ako opština Dubočka nije dobila ovu svotu, možda nije krivnja do Ministarstva, nego možda do dotične direkcije, jer možda direkcija nije imala dosta para ili je novac odobren u te svrhe upotrebila na druge koje potrebe. Radi toga molim gospodina poslanika neka me pismeno opomene da ćam naređenje da se to isplati.

Što se tiče osobenih stvari, ja sam napomenuo da je to čvrsto ustaljeno da će biti naimenovana jedna komisija od tri državna savetnika, dakle tri najodličnija sudca i od dva člana Glavne kontrole, koji će proučiti, pregledati ceo rad gospodina Belančića i ljudi koji bi bili u poslovnim odnosima sa njim. Ja mislim da možete imati poverenja u to, o čemu ćete biti obavешteni. Radi toga vidite da se vodi jedna iskrena i poštena politika i da se ide za tim da u Ministarstvu šuma i rudnika bude vladao zakon i da bude gonjena korupcija sa koje bilo strane. Radi toga preporučujem vam da za ovaj budžet glasate. (Aplauz i burno odobranje). (Čuju se uzvići: Da se primi akklamacijom).

Поштрејседник: Др. Авдо Хасанбеговић. Ви сте господине Ђокићу овај акт предали Претседништву. (*Русија Ђокић:* Дајте ми тај акт.) Ја Вас упозоравам на ред. (*Русија Ђокић:* Дајте ми тај акт!) Ја Вас поново упозоравам на ред. (*Русија Ђокић:* Дајте ми тај акт!) Ја Вас кажњавам записаном опоменом (*Русија Ђокић:* Онда идемо напоље и нећемо да гласамо).

Пошто је завршен претрес XIV Раздела буџета Министарства шума и рудника, то прелазимо на гласање. Глас се седењем и устајањем. Господа која су против, изволеће устати. Молим господина секретара да чита партију по партију овог раздела.

Господо, пошто је поднесен предлог од стране 10 народних посланика да се изврши пребројавање и да се утврди кворум, то ћу ја прочитати имена оне господе посланика који су потписали ово тражење. Тај акт потписали су г. г. Ристо Ђокић, Божић (није ту), Захарић (није ту), Марковић (није ту), Јефтић (није ту). Како није присутан ни један од прочитаних г. г. посланика овог поднеска осим г. Ђокића, то у вези § 91 алинеја друга Закона о пословном реду у Народној скупштини, сматрам да су господа или неовлашћено потписали на овај поднесак или су одустали од њега, па зато прелазимо на гласање. Гласаће се на убичајен начин.

Секретар Анте Ковач: Чита XIV Раздео Министарства шума и рудника од партије 1 до 63 као и приходе од партије 1 до партије 12 в. по предлогу Финансијског закона.

Поштрејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Господа која су против, нека изволе устати (Сви седе). Објављујем да су прочитане партије усвојене према извештају Финансијског одбора. Изволите чути даље.

Са овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу члана 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини, усвојила цео буџет Министарства шума и рудника XIV раздела и то од 1 до 63 партије закључно према извештају Финансијског одбора. (Народни посланик Ристо Ђокић прилази претседавајућем и изненада отима му из руку један званичан акт).

Поштрејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Кажњавам народног посланика г. Ристу Ђокића ради оваквог понашања искључењем са две седнице.

Објављујем да је буџет Министарства шума и рудника Народна скупштина усвојила. Сад прелазимо на буџет Министарства социјалне политике и народног здравља. Има реч Министар социјалне политике и народног здравља г. Иван Пуцељ.

Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцељ: Предлог буџета Министарства социјалне политике предвиђа 204—539.813 динара, дакле 15.481.354 динара мање него ли у прошлој години и то за администрацију 150.756.418 а за државне установе (предузећа) 50.784.395 динара. Подносићи овај предлог Народној скупштини, имам осећај да су средства много премалена према социјалним потребама земље у садашњим привредним моментима. Али уједно морам да констатујем, да је овај буџет и поред свега тога доказ великог напора Краљевске владе, који се чини у садашње изузетно

доба у спровођењу социјално-политичке мисије државе.

Тешке економске прилике, које су захватиле и нашу отаџбину, одразују се најјасније у незапослености и осигурању радника. Навала бедника на берзе рада и падање броја осигураних чланова су барометар привредног стања у земљи. У 1931 години прошло је кроз берзе рада 272.974 незапослених радника а у 1932 г. 435.060 дакле 162.086 радника више. У истим годинама износио је број осигураних радника 609.190 у години 1931 и 537.600 радника у години 1932. У најбољем просперитету просечан број осигураних радника износио је 650.000 док је данас овај број осигураних радника спао на 550.000 душа, а то значи да без рудара и саобраћајца, има у земљи преко 100.000 правих радника незапослених. Овај број је за нашу земљу озбиљна опомена да треба за незапослене раднике предузети широкопотезну помоћну акцију.

Срећом, мој претходник др. Жерјав, у 1922 г. предвидео је специјалним законским овлашћењем формирање једног извора прихода за помоћ незапосленим радницима и стварање институција за незапослене раднике. Тиме нам је омогућио да се данас не сукобљавамо с војском незапослених голоруких и без оружја. Овај фонд је остао сачуван у целини својој сврси. Из његових сретстава створена је организација јавних берза рада и на његов терет падају помоћи незапосленим радницима. Питање незапослености третирано је увек потребном опрезношћу у подручном ми Министарству.

Из овога фонда су створене важне радничке установе, азили, берзе рада, народне кухиње и раднички станови у износу од дин. 15 милијона. А поред тога помогнуте су општине зајмовима преко 20 милијона динара у те сврхе. Поред азила у Београду, постоје склоништа за незапослене раднике у Сарајеву и Љубљани, народна кухиња на Сушаку, у градњи или имају се изградити током ове године азили у Загребу, Љубљани, Новом Саду, Суботици, Бања Луци и Сплиту, а чим се прилив средстава дозволити, приступиће се градњи ових установа у Скопљу, Осијеку, Цетињу или Подгорици и Марибору. Поред тога подигнуте су целе радничке колоније у Загребу, Сарајеву, Цељу, Марибору итд. Ове године треба да се сагради Берза рада у Београду и у Загребу. Мањи провизорни азили створени су и у другим варошима (Сомбору, Осијеку, Љубљани итд.).

Целокупни приходи посредовања рада износили су до 1. I. 1932 округло 122 милијона динара. Од тог износа издато је за посредовање рада и помоћ незапосленим радницима до 1. I. 1933 г. око 49 милијона дин. У зајмовимз општинама ангажовано је 20 милиона дин. За азили и социјалне установе издато је укупно 15 милијона динара. Крајем 1932 год.

располагало је посредовање рада са сумом од 38 милиона динара у фондовима код Средишњег уреда за осигурање радника и са 20 милиона динара у потраживањима од општина, укупно дакле са 58 милиона дин. На овом месту морам да нагласим, да су сва ова средства употребљавана у чисто социјалне сврхе, било за социјалне грађевине, било за посредовање рада, и да се је са тим фондовима управљало целисходно и штедљиво, тако да су могли бити резервисани готово у целини за данашње критично доба.

Морам признати, да знатан део овога успеха имамо да заблагодаримо систему самоуправе и у тој самоуправи претставницима радника и послодаваца, који су у том заједничком послу доказали потребно зрело схваћање и својих права и дужности. Тако је самоуправа службе посредовања рада остала нетакнута од 1. I. 1928 год. даље те је пословање јавних берза рада могло бити спроведено без поремећаја све до данашњег дана. Најбољи доказ за савестан и непристрасан рад јавних берза рада и поверење, које ове установе уживају у јавности, видим у тражењу претставника радника и послодаваца, као и радничких синдиката без разлике на струје и странке, да се дељење државне помоћи незапосленим радницима повери јавним берзама рада.

У вези са питањем незапослености има нарочиту важност и питање упослења странаца, којих има у нашој земљи округло 22 хиљаде. Југославија у том погледу поступа либералније од свих осталих земаља. Ја сматрам да поред царинских граница, затварање граница спремној и способној радној снази не може да користи ни општој европској, нити нашој југословенској привреди. Ми смо спремни отворити границе иностранцима, ако остале државе укину рестриктивне мере према нашим држављанима. Жалим, да у том погледу не можемо да водимо нашу аутономну политику и тако смо, и противно нашем убеђењу, били присиљени да предузмемо неке мере у циљу спречавања придоласка нових страних радника у земљу. Морам одмах да нагласим да смо још далеко од тога, да применимо прописе који важе за стране раднике у неким другим земљама. Ове су мере биле тим неопходније, што морамо да дајемо зараду 50 до 60 хиљада избеглицама из Италије, Русије, и Бугарске и што је наша привреда оптерећена са округло 24 хиљаде страних обртника и слободних професионаста.

Сасвим је јасно да берзе рада, као младе установе и установе срачунате на варошко радништво, нису могле да подмире све потребе које су се појавиле на радној пијаци. Држава се није могла дезаинтересовати а тим мање што је село доскоро осетило последице и неродице и стагнације у привреди. Већ током 1932 године подељено је бановинама укупно 2.999 вагона пшенице и кукуруза и то

Бановини дравској 68, савској 278, врбаској 668, приморској 608, зетској 766, дринској 273, дунавској 97, моравској 117, вардарској 125 вагона. Поред ове помоћи у храни, која мора да се одреди, одобрено је још месеца јуна 1932 године 260 вагона пшенице у виду позајмице уз цену коштања од 135 динара за 100 килограма. Ова количина подељена је како следи: Бановини врбаској 143, савској 15, дунавској 30, дринској 10, приморској 3, а моравској 42 вагона. Од тога су искористиле врбарска 143, савска 15, дунавска 10, дринска 10, приморска 3, и моравска 8 вагона. Сем тога Министарство саобраћаја одобрило је укупно 9140 комада бесплатних и 1120 привлашћених упутница за превоз хране. Ове упутнице су расподељене како следи на поједине бановине. Бесплатних упутница подељено је Бановини врбаској 646, савској 1525, вардарској 413, моравској 415, приморској 1589, зетској 1681, дринској 1253, дунавској 1108, дравској 547, а замењене су 63 упутнице. Укупно дакле 9140 бесплатних упутница. Полувозних упутница подељено је Бановини врбаској 45, савској 85, вардарској 10, моравској 20, приморској 75, зетској 130, дринској 520, дунавској 35 и дравској 200, укупно 1120 упутница у пола цене.

Краљевска влада која је у прошлој години жртвовала за помоћ оскуднима у природи и у превозу укупно 90 милиона динара, учинила је и у овој години, као што је било у даним приликама могуће за збрињавање сиротиње погђене тешким економским приликама.

Законом о накнадним и ванредним кредитима уз буџет за годину 1932/33 одобрена је помоћ оскудним у извозу од укупно 50 милиона динара, и то 5 милиона за исхрану сиротиње, 10 милиона за незапослене раднике, а 35 милиона за извођење јавних радова, као помоћ оскудним пољопривредницима.

Ови кредити расподељени су према Правилнику објављеном у Службеним Новинама бр. 305 од 31 децембра 1932 године на поједине бановине, на територију Управе града Београда. Од овог кредита исплаћено је до данас:

Дравској бановини 1,750.000 дин., Савској 1,400.000 дин., Врбаској 1,500.000 дин., Приморској 1,500.000 дин., Дринској 1,750.000 дин., Зетској 1,425.000 дин., Моравској 1,225.000 дин., Вардарској 1,375.000 дин. Поред тога је бановинама одобрена и све године помоћ у виду 75% попушта од редовне возарине за превоз хране у оскудне крајеве. Упутнице, које је Министарство саобраћаја издало у броју од 3.000 комада подељене су на Краљевске банске управе, којима је поверена даља расподела на срезове.

Велика је помоћ указана незбринутом становништву и преко осигурања радника већ у ранијим годинама, а нарочито у прошлој. Од 1 јула 1922 до

краја 1931, грана за осигурања имала је укупно прихода око 2 милијарде 270 милијона динара, а грана за несреће 600 милијона динара.

Грана болести за то време потрошила је на потпоре у нарави и новцу преко 80% од свих приноса, а на управне трошкове 16%, 1% на разне отписе, а остатак употребљен је на отписе дубиозних и неугеривих приноса. У самој 1931 год. ова грана потрошила је на потпоре у нарави и новцу 88% од прихода тако да је завршила са пасивом, која је продужена 1932 године. Приноси за осигурање ове гране износили су просечно 6 и по % од осигуране наднице. Тако исто и грана осигурања за несрећу завршила се за то време уз један и по % приноса са пасивом. Ова грана исплаћује годишње преко 15.000 ренте унесрећеним радницима и њиховим породицама.

Обезбеђена надница на основу које се убире принос, такође је пала, што је имало утицаја на пасивност ових грана осигурања.

Знатно је болничко осигурање оптерећено незапосленим радницима, који искоришћују своје чланство, те се јављају болеснима, кад им прети губитак службе. Ово изигравање нужно је зло, те је последица непостојања осигурања за случај незапослености. Грана за несрећу са своје стране пати од помањкања осигурања за инвалидитет који на нашу несрећу није био спроведен у доба просперитета.

Поред тога послодавци дугују радничком осигурању око 180 милиона динара.

Зато је било неизбеживо оптерећење привреде новим социјалним дажбинама у садашњим тешким моментима. Зато од 1-1-1933 принос за болест износи 7% осигурања наднице, а принос за несрећу 1,75% или укупно за обе гране осигурања 8,75% осигуране наднице. Од ових плаћа послодавац 5,25%, радник 3,50%. Велики су терети, али треба напоменути, да се у Немачкој плаћа у име приноса 16% осигуране наднице, од које отпада на послодавца 7 и по%, у Мађарској 11%, у Француској и Чехословачкој 12%. Код нас је принос за случај болести у 1931 години износио по члану 494 динара годишње, у Немачкој 1309 динара.

Ипак и са овим малим приходима много је урађено за здравље нашег радника, када оно сваког дана издаје радницима у готову око 400 хиљада динара, а са трошковима лечења и лекова око 850 хиљада динара, и када се зна да сваког дана прима хранарину око 13.500 болесних радника, тј. преко 2% целог чланства, а са члановима породице око 27.000 душа.

Годишње се врши око 1,200.000 ординација у радничком осигурању. Осигурање радника је успркос свима приговорима и стварним грешкама ипак једна импозантна послератна тековина наше државе, на коју могу са поносом гледати и наши радници и по-

слодавци. Са задовољством могу да констатујем да је осигурање највише напредовало у оним крајевима у којима до сада није било спроведено, што доказује и дисциплинованост и свест овог народа. Тако је данас цео београдски Окружни уред прстигао већ најјаче уреде у целој земљи, а то значи, да се није само грешило, већ по каткад и успешно радило.

Моје је прво старање било, кад сам примио на себе дужност Министра социјалне политике, да обновим самоуправу, гдегод је у социјалним установама био заведен комесаријат или ограничена самоуправа. Мислим, да нисам погрешно ако сам радницима и послодавцима вратио права располагања са њиховом имовином у Осигурању радника и Радничким коморама и ратним инвалидима и њиховим удружењима. Сарадња заинтересованих нарочито је важна у данашње доба, кад треба и тешким жртвама и несебичним радом помоћи заједници, да нађе излаз из тешких ситуација. Уопште ишао сам увек за тим, да се сва пендентна питања реше по могућности у споразуму са интересентима и њиховим претставницима.

Међу проблемима заштите рада заузимају своје посебно место наши поморци. Питање помораца у уској је вези са економским питањем бродарства и не може се решити одвојено од њега. У нашој поморској политици учињене су у прошлости крупне грешке, које су биле неминовне у једној новој држави у којој се је ова грана привреде тек почела развијати. Ове грешке не би се данас толико осетиле, да није дошла криза поморског саобраћаја, која је погодила цео свет, а тиме и нашу трговачку морнарицу. Погрешке су се састојале у набавкама застарелих и нерационалних бродова, али теже последице од тога имало је помањкање обртног капитала, које се осећа уопште у свим нашим националним предузећима и које се свети чим попусти у извесној грави делатности конјуктура. Данас је знатан део овог нашег бродовља повезан, а десили су се и жалосни случајеви, да су наши вредни поморци остали без своје зараде. У таквим моментима најјефтиније је тражити кривца. Али тиме се не решава основни проблем. Проблем постепеног и целисходног развитка нашег поморства, а у вези с њим и ефикасне иако постепене социјалне заштите наших морнара.

У споразуму са надлежним министарствима настојају да се и на овом подручју националне радности дође и до сношљивих односа и до разумне сарадње између претставника помораца и бродовласника, како би се обезбедио добар глас и привредна способност, коју је наша трговачка морнарица уживала дома и на страни. Ипак то није једини наш поморски проблем. Наша обална пловидба, наше поморско занатство, наше једрилице упосљавају седам пута више лица од наших поносних пароброда. На тим бродићима ради наш најбољи и најштедљивији

приморац и неоцењене су заслуге, које он чини нашем приморском саобраћају. Ови се наши бродови граде код куће, они служе превозу најјефтиније робе, најситнијег нашег привредника, они су дакле у правом смислу речи наша најчишћа национална индустрија. Овај наш занат треба што већу заштиту и помоћ. То је тим важније, што је наша земља малог поседа и малог занатлије и да су баш ови средњи наши људи срж наше државе и наше нације.

Застој у међународној флукуацији робе, који се одражује у кризи нашег бродарства, изазвао је и застој у међународној флукуацији људи, а тиме је погодио и најактивнију позицију трговинског биланса, наше исељеништво. Од једне милиарде годишњег прилива страних платежних средстава, спале су пошиљке наших исељеника у домовину на 300 милиона динара у прошлој години, а у тој цифри најбоље се одражује светска привредна криза, која погађа нашу земљу.

Америка, која је била до недавна главна усељеничка земља, у којој има око 650 хиљада наших земљака, претворила се у исељеничку земљу. Први пут у историји Новог Света дешава се, да из Америке три пута више људи одлазе у Европу (103.295) него што се исељава (35.576). Док се пре рата, а нарочито у доба анексије Босне исељавало са територије наше данашње државе по неки пут и 50 хиљада душа годишње, а после рата просечно 12 хиљада са 5 хиљада повратника, у години 1931 било је 4000 исељеника, а 8089 повратника, а у минулој години само 2.454 исељеника, а 5.505 повратника из прекоморских земаља. Гро ових исељеника сачињавају рођаци, који путују раније исељеним својим рођацима.

Струја исељеника тражи већ неколико година нова поља рада у самој Европи. Ту заузима прво место пријатељска наша држава Француска, која је у прошлој години примила и упустила око 7.200 наших исељеника (према 10.560 у 1931). У том правцу дејствовали су органи наше исељеничке службе, а не може се порећи успех.

И поред упућивања сувише наше радне снаге у стране земље, постао је главни проблем наше емиграционе службе данас репатриација.

Сву тежину овог проблема означио је Ј. Х. Томас, енглески министар за доминионе, одговарајући на упит једног лабуристичког посланика речима:

„Ја имам сваку симпатију са исељеницима из ове земље, који су у тешким приликама, а и бојим се да није могуће прибавити или помоћи да се прибави пасаж за повратак у таквим случајевима. Домовина не може преузети по овом предмету обавезу да финансира повратак исељеника, где нико не може унапред да израчуна висину тих обавеза.

Ради тога ми нисмо у могућности, с обзиром на апрезасићеност домаће радне пиваце и на скупоћу

превоза, да зовемо наше исељенике кући или да агитујемо за њихов повратак, и ако би то живо желели. Али ономе који тражи помажемо, у колико то наша финансијска сретства допуштају и дајемо предност оцевима обитељи и код једнаких услова нашим добровољцима.

Брига и старање око релатрирања наших исељеника, које је сломила данашња криза, чини главни део рада подручне ми исељеничке службе у току последњих година. При томе драгоцену нам је сарадња и помоћ наших исељеничких удружења. Неколико цифара најбоље ће илустровати значај ове акције.

Репатрирано је у:

1929 г.	672	лица са трошком од	656.500	динара.
1930	1479	„ „ „	975.987	„
1931	3344	„ „ „	1,095.975	„
1932	1029	„ „ „	1,000.000	„

За четири године дакле издато је за репатрирање готово 4 милиона динара. Поред тога су концесионирана друштва у прошлој години репатрирала 759 лица.

Познато вам је сигурно, господо, сно велико старање наше државе да се обштеге они наши исељеници, који су изгубили свој новац у нашим банкама. Комисија, постављена у ту сврху од стране г. Министра трговине и индустрије завршила је недавно свој рад и издала повериоцима Прве српске земљорадничке банке у штедним књижицама Поштанске штедионице 31,265.110 динара. Ја сам тражио, да ова комисија протегне свој рад и на исељеничке повериоце осталих банака (Приморске банке, Хрватске сељачке банке, Прве личке штедионице и Српске прометне банке итд.), јер сматрам, да то наши исељеници који су дали својим тешко стеченим уштеђевинама тако издашну финансијску помоћ нашој држави, у пуној мери заслужују.

Што се тиче исељеника повериоца банака, које су обуставиле плаћања у новије време (на пример Прва хрватска штедионица и друге) Уредбом издамом на основу § 5 закона о заштити земљорадника изрично је предвиђена фаворизација исељеника повериоца, а морам признати, да се комесари у појединим банкама тог прописа у главном строго придржавају.

Као у целом мом ресору и уставном ма, које су поверене мом надзору, провео сам у исељеничкој служби најстрожију штедњу. Исељенички буџет на терет фонда смањен је од 7 на 3 и по милиона. При томе је ипак повећан буџет у позицијама за репатрирање и за национално-просветни рад међу исељеницима. Чим сам преузео ресор издејствовао сам преглед фонда од стране Главне контроле и за констатоване неуредности повео поступак. Морам ипак да нагласим, да о неким нарочитим злоупотребима не може бити речи, барем судећи по резултатима

прегледа и да би се могла критиковати целисходност употребе фонда, за који чиновници не носе одговорност. Из фонда издата је у прошлој години позајмица држави за поплављене крајеве коју ће враћати држава.

Своју социјалну политику спроводила је и спроводи наша држава увек у тесној сарадњи у споразуму са врховним форумом Европе у питањима социјалне политике, са међународним бироом рада. У току 1932 године наша је држава ратификовала још 2 међународне конвенције рада и то конвенцију о присилном раду и конвенцију о означавању тежине на пакетима, који се преносе бродовима. Тим је наша држава ратификовала 21 конвенцију и примила 15 препорука. По броју ратификованих конвенција долазимо на пето место и то у ред Белгије и Ирске. Наша земља је живо учествовала у акцији за спровођење међународних радова у циљу сузбијања незапослености. У питању скраћивања радног времена на 40 часова, сматрам, да наша држава не може да следи у сваком погледу велике индустријске земље са својим специфичним интересима, великим предузећима и до крајности спроведеном рационализацијом. Гро нашега радништва још увек је упуслен у средњим и малим предузећима о чему мора да се води строго рачуна. У питању дужине радног времена не могу код нас да буду меродавне економске потребе индустријских велесила, већ једино социјално хигијенска заштита нашег домаћег радника.

У јулу прошле године потписан је између наше државе и Француске уговор о раду, којим су предвиђене административне олакшице радницима, који иду на рад из једне земље у другу, као и једнакост поступања са радницима једне државе на територији друге. Уз овај споразум склопљен је споразум о стажијерима, који уређују питања одласка радника једне земље у другу, ради усавршавања у професионалној пракси. Уговор ће ступити на снагу чим га ратификују парламенти и у том циљу већ су предузете потребне мере. У низу уговора, који ће регулисати многобројна питања између наше државе и Румуније парафирани су и текстови уговора о социјалном осигурању и запослењу радника. Ових дана Аустријски пврламенат усвојио је конвенцију о социјалном осигурању, која је ратификована од стране наше државе прошле године.

На пољу болница и хигијене осетљиво је погодила финансијска криза извођење санитетско-техничких радова у појединим крајевима. Ипак је рад у диспанзерима и амбулантама и ове године у пркос свих потешкоћа финансијске природе знатно порастао.

1932 1931

У анти-туберкулозним диспанзерима
прегледано је 75.550 82.332

1932 1931
Број посета у раду на сузбијању
трахоме био је 207.230 241.319
Број посета у амбулантама за венеричне болести 444.140 144.881
Укупно прегледано у поликлиникама за одојчад и малу децу 160.950 227.199
Број амбулантних прегледа у школи и поликлиникама 124.877 164.549

Амбулантни рад здравствених станица износио је 185.620 261.462

И у асанационим радовима постигнути су замерни резултати упркос редукацији особља и кредитита у општој депресији. Исто су одлични резултати постигнути у тесној сарадњи са општинама, друштвима и самим организованим народом, нарочито у проучавању живота и здравственог стања народа, испитивању појединих села, исхране, венеричних болести, биометријских мерења и т. д. О том раду сведоче бројне публикације издате на основу реорганизоване и врло добро уређене извештајне службе. Поред свих наших напора досадањи рад је ипак недовољан и непотпун. Најбоље се то огледа у статистичким податцима броја рођених и смртних случајева. Број рођених у периоду 1920—1924 био је просечно 35,2%, а у периоду 1925—1929 био је 33,9%. Међутим број смртних случајева износио је просечно у години 1920-24, 20, 6%, а у годинама 1925-29, 20%. Значи дакле, да рађања брже опадају него смртни случајеви и да је број смртних случајева још увек превисок. Увек се још истиче туберкулоза, као један од најважнијих проблема. Од ње је умрло у 1925 години 25.806, 1926 године 36.913, 1927 године 38.025, 1928 године 38.580, 1929 године 41.347 лица. То су бројке које озбиљно забрињавају и ако су делимично пролазне с обзиром на садању тешку кризу и рђаве прилике исхране народа. Биће моја нарочита брига да питању сузбијања туберкулозе посветим своју нарочиту пажњу.

Тешких акутних заразних болести нема. Успех у сузбијању њиховом је очигледан, али мора се признати, да је у првим годинама систематског хигијенског рада било тежиште сузбијање баш заразних болести и да су зато на том пољу постигнути најзамашнији успеси.

Неодложиви су проблеми популационе политике, која иде првенствено за смањивањем смртности социјално-хигијенским мерама и асанацијом села. Жалим да сретства не дозвољавају јачи рад у том погледу који би био изузетно важан у нашим јужним крајевима, нарочито, дакле, тамо где нема у помањкању државних сретстава могућности за развитак приватне иницијативе у јачој мери.

Нарочити проблем претставља специјално за Јужну Србију и Босну и Херцеговину питање болница. И на том пољу недовољна сретства не дозво-

љавају ширу и плоднију акцију, која се мора одложити за боља времена.

У погледу лекова стао сам, чим сам преузео ресор, на становиште, да је потребно предузети мере за појевтињење лекова и за то је предвиђено у новом пројекту закона о апотекама овлашћење Министра социјалне политике и може прописати Уредбу о ценама за лекове и лековите специјалитете и друге мере за снижавање цена.

У реду законодавних мера на пољу хигијене полаже се највећа важност на Закон о сузбијању полних болести, на модерној подлози, те се наддам, да ће се тим мерама знатно унапредити народно здравље нашега народа, које је тим болестима тешко угрожено.

На крају могу са жаљењем констатовати, да и у прошлој години није ни било могуће предузети знатније мере у интересу оне наше браће, која су у прошлим ратовима допринела највеће жртве за нашу заједницу. Мислим на наше инвалиде. Закон из године 1929, који сам ја затекао донет је знатним делом из фискалних разлога и кадкада тешко погађа инвалиде. Данашње финансијске прилике не дозвољавају нова оптерећења државног буџета. Ипак мислим, да треба и на том пољу да држава учини највећи свој напор да се оправданим жељама наших инвалида до крајњих граница могућности изиђе на сусрет. Предлоге, које је мени ставило Инвалидско удружење примио сам ради тога са задовољством и заинтересовао одмах Господина Министра финансија за ово пресудно наше питање, како би се темељито проучило са финансијске стране. Наши инвалиди могу увек рачувати са мојом најбољом вољом да их у тим њиховим настојањима одлично потпомогнем и подупрем.

У току 1932/33 исплаћено је на име дугујуће инвалидске потпоре 20.155.684,22, а на име откупа инвалиде 3 и по милијона. У исто време тражени су кредити за исплату заостале инвалидске потпоре за све признанице и спискове који су послати од Финансијских дирекција од 5 октобра 1932 године па до 16 марта тек. г. у износу од 6,727.246,56 које ће се исплате извршити преко Финансијских дирекција чим кредит буде одобрен од стране Министарства финансија и за то буде се добила сагласност Главне контроле. На те отплате обавеза из ранијих година исплаћена је у току 1932/33 године и према упутствима Министра финансија 13,393.917,86 динара.

У току ове буџетске године кредит који је био предвиђен за исплату редовне инвалидске потпоре од 100,000,000 динара повећан је још за 15,000,000 од стране Министра финансија како би се омогућиле њихове исплате те да не би се стварале обавезе — државни дуг. —

На пољу законодавног рада сматрам као нај-

актуелније проблеме доношење закона за изнемоглост, старост и смрт, за осигурање радника за случај незапослености и новог исељеничког Закона. На тим пословима се ради али мислим, да је потребно поднети Народној скупштини зреле и у детаљима израђене пројекте, у којима ће претходно имати да да своју реч шири форум јавности, а специјално стручњака. Мислим, да исто важи и за закон и раду на мору, који тангира у једнакој мери и Министарство саобраћаја и моје Министарство.

Коначно молим, да ми буде дозвољено да са задовољством напоменем, да ће се Министарство социјалне политике и народног здравља још током ове године уселити у нову зграду и да амортизацију зграда неће износити више од кирије коју плаћа данас држава за изнајмљиване и неподесне просторије Министарства.

Министарство социјалне политике и народног здравља претставља данас само један torso. Неопходно је потребно да оно у најскорије време прошири своју акцију на село и носиоца наше државе, нашега сељака, као и на наше занатлије, који не страдавају од привредних недаћа мање од наших радника. Нису на том пољу потребне само економске мере. Потребно је и социјално и хигијенски помоћи. Верујем да нема никога у овом високом Дому који се не би слагао са мном у том погледу. Верујем, да сви верују у неопходност проширења и развића социјално-политичке акције на свима њеним пољима, и да ћу наићи у сваком моменту при спровођењу таквих мера, на пуно разумевања просвећених претставника културног народа. Ради тога не сумњам да ће овај мој прорачун бити примљеч са јединим приговором, да би требао да буде већи. (Бурно плескање и узвици: Живео!)

Пошћрејседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. др. Никола Кешељевић:

Др. Никола Кешељевић: Г. Министар социјалне политике сам себе назива да је Министар социјалне беде. Никад тај назив није био оправданији, него у овим приликама, кад је криза довела све сталезе, готово без разлике, до таквог економског стања, кад је улога Министарства социјалне политике најнеопходнија, и кад оно долази у ред једног од најважнијих министарстава. С тога би било нормално, да буџет Министарства социјалне политике у таквим приликама расте, јер потребе Министарства социјалне политике увек расту све више и више, у погледу сума свих њених кредита, које треба да му се додељују, у толико више, у колико је беда већа. Међутим, господо, ми видимо код нас да суме које се одређују на потребе Министарства социјалне политике, да се оне напротив смањују. Код нас се на жалост и ове године, кад је криза дошла до свог врхунца, пошло наopakим путем, да се нашло за неопходно потребно, да се буџет Министарства соци-

јалне политике скреше, и да се смањује, и то у великим пропорцијама, него код многих других министарстава, која нису имала потребе за оволике кредитне, које има Министарство социјалне политике, кад се скресао буџет, онда се дошло до ненормалних закључака, да су наше болнице догеране на тај степен, да оне морају да се издржавају само из прихода које добијају од својих болесника.

Господо, за онога који разуме те ствари, појмљиво је да њему то изгледа као један апсурд, да је та ствар немогућа, и да постаје смешна, јер зна да никад приход од болесника у болници не може да буде тако велики, да би био дозвољан за издржавање дотичне болнице. Онај, који има толико новаца, да може да се лечи и да добро плати, тај иде у приватне болнице и приватне саваторијуме, да се лечи, а никад не иде у државне болнице, које су много сиромашније снабдевене него приватне болнице. Зато ова одредба која је уведена код нас, због економске невоље, она ни у ком случају не може да користи народном здрављу. Ту није кривица ни до лекара, ни до персонала, него је кривица до тога, што нисмо дали довољно кредита нашим болницама, као што се то чини у другоме свету.

Има једна друга установа у Министарству социјалне политике, која уосталом постоји и у целом свету. И на ту установу има повике, само није било повике међу људима, који данас, у доба кризе, увиђају да није било те установе, било би штете много веће, јер од социјалне кризе настаје беда у свима редовима грађанства, и зато хоћу да вам кажем неколико речи и о тој установи и о социјалном осигурању.

Обично људи у почетку, узимајући у обзир само оне суме које су предвиђене на осигурање радника, почињу да критикују социјално осигурање. Међутим имате један од најбољих примера да је социјално осигурање здрава и нормална установа, без које једна аграрна држава не сме и не може остати, најбољи је дакле случај Америке, земље највећег богатства, у којој законског осигурања није било, да је услед тога настала социјална криза врло тешког карактера зато што код њих не постоји социјално осигурање. Међутим земље где је социјално осигурање установљено, не долазе никад у такву кризу као Америка. И ако бих имало пуно разлога да кажем да и у том нашем осигурању има ствари које нису све у реду, ипак не може никакo бити оправдано да се социјално осигурање укине.

Има трећа функција, коју врши Мин. социјалне политике и нар. здравља, а то је исхрана. Вршило се је то прошле године на врат на нос, нећу да говорим чија је то била кривица, јер се прошле године учинило много, уз моју скромну сарадњу, ипак могу да ка-

жем да до тога није била кривица Мин. социјалне политике, него у главном опет питање пар, питање немањг кредита и питање тога што ни људи, који нису схватили важност, нису схватили то, да је на време боље дати једно кило хлеба него у невреме десет. Исти тај поступак поновио се и ове године, и стално из године у годину и још никако није се научило памети, него се понавља и даље. Иако су кредити за исхрану били одређени ипак начин употребе тих сума био је њивтински. Држава тражи да се сбавезно те суме одреде за јавне радове, и додељиване су оне бановинама, које су требале да набаве жито и да се даду незапосленим радницима. Али чекало се време кад радници могу да раде и да се упосле, па да се онда помогну. Ја, господо, нисам никада одавде гозорио и декламовао за гласове, говорио сам уопште а не само о своме крају, али овде морам баш да наведем мој крај, јер је баш тамо све до пре неки дан био метар и два висок снег. Ти људи, који немају ни соли ни хлеба треба да чекају да се тај снег отопи, да би били запослени па да добијају хлеб. Ја мислим да је срамота у нашој држави да умре неки човек од глади. Не мора човек да умре одмах од глади али зато што се не храни умире кроз месец или годину и две у место кроз 20 и 30 година зато што гладује месецима. Ја мислим да је систем потребе кредита за исхрану суров и нечовечан. Узмимо најпримитивнију установу, коју смо имали пре 100 година, општинске кошџе, који су осигуравали и јавне радове и исхрану. Има и бољих и модернијих сретстава, али ја из искуства досадањег не верујем, да ће ова влада то питање савремено да реши, него ће увек чекати да дође до нереда, убистава, напада на јавне органе, и овда ће се тек пружати помоћ.

У законодавству Мин. социјалне политике и народног здравља у последње време појављују се два законска пројекта, који су врло важни и чију суштину, нажалост, могу у потпуности да разумеју само они људи, који боље познају та питања.

То је закон о полним болестима, који је од најкрупнијег социјалног и културног значаја, а нарочито за земљу као што је наша у којој, ја смело тврдим, има преко 2 милиона болесних од полних болести. Господо код тако страшне цифре, која преставља велику опасност за нашу земљу ништа не преостаје, него да се што пре донесе закон. Неки сматрају да је тај закон сувише модеран, да не одговара нашим приликама, али треба прелазити преко лажнога стида, јер тај преглед неће никоме сметати, а може само користити. То је лажни морал.

Други важан закон је Закон о апотекама, који је такође поднесен Народној скупштини на иницијативу Министарства и посланика Народне скупштине. Ја морам рећи, да тај Закон о апотекама у Скупштини, колико сам ја упознат, а упознат сам

врло добро, није добро прошао у Скупштини. За државу и за народ је важно да апотеке дају добре лекове, да дају лекове који су потребни и који су што јефтинији и да се не смеју вршити никакве злоупотребе ни замене. Апотеци не треба ни концесија, ни слобода јер квалитет апотеке зависи од морала онога који држи апотеку и од строге контроле. Код нас постоје специјалитети. Ја ћу вам рећи један специјалитет који се зове „Сиролин“. У свакој апотеци за 12—13 динара можете добити исти тај сироп, само он не сме бити назван сиролин; исти су састојци, па се ипак тај сиролин из иностранства плаћа по 60.— динара, јер то је, каже се, оригинал, а међутим између једног и другог нема апсолутно никакве разлике. Али то је патент.

Чудновато је да се патенти одобравају и за лекове. То не би требало да се допусти те да улази индустрија чак и у питање лекова. Како специјалитети и њихове цене и називи, имају страшних последица, ја ћу вам показати једним примером. Ви купујете аспириин Бајер за 21.— динар, а међутим у Бугарској та иста кутија аспирина Бајер продаје се за осам динара. Јер Бугари су рекли фабрици Бајер, да јој неће дозволити увоз аспирина у Бугарску, него ће они сами од истих састојака правити у Бугарској тај аспириин, како фабрика Бајер не снизи цене. И фабрика је снизила. То предузеће Бајер троши годишње око 380 милиона динара за рекламу, и целу ту суму исплате фабрици приходи од самог аспирина — а она сем тога израђује стотине и других лекова.

Целу ту рекламу плаћамо ми. И зато у Бугарској постоји § 1 Закона, који каже: да је специјалитет само онај лек, који је признат да се без њега не може и да се не може приправити у Бугарској. Зато у Бугарској нема овога да плаћају десетине и десетине милиона динара годишње неком конзорциуму фабрика Немачке и других земаља, а ми одобравамо и плаћамо то, и кад буде о томе расправљано, водите рачуна о овоме.

Нажалост, морам рећи да Министарство социјалне политике већ 10 година треба да донесе један Закон, али оно никако неће да иде на тај клизав терен, а то је Закон о становима. (Милован Лазаревић: Министри имају своје куће!). Ја ћу само да поновим речи г. Милована, да господа Министри просто нека просто, и бивши и садашњи немају рачуна да донесу тај закон и не дају му да се појави. Ја знам једнога господина Министра који је покушао да донесе овај Закон, па су га лупили тако по прстима његове колеге да је чак отказао да иде и на конференцију.

Зато, господо, ниједан поштен чиновник не може служити у Београду, јер ако хоће да остане овде, мора да се задужи, а како сада не може нигде добити новаца, онда мора да вади из државне

касе или из наших џепова кад идемо код њега, јер се не може ништа да добије ако се не плати.

Тај Закон је неопходан, али се он не донеси зато што им је интерес да он не буде донесен.

Ја ћу, господо, сада да пређем на једну ствар која се развила у Министарству социјалне политике врло хрљаво, врло прљаво и о којој ја морам да вам саопштим неколико речи, а то је питање инвалида и афера са инвалидом.

Господо, ја сам већ неколико ствари из разних Министарстава изнео. Сваки мој навод ниједан Министар није могао да оповргне, јер ја казим кад одавде говорим, да кажем само оне ствари које су тачне, и ја могу и ово што сада гозорим да докажем и нико ме неће моћи оповргнути.

Господо, ви сте чули лањске године да је у Београду ухваћена банда фалсификатора инвалида и да је на основу тих фалсификата дигнуто преко 10 милиона динара. Био је ту један тип, који је нашао себи друштво, исто као и у Министарству финансија за пензије. Тај господин радио је по истоме начину и шаблону по коме су радили у Министарству финансија. Радило се је на један овакав начин: измисли некога рецимо Р. Јанковића, инвалида. То је име које не постоји.

Обично се удеси да то буде официр, да би му инвалида била већа. Из неке општине, одакле било, добаве се лажни документи. Ти документи се донесу у Министарство. Догле се сврше формалности, тако да овај Р. Јанковић има пресуду, има право да прими инвалиду и у Министарству се донесе решење, које никада Министар није видео, нити су га видели они који та решења, имају право да донесу и потлишу и на основу тог фалсификованог решења опи непостојеће личности инвалида добија се налог, оде се у Министарство финансија и наплаћује инвалида, она заостала од рата на овамо, и за време рата и ту у будуће.

Ту је била читава банда фалсификатора. Један од тих људи који је инвалид, да ли ратни или фалсификовани, не знам, само знам да је био обичан сиромашак и да је после неколико месеци имао један па други па трећи аутомобил, куповао куће. Исто тако као и они у Министарству финансија, по истоме шаблону. Господо, ово није могло да се врши без суделовања и оних из Министарства финансија и Министарства социјалне политике и народног здравља. Кад је афера откривена онда је констатовано да те ствари нису биле увођене у експедиционе књиге. Кад се ово осетило онда је накнадно наређено да се то уведе. Кад је једна чиновница која је водила књиге саслушана, она је пред комесаром Министарства социјалне политике и пред иследним судијом изјавила, да јој је шеф рачуноводства Душан Петровић наредио, да то накнадно изврши. Господо, тај Душан Петровић је само суспендован, иако је

он један од одговорних лица а он се налази на слободи и брави се из слободe. Остала ситуација, која није могла да има утицајних заштитника, отпуштена је из службе или ухапшена. Ови су наводи сви тачни и господин Министар ме није оповргао. Зато, господо, ја сматрам да је неопходно да се донесе један закон о корупцији који ће обухватити све од горе до доле (*Додић* упада у реч)...

И зато, господо, сматрам да овај закон о корупцији треба да буде потпуно одређен и да има пуну моћ.

Овакви недостатци код буџета Министарства социјалне политике и народног здравља т.ј. да нису донети закони који су апсолутно потребни да се спречи да се у будуће не дешавају овакве ствари, указују на потребу да се Министарству социјалне бeдe и болести ти закони што пре донесу и да се предузме најенергичнији рад у томе правцу, а у буџет овога Министарства да се даду она средства са којима оно може ту функцију да постигне. А о томе како раде лекари, ја сам чуо да ће овде говорити они људи, који знају шта и како раде лекари и они ће дати оцену томе раду.

Поштрејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. Фердо Шeга.

Ferdo Šega: Gospodo narodni poslanici, želim ovom prigodom da vam prikazem u kakovim prilikama živi naše radništvo. To se po najviše vidi po podacima radničkoga osiguranja, gde su prosječne plaće naših kvalifikovanih radnika ustanovljene sa 24 dinara, a onih u industriji sa 18 dinara. Ako tome pridodamo socijalizovani dio, što se plaća za radničko osiguranje, onda dobijamo prosjek od 34 do 30 dinara dnevno.

Da li sa ovakvom plaćom možete živjeti životom dostojnim čovjeku onaj koji radi, onaj koji uzdržav obitelj, onaj koji svojim radom i državi i društvu stvara bogastvo? Od ove plaće mora se radnik hraniti, odevati izdržavati porodicu, plaćati stan, a o kakovim prosvetnim potrebama ne može se ni zamisliti. Prema tome mora se radnik hraniti najjeftinijom i najlošom hranom, a stanovati u nezdravom stanu, za kojega plaća gotovo dve trećine svoje zarade. Pripominjem, da tuberkuloza traži svoje žrtve najviše u radničkim redovima. Gotovo svakih 10 minuta po jedan radnik u našoj zemlji umire od tuberkuloze, a to su grozne brojke. Uredni stanovi i dobra hrana, i higijena smanjili bi tu brojku na minimum.

Gospodo, takovo je stanje radništva kada ima uopće zaposlenje. A nezaposleni? Predviđa se da ih ima oko 200.000 po gradovima. Ja držim da ih ima mnogo više.

Što da se tu radi? Na nama je, da se za vremena izdašno pomogne našem vrijednom državljaninu radniku. Svuda u naprednim državama radničko osiguranje vodi brigu za sve nepogode koji snalazi radnik u svom životu. I naš zakon za osiguranje radnika sadržaje

napredne uredbe za sve slučajeve, ali nisu još u celost provedene.

Uslijed toga, što su mnoge kategorije radnika izuzete iz osiguranja i svrstane u razne druge institucije, a osim toga nisu provedene sve zakonom predviđene grane toga osiguranja, kao što skrb za starost, nemoći slučaj smrti neuposlenost.

Radničko je osiguranje palo u krizu. Radi privredne krize same i radi neplateža mnogomilijunskog duga po poslodavcima zbog nemogućeg plaćanja. Gospodo narodni poslanici, da se ovo uzmogne sanirati, potrebno je da se zavodima radničkog osiguranja osigura potpuna samouprava putem slobodnih izbora, tako da radnici pod kontrolom države sami upravljaju sa tim institucijama.

Osim toga treba da država znatnim sredstvima pripomogne sanirati što je mnogim dosadašnjim propustima i radi neprovedbe cijeloga zakona, sama skrivila sadašnje ovo svoje stanje. (*Daka Dodić:* Nema prava da čita).

Da se uzmogne što veći broj neuposlenih uposliti, treba bezuvjetno pristupiti skraćanju radnoga vremena, i to da se u sve grane proizvodnje uvede petnaest dnevna radnja, nedeljna od 40 sati. Potrebno je da i naša država ratificira sve do sada po većini država usvojene međunarodne konvencije, a prije toga potrebno je, da već jednom spriječi ovo nečovečno snižavanje radničkih plaća i dnevnica.

Sa ovim je i do sada posvema uništena kupovna snaga širokih slojeva radnoga naroda, a to se odrazuje na propadanju i obrta i trgovine, kao i na podbacivanju svih državnih poreza i ostalih dažbina.

Gospodo, ja tražim da se radničkim sindikatima koji su danas organizovani u ujedinjenom radničkom sindikatnom savezu Jugoslavije, koji svojim prosvjetnim zaštitnim radom radničkog staleža rade na svim linijama da se pravedni interesi i zahtjevi radništva u zakonskim granicama svedu u red naprednih država, u kojima se po broju organizovanosti radničkog staleža procjenjuje stupanj kulturnog napretka, treba dati punu slobodu organizovanja, jer će se time u punoj meri spriječiti razorno delo subverzivnih elemenata.

Gospodo, ovim mjerama i ovakvim radom treba našem vrijednom radničkom staležu, kao jednako pravnom faktoru rada i kapitala priznati da kao državljani ove naše lijepo i ponosne Kraljevine Jugoslavije imaju za one dužnosti koje svojim plodonosnim, ali teškim radom doprinose, imaju i prava na potpun život i opstanak.

Glasajući za proračun Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja, tražim od uvidavnog gospodina Ministra da uvaži ove moje primetbe. (Odobranje i aplauz).

Поштрејседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч народни посланик г. др. Њамцул.

Dr. Ranko Njamcul: Gospodo narodni poslanici,

gospodin Ministar je ovde izjavio da je budžet Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja suviše mali i da iznosi 204.000.000 dinara. Kamo sreće da je tako, ali nije tako. Ja ću odmah da vam to i dokažem. Budžet Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja deli se na dva dela, jedan je budžet socijalne politike a drugi narodnog zdravlja. Ovaj drugi deo narodnog zdravlja zauzima od prilike tri četvrtine celokupnog budžeta. Te tri četvrtine budžeta pokrivaju se državnim dotacijama, a jedan deo pokriva se iz prihoda od bolesnika koji plaćaju što se leče, tako da defakto stvarno mi na narodno zdravlje i resor ovog Ministarstva trošimo od prilike 75—80.000.000 dinara, i ako je budžetom predviđeno za ovo Ministarstvo 204.000.000 dinara. Jedna stara latinska poslovice kaže: „U zdravom telu zdrav je i duh“. Usléd današnjih teških ekonomskih prilika, naš je narod toliko iscrpljen da bi mi trebali da trošimo mnogo više za narodno zdravlje. Mi vidimo da to u današnje vreme nije moguće, ali i sa ovim sredstvima sa kojim raspolaže ovaj budžet može se učiniti dosta koristi narodu, a to će se učiniti po mome mišljenju ako budemo trošili više na preventivnu medicinu, jer iz ovog predloga budžeta vidimo da stvarno najviše iznose one pozicije, koje su namenjene kuralivnoj medicini. Mi imamo gospodo, samo nekoliko dečijih oporavilišta i nekoliko higijenskih zavoda koji malo troše i koji služe preventivnoj medicini. To je druga karakteristika ovoga budžeta. Ja sam primetio jednu stvar. Ja ne znam, zašto i zbog čega je ta stvari? Primetio sam to, da naše bolnice ne leče toliko koliko se bave ekonomijom. Danas jedan seljak koji obrađuje svoju zemlju nema računa da vodi ekonomiju, dok duševne bolnice to čine. To je šteta i ja ne govorim to napamet, nego iz ličnog iskustva. Kod mene u Kovinu postoji duševna bolnica sa 450 bolesnika. Na tih 450 bolesnika imamo 118 raznih činovnika i dnevničara tako, da na tri bolesnika dolazi jedan činovnik koji vuče platu. Ja mislim da se u bolnici uvela ekonomija zato da bi se ovim bolesnicima pružila rasonoda, međutim oni ne mogu da rade nego bolnica mora da uzima skupe radenike i da na taj način obrađuje svoju ekonomiju koja zbog toga mora da bude u deficitu. Bolnica duševna u Kovinu koja ima lepo imanje iskazuje manjak dohodaka od te ekonomije, jer je obrađivana kao što sam kazao od radenika koji se plaćaju, a kad bi bolesnici radili tamo i našli duševne rasonode u tome i isti se upotrebili onda bih razumeo, inače ovako kako se radi, ne razumem, jer bolnica od toga nema nikakve koristi. Gospodo, budžet ove bolnice za duševne bolesti u Kovinu iznosi 5.000.000 dinara, odnosno nešto malo manje.

Ima dakle u toj bolnici prosečno 450 bolesnika a to znači da svaki bolesnik staje državu 11.000 din. godišnje ili bolje rečeno približno 1000 mesečno. To je gospodo, ogromna svota za državni budžet. Kad se još uzme i to, da se ti ljudi uopšte ne leče, da je to više jedan azil, kad se uzme da ta bolnica

ima svoju zgradu da ima svoj inventar i t. d. i da ipak košta mesečno svaki bolesnik približno 1000 din., to je vrlo velika suma novaca. Iz ovoga, gospodo, vidi se, da bi za naše narodno zdravlje, za koje inače malo trošimo, da bi mogli da imamo mnogo bolje rezultate, kad bi doneli zakon o sistematizaciji činovničkih mesta, a s druge strane, kad bi se donela jedna šema po kojoj bi se videlo na koliko bolesnika treba da imamo jednog lekara, koliko bolničara, koliko činovnika itd. Tako isto, gospodo, tvrdi se kao fakt, da jedan upravnik bolnice koji dobro stoji na nadležnom mestu, da on dobija za svoju bolnicu i više lekara, i više bolničara, i više činovnika, nego onaj koji ne stoji dobro. Kad bi se dakle, sve to uredilo, ja mislim, da bi se mnogo bolji rezultati dobili nego danas. Tada bi, gospodo, i čuvanje i negovanje narodnog zdravlja išlo bolje. Ovako pak, kako danas stoji, svuda se ogleda kruti birokratizam, koji se ogleda npr. ovde u toj bolnici u Kovinu, koja se nalazi u samom selu, a ima dva automobila, dvoje saonice, jedan fijaker i t. d. I poslednji služitelj, gospodo, kad ide na stanicu on mora da se voza u automobilu, jer gospodin ne može da ide peške. Dok se ovde prebacuje ministrima, što imaju automobile, dotle se ovde i svi služitelji vozaju na njima. Sem toga, gospodo, ja mislim da se sve bolnice u pogledu svoje spreme izjednače, da se ima jedan sistem, po kome bi se znalo koliko dolazi lekara na izvestan broj bolesnika, koliko bolničara itd., jer ovako kao što je danas jedna bolnica ima više, a druga manje.

Ja, gospodo, nisam izneo ove stvari da kritikujem budžet Ministarstva socijalne politike, nego da ukažem na to da su krediti za naše bolnice vrlo mali, i da bi trebali biti četiri puta veći, ako se želi da se naše narodno zdravlje bar donekle popravi, stoga izjavljujem, da ću glasati za budžet Ministarstva socijalne politike. (živo odobravanje).

Potpredsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Ima reč narodni poslanik g. Ivan Mohorič.

Ivan Mohorič: Gospodo narodni poslanici, ja u prvom redu žalim, što se ovakvi budžeti, kao što je bio juče budžet Ministarstva saobraćaja, a danas Ministarstva socijalne politike, raspravljaju posle pola noći pred praznim klupama, kao da bi mi imali nekog naročitog interesa, da o ovim važnim i temeljnim problemima govorimo petorici, šestorici, naših drugova, kao i gospodi resornim ministrima, i njihovim referentima. Mi nemamo interesa da govorimo o ovim stvarima kroz prozor, niti pred praznim klupama. (Odobravanje u Skupštini). Mi bi želeli, gospodo, da naše debate i naš, naponi urode plodom, da se o njima vodi računa, a međutim po ovakvom rasporedu budžetske diskusije, to apsolutno nije moguće.

Ja kažem da još jedamput žalim pošto ću to najvažniji resori da oni ne dođu do onog posmatraju, do one analize, i da poslanici ne budu u stanju da izlože

svoje poglede, ni svoje stvarne primetbe i svoju kritiku kako ti problemi socijalni i ekonomski, koji su u vezi i kako ti resori upravo zaslužuju.

Resor Ministarstva socijalne politike obuhvata jedan veliki kompleks važnih problema, problem nacionalne higijene, pitanje suzbijanja endemnih bolesti, a-sanacije našeg sela, pitanje naših invalida, pa pitanje zaštite radnika, inspekcije rada, pitanje socijalnoga osiguranja, pitanje socijalnog dampinga, koji se kod nas pojavljuje u neverovatnom opsegu i ima značajne posledice. Kad je vreme već poodmoklo, ne bih ulazio u sva ta pitanja i sve te probleme, koje sam sada spomenuo.

Ako bi mi analizirali ono zakonodavstvo koje je u pogledu regulisanja socijalnih pitanja donešeno 1921 i 1922 god., mi bi morali da konstatujemo da se u mnogim pogledima otišlo preko onoga što je za naše prilike trebalo da se donese. Kad se jedan moj prijatelj inženjer pre nekoliko meseci vratio iz Sovjetske Rusije, pitao sam ga kako honorišu bojšševici prekovremeni rad? On mi je kazao sa 25% a mi međutim nagrađujemo sa 50%. Kakve posledice ima to za radnike, ja neću ovde da navodim, samo hoću da se zadržim na jednom pitanju koje su moji predgovornici nuzgred spomenuli i dodirnuti jer držim toliko važnim obzirom na prekar no stanje u kojem se nalazi da treba i ako je dockan par reči još progovoriti. To je pitanje našeg socijalnog osiguranja i stanje tih inštitucija koje imaju da rukovode tim socijalnim osiguranjem, a koje potpadaju pot kontrolu Ministarstva socijalne politike. Već u Finansijskom ooboru iznešena je jedna dosta oštra, ja nalazim dosta opravdana kritika u pogledu rada tih socijalnih ustanova. I ja bih hteo pre no predem na sam predmet da učinim jednu koustataciju da izbegnem svaki nespোরазum, naime da nalazim da je potrebno i korisno za jednu demokratsku državu da postoji socijalno osiguranje, da je ono što bolje izgrađeno i da ono daje radniku, koji je osiguran, što veće praktične koristi.

Međutim, šta mi vidimo kod nas? Običaj je bio ranije, kad je bio radnik bolestan da potraži lekara, stavi se sa njim u kontakt, požali mu se šta mu fali i dobije pomvc. Šta biva danas? Danas vidimo ogromne zgrade sa labirintima birokratske mašinerije između lekara i bolosnika tako da bolesnik prosto nije u stanju da na tako jednostavan način dođe do svoga lekara i do lekarske pomoći. On mora da pređe kroz jedan martirijum i da ima jake živce i veliku istrajnost, pa da na kraju dođe do te lekarske pomoći ako mu je potrebna, a on nije u stanju onda na žalost da dobije toliko te pomoći, koliko bi je kod drugog načina upravljanja sa tim ustanovama mogao dobiti.

Mi dakle, vidimo da se te ustanove socijalnog osiguranja udaljuju od onog prvobitnog zadatka za koji su postavljene i kome bi trebale da služe. Mi vidimo da one troše preterane sume na administrativne svrhe i da apsolutno nisu primetile, kako se razvijaju privredne prilike u našoj zemlji. Zbog toga je i došlo do te

situacije, da su one danas morale da predlože Ministru socijalne politike i on ništa drugo nije mogao da uradi nego da udovoljava njihovim zahtevima da se do maksimuma zakonske mogućnosti poveća doprinos iako su se mnoge organizacije tome protivile. Ovo je odjeknulo u doba sadašnje opste mizerije i siromaštva dosta nezgodno, naročito u industrijskim krajevima, ali time se još nije sve svršilo, nego su ti uredi pristupili i tome da smanjuju onu pomoć, ona razna davanja i one razne usluge koje su ranije davale radnicima i da ih smanjuju i preko onoga što bi inače trebalo da bude.

Ja dakle, nalazim da je u tom momentu za nas nastupila dužnost, da skrenemo pažnju gospodinu Ministru socijalne politike da tu treba ići dublje i predložiti neke radikalnije mere. Mi vidimo da je on preduzeo mnogo, on je što se zakona tiče, išao do maksimuma. On je naredio i štednju i preduzeo sve moguće druge mere, ali mi vidimo da tu treba ići dublje i da to teško stanje treba lečiti iz temelja. Mi vidimo danas, da dok je 1922—1923 godine bio još jedan poslovni višak od osiguranja od prilike u 21%, dotle u 1929 godini, dakle u godini najjače konjunktore, kada je bio najveći broj radnika zaposlen i osiguran, mi vidimo, da je taj višak spao na 4%, a danas je pasivna, ne samo grana bolesnička, nego u mnogo većoj meri grana osiguranja protivu nesreća. Jedna i druga ukupno ima deficit od 37 miliona dinara. Ovo je jedna cifra koja mora da nas zabrine, jer to je bilo 1931 godine. U 1932 godini situacija se pogoršala, smanjuje se broj osiguranih radnika, smanjuje se broj doprinosa, dok se fizičko stanje i potreba lekarske pomoći još više povećava. I pored dosta krutog i bezobzirnog naplaćivanja toga doprinosa za socijalno osiguranje, ipak vidimo da Središnji ured za osiguranje radnika pokazuje jedno dugovanje za neplaćenim premijama u sumi od 173 miliona dinara. To je gospodo, druga cifra koja mora da nas jako zabrine jer mi svi znamo da je danas od meseca do meseca sve teže i sve gore dobiti gotovinn. I da treba vrlo oprezno s njom disponirati, da kod jednog ili drugog novčanog zavoda preko noći ne zamrzne.

Mi vidimo, ako pogledamo u pojedine okružne urede, da je imalo na primer 1930 godine, prema izveštaju koji je dao Središnji ured, 11 aktivnih i 16 pasivnih ureda. Mi vidimo, da 11 aktivnih ureda imaju suficit od 2,800.000 dirara i da 16 pasivnih ureda imaju deficit od 13,200.000 dinara. Ja se ne čudim ovakvim rezultatima i svi ćete mnogo bolje razumeti, ako vam samo par cifara još dodam, kako se na pojedine grane izdataka kod pojedinih ureda trošilo:

Mi vidimo da variraju troškovi za hranarinu prema pojedinim okružnim uredima između 12% i 61%, troškovi za lekove između 6% i 21%, upravni troškovi između 7% i 31%, a troškovi za banje i sanatorijum između 2,5% i 13%.

Gospodo, na kraju krajeva ima izvesnih različitosti u socijalnoj strukturi područja pojedinih okružnih

uređa i u vrsti radnika koji su osigurani, ali ovolike diferencije, ne bi trebale i mogle da budu. Mi vidimo da neki okružni uređi štede, jer znaju da je ovaj novac prikupljen od poslodavaca pa i od radnika, koji ga sa velikom mukom zaradjuju, jer znaju da oni teško taj novac za osiguranje daju, pa je zato potrebno, da se sa svom revnošću i ozbiljnošću upravlja. Ali šta pomaže ako oni štede? Ništa. Jer suficit ide na pokriće deficita pasivnog uređa. Po prirodi, niko nema interesa da to što on prištedi bude upotrebljeno za pokriće deficita uređa sa lošim gazdinstvom. Ja nalazim da se mnogo pogrešilo, kad su ova pitanja, koja su nekoliko puta pokrenuta i stavljena na dnevni red, da su ova pitanja poverena na rešavanje baš toj gospodi iz okružnog i Središnjeg uređa. Nemoguće je, da se to poveri onim licima, koja su baš do te prekerne situacije, u kojoj se danas nalazimo, doveli.

Kako je to zamašen problem, i da to nije jedan jednostavan problem, biće vam jasno ako spomenem da su razrezi doprinosa za bolesničko osiguranje u 1931 godini, iznosili za celu zemlju 338, milijona dinara, dok je u isto vreme celokupan porezni poslovni promet iznosio 170 milijona dinara, a celokupna zemljarina 456 milijona dinara. Gospodo, dakle vidite, da je to jedan osetan porez i da ne može da nam bude sve jedno; kako se taj novac upravlja i kako se on troši?

Od premija koje su prikupljene u dobrim poslovnim godina, imobilirano je u velikim zgradama 173 milijona dinara. Taj kapital je mrtav, jer su te zgrade zaposednute od bilokracije osiguranja, pa danas ona nije u stanju niti da svoje upravne troškove smanji, niti da taj novac amortizuje.

I da vam na kraju kažem još jednu cifru koja će vas naročito obradovati: moram da vam napomenem da samo Beograd duguje na neplaćenim doprinosima 12 milijona dinara, što je svakako za današnju ekonomsku situaciju Beograda i beogradskih zanatlija jedna ne baš mnogo razveseljiva stvar. Dakle, ovih par cifara omogućuje vam da stvorite jednu sliku, kakva je situacija, u upravi socijalnog osiguranja i ja mislim, da će se g. Ministar socijalne politike složiti sa nama, da on odredi mešovitu komisiju da ovaj problem proučira i u tu komisiju, ja bih želeo da ulaze ljudi koji su do sada upravljali tim novcem, jer oni neće moći da nam dadu obaveštenja i savete, kako bi mogao upravljati na drugi način nego na onaj, koji se do sada praktikovao, koji je doveo do današnjeg sloma ove važne grane socijalnog osiguranja.

Пошпредседник Др. Авдо Хасанбеговић: Реч има народни посланик г. Милан Петковић.

Милан Петковић: Господо народни посланици, заиста је много оправдана она напомена г. Мохорича, мога предговорника, да је расправа у 2 сата после поноћи о оваквом једном важном ресору, као што је буџет Министарства социјалне политике и народног здравља, заиста незгодна и ничим оправ-

дана ствар. Незгодна ствар и ради касног времена а исто тако незгодна и ради малог броја посланика.

У ресор Мин. социјалне политике и народног здравља спадају инвалиди и инвалидске потпоре и пензије. Инвалидско питање решавано је у нашој земљи после ослобођења три пута: 1919 године, 1925 и 1929 год. Закони о инвалидима и један и други и трећи, остали су са извесним празнинама, остали су са извесним неправдама према оним који се тичу, јер остала су нерешена многа инвалидска питања. Не само нерешена, него и неправилно и неправедно и штетно решена. У мојем крају, који имам част претстављати у овој Скупштини, има данас у једноме срезу неколико стотина инвалидских породица и међу њима извештан број и самих инвалида, који још ни до данас, и ако испуњавају све законске услове, нису добили ни једну пару инвалидске потпоре од свршетка рата. Многи опет међу њима нису од 1929 г. од доласка новог инвалидског закона добили ни једне паре, иако су добили и нове пресуде дивизијских инвалидских судова и виших инвалидских судова и те пресуде постале извршне и они обавили све формалности, које се траже т. ј. доставили извршна решења виших инвалидских судова у препису финансијским дирекцијама.

Ја господо, сматрам да је главна кочница, која смета, да интересенти дођу до свог законског права, у финансијским тешкоћама, јер Министарство, према својем скромном буџету, није у могућности, да исплаћује и оне инвалиде, који се редовно исплаћују и да у исто време у једној години исплати и заостале инвалиде из ранијих година, а не само из једне. Поред тога овим незгодама много доприноси и околност што дивизијски судови нису стални и редовни судови, него у овим судовима раде хонорарно војне судије и судије окружних и других судова. Па и ти људи, који тако хонорарно раде, не плаћају се уредно. У Сарајевском дивизијском суду, на пример, од судија, који хонорарно раде, нису добили ни једне паре ни један судија за пуних 8 месеци у прошлој години. Један једини званичник и један једини писар који је био у тој канцеларији Сарајевског дивизијског суда, и он је редуциран, иако је тамо било неколико десетина хиљада инвалидских предмета још нерешених. Ја сам се о томе лично уверио у априлу прошле године и заиста осетио тешкоће оних људи, који раде у тим судовима; осетио њихове напоре и сву неблагодарност, која се према њима чини са стране државе, ради неисплаћивања овога хонорара и необезбеђења канцеларијских радних снага. Ако тога има и у овој години да се не исплаћују хонорари судијама, ја молим г. Министра да обрати пажњу, да се то више не дешава, да не би због тога застајали послови.

Има један велики број инвалидских породица

и личних инвалида у крајевима бивше Босне и Херцеговине, који су одбијени од права на инвалидску потпору, не зато што немају стварних законских услова, него само услед недостатка једног формалног законског услова а то је што су пропустили да на време поднесу пријаву. Овај недостатак требало би, мислим, исправити једним додатком или једном допуном у садашњем Инвалидском закону, у коме би се казало: да накнадне пријаве важе до једног извесног одређеног времена, после озакоњења ових измена и допуна.

Сад ћу, господо, да пређем на наше радничко осигурање.

Окружни уреди за осигурање радника, они би се, колико је мени познато, могли боље назвати окружни неуреди за осигурање радника, или окружни уреди за неосигурање радника, или макакo друкчије само не уреди за осигурање, јер њихово деловање и рад њихових нижих чиновника по провинцији никако није управљен у томе правцу, да се зајста прикупљају и прибирају средства, којима би се помогли радници у случају беде и невоље. Ја имам о томе више конкретних примера и доказа — али сам их вечерас негде изгубио, а имао сам намеру да покажем господину Министру како окружни уреди за осигурање радника поступају са доприносом, који наплаћују од послодаваца за њихово радно особље. Имаде много случајева да је један послодавац платио одређен допринос у 1927/28 години и већ је човек заборавио, кад је платио, али је на сву срећу сачувао признаницу. И њему се тражи поново допринос за 1927/28 годину у 1932. Човек уверава, да има потврду и подноси је чиновнику, који је за то постављен у срезу, и извештава се уред о томе, али они траже ипак наплату егзекутивним путем. Човек шаље купон од чека или од упутнице, или чак њихову признаницу да је платио допринос, али они га ипак поново плене за тај допринос. Таквих случајева имаде много у нашим крајевима. Имаде случајева да ови службеници окружног уреда за осигурање радника, који често пута нису стални него хонорарни, да би добили већи хонорар, подносе извештај окружном уреду о упославању извесних радничких лица код послодаваца, а тога упослења у ствари није ни било никад. Људи доказују уверењем општине, али то не помаже. Они поново доносе решење, да има, да се наплати допринос. Један сиромашни радник у Срезу власеничком у општини Хан Пијесак Васо Абазовић живео је искључиво од рада и био запослен код шумског предузећа „Угар“ и њега опорезују са 4000 динара. Човек је доказао да ниједан посао није радио као предузимач него је радио за фирму. Добио је и уверење од општине, али и поред тога окружни уред одбио је његову жалбу. Онда се он жалио и средишњем уреду у Загребу. Овај је доставио жалбу

на проверу окружном и окружни уред поново доноси решење да се његова жалба одбије и затражени допринос наплати егзекутивним путем. И сад, ако му се тај свота наплати ит све му се прода што има живо, он ће ипак остати још половину од те суме дужан. И да је прави дуг не би га нико жалио, али то није био прави дуг него измишљен. Да изгуби све имање за измишљени дуг, ја мислим да није право. Стога молим г. Министра, да оваквим стварима поклони нарочиту пажњу и да у случају жалбе скрене пажњу окружном и средишњом уреду за осигурање радника, да тако у будуће не поступају.

Дозволите ми да кажем неколико речи о социјалној и културној хигијени код нас. Социјална хигијена господо, она се у нашим крајевима почела да приводи у праксу од скорог времена, од пре неколико година. Заслуге највише зато има господин др. Штампар. Ја сам тврдо уверен да наши крајеви, који су добили неколико хигијенских установа, да их они не би добили ни за неколако десетина година, да није било овога врло способног, врло вредног и заслужног човека. Али господо, у колико се је за време деловања г. Штампара у нашим крајевима урадило, изгледа, да ће се сад све упропастити. На подручју хигијенског завода у Сарајеву подигнуте су четири здравствене станице: у Раденковићима, Дрињачи, Јањи и Кнежини. Те станице биле су снабдевене са оним што је најпотребније, да имају станице у хигијенском смислу. Те станице имале су сестре помоћнице и потребан број других намештеника-служитеља. Али одмах онога часа, кад је отишао г. Штампар из Министарства социјалне политике, одмах се то осетило у овим хигијенским установама. Ове станице вршиле су и амбулантну службу, и кроз ове станице пролазило је и прегледано по 1.000 болесника и пружена им помоћ. У њима су лечили сифилистичари и друге заразне болести, у њима они су налазили лекова и серума. Али то је све било за време др. Штампара, а сад свега тога нема. Ове здравствене станице и амбуланте данас немају ни једног комада ни најобичнијих завоја, а да не говоримо о серумима и лековима којих треба да имају. Чак господо, и ако су начињене лепе и модерне зграде, за ове станице почели су се скраћивати кредити за служитеље. Тако баш у Дрињачи, то је моје место, већ друга година ускраћен је кредит за једног служитеља у тој станици. Ако се, господо, хоће да здравствене станице врше мисију, која им је намењена, онда у првом реду оне као такве морају да буду чисте и уредне. Оне треба да буду огледало и пример оном свету, који долази у њих. А како ће, господо, да буде у њима реда и чистоће, ако нема служитеља. Не може се тражити да тај ред одржава сестра помоћница, јер је она чиновник II кате-

горије, а сем тога она има дужност да обилази и села и поједине куће, да поучава тамо мајке породиље, какав треба да имају ред у кући, и како треба одгајивати малу децу, а нарочито новорођенчад. Ја сам се, господо, неколико пута обраћао Хигијенском заводу у Сарајеву, и тражио и молио да траже кредит за плату једног служитеља у здравственој станици у Дрињачи, која не би стајала више од 6000 динара годишње, али до данас није могао да се нађе кредит. Ја мислим, господине Министре, да је то срамота, да не може да се нађе за једног служитеља један мали кредит од 6000 динара годишње за овако важну потребу, као што је послуга здравствене станице.

Ја ћу да вам кажем, господо, неколико речи колико је добра учинила та станица за три и по године, како постоји у томе селу Дрињачи. Ја познајем ово село добро, пошто као свештеник стално живим у њему. Ја познајем хигијенске прилике нашег села у опште врло добро, и могу да вам кажем да су пре постанка ове станице хигијенске прилике целог оног краја биле очајне, мизерне и бедне. Ја мислим, господо, да би многа браћа наша из културних наших крајева: Војводине, Хрватске, Славоније и т.д. просто се згражавали и чудили, како је некада наш сељак спавао у кући. Тако исто згражао би се, кад би видио, како мајка, као нејка, повија дете и како га доцније васпитава. А од успоставе здравствене станице у томе месту, и постављања сестре помоћнице у томе месту, која је редовно обилазила и околна села и куће у селима; ја сам, господо, за три и по године приметио толико напретка, каквог нисам могао да приметим раније ни за 20 година. Дакле, господо, ако се хоће да та установа, која је почела овако корисно да делује у нашем народу, и да делује како треба, онда јој треба дати њезине потребе. У противном боље је овакве установе и не отварати, и не почињати у њима рад, него овако да почне да ради као што је радила па одједаред да престане.

Рећићу још неколико речи, господо, о болничком лечењу и болничким трошковима. Ја сам и прошле године код буџета Министарства социјалне политике и народног здравља узео реч и говорио о болничким трошковима и о теретима ових болничких трошкова. Ја то исто морам да кажем и сад и пононо да нагласим, ако ови и овакви болнички трошкови, како се данас наплаћују од нашег сељачког света остану и у будуће, ја вас уверавам да нико од наших сељака и ако је озбиљније болестан неће ићи у болнице него ће остати код куће, па шта му Бог и срећа да. Јер многи се жале и кукају и кажу: послао сам своју жену или дете, брата или сестру па, и ако су боловали два до три месеца, нису се излечили, него су умрли или вратили кући болесни, или су ми натоварали трошкова 2-3000 динара. И

сад у место да му члан оздрави и живи, он га нема, или му је још болестан, а он мора да раскућава и да плаћа те болничке трошкове. Ако је члан излечен опет мора у томе случају да осети тешкоћу ових болничких трошкова, који се тешко подносе.

Господине Министре, симо у једној општини Среза зворничког има болничких трошкова са раних из више година 1,500.000 динара. Нема те власти, која ће прикупити те болничке трошкове, ако се не реши да прода и задњу краву и овцу дужнику. Иначе не може се друкчије дуг наплатити. Од тога како видите имају штете и саме болнице, јер оне рефлектирају на ту наплату. И рачуна се, да ће наплатити, а међутим не могу да остваре ни 20—30% тих болничких трошкова највише у току године дана. И разуме се услед тога не могу да задовоље своје потребе, па се болесници жале да немају у болници ни чисте преобуке нити храну какву треба да имају. Па ако је већ тако и ако држава нема могућности да преузме издржавање болница, онда би далеко боље било израчунати колики је финансијски ефекат ових болничких трошкова и државних и бановинских болница и ту своту рзрезати на све пореске обвезнике и наплаћивати уз порезу. На тај начин и држава и болница би долазили лакше до ових трошкова а свет би лакше плаћао и не би осећао те терете.

Толико сам имао да кажем и молим господина Министра да ове моје примедбе уважи. Изјављујем да ћу гласати за овај буџет Министарства социјалне политике и народног здравља. (Одобравање и пљескаље).

Пошћрејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Реч има народни посланик г. Милинко Милутиновић.

Милинко Милутиновић: Господо народни посланици, кад је већ пред нама буџет Министарства социјалне политике ја сам сматрао за дужност да изађем и да и ја узмем учешћа у овој дебати.

Ја ћу се осврнути само на два проблема, а то је о општинским службеницима и о инвалидима и инвалидским породицама. Господо народни посланици, под ресор Министарства социјалне политике и народног здравља потпада и радничко осигурање под које, не знам због чега, потпадају и службеници општински.

Ја сам господо посланици, као претседник општине, имао да утврдим да од тога осигурања општински службеници немају никакве користи. Сеоски општински службеници не знају ни коме да се обрате за помоћ, не знају ни где постоје ти органи и уреди, јер их ми нисмо нигде ни видели. Знамо само то да морамо да одбијамо од њихове плате по 80 и 100 дин. месечно, а толико да предвидимо у општинским буџетима, и да све то пошаљемо чековима који нам се уредно шаљу, друго ништа.

Колико ми је тај закон познат, он није рђав.

Може да се каже да је и идеалан, али није практичан, бар у колико се тиче општинских службеника. Ја сам увек навлазио на негодовање код општинских чиновника када сам им одбијао плате за тај уред, јер никада га нису ни видели, али нисам наилазио на негодовање на једно овакво осигурање у начелу, ако би се оно уредило онако како то њихове потребе захтевају.

Верујем да ће општински службеници поднети Министру своје предлоге како они мисле, да се ово питање реши, али да би се то могло да реши, потребно је да се финансијским законом они одвоје од радничког осигурања и да се овласти Министар унутрашњих послова или Министар социјалне политике, да о томе пропише уредбу.

Госцодо посланици, ја нисам био посланик ка да се овај закон доносио, али знам да општински чиновници нису узимали учешћа када је он доношен, па зато је он овакав и испао. Ове милионе које плаћају сваке године општине и општински чиновници могу се једним добрим прописом веома добро искористити за помагање општинских службеника, па би на тај начин могли много да допринесемо да ти људи буду свесни и исправни и да са вољом врше своју дужност.

Мале плате и неуредна исплата нису довољне ни у редовним приликама, а камо ли у ванредним, те је овакав фонд за општинске службенике неопходно потребан. Њима је потребна болница, бањз, одмор и да им се исплати посмртнина, а не само бесплатан преглед лекара, кога они и иначе добијају бесплатно од средских и општинских лекара. А то може да им да само њихов фонд.

Закон о општинама, кога смо скоро изгласали, за 2/3 општинских службеника не гарантује пензију па се у овај фонд може да предвиди и пензијско осигурање за оне којима закон ту пензију не признаје, као што су то лепо уредили код својих фондова приватни чиновници, па чак и трговци и занатлије. Да не би Скупштина ово питање решавала нашим старим законом, захтев општинских службеника треба да се прихвати, па да се овим законом одвоје од радника, и да се да овлашћење Министру да то питање у споразуму са општинским службеницима уреди једном уредбом.

Молим Скупштину да се поправи амандман који говори о престанку обавезе од даљег осигурања тиме, што би му се додао пропис којим се овлашћује министар да ово питање уреди уредбом.

Сада ћу господо, да пређем и да кажем неколико речи о инвалидима и инвалидским породицама. Почетком 1929 год. неким личним инвалидима и инвалидским породицама обустављена је потпора.

Госцодо, 1928 године била је образована једна комисија, која је по ондашњем Закону имала да

цени вредност доприноса о земљарини. У тој комисији су били бирани одбори са по три одборника из сваке општине и у сваки одбор је улазио по један економ. Кад су ценили приходе земљорадника са имања, они су узели онда у оцену приходе према ондашњим ценама, јер су цене биле велике и према тим ценама ти су приходи и цењени. Тако на пример где је био случај, да је раније по ранијем Закону било непосредног пореза на земљиште 5 динара, кад су ове комисије цениле допринос, тај је допринос изишао преко 120 динара, где је било непосредног пореза на земљиште 10 динара ту је тај допринос после оцене ове комисије прелазио и преко 200 динара.

По ранијем Закону инвалиди су имали право на потпору до 20 динара непосредног пореза, а онај ко је плаћао непосредног пореза преко 20 динара он није имао право, док по овоме новом закону инвалиди имају право на потпору до 120 динара, а кад прелази 120 динара онда губи право на потпору.

Кад је донет Закон 1929 године онда су многи општински судови тај Закон погрешно тумачили. Они су с једне стране обуставили потпору зато што је основни порез на земљарину прелазио преко 120 динари, с друге стране су обуставили потпору зато што су погрешно тумачили Закон, тако да је један велики део инвалида и инвалидских породица остао без потпоре. Дешавало се на пример да један човек сасвим слабог стања не прима више потпору, јер му је обустављена, док други инвалид, његов сусед, или инвалидска породица, са бољим стањем, и данас прима потпору. Према томе, господо, ја бих замолио господина Министра да што пре измени Инвалидски закон тако да би сваки инвалид, да би свака инвалидска породица добијала потпору.

Има и оваквих случајева. Човек је на пример рањен у рату, а не може да прима потпору зато што је његов отац жив кад је био он рањен. То значи, ако би се сутра заратило, ја имам свога оца живог, и сада имам да мислим ако будем рањен, пошто не могу да примам потпору, да убијем свога оца па да онда идем у рат. Ја мислим да сваки онај који је учествовао у рату и био рањен има право на потпору, без обзира на његово имовно стање, да зна зашто је ратовао.

Поред овога, господо народни посланици, имате лица која су добила инвалидска решења од Дивизијског суда пре годину и по дана а да ни до данас нису добила решење од Вишег инвалидског суда. Па онда имате случајеве, где су инвалиди добили чак решења и од дивизијског и од инвалидског суда, а да ни до данас, после две године, нису почели да примају ни реловите потпоре. Има и таквих случајева где су пре две године инвалиди потписали признанице и послали дирекцијама, а да ни до данас нису дошли до потпоре, и ја молим госпо-

дина Министра да изда једно наређење дивизијским судовима да они мало брижљивије раде и доносе та решења и да изда једно наређење дирекцијама да се људима исплаћују заостале инвалидске потпоре.

То је што сам имао да кажем и изјављујем да ћу гласати за буџет. (Живо одобравање).

Пошпиретседник др. Авдо Хасанбеговић: Реч има народни посланик г. др. Милан Стијић.

Др. Милан Стијић: Господо народни посланици, народно душевно и тјелесно здравље показује се донекле у множењу народа. Прираст народа је износио у задњем десетгодишту у Југославији преко 16%. То је један број који се може сматрати доста великим. Али се народ не множи свуда подједнако. Има градова и срезова у којима се број народа умањило. Таквих градова имаде 25 (од 204), а срезова 26 (од 343). Разлози том смањивању различити су. Ако бисмо повукли на карти Југославије црту у правцу Цеље—Загреб—Шабац—Смедерево—Туприја—Ниш—Врање—Штип, имали бисмо двије половине. Сјеверну половину карактеризира пучанство које показује дјеломице у множењу неки застој, и јужну половину која се множи, у главном, повољно. Узрок недовољном множењу у неким пределима сјеверно од означене црте лежи дјеломице у нарочитом менталитету, а дјеломице у социјално-господарској структури. Јужно од означене црте налазе се приморски крајеви и већина брдовитог терена Југославије. Ако се и у тим појединим срезovima показује мањак пучанства, онда томе може бити узрок само емиграција.

Витална снага је у нашем народу већа, него код осталих народа те још увијек припадамо *прогресивном шију*. Али треба констатирати да се та снага лоше чува. Док умире наша дојенчад првог дана мање него код осталих народа — знак веће природне снаге наше дјеце — та дјеца у каснијим данима, кад дијете треба вјеште неге, више умиру него у осталим културним земљама, — знак да незнање брже исцрпљује виталну снагу наше дјеце него вани. Ово задње може да се примјени и на читав народ. Зато може наша основна политичка линија бити: настојање за што шире сузбијање незнања путем опће народне просвјете (основних школа), а у здравственом погледу путем што јаче здравствене поуке, односно, како се каже, здравствене пропаганде. Ово можемо постићи градњом нових основних школа, запослењем незапослених учитеља и што бољим дотирањем социјално-медицинских установа у сврхе здравствене пропаганде.

Даље треба уочити, како у нашој популационој, тако и у здравственој политици, да број становништва у градовима брже расте него на селу, што нам каже, да број становништва на селу расте природним путем, а у градовима усељавањем. Док смо 1921 године имали у Југославији 15,76% градског

становништва, 1931 године тај је проценат порастао на 18,43%. Развој Југославије као и осталог културног свијета иде у смјеру урбанизације, те смо код нас тек на почетку тог развоја. Ако ћемо у нашој популационој и здравственој политици већ сада уважити констатирани будући развој и учинити све, да се уклоне штете, које имају да очекују сељачке масе долазећи у градове, намећу нам се следеће задаће:

1) Градске управе имају повећати своју бригу за здравље сељачких маса које надолaze.

2) Држава имаде повести организовани рад свих позваних фактора да се асанира село у здравственом погледу, (напр. канализација, зидање хигијенских бесприкорних ђубришта и захода, зидање водовода и хигијенско уређених бунара) и у погледу опће цивилизаторном (напр. електрификација, остала техничка средства), како би се побољшањем сеоских прилика смањила привлачна сила градова....

Пут, којим треба ићи, показао је већ Др. Андрија Штампар, бивши начелник санитета и генерални инспектор за хигијену, сада потпредседник хигијенске секције Лиге народа. У нашим ситним приликама тај је човјек као „за наше прилике неспособан“ пензионирани.

Даље један моменат, који говори за нашу тезу, јесте разлика у брзини пораста града и села. Док је сеоско пучанство напредовало до 12,6%, градско је напредовало за 35,9%. Код будућег пописа 1940 године могли бисмо имати већ око 22% градског пучанства у Југославији. Брза и ваљана асанација села један је од важних фактора да зауставимо брзину процеса урбанизације, и то је један од основних увјета, да нам биолошки и национални живот буде што дужи.

Господарство са народним животима показује индекс ефекта порода. За неке дјелове данашњег пучанства Југославије требало је у раздобљу 1906—1910 око три пута толико порода, док је Америка требала за свој број пучанства двоструки број порода. То значи, да је господарство са човечјим материјалом поред свега интензивног искоришћавања његове снаге у Америци још увјек за трећину боље него код нас. Под новим приликама и услед интензивног социјално-медицинског рада у задњем 10-годишту, ти се односи побољшавају, али постоји опасност, да ће непознавање нашег стања хтјети и даље поремећавати виталне интересе нашег народа на пољу социјално-медицинског рада.

Да је такав рад потребан, доказује нам статистика. Док износи просјечна дужина живота, која је до душе у порасту, код нас између 24 до 29.75 година (Југославија просјечно 27—28 година), она је износила 1910 године у Америци око 31 годину, а у Берлину око 35 година. Још боље нам показује наше биједно стање средња дужина живота. Док је

1910 године од 100.000 новорођених половица од њих могла да доживи 33 годину, у сељачкој је земљи Данској могла да доживи 65 година! Каква је то разлика! Код земаља, које воде рачуна о своме националном тијелу, ми смо међу последњима.

Прије уједињења нисмо имали специјалних органа, који би по техничкој спреми могли, а по свом знању били дужни да чувају опће народно здравље. На читавој територији Југославије имали смо само 3 малене институције са врло уским делокругом свога рада. Данас имамо читав један систем специјалних међусобно повезаних установа. Ако прибродимо централним установама, осим Бановинских хигијенских завода, још и Домове народног здравља, онда бисмо имали 55 централа са 308 одељења, 297 самосталних установа т.ј. преко 600 самосталних органа за рад на терену. Код такве нас приправности не може тако лако да угуши прва епидемија, која би надошла, како је то пријетило Србији за вријеме харања пјегавог тифуса.

Доказ успјешности социјално-медицинског рада пружа нам кретање заразних болести. Док је 1919 године оболевало од пјегавог тифуса још 476 лица на 100.000 становника, 1931 године тај је број спао на више од половице на 2,29/000. Велике богиње су након систематског провађања цијепљења управо — можемо рећи — изчезле, па се од 1925 године даље јављају само појединачни случајеви. Повратни тифус већ је од 1920 године у изчезавању. Што се пјегавог тифуса тиче, он је најјаче пао од 1919 на 1920 годину, од 12.000 на 1500 случајева. Дакле и њега скоро и нема. И трбушни тифус почео је након дужег дизања барем релативно помало да пада. Упоредимо само штету, коју су нам нанеле две болести, трбушни тифус и дизентерија, са овим што смо инвестирали за обрану од њих. Док смо од 1920 до 1930 изгубили због умрлих на поменутих двома болестима, које се даду спречити, најниже рачунато преко 1 милијарде динара (100 милиона годишње), ми смо уложили од Уједињења до данас за асанацију села у циљу њиховог сузбијања само око 15 милиона годишње, — дакле тек 15% од онога, што смо требали да учинимо.

Ако погледамо специјалне органе наше здравствене службе, можемо с првом изразити наше задовољство. Она нам је својим устројством и радом приштедила много новаца. Са властитим продукцима за чување здравља онемогућила је, да наш новац одилази у стране земље за плаћање скупочијених лијека, напротив њиховим извозом довукла је туђи новац у земљу. Та је организација прерано изгубила свога вођу, па треба енергичне руке, да проводи даљни патриотски рад у смјеру, да се ослободимо од туђих лекова. Али још увек иду тешки милијуни сваке године у иностранство. Као примјер на-

водим неосалварсан за лијечење сифилиса, којег требамо годишње преко 100 килограма.

Једна од великих тековина наше социјално-медицинске службе јесте организација поучавања народа. Има болести, које су лијечници кроз вјекове настојали да отклоне и излијече, али тек поука народа и његова властита сарадња, пробужена пропагандом, могла је да их спријечи. Зато би било криво, ако бисмо ишли за тим, да онемогућимо један исправан и националан рад на чувању народног здравља.

Тај се пропагандни рад обавља помоћу 200 већином преносних киноапарата, и 50 пројекционих апарата. Продукција пропагандних филмова повјерена је школи Народног здравља у Загребу, те су само у 1931 години извршена 23 филма, од чега је састављено 94 копија, а у ту сврху утрошено 80.000 метара позитива. У промет је стављено 27 копија.

Од 1919 до 1929 године било је одржано 173 течаја са 4345 посјетилаца; предавања 29.229 са 1,907.000 слушаца; изложби 171 са 717.000 посјетилаца. Укупно око 30.000 приредби са 1,907.000 учесника. Тим је разним приликама подјељено на милијуне летака, брошура, књига итд.

Осим ријечју, рађено је и дјелом и примјером на терену. Тако је од 1919 до 1931 год. израђено 4.628 разних објеката, од којих скоро половица служи опскрби пучанства са здравом питком водом.

Да споменем још једну добру страну ових установа. Оне су поред тога, што имају првенствено обављати практични рад, још првокласне знанствене установе. Тиме што ове повезују обострани рад, то могу сваки свој знанствени резултат најкраћим и најбржим путем да искористе на добро народа. Такова се повезаност у осталим земљама нађе пуно ређе. Пуг из знанственог лабораторија до њезине примјене у народу обичава другђе бити много дуљи.

И поред свега ја не сматрам, да смо у развоју социјално-медицинских установа постигли све, што требамо. Ми имамо органе за обрану, али треба извјесне дијелове тих органа још помножити. Ту мислим првенствено на диспанзере за матере, дојенчад и малу дјецу, којих имамо само тридесетак. Мислим даље на нове задаће, [које нас чекају са даљњим развојем медицине, те да бисмо још даље могли бити узор страним земљама у погледу здравствене организације, као што смо данас.

Приказавши тако у опћим потезима основне линије једне здравствене политике, која базира на реалним народним потребама, — ја желим да нагласим, — да је, како број превентивних, дакле социјално-медицинских установа, — тако и број болничких одељења свих врста и болница за наше потребе недостатан. Желим да то нагласим, свјестан чињенице, — да нам је немогуће у ери тешке господарствено — финансијске кризе приступити поди-

зању и проширењу болничких одјељења и установа, као и оних за социјално — хигијенски дотично медицински рад, — али и поред свих потешкоћа и недаћа, — једно не смијемо поднипошто да дозволимо, — да нам постојеће болничке и остале здравствене установе због помањкања и најужнијих средстава, обуставе постепено рад и пропадају. Напротив у ово тешко доба страдавања и свих недаћа, које једнаком мјером тиште нашег сељака, — радника, — обртника, — мало — грађанина, — чиновника и т. д., ми морамо и под цијену највећих жртава омогућити правилно функционисање и рад болницама на начин да их осигурамо са свим потребним санитарним и осталим материјалом, да им дадемо достатан број првокласних кревета, — проширимо одељење за отворену туберкулозу, — за заразне болести, — да им припојимо дјечја одељења итд. — С тим у вези ваља да омогућимо реалним дотацијама широко поље рада нашим хигијенским и осталим заводима (Школа народног здравља Загреб, — Централни хигијенски завод Београд, — Домовима народног здравља, школским поликлиникама, здравственим станицама, различитим амбулантама итд.

Наведено изискују дневне потребе широких народних слојева. Ови народни слојеви сви безизнимно морају да имају могућност лијечена у болницама и добивања помоћи у здравственим установама. Не заборавамо да смо земља, гдје је помор од туберкулозе, — помор дојенчади, — помор на појединим врстама заразних болести огроман. Овом злу можемо да станемо на пут поменутим смишљеним радом, — а на начин, — да сву бригу и пажњу посветимо наведеним установама.

Гледајући тако широкогрудно са гледишта опћег потреба широких народних слојева напоље, на важност болничких и социјално-здравствених тј. превентивних установа, — ја ћу да се специјално позабавим са буџетом установа територија Савске бановине. Бићу кратак, а изнијет ћу голе чињенице, — које базирају на бројкама, како се види из предлога буџета Министарства социјалне политике и народног здравља за годину 1933/1934.

Прво што упада у очи, проучавањем буџета болница; — болна је, али истинита чињеница, да болнице на територији Савске бановине, (не урачунавам болницу за душевне болести Стењевац и Пакрац и љечилишта за туберкулозне Нови Мароф, Шуметлица итд.), — дакле обе загребачке болнице, — пак болнице у Осијеку, Сиску, Вировитици, Пакрацу, Новој Градишци, Сушаку, Петрињи, Глини, Оточцу, Броду н. С. итд., — болнице са укупно преко 3700 болничких кревета, — дакле болнице које по закону о болницама немају никакове субвенције од стране државе.

Док Општа државна болница у Београду имаде код 1100 кревета, у буџету од дин. 20,156 260 — ди нара 13,166.340 — државне субвенције, — а др

жавна болница Сарајево (навајам само ове двоје) код буџета од 13,088.034, — имаде Дин. 10,719.148 — државне субвенције, — то све горе наведене болнице Савске бановине не имаду уопће никакове државне субвенције. — Одговорит ће ми се, — да су то редом болнице под бановинском управом, па досљедно томе имаде да им бановина даде потребну субвенцију. Премда је ово становиште нетачно, могли би смо га акцептирати, — кад би доиста ове болнице имале бановинску субвенцију, — која би донекле одговарала оној, — коју добивају напред споменуте болнице са државног буџета. Проучавањем буџета Савске бановине за год. 1933/1934 видимо, — да ове болнице или уопће немају никакве субвенције (на примјер Осијек), — или пак суме добивене на субвенцији тако су минималне, — да нису у стању да поправе тежак материјални положај болница.

Уочи ли се чињеница, да су напред споменуте болнице Савске бановине још у буџетској год. 1929/30, — а и у 1930/31. добивале преко дин. 4,000.000, — (око 4,200.000. —) државне помоћи, — лако ћемо разумјети потешкоће тих институција тим више, што се јавно говори да болнице Савске бановине имаду на име болноопскрбних трошкова за лијечење болесника, које трошкове снаша што држава а што бановина, око дин. 28,000.000. — потраживања, — а да те болнице поред свих молби и ургенција никако нису могле да реализирају те своје већ дуго доспјеле тражбине, нити од државе а нити од бановине. — Тако настаје циркулус вициозус. Држава и бановина не плаћају болно—опскрбне трошкове, које по закону имаду да снашају и плаћају болницама, — болнице не могу да удовољавају својим обавезама према лиферантима и трговцима, — а у скрајној истанци страдава болесник.

Наведено изнео сам у жељи, да скренем пажњу надлежним факторима, свјестан, — да су одговорни фактори баш банске управе учинили све, што је у њиховој моћи, — да удовоље оправданим потребама и тражењима болница, — али да им мањак материјалних средстава то није дозвољавало. Зато апелирам пригодном ове расправе на г. Министра да стављањем и давањем безусловно потребних средстава банским управама, у специјалном случају банској управи Савске бановине, омогући правилан и законом нормиран рад болница ове бановине, што је врућа жеља одговорних фактора бановине и свију нас, који имамо да се старамо за потребе народа поверене нам територије. Сада желим да специјално изнесем буџет Хигијенског завода и Школе народног здравља у Загребу па да прикажем како је предлог тога буџета нереалан и, уколико буде усвојен, биће рад у овим установама знатно стегнут. Према предлогу буџета за 1933/34 годину болничко одељење Хигијенског завода у Загребу тре-

ба да прими државну дотацију у износу од 582.077 динара. У буџетској години 1931/32 државна дотација овој установи износила је 1,000.000 динара, а у текућој била је смањена на 845,300 динара. Од 1932 године потребе болнице нису се никакво умањивале, јер је остао исти број кревета и службеника те се још и повећао. Оволику уштеду немогуће је провести, и уколико се не би повисила државна дотација, неће бити могућности ни за редовну исплату персонала а у исрани болесника и дјеловања болнице настаће стање, које ће бити од највеће штете по саме болеснике. Пријем болесника у ову болницу, која је заразна, не може да се ограничи и да се врши избор болесника према изгледима на могућност плаћања већ треба да буде примљен сваки заражени болесник.

Предобро је познато како у времену економске кризе стоји са плаћањем болно опскрбних трошкова не само са стране појединаца или опћина, већ и са стране банске управе и Министарства, за трошкове, које су по закону дужни да плаћају. Ову болницу треба на сваки начин подржати, јер је она једина у којој се могу смјестити инфекциозни болесници из Загреба и шире околице.

При предвиђеној дотацији од 582.077 дин. ова установа доказано не може да опстоји и удовољава потребама, пак је потребито да се државна субвенција према стварној калкулацији и потребама подигне најмање на 900.000 дин.

Према предлогу буџета за 1933/34 годину предвиђена је по парт. 927 држ. буџета за материјалне расходе Хигијенског завода у Загребу и подручних му установа сума од 2,985,000 дин., за асанационе радове на територији Савске банске управе предвиђена је по партији 928 свега сума од 100.000 динара.

Још у државном буџету за 1931/32 годину партија за материјалне издатке Хиг. завода и подручних установа износила је 5,387.000 дин., значи да је буџет материјалних издатака редуциран у року од двије године за 2,383.000 или скоро за половину.

Хигијенски завод са својим одјелењима; домовима народног здравља и одјелењима истих: здравственим станицама; соколским поликлиникама, специјалним диспансерима и амбулантима има округло деведесет јединица.

Осим сузбијања заразних болести треба да се у грубим цртама прикаже рад ових установа у Савској бановини на заштити народног здравља, посвећивању и пружању бесплатне лекарске помоћи народу. Школске поликлинике имале су 103.000 прегледа и посјета; венеричне амбуланте 54.945; антималярничне станице 6.644; здравствене станице 78.000; антитрахоматозне станице 80.000; антитуберкулозни диспансери и остале установе 22.659, укупно 345.248

прегледа и посјета. Број окупавих у школским поликлиникама и здравственим станицама износио је 192,656. Бактериолошко-серолошких прегледа било је 62.117; кемичких анализа 6.541. Осим поменутога с успјехом је интервенирано код свих епидемија или бројних случајева заразних болести.

Мислим, да није жеља и интенција надлежних фактора, да сада, — кад су нам, поред свих осталих узрока, о којима не желим да говорим, — баш обзиром на могућност ширења разних зараза, — надаље на признату потребу сузбијања трахома, маларије, туберкулозе, помора дојенчади и мале дјеце, венеричних болести итд. — те установе од кардиналне важности, — мислим дакле, да није жеља надлежних фактора да законом одређени рад ових установа онемогуће тиме, — што ће помањкањем најминималнијих средстава велики број установа територија Хигијенског завода у Загребу морати да редуцира и отпусти персонал, — и да посвема редуцира, дотично обустави рад.

Да је рад ових установа потребан и важан произилази из чињенице, — што су законом из децембра 1932 о накнадним кредитима, — како Хигијенском заводу — Загреб, тако Школи народног здравља — Загреб, по разним партијама, признати накнадни кредити.

То што је решено за буџет Хигијенског завода — Загреб вриједи у већем опсегу и за буџет Школе народног здравља у Загребу. Мислим, да није потребно да истичем важност ове наше једине установе у цијелој Краљевини. Познато је да је одељење за производњу биолошких продуката до пре неко вријеме једино у земљи давало цјепиво против богиња, разна цјепива против дизентерије, тифуса, итд., серуме против шкрлета, дифтерије тетануса итд., и да је тим радом приштеђен народној привреди огроман капитал од много милиона динара годишње. Споменем ли још и то, да биолошко одељење школе произвађа сада и серум против уједа од змија, а да је почела и производња неосалварзана, указао сам на огромну важност само једног одељења ове установе. Међутим постоји још одељење за санитарску технику, хемијско, затим оно за социјалну медицину итд., једном ријечју одјели, који раде директно на подизању хигијенске културе народа.

Према предлогу буџета за 1933/34 годину предвиђена је државна дотација за Школу народног здравља у Загребу у износу од 1,620.954 динара, која је света новим амандманом повишена на 1,920.954 динара т.ј. са 300.000 динара. У буџету за годину 1931 и 1932 износила је државна дотација за ову установу 3,300.000 динара, а у 1932/33 години, са амандманом 2,200.000 динара. Значи да је дотација школи смањена у времену од мање од две године за близу 50% т.ј. за 1,400.000 динара.

Треба напоменути да се у овој школи спремају серуми и вакцине, које су по своме квалитету у свему равни најбољим препаратима из иностранства, а у цени су за 30% и више јефтинији. На овај начин новац који је раније ишао у иностранство остаје у земљи, а становништву у овим тешким временима омогућено је лијечење јефтиним серумима. Само овим радом који је мањи дио рада Школе народног здравља еманциповали смо се, између осталог, од страних тржишта и пружили могућност лијечења становништву уз разумне цијене. Наша продукција је у стању, и практично покрива све потребе земље, а у случају ванредне потребе може се и подесити роштручити. Сва одељења ове школе за проучавање народа, за виталну статистику, социалну медицину, за пропаганду, за санитарску технику ит.д., развила су огроман рад у корист народа, а рад и организације ове школе нашли су признање у иностранству, што је свакако од користи подизању угледа наше земље.

У текућој буџетској години школа је могла наставити радом захваљујући изванредно додељено помоћи од 1,000.000 динара са стране Рокфелерове фондације, док се за идућу годину може рачунати са ове стране на минималну помоћ. Да није амандманом повишена државна дотација са 300.000 динара, јасно је и доказано, да би Школа народног здравља у Загребу дошла у положај, да се у њој не би могао развијати никакав рад, јер школа намерава да ову годину отпочне и са продукцијом неосалварзана, који би био за две трећине јефтинији од препарата који сада купујемо из иностранства. Захваљујући Рокфелеровој фондацији, имамо стручњака и за то, који се оспособио у американским творницама, те је већ све припремљено да би се отпочело продукцијом.

Узорна хигијенска организација у нашој земљи, наша је признање у свијету и тако много допринела подизању угледа наше земље. Подржавајући ову организацију, можемо да будемо сигурни да нас не може затећи никакво изненађење од било какве епидемије, на што треба да се обрати највећа пажња у временима социјалне беде. Свуда се, наиме, опажа, да народ није више у стању да тражи помоћ приватних лекара и купује за новац скупе лекове, па не смијемо претераном штедњом да дезорганизујемо оне установе, у којима народ још може да нађе бесплатног савета, лекара или лекарске помоћи.

Приказавши тако у главним потезима важност и потребу одржања рада и болничких и социјално-здравствених установа, ја сам указао на озбиљно и тешко стање ових установа, а специјално на стање оних Савске бановине.

Уверен, да ће Народна скупштина и надлежни фактори увидети потребу хитне и неодложне савјетске помоћи ових установа, ја молим господина Министра,

да нађе начина, како би им се осигурао несметан и успешан рад.

Гласам за буџет овога Министарства. (Бурно одобравање и плескање)

Пошпредседник Др. Авдо Хасанбеговић: Реч има народни посланик Бранко Дрљача.

Бранко Дрљача: Господо народни посланици, Држим, да би се тешко огрешио о дужно поштовање и осећаје искрене благодарности, ако и овом приликом у овом високом Дому, не би, изразио господину Министру социјалне политике и народног здравља особиту захвалност моју и сиромашног народа пасивне, али увек јуначке Мркоњићеве Крајине, што је прошле тешке и гладне године имао онолико љубави према том народу као и смисла и разумевања за његове тешке потребе.

Па кад је господин Министар имао смисла за овако једну моменталну народну потребу мога краја и кад је уложио све своје силе да јој доскочи, ја се с правом надам, да ће знати и умети решити и све остале проблеме на социјалном пољу живота целокупног нашег народа као и његовог здравља, а таквим потребама услед културне заосталости широким слојева нашег народа, Богу хвала, има доста.

Свима је нама без сумње, господо, добро познато да наш сеоски свет уопште, а специјално на територији бивше Босне и Херцеговине услед своје културне заосталости живи у врло хрђавим хигијенским приликама. Није никако чудо онда, што су код нас тако чести смртни случајеви одојчади, што код нас хара туберкулоза, што је тифус тако редовна и честа појава, да не кажем чак и перманентна услед недовољно чисте пијаће воде. Ви сте могли, господо, последњих дана у неким нашим дневним листовима прочитати тешку и жалосну вест, да се у неким срезевима Врбаске бановине појавио чак и пегави тифус.

Оскудица у лекарима, удаљеност њиховог седишта од села и сељака, а по мало и превелике таксе за стандард живота нашега сељака у овим тешким временима, па уз то прескупи лекови, и ретке болнице и још ређе апотеке узрок су овим болестинама и епидемијама.

Ја ову прилику желим изрочито да искористим и да на господина Министра социјалне политике и народног здравља апелирам да према буџетској могућности што више повећа број лекара на територији Врбаске бановине а исто тако и болница, и да не дозволи да наше болнице и даље оскудевају у лековима и завојном материјалу, као што је то случај са болницом у Бихаћу. Поред тога жалосно је и то, да на тако великом и пространом територију Врбаске бановине немамо ни једне државне болнице, а имамо само свега две бановинске, које би се могле назвати у правом смислу речи болницама, јер имаду хируршка одељења, у колико не би оскуде-

вале на потребном материјалу, док се све остале, колико их има, а врло их је мало, мирне душе могу без хируршког одељеља, назвати амбулантама.

Такође молим господина Министра да нареди да се државна дотација предвиђена за бановинске болнице уредно исплаћује од стране Банских управа, јер болница у моме месту ове буџетске године од предвиђених шест стотина хиљада динара није добила ни пет пара од ове предвиђене дотације.

Поред тога апелирам на господина Министра, да се брзом изменом закона о апотекама омогући отварање већег броја апотека у појединим местима, јер смело могу тврдити, да је у већини случајева, где је у месту само једна апотека нашем сиромашном свету просто онемогућено да дође до лекова. Није бадава и без разлога у нашем народу поникла она већ традиционална изрека, која каже: Скупо као у апотеци. Скупо је, господо, али не ради тога, што је лек сам по себи скуп, него и ради тога, што у једном месту постоји само једна апотека или боље да је назовем једна трговина лекова, што у таквом месту нема конкуренције, што су наше апотекарске коморе монополисале лекове, што су се наши апотекари на рачун народног здравља узорно картелисали, па је наш сиромашни свет просто препуштен на милост и немилост апотекарима, да га они, не кажем сви, али они несавесни, и са јаче развијеним материјалистичким апетитима, глобе и пљачкају. Зар није, господо пљачка, ако се у једној апотеци Врбаске бановине рецепт таксиран са 3 таблете бајеровог аспирина наплаћује 11— динара и 65 пара, док тај материјал стоји апотекара ништа више од 1 динара и 20 пара. Зар није пљачка, зеленаштво и кајишарство, кад се за један литар бурове воде наплати ништа мање него 40 динара, док сваки иоле интелигентан човек зна, да се са цигле две таблете може да направи један литар бурове воде са трошком од 3 до 4 динара.

Није чудо онда, господо, што наши апотекари за релативно кратко време постају милионери, јер зарачунавају и читање рецепта и паковање па можда и оно стереотипно и депласирано: изволите, молим лепо, и хвала лепо.

Имајући пуно поверење у садањег г. Министра и верујући да ће хтети, знати и умети све ове проблеме решити на опште задовољство нашег сиромашног сељака, занатлије па и чиновника ја ћу гласати за буџет Министарства социјалне политике и народног здравља, да је још 2 пута толики, јер сам свестан тога, да се на народној одбрани и народном здрављу не сме штедети. (Одобравање и пљескање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Реч има народни посланик Ђока Ђирић.

Ђока Ђирић: Господо посланици, дужан сам својој савести и народу кога претстављам, да и овом

приликом прговорим нешто о инвалидима и инвалидском питању. Господо посланици, Министарство народног здравља је установа која је обавезна и позвана да штити и интересе оног реда људи у нашој земљи, који су отаџбини дали, све што се могло дати. Ово Министарство позвано је да штити њихове интересе као централно надлештво своје врсте. Ако се упитамо, да ли је Министарство социјалне политике и народног здравља одговорило своје узвишеном задатку, ја бих одговорио да би имало разлога, да се и критикује. Да ли је то зато што му смета поратна гломазна администрација или се није уложило довољно воље, труда и енергије, то ће се видети из даљег мога излагања. Реч је о инвалидима. Да ли је инвалидско питање решено на солидној бази или није и да ли је Инвалидски закон потпуно одговорио садашњици, у то нећу да улазим, али да од остављених вентила и у Инвалидском закону наши инвалиди трпе, то је несумњиво.

Као што вам је познато господо, инвалидску потпору је досуђивао прво инвалидски суд, затим првостепени суд, а у другом степену Врховни инвалидски суд, затим опет првостепени и најзад дивизиски инвалидски суд. У 1923 години образоване су специјалне комисије за ревизију инвалидских потпора и њихово редуцирање. Онда је настало оно што је најгоре, јер се свуда осећао изванредан хаос у овој врсти наше администрације. Од прилике сличне комисије су образоване у години 1931, када су сви инвалиди требали да буду преведени на нови Инвалидски закон. Како је страшно, господо било видети онај страх и ону неизвесност сакатих људи који су својој земљи дали оно што им беше најмилије, — то је део њиховог тела — а какве ли су изгледале инвалидске породице у том времену, то ми је у овом тренутку тешко рећи и претставити. Ни по јада, господо посланици, да су били макар и овим малтретирањем инвалиди у могућности да сви буду преведени на нов Инвалидски закон. То се није десило, већ су многи и многи предмети слати из првостепеног суда у Дивизијски инвалидски суд и администрирање између њега, првостепеног суда, војног округа и дотичне општине годинама траје, тако да је велики број најчеститијих бранилаца наше Отаџбине дошао у положај да оскудева а често пута и гладује. Уверен сам кад би г. Министар социјалне политике имао података и храбрости да нам каже, колико инвалидских предмета решених имају поједини инвалидски дивизиски судови, и послатих Врховном инвалидском суду при Министарству социјалне политике, свакако да би та цифра била зграњављујућа, а још више би нас фрапирала цифра која би нам казала, колико, коштају државу дивизиски инвалидски судови. Ја сам имао прилике да видим ово надлештво у Нишу. И оно ми је дало утисак гомиле несређених аката, у којима се врло тешко

паћи. Много хиљада породица, палих ратника за слободу и величину ове земље, толико година чекају узаман, да дођу до оне своје злехуде инвалидине. Не могу тврдити да се нарочито предмети одуговлаче или из ма којих других разлога не свршавају, али је чињеница, да инвалиди и инвалидске породице, због рјзве администрације, а можда и нехати надлежних трпе оскудицу, а њихови поступци често пута ни мало не дају похвалу живима за њихову захвалност мртвима—палим за Отаџбину. Ја бих молио г. Министра да ми да разлога зашто су још једнако претрпани инвалидски судови и зашто овако мали број инвалидских решења свршених излазе из њих? Ово је нарочито важно зато, што може овзј и овакав нехат државе према својим инвалидима имати негативан васпитни утицај на нашу омладину у погледу још несвршених националних задатака који пред њом несумњиво стоје.

Овако стоји ствар са још на жалост не досуђеним инвалидским потпорама. Готово ништа боље не стоји ни са онима, који имају извршна решења и који су почели извесно време да примају своју инвалидину на касама дотичних пореских управа а то зато, што је врло чест случај, да инвалиди не буду исплаћивани редовно. Оно пак што је најжалосније и за њих најстрашније, то је да има инвалида и инвалидских породица, који по 5, 6, 7 и више месеци нису примали своје потпоре, У срезу Царибродском и Лужичком има инвалида и инвалидских породица које нису исплаћене и за годину. Преко оваквог нехата се, господо, не може прелазити ћутке; ја бих молио г. Министра социјалне политике за ургенцију код г. Министра финансија да се за најкраће време инвалидска потпора почне редовно исплаћивати као и да се одмах ликвидира са старом неисплаћеном инвалидском потпором. И ово што је до сада било, мислим да ће се саложити са мном и г. Министар, да је то наша национална срамота. Инвалидима се и инвалидским породицама мора пружати само захвалност и признање, а никако горка разочарења! Због нередовног исплаћивања инвалидске потпоре ја сам својевремено упутио и питање на г. Министра финансија и г. Министра социјалне политике. Молално стање инвалида тако је, да је културни задатак свију нас, а наполе Краљевске владе да инвалиде врате друштву и духовно, а не држати их у уверењу, да су они бескорисни чланови друшта и да као таквима нико о њима не води рачуна.

Кад ми је г. Министар одговарао у Народној скупштини, рекао је, да треба тражити разлоге на другој страни, зашто до сада није ликвидирана стара инвалида, а текућа се нередовно исплаћује. Очекивао сам да нам г. Министар финансија о томе нешто рече, али он то није учинио ни до сада.

Када се, господо, хоће да говори о народном здрављу, мислим, да би се тешко могла наћи чиње-

ница, која би говорила о томе, да је брига за народно здравље велика и да се нема шта приметити у томе погледу. Не знам, да ли ћу претерати ако кажем, да у данашњици не може бити говора о народном здрављу, него само о народној беди и невољи.

Ми смо, господо, пуну годину дана употребили на то, да се учини што је могуће учинити декретима и законима, само да би олакшали живот нашим грађанима, а нарочито широким слојевима народних маса. Када је пак Народној скупштини поднесен један законски предлог од стране добронамерних посланика, којим би се бар донекле омогућило народу, да може доћи до јевтиних лекова и лекара, — реч је о закону о апотекама — Краљевска влада је одбила, „јер се прави ризик и отвара поље за велике злоупотребе“. Заиста, господо, ја сматрам да садањи концесионални систем отварања апотека може корисно послужити само једном малом броју наших грађана. Данашње јавне апотеке и лекови су за широке масе недостижни услед претеране скупоће, а скупоћа лекова долази стога, што у њиховој продаји нема конкуренције. Конкуренцију, пак не допуштају средњовековне привилегије концесионалног система отварања апотека. Несумњиво се овом привилегијом користи један мали број људи на штету здравља народних маса. Не сме се дозволити богаћење појединаца на рачун народног здравља и општих народних интереса. Санитетска је служба код нас врло скупа, само за то, што и меродавни фактори сматрају да су апотекари интегрални део нашег државног уређења и да би било врло опасно реметити ред ствари. Истина је, да опасност постоји, али не опасност за народно здравље, већ опасност за богатство апотекара. Када није слободним системом апотека дошло у опасност народно здравље у Француској, Белгији, Холандији, Швајцарској и Америци, свакојако, да не би дошло ни код нас. Каже се да је здравље највеће богатство, те би зато било потребно, повести мало више рачуна о том највећем богатству и не дозвољавати да сиромашан сеоски народ удаљен од апотекара и апотеке по 40 и више километара, често пута страда без суђена дана, јер до лекова, макар и скупих, он не може доћи.

Благодарећи дакле концесионалном систему отварања апотека, земљораднички део нашега народа, дошао је у ситуацију да буде већином без апотеке. Када би се пак дозволио систем слободних апотека или бар изменио концесионални систем у толико, да се могу отворати апотеке у свима местима, где има срескога лекара, онда би млади доктори и магистри фармације ишли за зарадом, па макар и у село. Конкуренција, пак не би дозвољавала да апотекари иду са процентом зараде од 50 па до 1.300%. — Само један пример:

Имам у рукама неколико лекарских рецепата,

који су таксирани у апотеци, пошто је ималац његов купио лек: и

На обрачуна ових рецепта, који је апотекар давао, види се да лек кошта 3.78 дин. и то по такси, несумњиво са извесном зарадом, а ни мање ни више него је 10 динара ималац дотичног рецепта оглобљен код апотекара. Ако пак обрачунамо зарadu апотекара за издате лекове по озим рецептима, она није ни више ни мање него 1.300%.

Као што нема никаквих концесија ни привилегија у лекарству, исто тако, оне не смеју бити ни у осталој санитарској струци.

Док се оскудевало у особљу за апотекарску струку, могло је још бити и разлога за постајање концесија, ал је данас та потреба прошла, јер данас, не само, да не оскудевамо у стручним спремним снагама, већ имамо толико да у данашњем систему апотека за све њих нема места. Сматрам да савесност рада у припреми лекова мора бити иста, јер нам то доказују западне државе које имају систем слободних апотека, нарочито с обзиром на чињеницу, да се фармација у горе споменутим земљама као наука високо издигла и да је светскога гласа.

Због свега овога, ја очекујем да ће се изнети на решавање Скупштини закон о изменама и допунама закона о апотекама, о коме је скупштински одбор дао своју реч, како би ова Скупштина учинила да народ дође до јевтиних лекова и да народно здравље не буде скупо као што је данас.

Колико је пак скупо данас народно здравље, очито нам показује "Правилник о болничким таксама за лечење у државним и бановинским болницама и болничким амбулантама, издат у смислу овлашћења тачке 5 чл. 51 Финансиског закона за 1932/33 год.". По овом правилнику је један мали број наших грађана изузет, који су поштеђени превеликих такса којим су овим правилником оптерећени. По овом правилнику болничке трошкове не плаћају само порески обвезници са годишњом непосредном порезом до 60 динара без приреза и личног пореза. И сами можете мислити, господо, да је овај број у нашој земљи врло мали, због чега нећемо много погрешити ако кажемо, да се правилником ишло на то, да сваки онај кога снађе невоља, буде привуђен за болничко лечење, тај мора често пута да прода од свога имања или покућанства оно што му је најмилије да исплати огромне болничке трошкове. За то се често ратосиљају и тога здравља, које му је лекарска нега из болнице дала.

Колико пак кошта здравље пореских обвезника који плаћају порезу од 60 — 200 и више? Они морају плаћати по 2040 и 50 динара само за храну и то са нарочитом таксом за интервенције било бактериолошке, хематолошке, или ма које друге. Ако је пак потребна каква инјекција или операција болеснику, и она се мора нарочито платити као и употреба

погодилштва, завоја и т. д. Болнице нам нису тако честе, па и тај мали број болница када је услед скупоће народу неприступачне, онда се не треба чудити што народ из бојазни да му направи рачун економ болнице на основу овога правилника, иде најчешће надри—лекару и врачу за помоћ. А социјална медицина? Она остаје да се њоме научно баве медицински теоретичари и експерти Министарства народног здравља.

Болнице морају бити приступачне народу, јер само тако постоји разлог за њихово постојање. Богати се могу лечити и ван болница; сиротиња треба омогућити бесплатно или бар јевтиније лечење. Зато и очекујем да ће г. Министар овј Правилник заменити другим, који ће у потпуности одговарати високој сврси, коју имају болнице и њима сличне установе.

У предлогу буџета за 1933/34 годину даје се Моравској бановини за асанационе радове 100.000 динара. У прошлогодишњем пак буџету предвиђена је била сума од 350.000 динара. На овој буџетској партији се може најбоље видети, колико је г. Министар за социјалну политику био штедљив. То ми свакако желимо, али бих ја више волео да се разлика у 250.000 динара види на партијама, које су више персоналне природе, него ли на асанацији села. Шта се може молим вас уредити са 100.000 динара на територији целе Моравске бановине? Колко се радова може извести? Дотле док се за канцеларијски материјал неких установа као и за разне формуларе и друге потребе предвиђа више од 20.000 динара дотле се за асанационе радове једне читаве бановине предвиђа само 100.000 динара. То таман толико да се не угаси буџетска партија.

Стављам у грех надлежнима што се овако мало води рачуна о асанацији села, која треба да буде на првом месту.

Када је реч о народном здрављу, ја мислим господо, да уочавамо код нашег народа свест, да он показује све више тежње ка бољем здравственом, социјалном и културном животу. Ово се најбоље види из тога, што се последњих 10 година удружује у своје здравствене задруге и на тај начин допуњује своју задружну организацију све са циљем да одбрани своје материјалне, социјалне и духовне интересе и створи чврсту подлогу за свој живот и опстанак. Мислим да није потребно нарочито истицати да је здравствено задругарство поникло из велике социјалне и здравствене беде нашег сељачког света. Зато је и главни задатак здравственог задругарства: заштита здравља и унапређење народа. Здравствено задругарство је показало да је с обзиром на прилике под којима живи наш пољопривредни свет, најпогоднији здравствени систем, јер се рад на здравственом и социјалном унапређењу народа преноси из вароши у којима је држава много урадила у

села и насеља, где је држава врло мало доспела да уради. Осим тога, знатно појевтињава лечење широких народних маса,

Министарство за социјалну политику и народног здравља би требало да помогне приватну иницијативу у овом правцу, јер здравствено задругарство у селима претставља растерећење државе и бановина, јер оне могу са мање издатака, помажући напоре народа, боље да спроведу, кроз већ готове организације, задатке државне и бановинске службе.

Ја сам слободан, господо, да вам обратим пажњу на то, да се законом о здравственим општинама хтело да пресади у крајеве, где до сада није постојао један застарео здравствени систем, систем здравствених општина. Здравствена служба коју су здравствене општине спроводиле, није се показала ефикасном, те је народ није радо ни примио. Као доказ пак да здравствене општине не одговарају данашњим потребама народа, па и његовим схватањима, наводим, да се данас највише здравствених задруга оснива у оним крајевима у којима дуже времена постоје здравствене општине. Зато је потребно да се и ова здравствена служба преда здравственим задругама. То је у интересу народног здравља па и народног цела јер опадају двоструки доприноси за једну те исту службу. Бановине би, пак, дајући једну дотацију, имале јавнинују општинску службу него ли када би саме постављале лекара и вршиле општинску здравствену службу.

Да би се народ могао користити овим здравственим системом и да би се рад савеза здравствених задруга проширио, потребно је помоћи савез и материјалним средствима.

Савез, већ по закону о здравственим задругама, прима дотацију од државе до буџетске 1932/33 године, дотација је износила 450.000 динара. Према великом броју здравствених задруга и разгранатости посла, ова је дотација била и сувише мала. Међутим, она је у буџетској 1932/33 години смањена за 50.000 динара.

Ако се од те суме одбије неисплаћена сума од 300.000 дин. онда је дотација 370.000 дин. У ово годишњем пак буџету предвиђена је дотација у суми од 300.000 динара. Изузев ове дотације, здравствене задруге не могу нигде доћи до погодног кредита ни код Аграрне банке ни код Народне банке.

Савезу су потребна средства за већи обртни капитал за набавку лекова. Једино би на овај начин могао народ доћи до јевтиних лекова, јер би се набавка вршила мимо картела веледрогериста, у чајим је рукама цео промет са лековима. Међутим, што је пародоксално, они добијају јевтини кредит од Народне банке, али несумњиво са дубоким уверењем, да она чини тиме неку нарочиту услугу народном здрављу. Према томе, да би се народно здравље стварно унапредило и народу омогућило лечење и

заштита народног здравља, потребно је да о томе меродавни фактори поведу рачуна и да обилно помажу корисну установу здравствених задруга.

Потребно је омогућити савезу здравствених задруга, да дође до јевтиног кредита код Аграрне и Народне банке, јер је, колико сам ја обавештен, и својом имовином кредитно способан. Мора савезу држава ставити на расположење већи бескаматни зајам, који би послужио као обртни капитал за набавку лекова.

Да је пак требало омогућити потпуно развој здравствених задруга, није потребно нарочито истицати, само хоћу да поменем, да многим факторима, који највише треба да га подржавају, често пута није јасан рад и корист здравствених задруга за народно здравље.

Ја мислим, господо, да су здравствене задруге једино у стању у пољопривредним земљама, да реше питање обезбеђења здравља сељачког и у народу да спроведу систем социјалног обезбеђења пољопривредника код нас. Зато савез здравствених задруга мора бити обилно, како морално тако и материјално, потпомогнут од државе, док задруге не буду ојачале толико да сва потребна средства црпу из свога рада.

За сада има 95 задруга са око 40.000 учлањених породица и то у бановинама: Моравској, Дунавској, Приморској, Вардарској и Врбаској. Сваки пак Министар народног здравља који буде спроводио своју здравствену политику великим делом преко здравствених задруга, такав би Министар заиста водио једину здраву, једину праву здравствену политику, пошто би свакога уверио да води рачуна о најелементарнијим потребама народа, а та потреба јесте здравствено задругарство које својим програмом искључује сваку трговину са народним здрављем. Јер искључује трговину и несавесну спекулацију лековима, јер је оно ван сваких неправедних, антисоцијалних картелских профита и ставља се само на службу народа. Смањује се зарада занатлије и ситног трговца.

Господин Министар нам је остао нешто дужан у законодавству његовога ресора. Нездрави односи између кућевласника и кирајџија дошли су до своје кулминације. Ја знам, да је интервенција државе у свима друштвеним споровима један тежак посао, како је једном и сам господин Министар рекао, незахвалан посао, али ја сматрам да недостатак закона о становима у многостановним зградама ремети односе данашњег друштва тим пре што се с једне стране умањују принадлежности државних службеника, као приходи занатлије и трговца, а њима се не олакшава ничим, да могу сношљиво живети, већ су предати од стране државе на милост и немилост кућевласника. Ја знам да ће ми г. Министар рећи, да велики број грађевина, подигнуте после рата под врло неповољним условима, нису амортизоване, шта више и дужне, и

ако би оне дошле под удар закона, да би тиме кућевласници дошли у безизлазан положај. Да ли су грађевине амортизоване или не, мислим да то није брига нити наша нити Министра социјалне политике. Све овакве грађевине треба да дођу под удар закона само са извесним ограничењем.

Грађевине пак дужне било Хипотекарној банци, или иначе, могу се изузети од закона или одредбе за њих ублажити. Наравно, да би се то требало учинити према месним приликама и потребама појединих већих места у земљи која несумњиво нестрпљиво чекају закон о становима. Уосталом г. Министар нам је то у Скупштини и обећао.

У многим случајевима је Краљевска влада полагала најозбиљнију бригу о свима питањима народног живота, мислим да би она и ова питања требала повољно да реши у циљу сношљивијих односа између оних који су били те среће да имају своје куће и оних који те среће нису били.

Јавни је интерес, господо, да се извесно правно стање не мења, али је исто тако јавни интерес, да сви друштвени слојеви буду у потпуној хармонији, како би удружене снаге дале земљи оно што се од њих тражи. (Бурно одобравање и плескање).

У времену, господо, када социјална беда долази у пуном смислу до свога изражаја, сматрам да не би било на одмет да скренем пажњу г. Министру и на питање исхране пасивних крајева. Сматрам да треба ове године да будемо дарежљивији према Моравској бановини него ли прошле године. Кажем дарежљивији како у помоћи и храни, тако и у упутницама за бесплатни превоз хране. Ја имам извештај из срезова које претстављам, да је стање у народу врло тешко. Хране нема, али и материјалних средстава нема. Потребна је хитна помоћ народу, јер је она у том случају двострука. Привредна криза и опште сиромашење народа повећава број оскудних, због чега мора г. Министар бити врло опрезан у делењу помоћи и да је даје само онде, где је она неминовна.

Под претпоставком да ће г. Министар водити рачуна о примедбама које сам изнео, изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства социјалне политике и народног здравља.

Пошпредседник Др Авдо Хасанбеговић: Реч има народни посланик Милан Ђ. Мијић.

Милан Ђ. Мијић: Господо народни посланици, иако сам уверен да Краљевска влада води једнако рачуна о свим крајевима наше државе, ипак натерала ме је једна чињеница да пригодом расправе о буџету Министарства социјалне политике укратко ставим неколико примедба, верујући да ће се из оправданих разлога уважити.

Народ Босанске Крајине, која је саставни део данашње Врбаске бановине, спада међу најсиромашније крајеве у сваком погледу благодати осим у националном, ради чега су га туђинске власти трале

и нису му напред дале, мислећи да ће у њему националну свест угушити, што им није испало за руком.

Исто тако од ослобођења до данас остао је веран националној традицији и доказао да зна ценити златну слободу, се једног јединог изрода, који је у скорошњим т. зв. Загребачкии пунктацијама свој потпис дао, али га је могао само испред себе дати, пошто га народ и не познаје. Што је најважније његов рођени крај, Срез босанско - новски, на недавној скупштини, његови најближи рођаци и суграђани, осудили су његов поступак, жигосали га и одрекли га се.

Имао бих много да говорим о потребама Врбаске бановине, али, знајући да се у кратком времену не може све поправити и створити, дозволите ми да проговорим о једном питању, које је од првенствене важности, а то је: опскрба народа и стоке са питком водом.

Срезови кључки, гламочки, петровачки, мркоњачки, јајачки, крупски, бихаћски, новски, сански, једним делом бањалучки итд. већином леже у планинским и брдовитим пределима и живе од сточарства, за које је поред хране (паше) једнако потребна и вода, а ње нема, него стока са паше мора ићи од 2—10 сати (како где), док дође до напојишта, па не може напредовати, те тако народна привреда нема напретка. Исто тако и народ оскудева, па из те оскудице произлази то, да народ мора локве правити, да ухвате кишовачу, а у тим се локвама залежу сви могући инсекти и произвађају епидемичке заразне болести.

У почетку мога говора рекао сам, да ме је на говор натерала једна чињеница, која је тачна и пренеражавајућа, — наиме, ради се о томе: колико се у нашој држави троши годишње у појединим бановинама на здравство процентуално према једној глави?

1 у Дравској бановини по једној глави годишње дин.	16:11
2 у Приморској „	10:87
3 у Дринској „	10:49
4 у Савској „	9:15
5 у Зетској „	8:44
6 у Вардарској „	8:20
7 у Моравској „	6:78
8 у Дунавској „	6:01
9 у Врбаској „	само 3:67

Иако Врбаска бановина спада међу најсиромашније крајеве наше земље, по пажњи и буџетској расподели испада, да је најбогатија и најсређенија.

Како је то до сада рађено и зашто, о том нећу говорити, него молим, да се ова велика грешка исправи и што већи кредит дадне нарочито за асанацију села, јер 150.000 динара не може бити ни за једну честиту цистерну, а камо ли за читаву бановину.

У прилог овом нећу да вас замарам и да оп-

ширно рејам случајеве појединих села свога среза, где, на пример, села: Бравско, Црквено итд., која искључиво живе од сточарства, морају у љетно доба по 8—10 сати гонити стоку до вода, јер у љетно доба, кад су жеге, и локве пресуше.

Има једна ствар, која се безуветно мора при-звати, нагласити и подвући, а то је: Великим заузимањем и енергијом г. Бана Врбаске бановине, за последње три године, саграђено је у Бановини око 170 нових школа на селима. Ово је учињено зато, што је било 80% села, да школе уопште није имало. Али овај важан и велики напредак губи од важности своје, ако се не допуни. Поред најсавеснијег испитивања и истраживања за већину од ових школа, није се могла у околици на неколико километара наћи вода за пиће. Значи: ако се ту не притекне у помоћ, да ће наша деца, наша нада, бити присиљена да пију воду из локава, а зна се, шта из тога произлази.

Имао бих да говорим још о многим потребама, што због краткоће времена не чиним, већ се ограничујем само још на једну, а то је плаћање болничких трошкова. Молим г. Министра, да нађе пута и начина, како би се стари болнички трошкови наплаћивали у смислу прописа најновијег правилника, који је недавно г. Министар издао. Уједно молим господина Министра, да нареди, да се помоћ, која је подељена пасивним крајевима, нарочито становницима пострадалим од града, што прије изда У вјери, да ове моје ријечи неће бити у залуд речене, изјављујем, да ћу гласати за овај буџет (Одобравање.)

Потпредседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч народни посланик г. Захарић. (Гласови: Није ту! Онда има реч г. Рорбах. Ни г. Рорбах није ту. Дајем реч г. Раденку Сарачевићу. (Гласови: Ни он није овде.) Онда има реч г. Антон Церер.

Anton Cerer: Господје народни посланици! Lepo и стварно заснован говор министра социјалне политике и народног здравља, gospoda Pucelja, nam je razkril brez vsakega olepšavanja obupen položaj našega malega človeka, delavca-trpina, kateri danes b je obupen boj za golo življenje. Zato prav rad verujem, da ni rožnat položaj gospoda ministra socijalne politike, do katerega se obračajo za pomoč najsiromašnejši naši državljani, pa žalibog jim on ne more nuditi, kar se od njega pričakuje.

Njemu na razpolago dana sredstva še daleko ne zadostujejo, da bi mogel nuditi zadostno pomoč vsaj onim, ki že skoro ginejo od gladu. Tudi letošnji budžet ministrstva socijalne politike ne nudi dovoljna sredstva za omiljenje strašne bede, v kateri se nahajajo ti soči naših državljanov. V lanski budžetski debati je go spod minister Pucelj v svojem ekspezeju ministrstva socijalne politike izrekel resnične besede. Rekel je, da ma vsaki narod in vsaka organizacija družba toliko vred-

nosti in toliko oceno v družabnem življenju in kultur nem svetu, kolika je mera njene skrbi za socijalno slabšega in nezaščitenega. To so resnične besede, ki namorajo voditi, ako hočemo svetu veljati kot kulturne narod. V današnjem težkem času je dolžnost države in poklicanih faktorjev, da intervenirajo v tem pravcu, in dolžnost vsakega srečnejšega človeka, ki mu je usoda milejša in živi v izobilju, je, da prostovoljno nudi pomoč gladujočemu narodu. Mnogi in mnogi imajo denar za druge zabave, kupujejo drage luksuzne predmete, ki jih v državo uvažamo, prosečo roko gladujočega reveža pa odrivajo češ: "je kriza, naj ti pomaga država." Jaz bi prosil gospoda ministra socijalne politike, naj o tem razmišlja in stavi zakonske predloge, s katerimi nas se obdavčijo luksuzni predmeti, ki niso za življenje neobhodno potrebni s posebno takso, katerih donosi nas se stekajo v fond za podporo brezposelnih. Na svilene damske nogavice naj bi se naložila 100% taksa, na šampanjec 200%, na puder in parfem 500% na vrednost blaga i.t.d. Uverjen sem, da bi na taj način dobila velika denarna sredstva, ki bi šla v prid dobroti našemu gladujočemu delavstvu. Izredno težki so časji zahtevajo tudi izrednih ukrepov. V Ljubljani je Pokojninski zavod zidal nebotičnik, ki je veljal mnogo milijonov. Jaz mislim, da bi ta zavod mnogo bolje naložil svoj denar, ako bi zidal novo zgradbo bolnice, ker država menda nima denarja in bi gotovo rada plačevala primerno najemnino, da bi se investirani denar obrestoval. Ljubljanska državna bolnica je tako prenapolnjena, da bolniki mnogokrat ležijo po mrzlih hodnikih. Vsled težke gospodarske krize je prehrana naroda (mislim namreč reveže, ne bogatine) na tako nizki stopnji, da bodo sledila še večja obolenja. Tudi to je problem zase. Zdravstvena politika je najvažnejši in bitni del narodne politike, je važnejša od ekonomske politike, ker je zdravje in življenska sila naroda predpogoj njegovega napredka in blagostanja. Zato kraljevski vladi ne sme za zdravstveno stanje naroda biti nobena žrtev premajhna. Dobra prehrana in zdravstveni pogoji usposobljajo državljana fizično za slučaj vojne za uspešno obrambo domovine. Ko izdajamo težke milijone za orožje, bi ne smeli nič skrbeti za fizično usposobljenost onega, ki bo orožje uporabljal, sicer je obrambena sila države nezadostna. Naj se dotaknem podrobneje prehranjevalnih težkoč prebivalstva sreza Kamnika, katerega imam čast zastopati na tem mestu.

Vsled hribovitega terena se za lo malo pridela žita. Glavni donos kmetijstva je živinoreja in les, kar pa se danes ne da spraviti niti po nizki ceni v denar. V normalnih letih se pridela žita komaj za tretjino leta. Zadnja letina pa je bila slaba. Rja je uničila pšenico in pridelek je bil v nekaterih krajih komaj enkrat. Danes mora že nad 80% ljudi moko kupovati. Toda kako kupiti, ko ni zaluzka, ni dohodkov in denarja. Pomoč tem revnim krajem je nujno potrebna. Prosili smo, da naj se hitro dovoli vsaj znižana cena za prevoz živil

po železnici. Vse to se je obljubilo že novembra meseca, a izdaja povlastic se je v ministrstvu saobračaja zavlačevala radi samih formalnosti in birokratičnih zaprek, narod pa čaka in strada. Zahvalno moram priznati akcijo gospoda srezkega načelnika v Kamniku in raznih odborov, ki so s človekoljubno vnemo nabirali podpore pri boljše suluiranemu prebivalstvu v denarju in naturalijah, ali vse to je le kaplja v morje pri tej vseplošni bedi. V časopisih je bilo objavljeno, da je državna podpora za brezposelne že nakazana srezkim načelstvom, denarja pa od nikoder, brezposelni oblegajo urade in upravičeno zahtevajo dela in kruha. Prosim gospoda ministra, da poskrbi, da pride denar čimpreje v roke brezposelnemu delavstvu in ne da je samo nakazan. Istočasno pa, da isposluje od ministra saobračaja, da dovoli dovolj znižanih prevoznic za prevoz koroze za stradajoče ljudstvo kamniškega sredstva. Nujna potreba je novela invalidskega zakona, ki naj bi gotove trdote tega zakona, ki omejuje podpiranje nesrečnih invalidov, omilila. V vseh državah Evrope imajo širokogrudnejši invalidski zakon nego mi, zato je noveiranje tega zakona nujna potreba.

Še eno zadevo bi rad iznesel in naprosil gospoda ministra socijalne politike, da se unese u finanjski zakon, zakar sem tudi že prosil gospoda ministra financ, sledeče: član 57 finanjskega zakona namreč zabranjuje državnim upokojujencem nadaljno zaposlitev pri državnih podjetjih. Pri državni smodnišnici so bili zaposleni kot stražari staroupokojenci, ki so si s tem vsaj malenkost (30 din dnevne plače) zaslužili, da morejo živeti. So to stari ljudje, bivši orožniki, s prav majhno pokojnino od dinarjev 600 do 800 na mesec, tako, da ne morejo preživljati niti svoje družine in nuditi otrokom šolsko izobrazbo. Državna smodnišnica je te reveže nastavila za stražarje iz usmiljenja z majhno dnevnicco, da jim tako olajša bedno stanje. Radi člena 57 pa jih je morala zopet odpustiti in namesto njih postaviti aktivne orožnike, ki bodo stali državo dvakrat toliko. Socijalna pravičnost zahteva, da bi morali biti v dolžnostih in pravicah vsi državljani enaki. Mi pa imamo dve vrste upokojujencev: upokojujence po starem zakonu in upokojujence po novem zakonu. Vendar pa so vsi enako zvesto služili državi in imajo enake življenske potrebe. In vendar tako neprimerno velika razlika med pokojninskimi prejemki. Gotovo bode moralo priti do tozadevne reforme. Ker pa ta radi finančnih težkoč momentano ni mogoča, prosim gospoda ministra socijalne politike, da se zavzame, da se členu 57 finančnega zakona doda „i lične penzionere, kojima je penzija odredjena prema prinadležnostima po zakonima donetim pre prvog jula 1923 godine, ako njihovo bruto mesečne penzijske prinadležnosti, ne računajući porodični dodatak na skupoću, ne iznosi više od 1000 dinara“.

Gotovo je bil člen 57 finančnega zakona name-

njen, da se prepreči zlorabe, ker postoje slučaji, da so imeli ljudje po eno ali več mastnih državnih služb.

Še na eno stvar bi s toga mesta rad opozoril gospoda ministra socijalne politike. Delavstvo smodnišnice je bilo že pod Avstro-Ogersko zavarovano za starost pri „Altersversorgungsamt für Heeres-Bediensteteninstitut“ na Dunaju. Delavstvo je skozi vsa letu redno plačevalo prispevke odtrgane od svoje plače. Ko pa je Avstro-Ogerska država razpadla, je po senžermenski mirovni pogodbi oddala denar, kolikor ga je odpadlo na delavstvo jugoslovenske narodnosti naši državi. Radi padca avstrijske krone pa je znesek tako nizek, da ni možno iz tega fonda ničesar plačati. Vršila so se že pogajanja z našim skladom ratnih delavcev v Kragujevcu, da bi jih isti prevzel v zavarovanje. Sklad ratnih delavcev pa zahteva tako visoko naknadno plačilo, da država tega plačati ne more. (Menda 15 milijonov.) Prizadetih je menda delavcev bivše smodnišnice in delavcev v Puljskem in Kotarskem arzenalu približno 314. Dolžnost naše države je že v zmislu mirovne pododbe, da prevzame vse dolžnosti kot nasledstvena država ter da oskrbi državnim nastavljencom starostno oskrbo. V tej zavesti je tudi že ministrtvo za socijalno politiko skupno z ministrtvom financ izdelalo tozadevni zakonski predlog, ki pa nikakor ne pride pred skupščino. Delavci, ki so dali vse svoje življenske sile v prid države, poleg tega pa še dajali od svojih itak skromnih plač prispevke, upravičeno zahtevajo, da stori država napram njim svojo sveto dolžnost. Zato prosim gospoda ministra sa socijalno politiko, da tozadevni že izdelani predlog čimpreje predloži narodni skupščini v pretres. Istočasno pa naj tudi predloži zakonski načrt za končno ureditev starostnega zavarovanja tudi sedanjega delavstva smodnišnice, ki s težkim delom v smrtni nevarnosti nosi državi letno 25 do 30 milijonov čistega dobička. Mislim, da je to edino državno podjetje, ki je visoko aktivno, zato je dolžnost države, da tudi za starostno zavarovanje tega delavstva potrebno ukrene.

Uverjen sem, da bo gospod minister za socijalno politiko in narodno zdravje v svoji socijalni čustvenosti in smtrenom razumevanju vse moje dobrohotne predloge upošteval. Zato tudi izjavljam, da bom za budget ministrtva socijalne politike glasoval tudi v podrebnostih. (Ploskanje odobravanje.)

Пошпрейседник Др. Авдо Хасанбеговић: Реч има народни посланик Миливоје Исаковић.

Миливоје Ђ. Исаковић: Господо народни посланици, узимам реч, да се одужим савести и да учиним правду. Кад ово кажем, ја се сећам прошлости, оне од пре тристак година и поредим је са садашношћу. И највећи песимиста, ако је објективан, морао би рећи, да се у погледу установа Министарства народног здравља и социјалне политике коракнуло толико и тако, да можемо бити не само задовољни и горди, што имамо таке уства,

нове, него и што се у њима тако и толико ради, да можемо бити веома поносни.

Једна од ових установа, коју ја хоћу да подвучем, јесте Општа државна болница у Београду, чија благотворна делатност и уређење заслужује сву нашу пажњу и све наше признање. Не знам, о коме пре и о коме лепше да се изразим. Сви су тамо на достојној висини и, својим радом и својим пожртвовањем, дају светао пример, како се зналачки, самарићански служи народу и човечанству. Њихов рад далеко премаша награду, коју они људи, у облику плата, примају, јер њих у послу, коме тако предано служе, не креће материјални интерес, него једно високо осећање дужности и савршено високо саосећање према овима, који пате, који у њих траже лека. Ови вредни и честити људи не знају за умор и буквално падају на послу; за њих нема ни празника, ни радног, одређеног времена; раде и дању и ноћу и никад се не туже на умор; све њихове жалбе крећу се само око тога, што немају довољно свега онога, што им у њиховом послу треба и што им, заиста, врло често, или због разних формалности, или због погрешног тврдичења, недостаје.

Општа државна болница у Београду нема ни близу просторија, које би требала да има. Ортопедско одељење још увек тавори у туђим недовољним просторијама. Најскромнија очекивања, да ово одељење дође до својих просторија, стално се разбијају о ово или оно. Загреб је чак добио и клинику ове врсте, а у Београду се отеже са довршењем саме зграде за ово одељење. Кад би се знало, или боље кад би се хтело да зна, колико би се помогло, само у социјално васпитном погледу онога великога броја недужних, кад би се овом одељењу са онако изврсним лекарима, као што су сад на одељењу, дало све што треба, онда би се нашло пута и начина, да и ово одељење што пре добије своју зграду, а не да се и лекари и болесници малтретирају по просторијама, које нису за ово одељење.

Исто тако и Одељење за посматрање и Нервно одељење немају довољно просторија. И овде се мора што пре створити могућност за што успешнији рад. Потпуно је на своме месту идеја, да се Болница за душевне болести премести из Београда. Њој није место овде, а најмање поред Опште државне болнице. Данашње њене просторије згодно би биле искоришћене за потребе Опште државне болнице.

У овој устализи много се пати са великог броја болесника од неизлечивих болести и од изнемоглих, великог броја старца и старица. Њихово место није у болници. За њих треба по сваку цену створити специјалне установе.

Велика се неправда чини, кад се Београдској болници пребацују велики лични расходи. Она је

много већа и од оне у Љубљани и од оне у Сарајеву, па и расходи морају бити већи. Чак шта више, у интересу болесника је, да оделења буду што мања, а да особља буде много више. Примера ради: Данас у Немачкој на три болесника долазе два службеника. Ми смо још увек много и много далеко од тога.

Постављањем господина Др. Мирчића за управника ове болнице учињен је један врло срећан избор и моја је жеља једна једина, да се г. Мирчић и од надлежних искрено помогне у напорима, да ова установа потпуно одговори својим задатцима.

Хигијенске прилике нису идеалне нигде, а у широким слојевима најмање. И у моме крају, у Мачви, због нездравог терена, мочвари, баруштина и јендека пуних воде, хигијенске прилике јако су лоше. Зидови кућа влажни су до половине, бунари три-четири метра дубоки, до врха пуни воде, запрљани наносима површине и најзад пршина, која завија Мачву као некакав густ облак, то је слика хигијенских услова, под којима Мачва живи.

Због таквих прилика и због густе насељености, Мачва је стално изложена акутним и хроничним различитим болестима. Подмладак у Мачви развија се недовољно и из године у годину кржљави. Регрутне комисије не оспособе ни трећину војних обвезника. Тифус, шарлах, дизентерија редовни су гости, а и дифтерије има много. Ретка је кућа, у којој неко или не болује, или није боловао од туберкулозе. Смртност од туберкулозе износи 20% опште смртности.

Због тога се мора помоћи народу у Мачви. Прва и најглавнија потреба јесте болница, јер Мачва нити има болнице, нити има ма какав здравствене установе. Ово тим пре, једно због тога, што су болнице у Шапцу и у Сремској Митровици, као најближе, мале и са малим бројем постеља и за своје крајеве, а камо ли још и за 62000 становника Мачве, а друго, што су путеви непроходни, а места од болница удаљена по 30 и више километара.

Исто тако Мачва се мора снабдети здравом, пијаћом водом, хигијенским бунарима и пумпама, јер поплаве сваке године примитивне бунаре запрљају, те су тифус и друга цревна оболења свакогодишњи гости мачвански.

На послетку још једну сугестију. Школској омладини треба посветити велику пажњу. Развитак младежи треба упутити путем школских полуклиника. Благодети ових, данас уживају само варошка деца, јер је број од 400 ученика, врло редак по сеоким школама. Због тога, бих молио да се правилник о школски поликлиникама измени у толико, што би се дозволило, да се више сеоских општина удруже у једну школску поликлинику. Баш су села, та, која треба, пре вароши, да имају ову установу и ја молим, да се ово што пре учини.

Данашњи Инвалидски закон не одговара ни потребамама ни приликама. Њега треба што пре заменитим бољим. Због тога се и ја придружујем тражењу да се предлог, који смо поднели, што пре узме у решавање.

Наше радништво јако пати од тога, што су уредски лекари у зависном положају од уреда. Кад би ови били независни, друкчији би радници били лечени, а друкчије би и лекове добијали. Због тога ја тражим, у интересу радништва, да се уредски лекари одвоје, односно учине независним од уреда.

Са пуним поверењем према личности господина Министре социјалне политике и народног здравља и према његовим вредним сарадницима, изјављујем да ћу гласати и у појединостима за буџет овога Министарства (Живо одобравање).

Пошпрејседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч господин Душан М. Живојиновић.

Душан М. Живојиновић: Мислио сам да дуже говорим о буџету Министарства социјалне политике и народног здравља. Али предухитрен од стране предговорника, немам шта даље да кажем, јер не желим да исте ствари понављам. Хоћу само да умолим г. Министра, познавајући га као вреднога човека и устаоца да се постара и заузме свом снагом и свом делатношћу својом за наше инвалиде, Господину Министру је и саме познато, јер он то и сам свакога дана виђа да наши инвалиди просе. Та прошња мислим, да долази отуда што годинама нису регулисани путем пресуда у досуђивању инвалидске потпоре. Немајући средства за живот, остављени на немилост да одрже своју душу и своје породице, они су принуђени да просе. Ја молим господина Министра да се позабави овим питањем и да омогући да се до досуђене инвалидске потпоре пружи привремена помоћ да не просе по улицама, јер то је наша срамота. Зар су они гинули и борили се за проширење и добро наше Отаџбине дочекали да просе. Зар се тако одужујемо борцима!? То је једно. По Закону о инвалидима наши лакши инвалиди имају првенство да буду упослени по државним институцијама али те институције, које треба да упосле те наше инвалиде, оне то не чине. Стога бих ја молио г. Министра социјалне политике да се у том питању заузме да се ови инвалиди упосле код државних институција, а не као што имамо случајева да по неки има и готовине преко сто хиљада динара и збира приход, интерес од свога капитала, па му то ништа не смета да у државним канцеларијама буде служитељ, а да не могу да буду они људи, који су свој живот жртвовали за своју отаџбину?

Више пута долазили су нашим посланицима многе инвалидске удове које су тражиле премију на коју по закону имају права. Они чекају по две до три године да им се ово питање реши. Ја бих молио г. Министра да се заузме и заинтересује за судбину

тих наших инвалида и удова. Овом приликом имам да похвалим поступак шефова Министарства социјалне политике и народног здравља што увек излазе на сусрет свима нашим посланицима и одговарају на питања и дају обавештења која се од њих траже. То треба да се подвуче. Камо лепа срећа, да се у свима државним институцијама оволико води рачуна о жељама народних претставника, јер се тиме олакшава рад народних посланика, који стално стоје у контакту са народом, тражећи потребна обавештења од њих.

Вама је свима, господо, познато, да народ Краљевине Југославије жели слободне апотеке, да се једанпут курталишемо многих апотека, које дају лекове по рецептима и које зарађују по 200—300%, као што и сами то тврде многи лекари. Част изузетцима — има и таквих апотека, које раде са малим процентом, а то је мали број.

Имам само још једну напомену. Прошле године приликом начелне дебате, а и у дебати о буџету Министарства социјалне политике тражио сам од ресорног Министра, да изиђе на сусрет и вотира једну суму новца за подизање болнице у Пожаревцу. Он ми је на то приметио да је подизање ове болнице ствар бановине. И ја сам знам за ово, али бих ипак замолио г. Министра социјалне политике да се зато и код Бана Дунавске бановине заузме да Пожаревац и околина сачињава као један велики округ, који је некад по простору био оно што је некадања Црна Гора, добије једанпут болницу. Јер Пожаревац је једно велико место, па је право да и он добије ту болницу, кад је већ имају друга места, много мања од њега. И самом начелнику санитета у Министарству народног здравља познато је, да Пожаревац треба да има болницу, нарочито због венеричних болести које су у овоме округу јако проширене. Ја мислим, да ће се г. Министар у томе питању заложити, да Пожаревац ову болницу добије. Општина пожаревачка поклонила је држави велики комплекс земљишта звано „Дудара“, ради подизања болнице у Пожаревцу. Велика је срамота, да Пожаревац једном не добије своју уређену болницу, и ако је Пожаревац много дао земљишта за подизање касарне, расадника, школе, окружног здања, као Казненог завода и тд. Поред овога Пожаревац и округ доста су дали крви и животе у светском рату за наше ослобођење и проширење. Ја мислим, а и оправдано је, да ће бити у овој прилици последња моја молба, да се надлежни постарају да нађу кредита за подизање болнице у Пожаревцу. Крајње је већ време.

Завршујући свој говор и познавајући добру вољу код г. Министра, ја изјављујем да ћу гласати за овај буџет.

Пошпрејседник др. Авдо Хасанбеговић: Господо, претрес је завршен. Приступићемо гласању. (Једногласни узвици: Примамо акламацијом, није по-

требно да се гласа о свакој партији засебно). Према озохе, господо, констатујем, да је буџет Министарства социјалне политике и народног здравља примљен акламацијом.

Господо, ја ћу са вашим пристанком закључити данашњу седницу. За идућу седницу предлажем вам овај дневни ред:

1) Продужење претреса у појединостима пред-

— Седница је закључена у 3 часа изјутра. —

лога буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијској закона за буџетску 1933/1934 годину; и као тачку другу:

2) Претрес извештаја одбора за проучавање законског предлога о споразуму и аранжману о организацији Ђердапског сервиса.

Сутрашњу седницу заказујем за 8 и по часова пре подне.

(Једнакласни извештаји: Председник извештаја о буџету Министарства социјалне политике и народног здравља)

Господо, претрес је завршен. Председник извештаја о буџету Министарства социјалне политике и народног здравља

P R I L O Z I

INTERPELACIJA

Lojze Jan Pavliča, narodnega poslanca, na ministra notranjih zadev zaradi nezakonite razpustitve Prosvetne Zveze v Ljubljani in Mariboru.

Gospod Minister!

Kraljevska banska uprava Dravske banovine v Ljubljani je z dekretom od 17 februarja 1933 II/2 štev. 927/1 razpustila Prosvetno zvezo v Ljubljani in Mariboru in sicer po § 11 Zakona o društvih, shodih in posvetih z pavšalno razsodbo, češ, da se je kot nepolitično društvo udejstvovalo po svojih v njej včlanjenih društvih tudi politično in strankarsko politično ter s tem prekoračilo svoj statutarni delokrog in ravnalo zoper državni red. Iz istih razlogov so se razpustila vsa prosvetna društva, ki so bila včlanjena v Prosvetni zvezi. Prosvetno zvezo je ustanovil veliki državnik in nosilec Jugoslovenske nacionalne misli dr. Janez Krek l. 1897. Skoraj štiridesetja je Prosvetna zveza delovala v prid naroda in države. Bila je največja kulturna organizacija Dravske banovine. Združila je 346 prosvetnih društev z 248 knjižnicami, ki štejejo 200.000 knjig, ki naj narod kulturno, moralno in nacionalno vzgajajo. Prosvetna zveza je imela največjo zbirko diapozitivov na Balkanu 10.000. Posojila jih je tudi Vojni akademiji v Belgradu, priredila je ljudske igre, gospodarske tečaje, higijenske razstave, gojila je petje in tudi radio. Prosvetna zveza je imela 115 pevskih zborov, 26 popolnih godb, 10 orkestroj in 72 tamburaških zborov. Prosvetna zveza je prvovrstno organizirala radio Ljubljana. Zato je razpust Prosvetne zveze velik greh za državo, zločin za slovensko kulturo in narodno izdajstvo. Prosvetna zveza je širila potrebno treznostno akcijo, za majsko deklaracijo 100 000 vpisov. Zdrževala je stike kulturne z narodnim manjšinami v tujini in z našimi izseljenci na vseh kontinentih. V Franciji, v Belgiji in Holandiji je ustanovila 58 prosvetnih društev. Protektor Prosvetne zveze je blagovolil sprejeti Nj. V. Kraljevič Andrej dne 30. decembra 1929. Prosvetni zvezi se je ponovo dovoljevala nagrada iz Kraljevega fonda za prosveto. Prosvetna zveza in njena društva so največ storili za kulturo v Dravski banovini. Z razpustom Prosvetne zveze je Kraljevska banska uprava žalila Kraljevski dom in dinastičen čut naroda. Razlogi razpustitvenega dekreta so le sumnjičenja posameznikov, ki niso dokazana. Ako je kakšno društvo prekoračilo statutarni delokrog, ali ako je kakšen član Prosvetnega društva zakrivil nezakonito dejanje, bi se moralo kaznovati dotično društvo, ali pa posameznika, ne pa razpustiti Prosvetne zveze.

Radi tih dejstev, Vas gospod minister prosim, da ugotovite:

- 1.) Ali je res, da ste se Prosvetni zvezi v Ljubljani in Mariboru in včlanjena društva politično udejstvovala in kršile pravni red v državi?
- 2.) Ali se zavedate gospod minister, da je z razpustitvijo Prosvetnih zvez v Ljubljani in v Mariboru zadana slovenskemu narodu največja krivica?
- 3.) Ali se zavedate gospod minister, da sta Prosvetni zvezi v Ljubljani in Mariboru najbolj zaustavljali svojim delovanjem komunistični val nezadovoljstva, ki se širi po nekaterih krajih?
- 4.) Imam dokaze, da je ta razpustitev bila nameravana že meseca maja, tako mi je obvestil policijski upravnik g. Krševan v Ljubljani in da so izkali material, oziroma celo naročali da bi mogli razpustiti to največje nacionalno kulturno organizacijo.
- 5.) Ali se zavedate gospod minister, da se je z razpustitvijo žalil Kraljevski dom in dinastičen čut naroda.

Sprejmite izraz

16 III 1933

Beograd.

odličnega spoštovanja
Prof. Pavlič Lojze Jan
narodni poslanec

INTERPELACIJA

Lojze Jan Pavlič, narodnega poslanca, na ministra notranjih zadev zaradi nezakonite razpustitve Prosvetne Zveze v Ljubljani in Mariboru.

INTERPELACIJA

Lojze Jan Pavliča, narodnega poslanca, na ministra notranjih zadev radi pretepanja kmetov in delavcev o organih žendarmerijske stanice Zidani Most in Trbovlje, sreza Laškega, Dravske banovine.

Gospod minister,

Priča sem bil v Trbovaljih in v Zidanem Mostu da so žendarmerijski organi brez povoda preteпали osumljene da so jih preteпали tako, da so par dni ležali in imali podpludbe in tako silno razburili prebivalce v okraju Laškem. Zahteval sem tako na žendarmerijski postaji v Zidanem Mostu kakor v Trbovljah, da se zoper take žendarmerijske organe izvede disciplinsko postopanje, da se krivce kaznjuje, ali vsaj prestavi iz kraja, a do danas se še ni ugodilo moji upravičeni zahtevi. Ker pretepanje vzbuja največje ogorčenje v industrijskem okraju Trbovlje, zato prosim, da gospod minister mi v narodni skupščini blagovolite odgovoriti:

1. Ali delajo to žendarmerijski organi po naročilu nadležnih oblasti, ali delajo to samovoljno?
2. Zahtevam da se krivci kaznjujejo eksemplarično in da se da pretepanim primerno zadoščenje.
3. Da z razpisom poslanim v Dravsko banovino najstrožje zabranite vsem pretepanje kakor je to v zakonu o žendarmeriji dokazano.

Sprejmite gospod minister izraz mojega odličnega spoštovanja

16 III 1933
Beograd

Prof. Pavlič Lojze Jan
narodni poslanec

odličnega spoštovanja
Prof. Pavlič Lojze Jan
narodni poslanec

Sprejmite izraz
16 III 1933
Beograd.

INTERPELACIJA

Lojze Jan Pavliča, narodnega poslanca, na prometnega ministra radi nerednosti na pošti
Domžale, poštne direkcije Ljubljana.

Gospod minister,

Dne 17 februarja t. l. je bila varnostna oblast v Domžalah obveščena o zelo sumljivi manipulaciji z desetdinarskimi znamkami na Domžalski pošti. Pri večji množini pošilk tiskovin v izrazito nacionalne svrhe so namreč na tej pošti trgali zavitkov desetdinarske znamke in jih nadomeščali s 50 parskimi in enodinarskimi. Osebno sem bil lani meseca oktobra priča, da uradniki na tej pošti govorijo in uradujejo v nemškem jeziku in to v kraju, kjer so naši ljudje morali nekdanj od Nemcev trpeti toliko šikan. V kraju, oziroma poštnem okolišu Domžalske pošte se ponavljajo pritožbe, da zginjajo pisma, ponavljajo se tudi pritožbe, da je uradništvo neolikano v občevanju z strankami. Glej pritožba na direkcijo pošte Ljubljana z dne 21 februarja t. l.

Vprašam Vas gospod minister:

- 1.) Ali ste voljni preiskati sumljivo zadevo o trganju desetdinarskih znamk? In kaj je storila varnostna oblast, ko je bila obveščena, da bo preiskava imela uspeh?
- 2.) Kaj mislite storiti, da ne bodo izginjala na pošti pisma?
- 3.) Kaj mislite storiti, da ne bo uradništvo v uradu občevalo v nemškem jeziku in se nasproti strankam vedlo uljudno?
- 4.) Kaj mislite storiti, da bodo krivci najstrožje kaznovani?

1 mart 1933
Beograd.

Prof. Pavlič Lojze Jan
narodni poslanec

INTERPELACIJA

Lojze Jan Pavlič, narodnega poslanca, na promotnega ministra radi nerednosti na pošti
Domžale, poštne direkcije Ljubljana.

Gospod minister,

Dne 17 februarja t. l. je bila varnostna oblast v Domžalah obveščena o zelo sumljivi manipulaciji z desetbinskimi znamkami na Domžalski pošti. Pri večji množini pošilk tiskovin v izrisu nacionalne svrhe so namreč na tej pošti trgali zavikov desetbinske znamke in jih nadomestili s 50 parskimi in enodinarskimi. Osebo sem bil lani meseca oktobra priča, da uradniki na tej pošti govorijo in uradujejo v nemškem jeziku in to v kraju, kjer so naši ljudje morali nekda od Nemcev trpeti toliko šikan. V kraju, oziroma pošteno okolišu Domžalske pošte se ponavljajo pritožbe, da zginjajo pisma, ponavljajo se tudi pritožbe, da je uradništvo neolikano v občevanju z strankami. Glej pritožba na direkcijo pošte Ljubljana z dne 21 februarja t. l.

Vprašam Vas gospod minister:

- 1.) Ali ste voljni preiskati sumljivo zadevo o trganju desetbinskih znamk? In kaj je slova varnostna oblast, ko je bila obveščena, da do preiskave imela uspeh?
- 2.) Kaj mislite storiti, da ne bodo izginjala na pošti pisma?
- 3.) Kaj mislite storiti, da ne bo uradništvo v uradu občevalo v nemškem jeziku in se nase proti strankam vedlo uljudno?
- 4.) Kaj mislite storiti, da bodo kvinci najstrožje kaznovani?

1 mart 1938
Bograd.

Prof. Pavlič Lojze Jan
narodni poslanec